

Володимир БОСЬКО

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2013 РІК

Люди. Події. Факти

Управління освіти і науки Кіровоградської
обласної державної адміністрації
Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2013 РІК

Люди. Події. Факти

*Книгу видано за сприяння
Кіровоградської обласної державної адміністрації
та Кіровоградської обласної ради в рамках регіонального
проекту голови облдержадміністрації Сергія Ларіна
“Історія рідного краю”*

Кіровоград
2012

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)
Б 85

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист з преси Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського; лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти: **Бик Адам Сергійович**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної роботи і міжнародного співробітництва КОІППО імені Василя Сухомлинського, лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова.

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, заслужений працівник освіти України.

Босько В.М.

Б 85 *Історичний календар Кіровоградщини на 2013 рік. Люди. Події. Факти.* Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2012. - 256 с.
ISBN 978-966-1588-52-2

8-й випуск "Історичного календаря", як і попередні, містить відомості про ювілеї понад 400 визначних особистостей як минулих часів (від середини 18-го століття), так і сьогодення, пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історико-краєзнавчі нариси та розвідки розповідають про драматичні долі відомих людей Степової Еллади. Автор зосереджує увагу на унікальній історичній місії регіону: народжувати талановитих особистостей для всього світу. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)

ISBN 978-966-1588-52-2

© Босько В.М., 2012
© Центрально-Українське видавництво, 2012

СТАРІ СВІТЛИНИ

*Крапки стоять: де фарс, а де величчя,
Хто долі вже, а хто вже на коні...
Минулих днів замурзані обличчя
Ще й досі увижаються мені.
Зітплих днів пошарпаний папірус
Від А до Я - зі сміху та жури,
Невиліковний сподівання вірус
В очікуванні слушної пори.
Шикуються поживклі фотознімки
З архівних запарошених полиць,
Немов якісь щемливі анонімки,
Що знуджені чекати горілиць.
Розкопуєш чимдуж багатолітню глину,
І чудо - пам'ять ожива...
А в ній - твої звитяги і провини...
Сівба колишня - нинішні жнива!..*

Володимир Могилюк

*Жаль, что вы не видели,
Как его обидели!
С беспокойной раной
Брел он в дождь, как пьяный.*

*А потом непрошено
На могилу брошено
Столько роз и лилий!
Так его хвалили!*

*Отчего ж немыслимо
Дать цветы при жизни нам?
Часть бы этих лилий –
Мы б еще пожили...*

Сергей Марков

“МАЛЕНЬКИХ ПАРИЖІВ” НА СВІТІ – БАГАТО, А ЄЛИСАВЕТГРАД – ОДИН

Воно, звичайно, приємно, коли твоє рідне місто називають “маленьким Парижем”. І хоча достеменно невідомо, хто й коли вперше вжив цей вислів стосовно Єлисаветграда, а проте душу він тішить і гріє неабияк. Ейфорія, однак, швидко минає, коли ви зазирнете в мережу Інтернет. Виявляється, “маленьких Парижів” так багато, що голова обертом іде. Так називають салони краси, ресторани та кав’ярні, магазини косметики і парфумерії, готелі, мікрорайони і навіть торт!

Щодо міст, то ось далеко не повний перелік тих, які мають славу “маленьких Парижів”: Монреаль (Канада), Лейпциг і Дюссельдорф (Німеччина), Бухарест (Румунія), Пловдив (Болгарія), Сан-Себастьян (Іспанія), Далат (В’єтнам), Рига (Латвія), Тбілісі (Грузія), Гродно (Білорусія), Хабаровськ (Росія); Львів, Одеса, Чернівці, Ужгород, Бердянськ (Україна) і т.д. А російський письменник Віктор Лихоносов свій чудовий роман, присвячений столиці Кубані Краснодару (до 1920 року – Катеринодару), так і назвав – “Наш маленький Париж” (вперше виданий у 1987 році).

Виходить, „маленький Париж” – це всього лише фразеологізм (крилатий вислів) на кшталт „потьомкінські села” і позначає все те, що претендує на „французький шик” – витонченість у мистецтві, архітектурі, моді, кулінарії, стилі життя і т.п. Дивно, що ні російські, на українські словники фразеологізмів цього й досі не зафіксували.

Відтак, вислів „Єлисаветград – маленький Париж” у мене особисто нині викликає певний спротив і навіть роздратування: від надмірного вживання він сприймається як заявлений словесний штамп, а від того унікальність Єлисаветграда кудись випаровується. Це той випадок, коли доречно згадати Володимира Маяковського: “Слова у нас до важного самого в привычку входят, ветшают, как платье...”.

Набридло повторювати, що Єлисаветград після скасування військових поселень у 1865 році став „столицею” найбільшого повіту в Європейській частині Російської імперії, майже ні в чому не поступаючись багатьом

губернським містам. В „Іллюстрированном путеводителе по Юго-Западной железной дороге” (1898) відзначається: **„Елисаветград ныне – один из лучших и наиболее благоустроенных уездных городов. Он даже может смело соперничать со многими уездными городами... Елисаветград в последнее время так разросся, что даже в печати был возбужден вопрос о необходимости переименования его в губернский, путем образования особой Елисаветской губернии”.**

Мені неодноразово доводилося писати і про головну „родзинку” нашого краю – дарувати світові неймовірну кількість видатних особистостей у всіх галузях людської діяльності. Ось де наш пріоритет! *Моя пропозиція подумати над створенням Всесвітнього клубу елисаветградців за прикладом одеситів, які вважають, що саме їхнє місто дало найбільше геніїв, ґрунтується не на „містечковому патріотизмі”, коли уявне та бажане приймають за дійсне.* В електронній версії складеної мною енциклопедії „Визначні постаті Степової Еллади: Елисаветградський і Олександрійський повіти та сучасна Кіровоградська область” – понад три тисячі персонажів!

До початку Першої світової війни Елисаветград мав настільки інтенсивне літературно-мистецьке життя, що можна лише дивуватися. **Для прикладу візьмемо лише декілька подій, які відбулися у місті**

в листопаді-грудні 1913 року.

З 2 по 15 листопада у приміщенні Дворянського Зібрання експонувалася виставка Товариства пересувних художніх виставок (ТПХВ), яку відвідало майже 5 тисяч елисаветградців. А загалом, місто входило до п'ятірки міст Російської імперії, найчастіше відвідуваних передвижниками (з 1876 по 1913 рік в Елисаветграді відбулося 19 (!) виставок ТПХВ, на яких експонувалися картини, які сьогодні прикрашають зали найвідоміших художніх музеїв.

29 листопада популярний критик та історик літератури, один з кращих лекторів свого часу, професор Гельсінгфорського університету Костянтин Іванович Арабажин (1866-1929) в залі Громадського Зібрання прочитав лекцію „Кохання і шлюб у світовій літературі та жіноче питання”.

5 грудня в Зимовому театрі відбулася прем'єра вистави за п'єсою „Ключі щастя” наймоднішої письменниці-феміністки Анастасії Олексіївни Вербицької (1861-1928). Головну роль Мані Ельцової виконала актриса В.Л.Горська. Це була інсценізація найпопулярнішого і найскандальнішого однойменного роману Вербицької, в якому пропагувалася ідея сексуальної свободи жінки. Роман “Ключі щастя” став справжнім бестселером: загальний наклад – понад 2 млн. примірників!

Того ж таки 5 грудня в залі Громадського Зібрання з лекцією на тему

„Жага безсмертя («Цінність життя»)» виступив відомий письменник, етнограф, фольклорист і громадський діяч Володимир Германович Тан (справжнє прізвище Богораз) (1865-1936).

А 6 грудня на запрошення Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел в Єлисаветград з лекцією “Искусство наших дней” прибув один з найяскравіших російських письменників “срібного віку” російської літератури, поет і прозаїк Федір Кузьмович Сологуб (1863-1927), автор знаменитого роману “Мелкий бес” (1907).

Від прізвища головного героя твору, учителя словесності у провінційній гімназії Передонова навіть виник термін “передоновщина”, одне з тлумачень якого таке: задоволення, навіть насолода від власної мерзенності і гидоти, зроблених крадькома іншим людям.

Лише у 1997 році, коли московський журнал “Новое литературное обозрение” опублікував “Неизданного Сологуба”, ми дізнались про надзвичайно цікаві подробиці триденного перебування письменника в Єлисаветграді. Це “ три листи до дружини Анастасії Чеботаревської, публікації в газетах „Голос Юга” та „Елисаветградские новости” і, головне, три вірші, написані в Єлисаветграді. Спробуємо за цими матеріалами реконструювати „пригоди” Сологуба в нашому місті.

Письменник прибув до Єлисаветграда вранці 6 грудня, зупинився в готелі Коваленка. У листі до дружини Федір Кузьмович повідомляє своє перше враження від Єлисаветграда: **„Городок ничего себе,**

чистенький, жители хвастают, вторая Одесса”. Звісно ж, єлисаветградці мали на увазі не архітектурну привабливість рідного міста у порівнянні з „жемчужиной у моря”, а, передусім, величезну кількість колишніх мешканців Єлисаветграда, які стали одеситами. Того ж дня Сологуб зустрівся із згаданим вище Володимиром Таном (Богоразом), який напередодні виступав у місті з публічною лекцією.

Газета “Елисаветградские новости” у репортажі “Федор Сологуб в нашем городе” (1913, № 276, 10 грудня) писала: „6-го декабря накануне своей лекции знаменитый писатель Ф.К.Сологуб посетил вечером наш театр, где он смотрел «Ключи счастья» А.Вербицкой. Окруженный сотрудниками местных газет, в обществе писателя В.Г.Тана, Ф.Сологуб с удовольствием вел беседу о теперешнем театре и синемаграффе. Ф.Сологуб совершенно не читал «Ключей счастья» и

видел эту пьесу в первый раз. Игра наших артистов ему понравилась, и он заявил, что наша труппа более чем хороша для такого города, как наш. Последний на него своей внешностью и уютностью произвел благоприятное впечатление”.

А от у листі до дружини Федір Кузьмович пише цілком протилежне: „Вечером был в здешнем театре: «Ключи счастья» Вербицкой, первая часть. Нечто ужасноватое. Труппа отважная. Премьерша гримасничает преусердно, визжит и ломается...” Більше того, відвідини елисаветградського театру надихнули поета на віршовані рядки зневажливо-іронічного змісту:

***Эта странная труппа актёров и актрис
Ставит зачем-то пьесы одна другой хуже.
Смотреть на них досадно и жалко их вчуже.
Взяли бы лучше в горничные этих актрис.***

***Ведь из клюквы никто не сделает барбарис,
И крокодилов никто не разведёт в луже.
В этом городе дела актёров и актрис,
Хоть из кожи лезь, пойдут всё хуже и хуже.***

Надзвичайно насиченим зустрічами та візитами видався наступний день, 7 грудня. Із листа до дружини: „Вчера у меня просидел очень долго юный художник Нюренберг, рисовал с меня что-то, очень неудачное. Разговаривал о Париже, где он прожил 1½ года... и прочих вещах. Но в конце надоел страшно. Потом пришли гимназист и реалист, оба пишущие свои стихи; я их послушал немного, и поговорил. Вечером читал. Зал Общественного собрания. Не очень большой, но акустика отвратительная, так что мне казалось иногда, что я сам себя не слышу. Публики не много, всего рублей на 180, но очень внимательная. Приходили ко мне перед чтением и во время перерыва местные журналисты. Горшкова еще не было... Днем сидел у меня сотрудник «Голоса Юга» Серебряный (Сербинов), беседовал со мною для газеты о театре; т.е. беседа была накануне, а теперь он приносил мне для просмотра... Пошел ходить по улицам, нашел дом Брейера Константина Егоровича, на улице Гоголя, бывшая Беспоповская. № 54. Каменный, одноэтажный, 7 окон на улицу и парадная дверь. В окнах много цветов. От 1½ до 2½ сидел у меня Горшков. Вот все мои здешние дела. Город чистенький, каменный, но все жалуются, что мало общественной жизни, нет никаких кружков...”

А газета „Елисаветградские новости” (1913, № 276, 10 грудня) писала: «В беседе с нами талантливый писатель перед началом своей лекции и во время антракта сказал, что сегодня ему пришлось в течение нескольких часов непрерывно говорить с посетителями, жаждавшими услышать от него живое слово. Особенно, по словам лектора, «замучил»

его местный художник Н., который писал с него портрет масляными красками в течение четырех часов». Газета «Голос Юга» (1913, № 282, 8 грудня) відзначила: «Красиво и образно прочитанная лекция имела успех у собравшейся в значительном количестве публики».

Щодо згаданих Сологубом мешканців міста, з якими він спілкувався, то, попри невдачу з портретом письменника, член художньої секції

Єлисаветградського товариства поширення грамотності й ремесел Амшей Маркович Нюренберг (1887-1979) став відомим живописцем.

Дмитро Степанович Горшков (1870-1927) – редактор-видавець однієї з кращих провінційних газет Росії «Голос Юга», яка виходила в Єлисаветграді з 1905 по 1918 рік. Обирався депутатом 1-ї та 2-ї Державної Думи Росії. Впродовж багатьох років (до 1917 року) був головою Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел.

Про Костянтина Єгоровича Брейєра відомо лише те, що він колишній військовий (штабс-ротмістр) і працював у дворянській опіці.

Ота прогулянка вулицями Єлисаветграда дивовижним чином (через 5 років!) надихнула Федора Сологуба на написання ще двох чудових віршів:

***Пройдут все эти дни, вся жизнь совьется наша,
Как мимолетный сон, как цепь мгновенных снов.
Останется едва немного вещей слов,
И только ими жизнь оправдана вся наша,
Отравами земли наполненная чаша,
Кой-как слепленная из радужных кусков.
Истлеют наши дни, вся жизнь совьется наша,
Как ладан из кадил, как дым недолгих снов.***

7 декабря 1918. Елисаветград.

***Каменные домики, в три окошка каждый,
Вы спокойно-радостны, что вам пожелать!
Ваших тихих пленников некуда послать.
В этих милых домиках, в три окошка каждый,
Разве есть томление с неизбывной жаждой?
Все, что было пламенем, в вас теперь зола.
Тихи, тихи домики, в три окошка каждый,
Вам, спокойно-радостным, нечего желать.***

7 декабря 1918. Елисаветград.

Одним з найсильніших дитячих вражень Арсенія Тарковського (1907-1989), про що пишуть всі біографи поета, було слухання лекції та віршів Федора Сологуба 7 грудня 1913 року в Єлисаветграді. Хлопчику було 6 років, відтоді поезія заповонила його душу. Не випадково у 1925 році, вступаючи на Вищі літературні курси, 18-річний поет з Єлисаветграда наважився показати свої вірші саме йому – кумиру з часів дитинства. Федір Сологуб благословив його своєрідно: „У вас плохие стихи, молодой человек, но не теряйте надежды, пишите, возможно, у вас что-нибудь и получится”. І вийшло: Тарковський визнаний одним з найвидатніших поетів ХХ століття. В Арсенія Олександровича є навіть вірш-відгук на сологубівський „Каменные домики, в три окошка каждый...”:

***Был домик в три оконца
В такой окрашен цвет,
Что даже в спектре солнца
Такого цвета нет.***

***Он был еще спектральней,
Зеленый до того,
Что я в окошко спальни
Молился на него.***

***Я верил, что из рая,
Как самый лучший сон,
Оттенка не меняя,
Переместился он.***

***Поньне домик чудный,
Чудесный и чудной,
Зеленый, изумрудный,
Стоит передо мной.***

***И ставни затворяли,
Но иногда и днем
На чем-то в нем играли,
И что-то пели в нем,***

***А ночью на крыльчке
Прощались и впотьмах
Затеппивали свечки
В бумажных фонарях.***

...А що стосується “маленького Парижа”, то навіть Віктор Петраков – автор чудової книги “Маленький Париж. Єлисаветград в старой открытке” (2005), яка й спричинила неймовірну популярність цього вислову, готуючи її до перевидання, уже змінив назву на „Град святой Єлисаветы”. Аби, переінакшивши Маяковського, сказати: „Хочу сиять заставить заново величественное слово – Єлисаветград!”

На знімках: Костянтин Арабажин, Володимир Тан, Федір Сологуб, Амшей Нюрнберг, Арсеній Тарковський.

145 років тому (1868). Населення Єлисаветграда – близько 32 тис.чол.

100 років тому (1913):

- В Єлисаветграді мешкало 76 049 чол.
- На заводі Ельворті працювало 2362 робітники.
- В Єлисаветграді налічувалося 9 книгарень і 6 бібліотек.
- В Єлисаветградському повіті було випито 348 618 відер горілки на суму 2 944 295 рублів.
- В Єлисаветграді було створено Товариство захисту жінок.
- Надруковано список абонентів Єлисаветградської телефонної мережі (332 номери).
- Фребелівський дитячий садок Е.В.Яновської в Єлисаветграді оголосив прийом дітей віком від 4 до 8 років. У цьому дошкільному закладі було три групи. У програму занять входили: ручна праця, рухливі ігри зі співом, ліплення, малювання, гімнастика, музика (дитячий оркестр). У старших групах передбачалося вивчення російської мови та арифметики. Плата за навчання складала 40 руб. на півріччя.

90 років тому (1923). Населення Єлисаветграда складало 50 тис. чол.

85 років тому (5.01.1928). – У Зінов'євському окрузі функціонувало 585 трудових шкіл: українських – 536, російських – 26, єврейських – 9, молдавських – 6, німецьких – 2, українсько-російських – 4, єврейсько-російських – 2.

85 років тому (11.01.1928). – Запрацювала Зінов'євська радіомовна станція імені 10-річчя Жовтня, збудована на кошти місцевого бюджету. Це була перша в Україні периферійна радіомовна станція.

СІЧЕНЬ

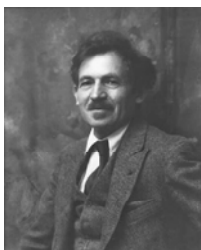
1 – 205 років тому народився (м. Житомир) **Скальковський Аполлон**

Олександрович (1808-1898), історик. Закінчив юридичний факультет Московського університету (1827). З 1828 – на державній службі в Одесі. Директор головного статистичного комітету Новоросійського краю (1845). Один із засновників Одеського товариства історії та старожитностей. Автор 276 історичних праць. **Виявив та опрацював у 1835 архів фортеці Св.Єлисавети за 1760-1790. У працях „Хронологічний огляд історії**

Новоросійського краю: 1730-1823” (друкувалась у 1836-1838), „Історія Нової Січі, або останній Кіш Запорізький” (1841) та інших зібрано та узагальнено велику кількість першоджерел з історії нашого краю. Досліджував історію садів та лісів Новоросійського краю. Мандруючи Єлисаветградщиною, дав високу оцінку господарській та природознавчій діяльності місцевих землевласників Ерделі, Остен-Сакена, Адабаша, Зверєва та ін. Член-кореспондент Петербурзької АН (1856). Син історика Костянтин Скальковський (1843-1906) написав мемуари «Воспоминания молодости (по морю житейському)» (1906), які містять цінні відомості про відвідування Єлисаветградського та Олександрійського повітів.

1 – 135 років тому народився (м **Єлисаветград**) **Олінський Іван**

Григорович (1878-1962 у Нью-Йорку), живописець і педагог. **Перші уроки малювання отримав у Єлисаветграді, відвідуючи ВРК при ЄЗРУ. Після 1890 з родиною емігрував до США, де став класиком американського живопису.** У 1894-1898 навчався у Національній академії мистецтв і дизайну в Нью-Йорку. У 1908-1911 працював у Франції та Італії. З 1912 впродовж 50 років викладав у Національній АМ США, у 1919 обраний академіком. Працював у заснованій ним студії **Greenwich Village**. Писав

портрети на замовлення, переважно жіночі. **Удостоєний премії Карнегі та багатьох інших нагород.** Персональні виставки влаштовувались у 1930, 1931, 1962 (Нью-Йорк), 1985 (Бостон), 1995 (Олд-Лайн). Твори представлені у зібраннях Національної АМ, Бруклінському музеї, Художньому інституті Чикаго, Музеї образотворчого мистецтва Бостона. У 1995 в США вийшла книга про творчість Олінського.

1 – 135 років тому народився (м. Київ) **Шульгін Василь Віталійович** (1878-1976), російський політичний і громадський діяч.

Двоюрідний брат відомого українського діяча, історика Якова Миколайовича Шульгіна, який понад 6 років (1894-1899) працював контролером Єлисаветградського відділення Державного банку Росії. Василь Шульгін був депутатом II, III і IV-ї Державної Думи. Після Лютневої революції 1917 разом з Гучковим приймав зречення у Миколи II. Після Жовтневої революції брав участь у створенні Добровольчої армії.

Був одним з ідеологів Білого руху. Емігрував. У 1925-1926 нелегально відвідав Радянський Союз, про що написав книгу «Три столиці». У 30-40-і роки жив у Югославії, де займався літературною діяльністю. У 1944, після приходу радянських військ, затриманий СМЕРШем, вивезений в СРСР та засуджений до 25 років тюремного ув'язнення за багаторічну антирадянську діяльність. Шульгін згадував, як його везли в Москву: **«Нас разместили в самолете... Это был первый полет в моей жизни... Куда мы летели, мы не знали, а только догадывались... Наконец приземлились в Кировограде, бывшем Елисаветграде. Из-за плохой погоды мы здесь пробыли одиннадцать дней... Сопровождавший нас офицер нес какой-то полосатый мешок. Потом дал его мне и спросил:**

- Знаете, что тут?
- Нет.
- Ваши рукописи...

У 1956 звільнений. Був гостем на XXII з'їзді КПРС. Реабілітований у 2001. Автор книг мемуарів: „1920“, «Годы», «Дни», «Украинствующие и мы», «Последний очевидец. Мемуары. Очерки. Сны» та ін.

1 – 100 років тому народилася (м **Єлисаветград**) **Бєлотьолкіна Ірина**

Павлівна (до заміжжя **Рудакова**) (1913-2009, м. Сан-Франциско), американський художник, кутюр'є (під іменем **Ірина Roublon**), дизайнер, меценат. У 1922 нелегально потрапила в Естонію, звідки була переправлена до Франції. У 1928 переїхала в США. Ази мистецтва почала освоювати у Франції, продовжила в Америці, закінчивши школу дизайну у Нью-Йорку. Займалася спортом, була чемпіонкою США з фехтування (1937), працювала тренером. Дружила з видатними артистами балету Р.Нурієвим, М.Баришниковим (написала декілька його портретів). Зібрала унікальну колекцію яєць Фаберже. У 1945 відкрила в Сан-Франциско першу студію-салон, створила колекцію зі 118 жіночих капелюшків. У 1950 відкрила власне ательє, де розробляла і продавала одяг (сукні, костюми, пальто) під маркою Ірина Roublon. Її називали „Коко

Шанель Північного побережжя". Творчість Белотьолкіної високо цінував Крістіан Дюр та інші видатні кутюр'є. З 1960 по 1985 створила велику кількість портретів і натюрмортів, які експонувалися на багатьох виставках.

1 – 60 років тому народився (с. Порубаї Кобеляцького району Полтавської області) **Іванко Андрій Борисович**, педагог, історик. У 1974 закінчив історичний факультет Полтавського педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. **З 1974 до 1976 працював учителем історії Високобайрацької СШ Кіровоградського району, 1976-1995 Созонівської СШ, 1982-1995 – заступник директора цієї школи з навчально-виховної роботи. 1995-1996 – інспектор управління освіти Кіровоградської облдержадміністрації. З 1996 – заступник директора з науково-методичної роботи Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.** Автор книг:

„Історики України XIX-XX ст. (Нариси української історіографії)” (2001), „В. О. Сухомлинський, І. Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем” (2002), „Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка” (2004), „Нащадки Нестора” (у 2-х частинах) (2010) та ін. Кандидат педагогічних наук (2006). Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2010).

1 – 60 років тому народився (*м. Олександрія*) **Попов Олег Володимирович** – педагог, краєзнавець, поет-пісняр. Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1974) та Вищу партійну школу у Києві (1989). **З 1975 по 1985 вчителював у школах Онуфрїївського та Олександрійського районів. У 1990-1992 – проректор університету марксизму-ленінізму Кіровоградського обкому КПУ, завідувачий кабінетом народознавства обласного інституту удосконалення вчителів. З 1993 до 2010 викладав у КДПІ ім. О. С. Пушкіна.** Підготував 4 навчально-методичні посібники з народознавства. Кандидат філологічних наук. Автор книг поезій: «Стежина» (1995), «Перевесло» (1996), «Пісня на крилі» (1999), «Спогад на майбутнє» (2007), «Коли вже з осінню на «ти» (2009), «Солодкий щем» (2010), «На покуті душі» (2011). **Започаткував на обласному радіо пісенні фестивалі для дітей Кіровоградщини «Пісенне перехрестя».** Випустив два компакт-диски авторських пісень: «Кольорові міражі» та «Калинова любов». За його сценаріями знято телефільми: «Одкровення», «З благословення української Терсихори», «Любов у спадок», «Перший у світі». Заслужений працівник культури України (2006). **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім.**

В.М.Ястребова (2003). Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2011). Нині живе і працює в Одесі.

1 – 55 років тому народився (*сmt Компаніївка*) **Ангелуца Павло**

Олексійович, лікар, журналіст, громадський діяч. У 1981 закінчив Київський медичний інститут. Кандидат медичних наук (1986). У 1993 емігрував до Австралії, де працює сімейним лікарем. Член Австралійської медичної асоціації та Королівського коледжу сімейних лікарів. З 1993 по 2000 був позаштатним кореспондентом газети „Голос України” в Австралії. Регулярно друкується в газеті українських австралійців „Вільна думка”, що виходить у Сідней. Автор публіцистичної книги „Австралія надзвичайна”(2001).

Виступає українською мовою з передачами на медичні теми на радіостанції SBS.

1 – 55 років тому народився (м. П'ятихатки Дніпропетровської області)

Євтушенко Вадим Анатолійович, спортсмен, футболіст. *Навчався на факультеті фізвиховання КДПІ ім. О. С. Пушкіна, два роки виступав за студентську команду. Грав за кіровоградську „Зірку” у сезоні 1979: 45 матчів, 11 голів.* З 1980 – у київському „Динамо”, провів 225 матчів, забив 59 голів. Володар Кубка Кубків (1986), чотириразовий чемпіон СРСР (1980, 1981, 1985, 1986), тричі вигравав Кубок СРСР (1982, 1985, 1987). П'яту золоту медаль чемпіона СРСР здобув у „Дніпрі” (1988). Заслужений майстер спорту СРСР. Чемпіон Швеції у складі команди АІК (1992). Має громадянство цієї країни.

З 2011 по травень 2012 - головний тренер ФК Зірка Кіровоград.

2 – 110 років тому народився (*м. Помічна*

Добровеличківського району) Ткаченко Володимир Матвійович (1903-1983), військовий діяч. У Червоній Армії з 1920, учасник громадянської війни. У 1924 закінчив військово-інженерну школу в Казані, у 1936 – курси удосконалення командного складу. На фронтах ВВВ з березня 1942. Відзначився у боях на території Польщі. Герой Радянського Союзу (1945). У 1948 закінчив Військову академію Генштабу, генерал-лейтенант інженерних військ. З 1969 – у відставці, жив у Києві.

3 – 150 років тому народився (*м. Олександрія*) **Пищевич Сергій Георгійович** (1863-1945 у Парижі, похований на знаменитому російському кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа), підприємець, громадський діяч, благодійник. *Походив із відомої родини сербських переселенців, які*

залишили помітний слід в історії нашого краю. Закінчив у 1884 Миколаївське кавалерійське училище. В 1892 вийшов у запас у чині ротмістра і повністю присвятив себе громадській діяльності. **З 1903 по 1912 – голова Олександрійської повітової земської управи. Дружина – Леоніда Георгіївна Ерделі (1868-1941) – походила з не менш славетної родини Єлисаветградського повіту; подружжя мало двох дітей.** У 1912 обраний депутатом 4-ї Державної Думи. Однак дуже швидко розчарувався думською діяльністю і 14.08.1913 заявив про складання депутатських повноважень. **Після Лютневої революції з 8.03.1917 – Олександрійський повітовий комісар Тимчасового уряду. Після жовтня 1917 залишався на батьківщині. Був першим старостою (начальником) Херсонської губернії незалежної України (1918-1919).** Тривалий час після 1919 доля Пишчевича залишалася невідомою. Лише недавно стало відомо, що Семену Григоровичу з родиною вдалося емігрувати у Францію. **Окрасою сучасної Олександрії є дві будівлі, споруджені Пишчевичем на початку ХХ ст.: будинок земської управи (1908-1910) та його власний особняк у стилі українського модерну. Обидві споруди визнані пам'ятками архітектури державного значення.**

3 – 100 років тому народився **с. Іванівка Новомиргородського району)**

Рибак Натан Самійлович (1913-1978), письменник. Навчався у Київському хіміко-технологічному інституті (1929-1931). Друкуватися почав у 1930. Був заступником голови Українського республіканського комітету захисту миру. Автор 18 збірок оповідань, 8 романів („Помилка Оноре де Бальзака”, 1940; „Переяславська рада” 1948-1953; „Час сподівань і звершень”, 1960; „Солдати без мундирів”, 1966 та ін.); збірки оповідань для дітей „Що сталося в останню хвилину” (1971), п'єси „Лавина” (1971) та трьох збірок віршів. За роман „Переяславська рада” удостоєний Державної премії СРСР (1950).

4 – 95 років тому народився (м. Одеса) **Синиця Григорій Іванович (1908-1996), художник. Дитинство пройшло в Єлисаветграді, де хлопець виховувався у дитячому будинку, навчався у Зінов'євській художньо-промисловій школі у художника С.І.Данишевського. Деякий час працював учителем малювання в Олександрії.** У 1934 закінчив Київський художній інститут, учень М. Бойчука. За українофільство переслідувався радянськими каральними органами. Твори: „Моє дитинство” (1984), „Царський в'язень” (1986), „Лихоліття”

(1987), „Святі руїни” (1998) та ін. Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1992).

4 – 85 років тому народився **Комаристов Василь Юхимович**, інженер, педагог. У 1952 закінчив Харківський політехнічний інститут. З 1952 по 1964 працював у ХПІ доцентом кафедри сільськогосподарського машинобудування. Кандидат технічних наук (1961). **З 1964 – завідувач кафедри сільськогосподарського машинобудування Кіровоградського філіалу ХПІ. З 1973 по 1983 – проректор з наукової роботи Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування, професор.** Автор 7 підручників, 2 монографій,

декількох винаходів. Підготував 17 кандидатів наук. Заслужений працівник вищої школи УРСР(1983).

5 – 75 років тому народився (с. *Медове Устинівського району*)

Рибинок Віктор Олександрович, радіотехнік. У 1961 закінчив механічний, а у 1968 – радіотехнічний факультети Запорізького машинобудівного інституту ім. В.Я.Чубаря. З 1978 працює у Львові на ВО „Електрон”. З 1991 – президент ВАТ „Концерн-Електрон”. Був депутатом Верховної Ради УРСР 11-го скликання. Член Президії ВР (1985-1990). Доктор технічних наук (1989), професор (1991). Академік Академії технологічних наук України. Автор 55 наукових праць у галузі мікроелектроніки в серійному телевізоробудуванні.

6 – 105 років тому народився (ст. Дебальцеве Донецької області)

Сосюра Володимир Миколайович (1898-1965), поет. Класик української літератури ХХ століття, неперевершений лірик. Зібрання творів виходило у 10 томах. У 1918-1919 перебував в армії УНР. **Один з перших віршів українською мовою „Ми любимо на слова...” написав у лютому 1919 на станції Знам'янка. Згодом уже червоноармійцем декілька місяців навчається на військово-політичних курсах у Єлисаветграді (осінь-зима 1920-1921), друкував свої поезії у місцевій пресі.**

Єлисаветградські враження наявні у єдиному прозовому творі „Третя рота” (1926, надрукований 1989), поемі „Махно” (1928, надрукована 1991) та інших. У квітні 1929 відвідав Зінов'євськ з бригадою українських письменників, виступив з читанням своїх віршів. Неодноразово бував на Єлисаветградщині і згодом. Визволенню Кіровограда присвятив вірш «Ми повернулися...» (1944).

8 – 135 років тому народився **Старосольський Володимир** (1878-1942), юрист і соціолог, громадський діяч. Навчався в університетах Відня, Берліна та Гейдельберга. Один з організаторів січового руху в Галичині, член Головної Української Ради та Бойової управи УСС, ідеолог стрілецьтва. **У 1918 був помічником командира Легіону УСС Василя Вишиваного, який протягом 4 місяців перебував на Єлисаветградщині. Організував з місцевих українофілів окремий курінь Вишколу УСС, командував ним.** Після національно-визвольних змагань

виступав адвокатом у політичних процесах проти членів українського націоналістичного руху у Львові. У 1920-1928 перебував у еміграції у Відні й Празі: професор державного права УВУ і Української Господарської Академії в Подєбрадах. З 1928 знову у Львові (працював як адвокат), професор Львівського університету. У 1939 радянськими каральними органами вивезений до Казахстану, де й помер.

8 – 125 років тому народилася (м. Київ) **Шульгина Надія Яківна** (1888-1979), педагог. **Батько – відомий український історик Я.М.Шульгин, мати Любов Шульгина – із старовинного українського роду Устимовичів-Полуботків. Сестра Олександра, Володимира та Миколи Шульгиних. З 1893 по 1899 жила в Єлисаветграді, де батько працював контролером Єлисаветградського відділення Державного банку Росії.** У 1917 брала участь в організації Першої Української гімназії ім. Т. Шевченка в Києві, у діяльності

Термінологічної математичної комісії, автор першого українського підручника з математики на Наддніпрянщині (1918). Дружина відомого педагога Романа Іщука. Брала активну участь у педагогічному житті Волині, потім перебувала в еміграції. Мати Наталії Романівни Пазуняк (на знімку), доктора філології, дійсного члена Української Вільної Академії і Наукового товариства ім. Т.Шевченка у Нью-Йорку, громадської діячки: протягом багатьох років – секретар Уряду УНР в екзилі, секретар Проводу Організації Українських Націоналістів.

8 – 125 років тому народився (*с. Федвар, тепер с. Підлісне Олександрівського району*) **Юра Гнат Петрович** (1888-1966), актор, режисер. **Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі. В юності відвідував аматорський театральний гурток при клубі заводу Ельворті в Єлисаветграді.** У 1920 – один із засновників Нового українського драматичного театру ім. І. Франка (Вінниця, Харків, Київ), який очолював до 1961. З 1946 – професор Київського театального інституту. Автор праць з питань театального

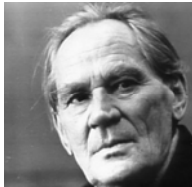
мистецтва. Народний артист СРСР (1940). Лауреат Державної премії СРСР (1949, 1951).

8 – 75 років тому народився (с. Рахнівка Гайсинського району Вінницької області) **Стус Василь Семенович** (1938-1985), поет, перекладач. Закінчив філологічний факультет Донецького університету. **Декілька місяців (серпень-жовтень 1959) до призову на військову службу вчителював у селі Таужному Гайворонського району. Збереглося 5 листів Стуса до Віктора Дідківського того періоду.** Навчався в аспірантурі Інституту літератури АН УРСР. В'язень радянських

концтаборів. Аби не передчасна смерть у концтаборі, вважався найвірогіднішим кандидатом на здобуття Нобелівської премії з літератури у 1985.

9 – 90 років тому народився (м. Кременчук) **Чичибабін Борис** (справжнє прізвище **Полушин Борис Олександрович**) (1923-1994), поет. **Дитинство провів у Кіровограді.** Навчався на філологічному факультеті Харківського університету (1945-1946). У 1946 засуджений за „антирадянську діяльність” на п'ять років концтаборів.

Мав репутацію дисидента, його твори не друкували. Справжнє визнання прийшло у часи горбачовської перебудови. У 1990 побачила світ книга поезій „Мои шестидесятые” (Київ), у 1991 – „Колокола” (Москва). Лауреат Державної премії СРСР.

10 – 130 років тому народився (м. Николаєвськ, тепер м. Пугачов

Саратовської області) **Толстой Олексій Миколайович** (1883-1945), письменник. Класик радянської літератури. У 1918 емігрував, повернувся у 1923. **Перебування у Єлисаветграді під час громадянської війни (1918) знайшло відображення у щоденнику, повісті „Пригоди Невзорова, або Ібікус”; нарсі „Отаман Григор'єв”.** Автор трилогії „Ходіння по муках” (1920-1941), історичного роману „Петро І” (1929-1945), науково-фантастичних романів „Аеліта” (1923), „Гіперболоїд

інженера Гаріна” (1926) та багатьох інших творів. Академік АН СРСР (з 1939).

11 – 95 років тому народився (**хутір Жученки поблизу с. Гурівки Долинського району**) **Яр Славутич** (справжнє прізвище **Жученко Григорій Михайлович**) (1918-2011), поет. Закінчив Запорізький

педагогічний інститут. Учасник українського визвольного руху під час Другої світової війни, емігрант. Навчався у Пенсільванському університеті (США), доктор славістичних наук, професор української мови і літератури Альбертського університету (Канада, з 1960). Автор 10 книг поезій, семи монографій, книги спогадів „Місцями запорізькими”.

11 – 85 років тому народився (с. *Зелене Петрівського району*)

Хавренко Василь Михайлович, шахтар. У 1948 закінчив гірничо-промисловий технікум, працював бурильником на одній із шахт Криворізького басейну. З 1960 по 1976 – на Східному гірничо-збагачувальному комбінаті (м. Жовті Води Дніпропетровської області), 17 років очолював кращу бригаду прохідників шахти „Нова”. В 1966 удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. До 1988 працював майстром виробничого навчання. Нагороджений знаком „Шахтарська слава” всіх трьох ступенів. Тричі обирався

депутатом Верховної Ради УРСР, був членом Президії ВР, делегатом 24-го з'їзду КПРС. Назавжди занесений у Книгу трудової доблесті шахти „Нова”. Представлений у книзі „Герои атомного проекта” (Москва-Саров, 2005).

11 – 70 років тому народився (с. *Куца Балка Вільшанського району*)

Безуля Василь Іванович, художник. У 1969 закінчив Одеське театральнo-художнє училище, а у 1981 – Український поліграфічний інститут у Львові. Працює в галузі живопису та сценографії. З 1972 до 1982 – головний художник Хмельницького театру ляльок. Від 1982 – головний художник Полтавського обласного лялькового театру, де здійснив постановки понад 80 вистав. Учасник республіканських виставок з 1979, всесоюзних – з 1987. У 1987 персональна виставка влаштувалась у Бельгії. Заслужений художник України (1994).

12 – 120 років тому народився (м. Санкт-Петербург) **Шкловський**

Віктор Борисович (1893-1984), письменник, літературознавець. *Племінник відомого письменника, уродженця Єлисаветграда Ісаака Володимировича Шкловського (псевдонім Діонео) (1864-1935). Батько Борис Шкловський народився в Єлисаветграді (1863), закінчив ЄЗРУ.* Віктор Шкловський навчався на філологічному факультеті Петербурзького університету. Був близьким до футуристів, належав до групи ОПОЯЗ. Автор багатьох літературознавчих праць, перекладених

на іноземні мови. Йому належить теорія „остранення”, один із зачинателів формальної школи. Написав фундаментальну біографію „Лев Толстой” (1963) для серії „ЖЗЛ”. **Про Єлисаветград згадує в автобіографічних повістях „Жили-были” (1962) та «Сентиментальное путешествие».** Популярністю користуються мемуарні, епістолярні та ліричні книги „Зоо. Письма не о любви, или Третья Элоиза”, „Гамбургский счет” та ін. Прототип одного з героїв роману Михайла Булгакова «Біла гвардія» Михайла Семеновича Шполянського.

13 – 95 років тому народився **(м. Новоукраїнка) Медведєв Борис Іванович**, гірничий інженер. У 1941 закінчив гірничий факультет Донецького індустріального інституту. Учасник ВВВ (1941-1946), тричі поранений. З 1949 працює в Донецькому державному технічному університеті. Доктор технічних наук (1971), професор (1971). З 1961 по 1991 – завідувач кафедри «Рудникова вентиляція, з 1991 – професор кафедри «Охорона праці та аерологія». Засновник наукової школи прогнозування та регулювання теплових умов при провітрюванні вугільних шахт. Автор 40 свідоцтв на винаходи та 7 монографій. Заслужений працівник вищої школи УРСР (1988).

14 – 95 років тому народився **(с. Глодоси Новоукраїнського району) Нога Василь Якович** (1918-2002), педагог, краєзнавець. Учасник ВВВ. Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. Був директором Хмельівської СШ Маловисківського району (1946-1956), **майже чверть століття керував Добровеличківською школою-інтернатом (до 1979), однією з кращих в СРСР.** Її досвід вивчали педагоги Росії, Болгарії та інших країн. У школі-інтернаті навчалось до 600 дітей, педагогів відбирали за конкурсом. Славилась естетичним вихованням: працювали хоріві та хореографічні колективи, оркестри – духовий, домровий, бандуристів, джазовий та симфонічний. **У 1980 заснував Добровеличківський районний краєзнавчий музей, був його першим директором.** Заслужений учитель УРСР.

14 – 75 років тому народився (м. Павлоград Дніпропетровської обл.) **Бондар Леонід Іванович**, живописець, педагог. Закінчив Кримське художнє училище ім. М.С. Самокиша (1960). **З 1960 викладає у Кіровоградській дитячій художній школі (КДХШ), з 1989 по 2012 – директор КДХШ.** Учасник виставок з 1969. Член Національної Спілки художників України. Чільне місце у творчості посідає портрет (серія діячів

культури Кіровоградщини), природа степового краю і краєвиди Кіровограда, натюрморти. Твори зберігаються у кіровоградських музеях і приватних збірках багатьох країн. Персональні виставки влаштовувалися у Кіровограді (1971, 1986, 1998, 2000). Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О. О. Осмьоркіна (2008). Заслужений працівник культури України (2004).

15 – 125 років тому народився (м. Єлисаветград) **Золотаревський**

Ісидор Самійлович (1888-1961), скульптор, архітектор, художник. *Відвідував Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському Земському Реальному Училищі*, удосконалював свою майстерність у Франції. *У 1912 повернувся в Єлисаветград разом із А. М. Нюренбергом та С. І. Данишевським. З 1913 давав приватні уроки рисування, ліплення та металопластики. На Першій Єлисаветградській художній виставці (1913) експонувалося 11 творів (у тому числі “Посмертна маска художника М. О. Врубеля”), брав участь у конкурсі на спорудження пам’ятника імператору Олександрю II в Єлисаветграді (1914).* Два портрети Золотаревського (графічний та живописний) у 1921-1922 виконав видатний російський художник Б. М.Кустодієв. У 1925 знімав посмертну маску з Сергія Єсеніна. Був репресований у 1950, перебував на засланні до смерті Сталіна (1953). У 1956-1958 жив з дружиною в Україні (с. Баштанка і Володимирівка Миколаївської обл.), оформляв сільські клуби.

15 – 110 років тому народився (м. Єлисаветград) **Мейтус Юлій**

Сергійович (1903-1997), композитор. *Навчається у Єлисаветградській чоловічій гімназії та музичній школі Нейгауза.* Закінчив Харківську консерваторію (1931). Лауреат Державної премії СРСР (1951). Написав 15 опер («Молода гвардія», „Гайдамаки”, „Ярослав Мудрий”, „Украдене щастя” та ін.), 400 романсів та інших творів. Народний артист УРСР (1973). Лауреат Державної премії СРСР (1951). Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка (1991). *З нагоди 100-ї річниці від дня народження на будинку Мейтуса встановлено меморіальну дошку. У ньому розміщується Кіровоградська дитяча музична школа № 1 ім. Г. Г. Нейгауза. Будівля - пам’ятка архітектури початку ХХ століття – споруджена за проектом єлисаветградського зодчого Я.В.Паученка.*

15 – 80 років тому народилася (м. Ізюм Харківської області) **Сердюк** **Валентина Онисимівна**, музейний працівник і пам’яткоохоронець. У 1956 закінчила Харківський державний педагогічний інститут ім. Григорія

Сковороди за фахом «учитель географії і біології». **З 1960 по 1992 працювала у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї: науковий співробітник, завідувачка відділу, заступник директора з наукової роботи. З 1979 по 1992 – директор музею. У 1992-2000 – завідувачка меморіального музею М.Л.Кропивницького. З 2001 (уже 12 років) – заступник голови обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Домоглась встановлення в Кіровограді меморіальних дошок письменникам Миколі Смоленчуку і Борису Чамлаю, художникам Борису Вінтенку і Володимиру Федорову, скульптору Аркадію Мацієвському, залізничнику Семену Тютюшкіну, лікарю Самуїлу Вайсенбергу та іншим визначним уродженцям міста ХХ століття. Лауреат обласної премії «Духовний скарб Кіровоградщини» (2008).**

16 – 30 років тому народився (м. Кіровоград) **Русол Андрій**

Анатолійович, спортсмен, футболіст. **Вихованець ДЮСШ „Зірка” (Кіровоград)**. Амплуа – центральний оборонець. Зріст – 185 см, вага – 74 кг. **Дебютував у вищій лізі 22.05.1999 у матчі СК „Миколаїв” – „Зірка” (нічия 2:2)**. З 1999 по 2003 грав за „Кривбас”. З 2003 по 2011 виступав за дніпропетровський „Дніпро”, за який зіграв 211 матчів, забив 9 голів. Гравець Національної збірної України, дебютував 31.03.2004 у грі проти збірної Македонії. Учасник чемпіонату світу з футболу у Німеччині. **Автор першого голу Національної збірної України у фінальній частині мундіалю. Ця історична подія сталася у матчі зі збірною Саудівської Аравії (4:2)**. Збірна України увійшла до вісімки кращих команд світу. Всього за збірну зіграв 49 матчів, у яких забив 3 голи. Заслужений майстер спорту України. В 2011 у віці 28 років через травму спини був змушений припинити футбольну кар'єру.

17 – 90 років тому народився (с. Мошорине Знам'янського району)

Білуха Микола Тимофійович, економіст. **Навчався у Кіровоградському педагогічному інституті. Двічі у 1940 та 1948 був репресований як «український націоналіст»**. У концтаборах ГУЛАГу понад 10 років працював бухгалтером. Звільнений і реабілітований у 1954. **Працював учителем української мови у Добровеличківській середній школі (1954-1956)**, літературним редактором журналу „Перець” (1956-1957). Завершив заочно навчання у Львівському поліграфічному інституті (1956) і Московському фінансовому інституті (1957). З 1966 – на науково-педагогічній роботі. Доктор економічних наук

(1973), професор (1979). Працював у Київських економічному та торговому-економічному університетах, Національному університеті „Кієво-Могилянська академія”. Запровадив українську економічну термінологію з бухгалтерського обліку, фінансового контролю і економічного аналізу; уклав глосарій української бухгалтерії. Заснував українську наукову школу бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту. Фундатор і президент Асоціації бухгалтерів і аудиторів України. Заслужений діяч науки і техніки України (1991). Автор 10 монографій та підручників.

19 – 70 років тому народився (м. Кіровоград) Лучкевич Володимир

Станіславович, лікар. У 1967 закінчив Ленінградський санітарно-гігієнічний інститут. Працював лікарем, завідувачим відділенням, головним лікарем, начальником медико-санітарної служби Казахської залізниці, потім у Міністерстві транспортного будівництва. Пройшов шлях від асистента до завідувачого кафедрою соціальної медицини та управління охорони здоров'я Санкт-Петербурзької державної медичної академії; переможець конкурсу проектів медико-санітарної служби Байкало-Амурської магістралі (1970). Проректор з лікувальної роботи Санкт-Петербурзької державної медичної академії ім. І.І.Мечникова. Доктор медичних наук, професор, академік. Нагороджений медаллю ім. М.І.Пирогова. Заслужений діяч науки РФ.

20 – 65 років тому народився (м. Кіровоград) Становський Олександр

Леонідович, інженер-технолог, поет. З 1954 живе в Одесі. У 1970 з відзнакою закінчив Московський авіаційний технологічний інститут за фахом „Ливарне виробництво чорних і кольорових металів”. З 1974 працює в Одеському політехнічному інституті. Доктор технічних наук (1994). З 1993 – завідувач кафедри нафтогазового і хімічного машинобудування Одеського національного політехнічного університету, професор. Має понад 250 наукових праць, 12 авторських свідоцтв на винаходи. Автор книг: „Енциклопедія любви. Стихотворения” (2002), „Згадати матері ім'я” (1997), „Грани безумия” (1995), „Лирика и эмпирика” (1997), „Воскресну из любви и пепла” та ін. Лауреат літературної премії імені Адама Міцкевича.

22 – 180 років тому народився Новицький Микола Дементійович (1833-1906), військовий діяч. Належав до оточення М. Чернишевського і М. Добролюбова (1857-1860), член товариства „Земля і воля”. Випускник Академії Генерального штабу. **Викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі, де у 1860 заснував**

недільну школу для дітей ремісників. Перебуваючи у нашому місті, брав активну участь у визволенні з кріпацтва родичів Тараса Шевченка (1860), листувався з ним. Написав спогади про зустрічі з Кобзарем, у Єлисаветграді його відвідував Добролюбов. Дослужився до генерала кавалерії та члена Військової Ради Росії.

22 – 125 років тому народився **(м. Єлисаветград) Медов Давид**

(1888-1978 у Нью-Йорку), **актор, співак.** У 1907 розпочав театральну кар'єру, вступивши до української трупи, яка гастролювала в м. Бобруйську (Білорусія). До початку 1-ї світової війни виступав у російсько-українських трупах Суходольського, Мещерського, Гайдамаки-Вертепова. У 1915 з дружиною Раїсою Соловйовою виїхав до Америки. У 1916 уклав контракт з Нью-Йоркським національним театром Бориса Томашевського. На початку 20-х рр. грав у російсько-українському театрі „Бублички”. Тріумфально виступав в опереті „Зламана скрипка” (арія з неї стала „візитівкою” актора), уклав перші контракти з фірмами грамзапису. 12.12.1930 у складі трупи Кунст театру в Бронксі зіграв у перекладеній на ідіш п'єсі І. Котляревського “Наталка-Полтавка”. Син Сем Медов став чудовим піаністом-аранжувальником, керівником оркестру Sam Medoff and His Yiddish Swing Orchestra, музичним директором радіостанції WARD у Нью-Йорку.

22 – 75 років тому народився **Горожанкін Юрій Іванович**, футболіст,

тренер. У 1956 в складі юнацької збірної України став чемпіоном СРСР. **У „дорослому” футболі дебютував 1956, виступаючи за команду кіровоградського „Торпедо”. 11 сезонів провів у складі кіровоградської „Зірки” (1958-1968): 310 матчів, 19 голів.** Майстер спорту СРСР. **Старшим тренером „Зірки” працював у 1983-1986 і 1991. Включений вболівальниками до першої символічної збірної кіровоградської „Зірки” з нагоди її 80-річчя (1922-2002).** Живе в Ізраїлі. Син Igor

Горожанкін став відомим футбольним суддею, арбітром ФІФА.

24 – 135 років тому народився **(м. Єлисаветград) Красовський**

Михайло Якович (1878-після1935), військовий діяч, розвідник. **Закінчив Єлисаветградську гімназію** (на знімку), Київське військово училище (1903) та Академію Генерального штабу (1914). Учасник російсько-японської, Першої світової та Громадянської воєн. Полковник.

Досконало володів французькою, німецькою, чеською, польською і

румунською мовами. У 1918-1919 служив у військах Центральної Ради. З 1920 – співробітник радянської військової розвідки. До 1925 працював за кордоном (у Румунії), виконуючи розвідувальні завдання. З 1926 по 1929 – співробітник Управління з дослідження та використання досвіду воєн Штабу Робітничо-Селянської Червоної Армії (РСЧА). Автор книги «Вневоинская подготовка за рубежом: Польша, Финляндия, Великобритания, Франция, Италия» (1928). З 1929 по 1935 - головний бібліотекар військового сектору Всесоюзної публічної наукової бібліотеки ім. В. І. Леніна. Подальша доля невідома.

26 – 70 років тому народився *(с. Мошорине Знам'янського району)*

Венжик Іван Михайлович, журналіст. Закінчив факультет журналістики Львівського держуніверситету, працював у газеті «Вільна Україна» (Львів). **1970 року повернувся на Кіровоградщину, працював на обласному телебаченні і радіомовленні, в т.ч. 23 роки очолював цю структуру. За його ініціативи і безпосереднього керівництва побудований телецентр у**

Кіровограді – на той час – один з кращих в Україні. У 1992-1996 рр. був також головою обласної організації спілки журналістів України.

27 – 110 років тому народився *(м. Єлисаветград)* **Сидяк Іван**

Васильович (1903-1969), військовий діяч. У Червоній Армії з 1922. У 1938 закінчив Військову Академію ім. М.В.Фрунзе, після війни викладав у ній. Учасник ВВВ: начальник тилу 56-ї армії, начальник тилу Південного, згодом 4-го Українського фронту, заступник командуючого 43-ю армією. Генерал-майор (1945). У 1945 – начальник тилу 1-ї Червонопрапорної армії в японському поході. Нагороджений орденом Леніна, трьома орденами Червоного Прапора, орденом Кутузова 2 ст., орденом

Суворова 2 ст. та ін.

28 – 85 років тому народився *(с. Дическулове Новоукраїнського району)* **Логвиненко Віталій Андрійович** (1928-1990),

письменник. Учасник ВВВ. У 1947 закінчив військово-морське училище, навчався в Інституті іноземних мов. **Займався комсомольською роботою в Кіровоградській області** та на Чорноморському флоті. Друкуватися почав з 1952. Член Спілки письменників УРСР (1958). Автор романів: „Літа молодії” (1957), „Вінчання” (1965), „Рубікон” (1966), „Важка вода” (1972), „Росава” (1975), „Мертвий якір” (1980), „Холодна Вись” (1981), „Чорні бушлати” (1983), „Створи” (1984) та інших творів. Лауреат премії СПУ ім. А. Головка (1982). Вибрані твори виходили у 2-х томах.

28 – 75 років тому народилася (с. *Шевченкове, м. Долинська*)

Лук'яненко Олександра Михайлівна (1938-1993), лікар. Закінчила Дніпропетровський медичний інститут (1961). У 1970-1973 – начальник відділу, заступник начальника управління IV Головного управління МОЗ УРСР. У 1979-1991 – міністр соціального забезпечення УРСР. Доктор медичних наук (1984) Автор понад 30 наукових праць, трьох монографій, Заслужений лікар УРСР (1973).

29 – 75 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Курбатов Володимир**

Ілліч, інженер-технолог, спортсмен-аматор. У 1965 закінчив Київський технологічний інститут легкої промисловості. *Впродовж багатьох років – директор ВАТ „Кіровоградська швейна фабрика „Зорянка”*. Після розпаду СРСР зумів зберегти це підприємство. Заслужений працівник промисловості України. Член обласного клубу „Любителі оздоровчого бігу”. Учасник 22 марафонських забігів. *Почесний громадянин м. Кіровограда (2009)*.

31 – 80 років тому народився (м. *Зінов'євськ*) **Барський Михайло**

Ілліч, режисер, драматург (1933-2012). У 1960 закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна, у 1968 – Київський театральний інститут. *У 1985-1989 працював головним режисером обласної студії телебачення. З 1989 по 1995 – директор і художній керівник Кіровоградського українського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького*. Автор п'єс: „Високе небо” (1981), „Жених напрокат” (1992), „Мила сімейка” (у співавторстві з В. Шураповим та

Н. Нусбаумом, 1995) та ін. Постановки: „97” М. Куліша (1989), „Пошились у дурні” М. Кропивницького (1991), „Як наші діди парубкували” В. Канівця (1991), „Сільва” І. Кальмана (1992), „Різдвяна ніч” М. Старицького (1993), „Сава Чалий” І. Карпенка-Карого (1994). Народний артист України (1992). У 1996 виїхав до Ізраїля.

31 – 75 років тому народився (с. *Люшнювате Голованівського району*) **Мороз Валентин Леонідович**, поет. Закінчив

філологічний факультет Одеського державного університету. Працював відповідальним секретарем Одеської організації СПУ, науковим співробітником Одеського державного літературного музею. Автор 14 поетичних збірок. Лауреат літературних премій імені П. Тичини та імені Е. Багрицького.

ПОЧЕСНИМ ПРЕЗИДЕНТОМ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО БЛАГОДІЙНОГО ТОВАРИСТВА ПОШИРЕННЯ ГРАМОТНОСТІ Й РЕМЕСЕЛ (1873 -1914) БУЛА... ГЕРЦОГИНЯ ЕДІНБУРЗЬКА, ПРАВИТЕЛЬКА ШОТЛАНДІЇ

У минулому році за ініціативою обласної влади у Кіровограді відбувся міжнародний форум «Єлисаветград – креативне місто», учасниками якого були знані експерти з розвитку територій: англійць Чарльз Лендрі, росіянин Денис Візгалов та ін. Пролунало чимало оригінальних ідей, як зробити наше місто успішним. Мою увагу, зокрема, привернув один з виступів москвича Візгалова. Напівжартома чи напівсерйоз він, відштовхнувшись від історичної назви міста, а воно чи не єдине в світі носить ім'я Св. праведної Єлисавети, запропонував нам звернутися до англійської королеви Єлисавети: «...Напишіть їй листа, запросіть відвідати місто. Звісно, вона не приїде, але якась відповідь надійде. Розрекламуйте її...».

Зрозуміло, що ні сіло, ні впало такі речі не робляться, слід відшукати вагомий привід. І він у нас є! Для цього необхідно лише згадати історію заснування Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. А вона напрочуд цікава й повчальна – Єлисаветград має чим пишатися! Наше місто у цьому сенсі випередив лише Харків, де у 1869 році було засновано перше в Україні Товариство поширення початкової освіти у Харківській губернії або скорочено Харківське товариство грамотності, яке проіснувало до 1915 року

Свою благодійну організацію, створену в 1873 році, єлисаветградці назвали „Товариством поширення грамотності й ремесел”. Це й не дивно,

оскільки Товариство засновувалось передусім для опіки над Єлисаветградським ремісничо-грамотним училищем – унікальним у Російській імперії безплатним навчальним закладом, в якому вперше загальна освіта поєднувалась з професійною. Відкрили його за ініціативою дружин офіцерів А.М. Резанової та А.І. Некрасової і викладача Єлисаветградського кавалерійського училища М.Ф. Федоровського у 1867 році для дітей малоімущих.

А от, приміром, Київське Товариство грамотності виникло значно пізніше – у 1882 році. Є всі підстави вважати, що Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел було ще й одним з найуспішніших у Російській імперії за наслідками своєї діяльності. Про це свідчить „Исторический очерк Елисаветградского общества распространения грамотности и ремесел. 1873-1898”, виданий з нагоди 25-річного ювілею товариства його секретарем Павлом Захаровичем Рябковим.

Головним своїм завданням товариство вважало сприяння розумовому й моральному розвитку ремісничого люду. Згідно зі статутом, воно мало право відкривати недільні школи для ремісників, засновувати для них бібліотеки, видавати посібники й брошури про ремісничі виробництва та книги, доступні для народу за викладом і ціною; відкривати позико-ощадні товариства, влаштовувати артіль ремісників та ремісничі виставки.

Перше засідання товариства відбулося 7 жовтня 1873 року, на ньому обрано керівництво організації. Її очолив предводитель дворянства Єлисаветградського повіту Анатолій

Аркадійович Каррієр. Нащадок французького аристократичного роду, він виконував велику громадську роботу: у 1873-1883 рр. був головою Єлисаветградських чергових і надзвичайних повітових земських зібрань, губернським гласним від Єлисаветградського земства (1874-1886), почесним мировим суддею Єлисаветградського повіту (1871-1877, 1880-1893), головою правління Єлисаветградського земського реального училища (1883-1885). Разом з братом Сергієм особливо відзначився у справі захисного лісорозведення на Єлисаветградщині, за що відзначений золотою медаллю Петербурзького Вільного

економічного товариства. Зокрема у 1876 році заклав поблизу Єлисаветграда перші лісосмуги. Рада Товариства складалася із 17 дійсних та трьох почесних членів. Засобами існування Товариства були членські внески (дійсні члени щороку сплачували по 10 руб., а почесні – не менше 200 руб.), пожертви, збори з публічних лекцій, літературно-музичних вечорів тощо.

У кращі свої часи Товариство налічувало 70 членів. Єлисаветградці зуміли залучити до своїх лав визначних особистостей: члена Державної Ради Росії Івана Фундуклея (1804-1880), знамениту княгиню Єлизавету Воронцову (1792-1880), видатну українську громадську діячку та мецената Єлизавету Милорадович (у дівочтві Скоропадська) (1832-1890) та інших. На потреби Товариства Фундуклей пожертвував 750 руб., Милорадович – 500 руб., Воронцова – 100 руб.

У 1874 році Товариство через графа Д.Є.Остен-Сакена (першого почесного громадянина Єлисаветграда) починає клопотатися про те, щоб мати покровителя серед осіб імператорської сім'ї. Ось повний текст звернення до дочки Олександра II Великої княгині Марії Олександрівни, яка щойно вийшла заміж за принца Альфреда, герцога Единбурзького, другого сина королеви Великої Британії Вікторії:

«Ваше Императорское Высочество, Всемилостивейшая Государыня! Сочувствуя общему усилію всех верноподданных содействовать русскому народу к снисканию полезных знаний, с помощью которых образовались бы на юге отечества нашего способные техники и ремесленники, в г. Елисаветграде Херсонской губернии учредилось Общество распространения грамотности и ремесел.

Это Общество осуществило уже главную задачу свою, приняв в свое ведение безштатное училище грамоты и ремесел, учрежденное в память чудесного избавления от опасности драгоценнейшей жизни Государя Императора.

Ныне Общество, желая упрочить его действия животельной силой, в чрезвычайном собрании своих членов, постановило повергнуть к стопам Вашего Императорского Высочества всепокорнейшую просьбу: Благоволите, Всемилостивейшая Государыня, переехать в страну, достигшую в высшей степени земледельческого и промышленного развития осенить в родной стране стремление к такому же развитию, приняв звание президента Елисаветградского Общества распространения грамотности и

ремесел. При этом члены Общества дерзаят почитательнейше просят Ваше Императорское Высочество о милостивом снисхождении, благоволив склонить Его Королевское Высочество, Августейшего Супруга Вашего Его Королевское Высочество, принять участие к преуспеянию Общества в звании почетного президента.

Всегда проникнуты задушевною молитвою — да хранит, десница Всевышнего счастье Ваших Императорских Высочеств на многие лета, члены Общества почитательнейше приносят искреннейшие выражения беспредельной преданности и глубочайшего уважения».

В „Историческом очерке Елисаветградского общества распространения грамотности и ремесел. 1873-1898” П.З.Рябова, виданому в 1898 році, відзначається: **«То и другое Их Высочествами благосклонно было принято, о чем Общество было извещено чрез Императорское Российское посольство в Лондоне от 2-го Января 1875 года за № 1-м».**

З цієї нагоди вдячні елисаветградці замовили в Петербурзі виготовлення коштовної скриньки та диплому президента Товариства з художньою віньєткою вартістю близько 800 рублів, які оплатив І.І. Фундуклей.

Відмовляти після цього у клопотаннях Товариству, яке мало такого високого покровителя, більше ніхто не наважувався. Приміром, Херсонське губернське земство погодилось з 1876 року надавати фінансову підтримку ремісничо-грамотному училищу в розмірі 500 руб. щорічно.

У 1875 році в Елисаветграді за сприяння Товариства було видано першу в історії міста україномовну книгу під невибагливою назвою „Дещо з перекладів і самостійних творів І.Гриненка. Випуск І.” Такий псевдонім обрав Йосип Шевченко – небіж Тараса Григоровича, юнкер Елисаветградського кавалерійського училища. Книга коштувала 30 копійок, мала тираж 1200 примірників. У збірці вміщено 21 вірш Йосипа Варфоломійовича, 9 його перекладів та „рекламу” Товариства (витримки із протоколів засідань та звітів тощо). Присвячувалася книга Варфоломію

Григоровичу Шевченку, батьку автора.

Дійсним членом Товариства був корифей українського театру І.К. Тобілевич (Карпенко-Карий). У 1878 році Іван Карпович написав новий статут Товариства, який однак не був затверджений. Звертає на себе увагу активна участь у діяльності Товариства, крім звісно М.Ф. Федоровського, й інших офіцерів Елисаветградського кавалерійського училища. Зокрема, викладач ЄКУ з 1877 по 1883 рік, згодом генерал-лейтенант Митрофан Рахубовський (1841-1911) у 1882 році пропонував зайнятися „изданием и распространением в массы книг, доступных для

народу и ремесленников". Було створено навіть спеціальну комісію для „відкриття бібліотек в містах Єлисаветградського повіту”. Начальник ЄКУ, полковник Євген Ринкевич запропонував влаштовувати народні читання. У дореволюційній Росії це була одна з найпопулярніших форм позашкільної освіти для поширення серед населення елементарних загальноосвітніх, професійних і прикладних знань. У Єлисаветграді безкоштовні народні читання, як правило, влаштовувалися в приміщенні Єлисаветградського земського реального училища у святкові дні й супроводжувались тінювими картинами, за участю хору, а іноді й оркестру. В аудиторії, де влаштовувались читання, працювала книгарня й бібліотека. У 1895 році було продано 2360 книг. Кількість слухачів коливалась: найбільше їх (1070 чол.) зібралося 5 березня 1895 р. на лекцію про Петра Великого, яку прочитав В.М. Ястребов.

В «Историческом очерке Елисаветградского общества распространения грамотности и ремесел» за 25 років існування відзначено, що Товариством **„положено начало народному театру в виде общедоступных спектаклей”**. Мова йде передусім про хорівий колектив М.Ф. Федоровського при Товаристві й аматорську театральну трупу І.К. Тобілевича. Це вони в 1875 році у приміщенні Громадського Зібрання здійснили першу постановку музичної вистави П.І. Ніщинського „Вечорниці”. Прем'єра пройшла настільки вдало, мала у глядачів такий успіх, що неабияк посприяла народженню через декілька років українського професійного театру.

Як бачимо, діяльність Товариства не обмежувалася лише опікою над ремісничо-грамотним училищем. Вона була настільки різноманітною та багатогранною, що годі й перелічити зроблене Товариством для елисаветградської громади: облаштування сирітського будинку та нічліжки для безпритульних старих, заснування безкоштовної лікарні для бідних і т. п.

У радянські часи про Товариство писали так: **„Прикриваючись благодійністю, намагалося відвернути міську бідноту від революційної боротьби і використати її з найбільшою вигодою для себе”** [3, с. 37]. Замість коментаря наведемо хоча б список членів Товариства за 1898 рік: Олександр Пашутін (міський голова Єлисаветграда), Микола Федоровський (викладач ЄКУ, перший український діяч нашого міста), Наталія Бракер (педагог, українофілка), Дмитро Горшков (редактор газети „Голос Юга”), Роберт Ельворті,

Олександр Лишневський (міський архітектор), Яків Шульгин (український історик і громадський діяч), Олександр Тарковський (батько поета Арсенія Тарковського), Павло Рябков, Станіслав Шимановський (батько Кароля Шимановського), «артільний батько» Микола Левитський та багато інших. Зиск і добродійність для цих особистостей – поняття несумісні!

Величезну роль Товариство відіграло в пробудженні художнього життя Єлисаветграда. Воно виступило ініціатором влаштування в місті першої художньої виставки, яка з 15 по 23 серпня 1913 року експонувалася в будинку П.З. Резникова (провулок Театральний). Це була подія не тільки місцевого значення. Передусім, організатори виставки, яким вдалося залучити в експозицію ледве не всі художні скарби Єлисаветграда, зуміли надати їй універсально-просвітницького характеру.

Центральне, але не виняткове місце на виставці посіли, звісно, твори місцевих художників: Ф.Козачинського, А.Нюренберга, С.Данишевського, І.Золотаревського, Д.Пржшиховської, В.Грудненка, М.Полякова, М.Панкеева, А.Узловської та ін. Уже цей, далеко не повний, перелік вражає, свідчить про наявність в Єлисаветграді великої групи художників, без яких ідея влаштування такої виставки була б позбавлена будь-якого сенсу. Доти Єлисаветград лише приймав виставки з інших міст. Нагадаємо, що з 1876 по 1913 роки місто відвідало 18 виставок Товариства передвижників, у 1905 році тут гостювала пересувна народна виставка картин В.К. Розвадовського, а в 1910 році експонувалася ХХ виставка Товариства південно-російських художників.

У місті з 1880 року діяв унікальний художній заклад, громадська школа мистецтв під назвою „Вечірні Рисувальні Класи (ВРК) при Єлисаветградському земському реальному училищі”. Місто, таким чином, давно визріло для влаштування власної художньої виставки. Аби воно нарешті „розродилось” нею, потрібен був додатковий імпульс. І він з’явився в особі трьох місцевих „парижан” А.Нюренберга, І.Золотаревського та С.Данишевського, які щойно повернулися в Єлисаветград після декількох років перебування у світовій столиці мистецтв.

Помітне місце на виставці посіли твори завідуючого ВРК Ф.Козачинського (24 роботи) та його учнів В.Грудненка, С.Ворожбита, О.Осмьоркіна, З.Рибак, Й.Константиновського та ін. Саме з виставки в рідному місті почали свій шлях у велике мистецтво класик російського живопису О.Осмьоркін та класики єврейського мистецтва З.Рибак та Й.Константиновський, нині всесвітньо відомі митці.

Товариству поширення грамотності й ремесел вдалося залучити до участі в Першій Єлисаветградській виставці як всіх місцевих колекціонерів, так і просто власників художніх цінностей. Вони надали в розпорядження організаторів, крім творів відомих російських митців І.Левітана, О.Поленової, Д.Бурлюка, Я.Башилова, М.Досєкіна, В.Беклемішева, І.Гінцбурга, О.Кисельова, М.Алексоматі та ін., багаті

колекції порцеляни, вишивки, зброї, старовинних книг. Тому не менший інтерес у глядачів викликав відділ прикладного мистецтва й художньої промисловості. Тут експонувались вироби ткацької майстерні Наталії Бракер у с. Комишуватому (поблизу Компаніївки), її ж колекція українських орнаментів; гобелени майстрині Л.Ф. Никифорової і навіть, як „зразок старовинної української вишивки – сорочка гетьмана П.Полуботка"! Ця безцінна реліквія належала елісаветградській родині Дроботковських, які, можливо, були нащадками славетного гетьмана.

Відвідувачі Першої міської могли бачити рідкісні книги, як-от: „Подробное описание восшествия на престол Елизаветы Петровны”, 1744 року видання, перші аркуші одного з маніфестів Петра III і т. п. Місцеві книжкові фірми Золотарьової, Златопольської, Гедрича знайомили з книгами по мистецтву.

Організатори виставки не обмежились місцевими художніми силами. Вони запросили взяти участь в Єлісаветградській виставці майстрів мистецтв Одеси й Харкова. Свої твори на першу міську виставку надіслали провідні одеські художники К.Костанді, П.Нілуєв і Т.Дворников.

З Харкова експонати українського художньо-архітектурного відділу привезли його голова С.Васильківський, художник Н.Уваров і архітектор К.Жуков. Відділу харків'ян було відведено окрему кімнату, в якій вони власноруч розмістили привезені експонати: 5 орнаментів М.Самокиша, 18 творів С.Васильківського, а також 24 архітектурні проекти С.Тимошенка й К.Жукова. Останній, до речі, під час експонування виставки читав лекції про український художній стиль.

Глибоку повагу викликає рівень пропаганди й популяризації виставки серед широких верств населення. Було видано каталог І Єлісаветградської художньої виставки; підготовка до відкриття і буквально всі події навколо неї, сама експозиція – все це детально висвітлювала газета „Голос Юга”.

А родзинкою виставки стало запрошення відомого столичного мистецтвознавця й критика С.Глаголя. 18 і 19 квітня гість з Москви у приміщенні Громадського Зібрання прочитав дві лекції „Искания красоты и правды русской живописью в прошлом и настоящем”. Почесний гість з інтересом оглянув місцеву виставку, опублікував про неї дві статті в „Голосе Юга”. Сергій Глаголь відзначив, що виставка в Єлісаветграді вийшла значно цікавішою від ростовської, хоча Ростов-на-Дону значно більше місто, яке влаштовує уже третю виставку і має Товариство шанувальників мистецтва.

Яскравими представниками нових течій в живописі С.Глаголь назвав місцевих художників Амшея Нюренберга й Семена Данишевського. Що й не дивно, оскільки обидва удосконалювали свою майстерність у Франції.

Нарешті, виставка 1913 року мала ще одну особливість: всі бажаючі могли придбати на ній уподобані твори місцевих та інгородніх художників.

Відомо, наприклад, що елісаветградці придбали декілька робіт

знаменитого українського живописця С.Васильківського, якого сучасники називали „сонячним художником”. З оригінальною пропозицією – чи не побажають власники старовинних речей обміняти їх на картини – звертався до елісаветградців одеський художник Петро Нілус, представлений в експозиції двома пейзажами „Сонячний день” і „Весна”.

Успіх виставки перевершив усі сподівання. За перші чотири дні її відвідало понад тисячу осіб. А всього за два тижні експонування одних тільки платних відвідувань було майже 2,5 тисячі. Тому Товариство вирішило влаштовувати такі виставки щорічно, щоб уже найближчим часом заснувати в Єлісаветграді загальнодоступний міський художній музей. З цією метою елісаветградці звернулися до Імператорської Академії мистецтв, Товариства передвижників, Товариства художників імені А.І. Куїнджі, до знаменитого художника-земляка І.П. Похитонова з проханням підтримати цю ідею, допомогти укомплектувати майбутній музей творами мистецтва.

Друга Єлісаветградська художня виставка експонувалася з 7 по 27 квітня 1914 року у приміщенні Дворянського Зібрання на вул. Петровській. На ній було представлено близько 300 творів 68 художників, з них 12 – елісаветградські митці.

Організатори виставки намагались познайомити глядачів з основними видами, жанрами і техніками графіки й живопису, новітніми течіями й напрямками. Цю експозицію місцева публіка сприйняла як „виставку модерністів”, хоча імпресіонізм, неоімпресіонізм, пуантилізм та кубізм представляли лише 15 митців. Реалістичний живопис презентували відомі майстри: А.Васнецов, М.Лебедев, К.Коровін та ін. Відвідання виставки було платним: квитки на відкриття коштували 50 коп., у наступні дні – 20 коп., для учнів – 10 коп. У перші дні виставку відвідало близько 400 осіб, продано декілька картин місцевих художників та натюрморт „Бузок” Лісснера. Академік К.Коровін пообіцяв організаторам, якщо буде продано його пейзаж „Рання весна”, пожертвувати половину вартості картини на потреби Єлісаветградського товариства поширення грамотності й ремесел.

Як і минулого року, Товариство мало намір запросити до Єлісаветграда С.Глаголя, однак місцева адміністрація несподівано заборонила читання публічних лекцій про сучасне мистецтво. Попри деяке розчарування (відвідувачів було значно менше, ніж на першій виставці), Товариство почало отримувати картини для елісаветградського художнього музею. Зокрема, з Академії мистецтв надійшли полотна „Перед купанням” (1913) С.Дудіна (уродженця Єлісаветградщини), „Товариші” (1912) С.Зенкова, декілька своїх мініатюрних картин подарував рідному місту І.Похитонов, а згодом мав намір заповісти цілу колекцію творів. Можна з впевненістю сказати, коли б не Перша світова війна, Єлісаветград мав би свій художній музей уже в 1915 чи 1916 році.

Що стосується покровительки Товариства поширення грамотності й

ремесел Великої княжни Марії Олександрівни (1853-1920), то вона була єдиною донькою імператора Олександра II, його улюбленицею. Урочиста церемонія укладання шлюбу відбулася 23 січня 1874 року в Зимовому палаці в Санкт-Петербурзі. Батько дав їй у придане нечувану на ті часи суму – 100 000 фунтів стерлінгів та ще й щорічну допомогу в розмірі 20 000 фунтів!

12 березня 1874 року герцог і герцогиня Едінбурзькі прибули в Лондон. Шлюб виявився нещасливим, хоча подружжя й мало п'ятеро дітей: одного сина й чотирьох дочок. Лондонський «вищий світ» вважав Марію Олександрівну занадто гордовитою. Імператор Олександра II наполягав, щоб до його дочки звертались «Ваше Імператорське Височество» і щоб вона мала першість перед принцесою Уельською. Ці претензії розлютили королеву Вікторію, яка заявила, що титул «Її Королівське Височество», прийнятий Марією Олександрівною після весілля, повинен замінити титул «Її Імператорське Височество», який належав їй від народження. Зрештою, знайшли компромісний варіант: після заміжжя Марія Олександрівна отримала аж три титули: «Її Королівське Височество», «Її Королівське та Імператорське Височество», «Її Імператорське та Королівське Височество». Королева Вікторія все ж надала почесному президенту Єлисаветградського благодійного товариства грамотності й ремесел перше місце, але... після принцеси Уельської. Її найстарша донька Марія (1875-1938) стала дружиною короля Румунії Фердинанда, а наймолодша Беатриса (1884-1966) вийшла заміж за дона Альфонсо, інфанта Іспанії. Отакі у нашого міста були зв'язки з Великою Британією.

Як бачимо, на прикладі діяльності Товариства поширення грамотності й ремесел, почесними президентами якого було члени королівської родини Великої Британії, Єлисаветград до 1917 року був по-справжньому креативним містом.

На знімках: Велика княжна Марія Олександрівна, Єлизавета Воронцова, Єлизавета Милорадович, Марія Олександрівна з чоловіком Альфредом і сином-первістком, Іван Тобілевич, Митрофан Рахубовський.

105 років тому (1908). В Єлисаветграді запрацювала міська електростанція, споруджена за проектом інженера Є.Ф.Тамма.

110 років тому (1903). Єлисаветградський міський інженер Є.Ф.Тамм (батько лауреата Нобелівської премії Ігоря Тамма) на зібранні земських лікарів Єлисаветградського повіту, прочитав доповідь «Об искусственном биологическом способе очистки сточных вод», яку схвалив завідувач Одеської бактеріологічної станції П.М.Діатроптов, визначний російський учений-гігієніст.

ЛЮТИЙ

1 – 75 років тому народився (Вінницька область) **Кучинський Болеслав**

Вікентійович, мовознавець і літературознавець, педагог. У 1962 закінчив романо-германський факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Кандидат філологічних наук (1976). **З 1964 працює у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна (нині КДПУ ім. В.К.Винниченка); 20 років був першим проректором з навчально-виховної роботи. За час проректорства КДПУ ім. О.С.Пушкіна став переможцем соціалістичного змагання серед 201 педвузу СРСР, одним з перших серед педінститутів України отримав IV рівень акредитації і статус університету. З 2004 – завідувач кафедри германської філології, професор.** Автор багатьох наукових праць. Заслужений працівник народної освіти України.

1 – 50 років тому народився (Черкаська область) **Комірний Олександр**

Іванович, педагог, краєзнавець. У 1984 закінчив історичний факультет КДПУ ім. О.С.Пушкіна, живе і працює у Гайвороні. Переможець обласного конкурсу „Учитель року – 1999”, делегат 2-го Всеукраїнського з'їзду педагогічних працівників. Досліджує процеси розвитку капіталізму в південному-східному Поділлі після 1861: становлення і розвиток цукроваріння, започаткування і розвиток місцевої залізниці тощо. **Один з авторів книги „Гайворонщина – перлина Подільського краю” (2004).**

Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2005).

Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2009).

1 – 50 років тому народився (сmt Нова Прага Олександрійського району)

Громовий Віктор Володимирович, педагог. **Закінчив з відзнакою історичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1985)** та аспірантуру Інституту соціології Національної академії наук України (1992). **Шість років працював заступником директора з виховної роботи Сосонівської СШ Кіровоградського району (до 1990).** **Один з ініціаторів відродження у Кіровограді гімназійної освіти, перший директор Кіровоградської гімназії ім. Тараса Шевченка (з 1992).** Належить до нової генерації керівників освітянських

освіти, перший директор Кіровоградської гімназії ім. Тараса Шевченка (з 1992). Належить до нової генерації керівників освітянських

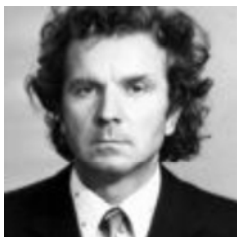
закладів, які самостійно формують свій стиль управління, свою педагогіку. Переможець Всеукраїнського конкурсу „Вчитель року” у номінації „керівник навчального закладу” (2001), Заслужений учитель України. Упорядкував фундаментальну книгу „Єлисаветградська гімназія” (1997), автор підручника з риторики (1999), науково-публіцистичної книги „Школа, школа, школа...” (2004), понад 200 статей з проблем сучасної освіти, політології та соціології. **Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2005).**

2 – 65 років тому народився (с. **Калинівка Кіровоградського району**)

Ковальов Анатолій Олександрович, тренер. У 1971 закінчив факультет фізичного виховання Черкаського державного інституту. З 1973 по 1983 працював викладачем КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1983 по 1989 – старшим тренером-викладачем ДСТ «Спартак». Підготував 12 кандидатів у майстри спорту. В 1989 переходить на роботу до Кіровоградського медичного училища. У 1990 році спільно з однодумцями організував групу «Здоров'я» серед інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату, яка згодом переросла в навчально-тренувальну з плавання та легкої атлетики. З 1984 по 1991 тренував Юрія Андрюшина – багаторазового чемпіона світу з плавання, паралімпійського чемпіона (Сідней, 2000), заслуженого майстра спорту України. Інший вихованець Андрій Цуканов у 1998, виступаючи у складі Національної збірної команди України з футболу, став чемпіоном світу серед інвалідів. З 2000 працює викладачем з легкої атлетики на факультеті фізичного виховання КДПУ ім. В.К.Винниченка. Заслужений тренер України (1998).

3 – 75 років тому народився (с. **Василівка на Кіровоградщині**) **Симчук**

Володимир Григорович, художник. Закінчив Косівське училище прикладного мистецтва. Педагоги з фаху – П. Сопільняк, В. Гуз, М. Федірко. Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (художня обробка дерева). Основні твори: „До млина” (1988), „Крізь віки” (1990), „Добрість” (1991), „Материнство”, „Мавка”. Член НСХУ (1992).

5 – 90 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Хмура Олександр Олексійович** (1923-1970), педагог, організатор освіти. У 1940 закінчив Кіровоградську СШ № 4. Учасник ВВВ. Закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського педінституту (1948). Працював учителем математики Кіровоградських шкіл №

15 та № 18. З 1954 – у Кіровоградському обласному інституті удосконалення вчителів, у 1959 – заступник директора, з 1964 – директор. Заслужений учитель України, кандидат педагогічних наук. Автор нової форми навчального процесу – лекційно-практичної. Створив авторську школу математичної думки, поширену в Україні, Росії, Білорусії, Молдавії та Литві. Автор багатьох наукових праць. **З 2004 в КОІППО імені Василя Сухомлинського щорічно влаштовуються Хмурівські методичні читання «Технологія фахової майстерності».**

5 – 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Федоров Володимир**

Михайлович, військовий діяч (ВМФ РФ), морський розвідник. У 1971 закінчив Вище військово-морське училище радіоелектроніки ім. А.С.Попова, у 1981 – Військово-морську академію, у 1990 – Військову академію Генерального штабу. З 1971 – командир групи на розвідувальних кораблях Тихоокеанського флоту. У 1974-1979 – старший помічник начальника групи інформаційного центру Тихоокеанського флоту. З 1981 – начальник розвідки 8-ї оперативної ескадри Тихоокеанського флоту. З 1985 – заступник начальника, а в 1990-1993 – начальник розвідки Північного флоту. З 1993 – заступник начальника, а з 1995 – начальник Розвідувального управління Головного штабу ВМФ – заступник начальника Головного штабу ВМФ з розвідки. Віце-адмірал (1996). Включений до книги Павла Газукіна „Военачальники российской армии” (2001). Автор книги “Военно-Морская разведка: история и современность” (2008). Заслужений військовий спеціаліст РФ.

7 – 130 років тому народився (м. Новоукраїнка) **Гроссман Іуда**

Соломонович (справжнє прізвище Іуда Соломонов Шлоймов) (псевдоніми: **Гроссман-Роцин, І.С.Роцин**) (1883-1934), політичний діяч, анархіст. **У революційному русі – з 1897: член Єлисаветградського гуртка «Южнорусского союза рабочих».** У 1898 заарештований, 9.06.1899 висланий у Новоукраїнку під гласний нагляд поліції на 3 роки. Влітку 1902 виїхав за кордон (Німеччина, Швейцарія), вступив у контакт з представниками російської еміграції, віддавши перевагу з 1903 анархістам. Учасник революції 1905-

07, керівник груп анархо-комуністів «Чёрное знамя», прибічник «безмотивного терору». З 1908 – на позиціях анархо-синдикалізму, виступав за об'єднання російських анархічних груп у єдину організацію. У 1919 був у штабі Н. І. Махна, пізніше працював у легальних організаціях анархістів, у їхньому видавництві «Голос труда» (Москва).

Праці присвячені теорії та історії анархізму. У 20-і рр. опублікував низку літературно-публіцистичних творів, працював літературним критиком у журналах «Былое», «Октябрь», «На литературном посту»; займався викладацькою діяльністю. 14.2.1926 опублікував у газеті «Правда» листа, в якому оголосив себе прибічником ідей більшовиків. Включений у книгу Віктора Савченка “100 знаменитых анархистов и революционеров” (2010).

8 – 100 років тому народився (с. Долинське *Олександрійського району*) **Горобець Степан Христофорович** (1913-

1942), військовий діяч. Навчався в рідному селі, до початку війни працював машиністом газодувної турбіни на азотно-туковому заводі в м. Дніпродзержинську Дніпропетровської області. Учасник ВВВ. Молодший лейтенант, командир танка Т-34 1-ої окремої танкової бригади Калінінського фронту. Відзначився в боях з фашистами на Волоколамському шосе. 17.10.1941 увірвався до м. Калініна і з боєм пройшов його центральною магістраллю. 7.02.1942 екіпаж його машини розчавив 3 протитанкові гармати, 12 мінометних і 22 кулеметних точок, знищив 15 ворожих бліндажів, близько 70 солдатів та офіцерів. Загинув смертю хоробрих. Герой Радянського Союзу (5.05.1942). Похований у селі Бола Старицького району Калінінської області. В рідному селі його іменем названо одну з вулиць.

8 – 75 років тому народився (с. Чистопілля *Вільшанського району*)

Марченко Олександр Сергійович (1938-1989), спеціаліст у галузі статистичних методів прогнозу погоди. **У 1954 закінчив Березовобалківську СШ.** Вищу освіту здобув у МДУ ім. М. В. Ломоносова (1960). У 1960-1963 – науковий працівник Московського НДІ аерокліматології. З 1963 по 1988 працював у Обчислювальному центрі Сибірського відділення АН СРСР, очолював лабораторію статистичних методів у метеорології. Доктор фізико-математичних наук (1972), професор. Одночасно викладав у Новосибірському університеті, був проректором з навчальної роботи (1974-1979). Одним з перших заклав основи сучасного уявлення про статистичну структуру вітру. Автор 100 наукових праць у галузях статистичної і динамічної метеорології, математичної статистики, обчислювальної математики, статистичних методів прогнозу. Багато його ідей залишаються актуальними дотепер.

9 – 230 років тому народився (с. Мішенське Тульської губернії) **Жуковський Василь Андрійович** (1783-1852), поет, перекладач, педагог. Один з основоположників романтизму в російській літературі. Учасник

Вітчизняної війни 1812. Був вихователем при царському дворі, справив значний вплив на формування особистості імператора Олександра II. Клопотався за декабристів, О.С.Пушкіна, сприяв викупу з кріпацтва Т.Г.Шевченка. Творець психологічної лірики, переклав „Одіссею” Гомера. **Єлисаветград відвідав 1837, супроводжуючи юного цесаревича під час ознайомчої мандрівки Російською імперією. У 1873 з нагоди 90-річчя видатного поета у Єлисаветграді засновано Биківське народне училище ім. В. А. Жуковського.**

10 – 125 років тому народився (*м. Ольвіополь Єлисаветградського повіту*, тепер м. Первомайськ Миколаївської області)

Бродецький Зеліг (1888-1954), математик. Народився у багатодітній єврейській родині (13 дітей), яка у 1893 переїхала до Великої Британії, в Лондон. Вивчав математику і математичну астрономію в університетах Кембріджа та Лейпцига. У 1913 захистив докторську дисертацію з гравітації. У 1914-1919 читав лекції з прикладної математики у Брістольському університеті, а з початком Першої світової війни надавав консультації з виготовлення оптичного обладнання (перископів для підводних човнів). З 1920 по 1949 – професор у Лідському університеті, завідувач кафедри прикладної математики. Основними напрямками наукової діяльності Бродецького були аеродинаміка та механіка рідин. У 1949-1952 – президент Єврейського університету в Єрусалимі. Член Королівського астрономічного товариства та британського Інституту фізиків (Фізичного товариства).

10 – 115 років тому народився (*с. Ганнівка Петрівського району*)

Степовий-Блакитний Кость (справжнє прізвище **Пестушко Костянтин Юрійович**) (1898-1921), військовий діяч. Після закінчення міністерської двокласної школи навчався в механіко-технічному училищі м. Олександрівська (Запоріжжя) до 1915. Добровольцем пішов на Першу світову війну. Закінчив військову школу, дослужився до офіцерського чину. З 1918 – в Армії УНР. **У 1920 обраний головою волосного революційного комітету в Ганнівці. Переконав мобілізованих у Червону Армію селян організуватись у повстанський загін. У травні 1920 створив та очолює Степову дивізію, яка нараховувала від 12 до 18 тисяч бійців. Вів боротьбу з більшовицьким режимом партизанськими методами. Згодом командує Першою Олександрійською повстанською армією, був обраний Головним отаманом Холодного Яру. Повстанський рух під проводом отамана**

Блакитного восени 1920 охопив усю Херсонщину і частину Катеринославщини. Загинув у Ганнівці в бою з підрозділом криворізьких чекістів.

12 – 90 років тому народився (с. Петропавлівка Харківської області)

Кириченко Микола Карпович (1923-1986), партійний діяч. Закінчив Харківський педагогічний інститут (1955).

У 60-ті роки працював секретарем Кіровоградського сільського обкому партії, головою Кіровоградського облвиконкому, першим секретарем Кіровоградського обкому КПУ (до 1967). Залишив по собі добру пам'ять серед мешканців області як мудрий керівник. Започаткував в облвиконкомі та обкомі партії зустрічі з творчою інтелігенцією. У 1967-

1977 – перший секретар Кримського обкому партії, з 1977 – перший секретар Одеського обкому КПУ. Герой Соціалістичної Праці (1978). **У травні 2010 на фасаді Кіровоградської дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву „Надія” встановлено меморіальну дошку.**

12 – 65 років тому народився (с. Новогригорівка Перша Долинського

району) Нещадим Микола Іванович – військовий діяч.

У 1971 закінчив Київське Вище військово інженерне училище зв'язку. Кандидат технічних наук (1978). З 1982 викладав у Київському Вищому військовому інженерному училищі зв'язку. З 1997 – начальник Головного управління військової освіти Міністерства оборони України. Заслужений працівник освіти України (1996). Генерал-лейтенант Збройних Сил України (1999). З 2005 – заступник міністра оборони України. Автор понад 100 наукових праць. Доктор педагогічних наук (2004).

13 – 75 років тому народився (м. Кіровоград) **Махно Юрій Іванович**,

спортсмен, тренер, організатор фізкультурно-спортивного руху.

У 1961 закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. 15 років працював тренером-викладачем Світловодської ДЮСШ (футбол). Грав за місцеву команду „Авангард” (був її капітаном), виховав десятки відомих майстрів шкіряного м'яча (**Борис Білоус, Микола Федоренко, Валерій Гошкодера, Анатолій Старков** та ін.). **З 1975 по 1982 – начальник команди, старший тренер кіровоградської „Зірки”, яка у 1975**

виграла кубок України. З 1985 – голова обласної організації ФСТ „Колос”, що стала однією з найуспішніших в Україні. З 1990 по 2008 – делегат Федерації футболу України на матчах клубів вищої ліги,

нагороджений золотим знаком ПФЛ України. Заслужений тренер України (1998). **Почесний громадянин м. Бобринця (1998), почесний громадянин м. Світловодська (2003). Нагороджений почесною відзнакою обласної ради «Честь і слава Кіровоградщини».**

15 – 115 років тому народився (м. **Єлисаветград**) Окснер Альфред

Миколайович (1898-1973), ботанік. **Випускник Єлисаветградської чоловічої гімназії (1917)**. У 1924 закінчив Київський інститут народної освіти. **Деякий час працював помічником завідуючого Зінов'євським природничо-історичним музеєм. Тоді ж написав наукову роботу „Про деякі рідкісні рослини Зінов'євської округи на Херсонщині”(1924)**. З 1931 по 1973 – в Інституті ботаніки АН УРСР (завідуючий відділом, у 1968-1970 – директор). Одночасно – завідувач кафедри Київського гідромеліоративного інституту, читав

лекції у Київському університеті. Наукові дослідження присвячені флористиці, філогенії, ботанічній географії і фітоценології рослин. Створив українську школу ліхенології. Автор „Определителя лишайников УССР” (1937), один із авторів „Определителя лишайников СССР” (1972-1977). Член-кореспондент АН УРСР (1972).

15 – 60 років тому народився (с. **Вільхове Ульяновського району**)

Куценко Леонід Васильович (1953-2006), літературознавець. **Закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна (1978)**.

Доктор філологічних наук, **лауреат обласної літературної премії імені Є. Маланюка (2002)**. Автор більше 20 книг, присвячених творчості **Є. Маланюка, Ю. Дарагана** та інших видатних уродженців Єлисаветградщини. Упорядник „Літературного словника Кіровоградщини” (1995). Провідний дослідник творчості

Є. Маланюка: „Боян степової Еллади” (1993), „Dominus Маланюк: тло і постать”, „Поезії з нотатників” (2003), „Князь Духу” (2003) та ін. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова. Його пам'яті присвячений відеофільм „Леонід Куценко. Ностальгія по справжності”(автори В.М.Мощинський та В.Є.Панченко), започатковані „Куценківські читання” в міському літературному музеї ім. І. Карпенка-Карого, встановлено меморіальну дошку на батьківщині.**

16 – 75 років тому народився (с. **Велика Виска Маловисківського району**) **Будулятьєв Артур Борисович** – тележурналіст. Закінчив Олександрійське культосвітнє училище і Харківський інститут культури. З 1966 працює на Кіровоградському обласному державному телебаченні:

оператор, редактор, режисер, автор і співавтор програм. У 1967 зняв сюжет, з яким наше телебачення дебютувало на ЦТ СРСР. Знімав кіно і теленариси про видатних особистостей Кіровоградщини: педагогів В.О.Сухомлинського та І.Г.Ткаченка, хліборобів О.В.Гіталова, Л.Й.Шліфера та багатьох інших. Лауреат обласної премії ім. Ю.І.Яновського за стрічку «30 квітучих весен». З 1996 – автор і ведучий популярної програми КОДТРК «Киньте все, гармошка грає!». За 17 років в ефір вийшло понад 1000 випусків за участі понад 500 гармоністів, які записані у майже 100 населених пунктах області та інших регіонах України.

17 – 40 років тому народився (м. Дніпропетровськ) **Бродський Андрій**

Вікторович, підприємець, громадський діяч. Закінчив Дніпропетровський національний гірничий інститут. З 2006 – генеральний директор ТОВ ПКФ «Велта», *гірничозбагачувального комплексу з видобутку і переробки ільменіту, що розташований поблизу с. Коробчиного Новомиргородського району. Підприємство запрацювало у 2011.* Переможець 16-го Всеукраїнського конкурсу «Людина року» у номінації «Інвестиція року» (грандіозний проект обійшовся в 90 мільйонів доларів США). *Депутат Кіровоградської обласної ради (з 2011).*

18 – 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Гершаник Роман**

Васильович (1898-1984), живописець і графік. Середню освіту здобув у рідному місті. Навчався у Москві – у студії І. Машкова (1917-1918) та Вхутемасі (1923-1926). Був членом Асоціації художників Революції (1926-1932). Учасник виставок з 1921. Картина „Агітаторша” (1931) зберігається у Державній Третьяковській галереї. Виконав серію портретів „Кращі люди Узбекистана”. Ілюстрував та оформляв книги для видавництва „Детгиз”. Персональні виставки влаштовувалися у Москві (1930 і 1959), Ташкенті (1944). Заслужений діяч мистецтв Узбецької РСР (1944). В 1985 у Москві видано каталог виставки живопису і графіки Р. В.Гершаника.

18 – 95 років тому народився (с. Талова Балка **Світловодського району**) **Романовський Олексій Корнійович**, літературознавець. Закінчив Київський педагогічний інститут (1951) та Академію суспільних наук у Москві (1958). Працював в Інституті літератури, міністром культури України (1973-1977), ректором

Київського інституту іноземних мов. Доктор філологічних наук, професор. Автор книг з проблем соціалістичного реалізму та партійності у радянській літературі. Перекладав на українську мову твори О. Штейна, Б. Полевого та інших російських письменників.

20 – 135 років тому народилася (*с. Миролюбівка, тепер с. Кіровка*

Маловіскієського району) Ерделі Ксенія Олександрівна (1878-1971), арфістка і педагог. **Навчалася в Єлисаветградській гімназії. Великий вплив на музичний розвиток Ксенії мав батько Олександр Олександрович Ерделі, який гарно співав і грав на роялі.** Закінчила Смольний інститут, де поряд із загальноосвітніми предметами навчалася співу, гри на фортепіано, диригуванню. У 1891-1899 серйозно захопилася грою на арфі, виступала з концертами у

багатьох містах Росії, була арфісткою оркестру Італійської опери. В 1900-1907 і 1919-1938 - солістка оркестру Великого театру СРСР. Вела педагогічну роботу в Петербурзькій консерваторії (1913-1918), з 1918 - у Московській консерваторії (з 1939 - професор). Народна артистка СРСР (1966). Автор п'ес і багатьох обробок для арфи. Вважається основоположницею радянської школи гри на арфі. Славетну арфістку згадала Ліна Костенко у вірші „Колись давно, в сумних біженських мандрах...”: Дроти бриніли арфою Ерделі... Включена в енциклопедію (автор-упорядник Самін Д.К.) „Сто великих музикантов» (2003). В 2012 у Санкт-Петербурзі відбувся перший Міжнародний конкурс арфістів «Кришталевий ключ» імені Ксенії Ерделі.

21 – 130 років тому народилася (*м. Єлисаветград*) **Флоровська**

Клавдія Василівна (1883-1963), історик, мемуарист. Навчалася на історико-філологічному факультеті Бестужевських курсів – першому вищому навчальному закладі Російської імперії для жінок – у відомого історика-культуролога І.М.Гревса. Захоплювалася історією середньовічної Європи. Багато подорожувала по культурних центрах Італії та Франції. Блискуче знала латинську, італійську, французьку, болгарську та інші мови. Після революції 1917 емігрувала. З 1924 по 1949

жила з батьком та братом Антоніном у Софії (Болгарія). Доцент Софійського університету. Автор історичних досліджень: „Святий Франциск”, „Древо хресного життя”, „3 історії хрестових походів”. Перекладала з російської на болгарську художню прозу. У 50-х роках ХХ ст. повернулася в СРСР. **Написала цікаві спогади про перебування родини Флоровських у Єлисаветграді. Частково під назвою**

„Згадуючи Єлисаветград” вони надруковані в історико-краєзнавчому додатку „Єлисавет” (1993, № 8).

27 – 110 років тому народився (**м. Єлисаветград**) **Ганенко Іван**

Петрович (1903-1995), радянський партійний діяч. Член РКП (б) – з 1924. У 1938 закінчив Економічний інститут Червоної професури. З 1938 – на партійній роботі. У липні-жовтні 1941 – член Військової ради 13-ї армії Брянського фронту. З 26.03.1941 по 1.09.1943 – секретар ЦК КП(б) Білорусії, заступник начальника Білоруського Штабу партизанського руху. У 1948-1950 – перший секретар Полоцького обласного комітету КП (б) Білорусії. З 1950 по 1952 – секретар ЦК КП (б) Білорусії. У 1954-1961 –

перший секретар Астраханського обкому КПРС, кандидат в члени ЦК КПРС.

28 – 100 років тому народився (**м. Долинська**) **Лядський Тимофій**

Сергійович (1913–1995), військовий діяч. До 1925 навчався в місцевій школі, потім закінчив школу ФЗН (1929). У 1933 вступає до Ленінградського інженерно-економічного інституту, з 1935 навчається у військовій школі льотчиків у м. Енгельсі Саратовської області. До 1942 – льотчик-інструктор. Учасник боїв під Москвою, Белгородом, Києвом, Корсунь-Шевченківським. Визволяв Польщу, Румунію, Угорщину, Чехословаччину. Герой Радянського Союзу (1945). На літаку ІЛ-2 за три роки війни

виконав 185 бойових вильотів. З 1959 – підполковник запасу, працював диспетчером у Вітебському аеропорту. Лише після смерті вдові вдалося видати його книгу **„Записки из летного планшета. Военные дневники”** про причини величезних втрат льотного складу радянської авіації.

28 – 75 років тому народився (**с. Ємилівка Голованівського району**)

Кирилюк Андрій Михайлович (1938-2008), громадський і культурний діяч. Брав участь в освоєнні цілинних земель у Казахстані з 1956. З цієї середньоазійською республікою пов'язав все подальше життя. Закінчив Кустанайський сільськогосподарський інститут та педагогічний факультет Московської музичної академії ім. Скрябіна. 16 років працював у закладах культури Кустанайської області, 20 років (1974-1994) очолював профспілковий комітет дослідно-показового господарства “Заречное” Кустанайського району. У 1994 обраний депутатом Верховної Ради Казахстану. Був членом Асамблеї народу Казахстану, виступив ініціатором створення української громади Кустанайської області (майже 180 тисяч чоловік), протягом багатьох років очолював її. Керував громадським фондом “Ардагер”. Автор багатьох поетичних і музичних творів. Заслужений працівник культури України.

Лютий 1928 (85 років тому) – Президія Зінов'євського окрвиконкому ухвалила рішення порушити перед ВУЦВК питання про перейменування м. Зінов'євська та його округи в м. Дзержинськ та Дзержинський округ. Аналогічне рішення було прийняте повторно у вересні 1928, однак це клопотання не знайшло підтримки у столиці, хоча місцева влада першою в СРСР побажала перейменувати місто на честь «лицаря революції – залізного Фелікса». Лише у 1934 Єлисаветград (Зінов'євськ) нарешті перейменували, але уже на честь С.М.Кірова (Кострикова).

6.02.1873 (140 років тому). – В м.Олександрії відкрилася громадська жіноча прогімназія.

9.02.1948 (65 років тому). – Постановою Ради Міністрів УРСР Кіровоградському медичному училищу присвоєно ім'я Є.Й.Мухіна.

110 років тому (1903). Збудовано приміщення для Єлисаветградського ремісничо-грамотного училища на вулиці Вокзальній.

115 років тому (1898). У с. Комишуватому (нині у складі смт Компаніївки) місцевий землевласник М.А.Бракер заснував паперову фабрику, яка виготовляла папір з місцевої сировини. На підприємстві працювало понад 80 робітників. Готова продукція відправлялася у Київ, Ростов-на-Дону та інші міста Російської імперії. У 1914 році фабрика виробила 64 227 пудів обгорткового паперу.

145 років тому (1868). Введено в дію залізницю Балта-Єлисаветград, яка зв'язала наше місто з Одесою.

185 років тому (1848). М. Бобринцю надано статус повітового міста, який зберігався за ним до 1865 року. Єлисаветград став центром Південних (Херсонських) військових поселень.

165 років тому (1848). Статус містечка отримало поселення Ревуцьке, в якому мешкало 1314 чол.

130 років тому (1883). Містечко Ревуцьке отримало нову назву – Добровеличківка.

150 років тому (1863). Статус містечка отримало поселення Мала Виска.

120 років тому (1893). Населення м. Гайворона складало 1329 чол.

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКЕ НАУКОВЕ МЕДИЧНЕ ТОВАРИСТВО (1868-1918)

*Человечеством правит врач!
Подчиняющийся врачу,
Я вручил ему первый плач
И предсмертный свой плач вручу...*

Борис Лихарев

Історія медичної справи в Єлисаветграді, а вона заслуговує на те, щоб бути написаною, міститиме безліч вражаючих фактів. Місто і в цій надзвичайно важливій галузі мало незаперечний авторитет. Єлисаветград від самого початку свого існування славився своїми лікарями, медичними установами та закладами.

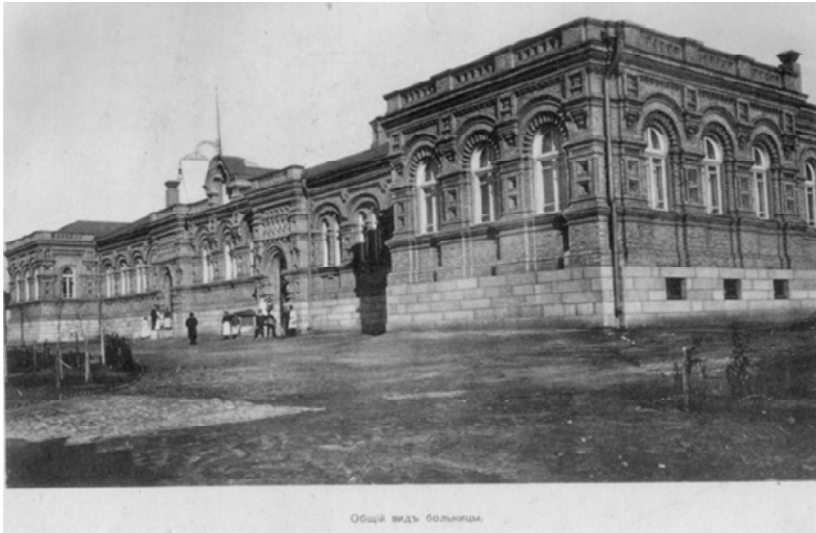
Жоден підручник з історії вітчизняної медицини не обходиться без згадки про Єлисаветградську медико-хірургічну школу – перший вищий навчальний заклад на Правобережній Україні (1787-1797).

Надзвичайно поважне місце посідає Єлисаветград в історії земської медицини (1865-1917), де його представляють такі визначні особистості, як П.М.Діятроптов (1860-1934), М.І.Тезяков (1859-1925), В.В.Хижняков та багато інших.

Славу одного з кращих у країні мав Єлисаветградський комітет Російського товариства Червоного Хреста, який упродовж майже 30 років самовіддано очолював П.Д.Ревуцький (власник містечка Ревуцького, згодом Добровеличківки), обраний за це до Державної Ради Росії (Сенату). У 1904 році найвидатніша благодійниця нашого краю А. М. Дмитрян (1843-1913) (**на знімку**) подарувала Єлисаветградському Червоному Хресту лікарню св. Анни (**на знімку**) – найсучасніший на ті часи медичний заклад. У біографіях багатьох видатних особистостей відзначається, що їхні батьки були лікарями Єлисаветградського повіту: філософ А. Шпір, перший дослідник Тунгуської катастрофи Л. Кулик, композитор Ю. Мейтус, художник І. Олінський, письменники С. Степняк-Кравчинський, П. Гельбах та багато інших.

Якщо цих ескізно окреслених нами тем краєзнавці принаймні вряди-годи торкаються, то от діяльність Єлисаветградського наукового медичного товариства, що проіснувало в місті майже 100(!) років,

Общій видъ больницы.

дивовижним чином випала з їхнього поля зору. І це попри те, що у відділі цінних і рідкісних документів ОУНБ ім. Д. І. Чижевського зберігається декілька першоджерел: друковані „Протоколы и труды общества Елисаветградских врачей” за 1886, 1887, 1888, 1893-1894 та 1894-1895 роки. Інформацію про нього можна знайти також у монографії І. Найдінга „Медицинские общества в России”(1897), у книзі Н. Шип „Интеллигенция на Украине (XIXв.). Историко-социологический очерк” (1991) та ін.

Такий інтерес до наукового товариства місцевих лікарів обумовлений тим, що Єлисаветград став третім містом в Україні й сьомим у Російській імперії, де медики об’єдналися для наукової діяльності. Єлисаветградців випередило лише Товариство Подільських лікарів (1860) та Харківське медичне товариство (1861). Всі інші (а наприкінці XIXст. їх було вже 17) засновувалися після Єлисаветградського (у Києві, Полтаві, Одесі, Миколаєві, Херсоні і т. д.).

Населення Єлисаветграда в 1867 році складало приблизно 32 тисячі чоловік. Місту, яке з 1829 по 1861 рік було „столицею” Південних військових поселень, повернули статус повітового. У ньому на той час зосередилось порівняно багато лікарів: до військових додалися ще й цивільні, які обслуговували будівництво залізниці Єлисаветград-Балта (1868).

Природно, що у них виникла потреба у спілкуванні для обговорення й вирішення медичних проблем. До 1868 року єлисаветградські лікарі зустрічалися на квартирах один в одного, обмінювалися практичним досвідом. Поступово визріла ідея об’днання. Аби надати зібранням легального характеру, доручили двом своїм колегам Василю Григоровичу Красинському й Костянтину Антоновичу Бочковському розробити статут

наукового товариства елисаветградських лікарів, який Міністерство внутрішніх справ затвердило у липні 1868 року. До кінця року в товаристві було 28 лікарів (22 дійсні члени та 6 членів-кореспондентів). Головою товариства обрали військового лікаря 4-ї кавалерійської дивізії Степана Йосиповича Довнара, а першим секретарем і бібліотекарем став Губерт Федорович Красинський. Товариство створило бібліотеку медичної літератури, яка нараховувала 500 томів; передплачувало 8 фахових журналів російською, німецькою, французькою та польською мовами, що дозволяло місцевим ескулапам бути в курсі всіх новин у медичній науці.

Елисаветградські лікарі об'єдналися для того, щоб: а) обмінюватися науковими відомостями й поповнювати багаж фахових знань; б) обговорювати й вирішувати як теоретично, так і практично, з демонстрацією на хворих, складних клінічних випадків; в) згуртуватися в стійку корпорацію з твердими й чесними правилами; г) підтримувати один одного „у чорні дні життя.”

Елисаветградське медичне товариство, насамперед, турбувалося про поліпшення санітарного стану міста, давало рекомендації міському управлінню та населенню щодо здійснення профілактичних заходів, особливо під час спалаху епідемій. З 1881 року на засідання Товариства лікарів регулярно запрошуються адміністрація, гласні міської думи, члени міської управи, юристи, священники, учителі та ін.

Уже через три роки після заснування Елисаветградське товариство лікарів випустило наукові праці своїх членів під назвою „Извлечения из протоколов заседаний Елисаветградского медицинского общества” (1872). У збірник увійшло 15 робіт, зокрема: „Краткий медико-топографический очерк г. Елисаветграда” І. Цеткіна, „Отчет Елисаветградской земской больницы за 1871г.” І. Веккера та ін. Окремою брошурою видано працю Г. Красинського „Записки по вопросу об эпидемических и заразительных болезнях”.

Після С. Довнара Елисаветградське медичне товариство очолювали визначні лікарі й громадські діячі: І. Веккер, Е. Ліндемман, О. Войцехівський, М. Асотський, Р. Дериченко та ін. Діяльність кожного з них заслуговує окремої розмови. Зокрема Микола Михайлович Асотський служив лікарем в Елисаветградському юнкерському кавалерійському училищі, під час російсько-турецької війни 1877-1878 років був головним лікарем тимчасового військового шпиталю №68 в Елисаветграді, членом Елисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста. Під керівництвом М.М.Асотського при земській лікарні було відкрито курси для підготовки сестер милосердя – перші два випуски дали 60 медсестер.

Олександр Іванович Войцехівський у 1885 році за дорученням Елисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста розробив статут безплатної лікарні-амбулаторії при відділі сестер милосердя (згодом Свято-Елисаветинській общині), став її першим директором. За 10 років існування цю лікарню відвідали 67 762 людини,

яким безплатно видано ліків за 57 151 рецептом. Крім того, О.І.Войцехівський у 1886-1887 роках написав низку рефератів: „Об одном народном абортивном средстве”, „О мерах против холеры”, „К вопросу о школе, как проводнике заразных болезней” та ін. За визначні заслуги перед товариством елісаветградських лікарів М.Асотський і О.Войцехівський були обрані його почесними членами.

У лави свого об'єднання місцеві лікарі залучили багатьох видатних учених, світил медичної науки. Стати почесними членами Елісаветградського товариства лікарів погодилися: І.І.Мечников (1845-1916, з 1886 року), В.Ф.Грубе (1827-1898, з 1893р.), М.В.Скліфосовський (1836-1904, з 1893р.), І.П.Лазаревич (1829-1902), Ф.Ф.Ерісман (1842-1915, з 1893р.), В.О.Манасеїн (1841-1941), Р. Вірхов (1821-1902, з 1901р.) та ін.

Серед членів Елісаветградського медичного товариства була навіть жінка-лікар Є. Б. Зельдович. У ті часи (1886) – це була неабияка рідкість. Увагу дослідників медичної справи в Елісаветграді неодмінно приверне прізвище дійсного члена Елісаветградського товариства, гінеколога Л.С.Бланка. Можливо, це якийсь родич В.І.Леніна по материнській лінії?

З 1894 року дійсним членом Елісаветградського медичного товариства стає лікар, громадський діяч, українофіл Опанас Іванович Михалевич (1848-1925); з 1890-го – не менш відомий у єврейських наукових колах Самуїл Абрамович Вайсенберг.

28 серпня 1894 року у вщерть заповненому публікою актовому залі Елісаветградського земського реального училища відбулося урочисте засідання з нагоди 25-річного ювілею Елісаветградського наукового медичного товариства. У доповіді його голови М. М. Асотського відзначено: **„25 лет существования медицинского общества в таком небольшом культурном центре как Елисаветград, при часто меняющемся и небольшом численном составе его, при трудной, даже можно сказать, изнурительной жизни врача, имеет своё веское значение и указывает на то, что оно было вызвано к жизни и поддерживается действительно существующей потребностью».**

Попри всі труднощі й негаразди, елісаветградським лікарям було чим пишатися: **„Сравнивая труды нашего общества с трудами других существовавших тогда обществ, приходишь к такому заключению, что Елисаветградское общество врачей не только не отстало от других обществ, но даже проявляло в своих занятиях значительно больше энергии и жизненной силы”.**

Феномен Елісаветградського товариства лікарів ще й у тому, що воно єдине з дореволюційних організацій та об'єднань зуміло зберегтись після 1917 року та проіснувати ще майже півстоліття при радянській владі!

БЕРЕЗЕНЬ

1 – 90 років тому народився (сmt *Новоархангельськ*) **Гельфанд**

Володимир Натанович (1923-1983), військовий діяч, педагог. З травня 1942 по листопад 1946 – учасник Другої світової війни. У 1952 закінчив Пермський університет. З 1952 по 1983 – викладач історії та суспільствознавства у ПТУ м. Дніпропетровська. Відомий як автор опублікованих щоденників 1941-1946 років „Фронтовые записи офицера”, неодноразово після смерті автора виданих у Німеччині, найчастіше під назвою „Немецкий дневник 1945-1946” (2002, 2005, 2006, 2008). Ось один з відгуків німецької преси: **„Дневник советского солдата. Его сила в описании действительности, которая отрицалась долгое время и никогда не описывалась. Эти записи впервые показывают лицо красноармейских победителей, что дает возможность понять внутренний мир русских солдат..»**. У Росії та інших країнах СНД щоденники Гельфанда не публікувались.

1 – 65 років тому народився (сmt *Єлизаветградка*

Олександрівського району) Троць Анатолій Степанович, військовий діяч, поет. Закінчив Ленінградське вище загальновійськове командне училище (1970) та Військову Академію ім. М.В.Фрунзе (1980). Служив у Московському військовому окрузі (1970-1972), у Групі радянських військ у Німеччині (1972-1977), Далекосхідному окрузі (1980-1989), у Західній групі військ (1989-1993). Генерал-лейтенант. Кандидат психологічних наук, доцент. Заслужений працівник освіти України (2003). З 1993 (майже 20 років!) – начальник Одеського інституту сухопутних військ. **Автор двох збірок віршів „Детства памятный штришок” (2004), «Дорога к истине» (2011).**

2 – 60 років тому народився (с. Голоскове Миколаївської області)

Зубицький Володимир Данилович, баяніст, композитор, диригент. **Син знаменитого цілителя Данила Зубицького. Дитинство минуло на Кіровоградщині. Навчається у Знам'янській дитячій музичній школі.** Закінчив Київську консерваторію: по класу баяна В. Бесфамільнова (1976), по класу композиції М. Скорика (1977), по класу симфонічного диригування В. Кожухаря (1979). Лауреат Міжнародного конкурсу

баяністів-акордеоністів „Кубок світу” (Фінляндія, 1975), Міжнародного конкурсу композиторів „Молоді за мир” (Польща, 1985) та ін. Автор трьох опер: „До третіх півнів” (за В. Шукшиним, 1981), „Палата №6” (за А. Чеховим, 1982), „Чумацький шлях” (за мотивами народного епосу, 1983); двох балетів – „Задунайські жарти” (за мотивами опери С. Гулака-Артемовського, 1984), „Гей, музики!” (1986) та багатьох інших творів. Заслужений діяч мистецтв України (1993). **Виступав з концертами у Кіровограді (зрудень 2004).**

2 – 75 років тому народився (с. *Сухий Ташлик Вільшанського району*)

Кравчук Анатолій Федорович, економіст, педагог. У 1964 закінчив Донецький політехнічний інститут. З 1966 по 1976 працював у Луганському НДІ автоматизації вугільної промисловості. **У 1976-1996 викладає у КІСМі: декан факультету, професор кафедри маркетингу та економічної кібернетики. З 1996 по 1999 – проректор з науково-методичної роботи Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки.**

Кандидат технічних наук (1976), академік Академії економічних наук України. Автор понад 70 наукових та науково-методичних праць, 5 навчальних посібників, 8 винаходів. Заслужений працівник народної освіти УРСР.

3 – 110 років тому народився (*містечко Нова Прага Олександрійського повіту*) **Волгін Олександр**

(Alexandre Volguine) (1903-1976), французький астролог. Середню освіту здобув у Харкові. Астрологією почав займатися у 1917 У 1920 емігрував до Франції, де й написав французькою мовою свої основні праці. У 1933 побачила світ книга “Les Astres parlent” („Звезди говорять”), яка зробила автора відомим в астрологічних колах Європи. З 1938 видавав астрологічний журнал “Les Cahiers astrologiques” (з 1969 - також на англійській мові), який виходив понад 40 років (200 номерів). Брав участь у Міжнародному конгресі з наукової астрології у Парижі

(1937), де познайомився зі співвітчизником Олександром Чижевським, який виступав з доповіддю „Влияние солнечных пятен и как его избежать”. Під час Другої світової війни з 1942 по 1945 перебував у концтаборі Маутхаузен, точно передбачив дату свого визволення. У 1936 вийшла книга “Місячна астрологія”, яку він сам охарактеризував як спробу відновлення стародавньої астрологічної системи місячного Зодіаку. Ця книга неодноразово перевидавалась, а в 1992 була перекладена на російську мову. У Росії також надрукована ще одна фундаментальна праця Волгіна, присвячена прогнозній методиці сонячних революцій “Метод солнечных обращений”.

3 – 95 років тому народився (с. Велика Виска Маловискієвського району) **Жердій Євген Миколайович** (1918-1942),

військовий діяч. У 1929 родина переїхала в Донбас. Перед війною закінчив військове училище, був інструктором. На фронті здійснив 75 бойових вильотів. При виконанні бойового завдання ціною власного життя протаранив ворожий літак. Герой Радянського Союзу (1942, посмертно).

3 – 45 років тому народився (м. Нова Каховка Херсонської області)

Волканов Вадим Анатолійович, державний і громадський діяч, спортсмен. **У 1997 закінчив факультет фізичного виховання КДПУ ім. В. К. Винниченка, у 2001 – Кіровоградський кооперативний технікум економіки і права ім. М. П. Сая (2001), у 2004 –** Національну академію державного управління при Президентові України. Майстер спорту СРСР з боксу. З 1992 по 1993 перебував у штаті боксерів-професіоналів Ліги ПБ „Колумбус”. **У 1994 створив у Кіровограді спортивний клуб „Славяне” для підготовки**

молодих перспективних спортсменів, в якому тренувалися 500 юнаків. Клубом підготовлено 1 майстра спорту міжнародного класу, 4 майстрів спорту України, 50 спортсменів 1-го розряду. Засновник і видавець першої у Кіровограді приватної спортивної газети „Славяне” (виходила у 1994-1998, редактор Ю. Камінський). З 2002 по 2006 – заступник міського голови м. Кіровограда. Голова обласної федерації боксу. Депутат обласної ради.

4 – 70 років тому народився (с. Федорівка Добровеличківського району) **Литвин Василь Степанович**,

кобзар, громадський діяч, письменник. Навчався 1961-1963 у Київському музичному училищі ім. Р. М. Глієра (педагог А. Омельченко), Тернопільському музичному училищі (1965), Львівській консерваторії (1971, клас бандури). У 1965 заарештовувався за участь у напівлегальній націоналістичній організації. З 1964 по 1968 – артист-бандурист Черкаської і Тернопільської філармоній, потім

до 1972 – соліст Київського оркестру народних інструментів. З 1972 по 1983 був викладачем по класу бандури у Кагарлицькому та Сумському музичних училищах. З 1983 – на журналістській роботі. Автор збірки віршів „Вітряки” (1988); повістей „Лети, павутино!” (1990), „Струни золоті” 1994), „Артем Ведель” (1997), книги музичних творів „Пісні з волі” (1995). Лауреат літературно-мистецької премії ім. І. Нечуя-Левицького (1993), літературної премії ім. Олени Пчілки (1995). У 1993 Тернопільська обласна рада

встановила стипендію ім. В. Литвина для студентів-бандуристів Тернопільщини. З 1988 – наставник Стрітівської школи кобзарів (Київська обл.). Заслужений артист України (з 1989).

5 – 105 років тому народився (*м. Златопіль*) **Шоповалов Опанас Опанасович** (1908-1978), військовий діяч. У Червоній Армії – з 1931. Учасник боїв з Японією біля о. Хасан та на Халхін-Голі, радянсько-фінської війни (1940). На фронтах ВВВ – з першого дня. Гвардії підполковник, командир винищувально-протитанкового полку. За мужність і героїзм у битві за Берлін удостоєний звання Героя Радянського Союзу. **Почесний громадянин м. Новомиргорода.**

5 – 75 років тому народився (*с. Мар'янопіль Новоукраїнського району*) **Волков Юрій Іванович**, математик, педагог. У 1959 з відзнакою закінчив КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Тривалий час працював у Вінницькому національному технічному університеті, 15 років завідував кафедрою вищої математики. З 1995 – професор кафедри програмного забезпечення Кіровоградського національного технічного університету. З 2000 – завідувач кафедри математики КДПУ ім. В.К.Винниченка. Автор двох монографій, декількох навчальних посібників.

Доктор фізико-математичних наук (1992), професор (1992). Заслужений працівник освіти України.

5 – 70 років тому народився (с. Грабовці Грубешівського району Люблінського воєводства) **Клочек Григорій Дмитрович**, літературознавець, критик. У 1965 закінчив Одеський університет. З 1979 викладає у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна, доктор філологічних наук (1990), професор, академік АН ВШ України. Досліджує історію української літератури, проблеми методології і методики системного аналізу, поетику художнього твору. Член Національної спілки письменників України (1982). Автор більше 10 книг: „*Душа моя сонце намріяла...*” Поетика сонячних кларнетів Павла Тичини” (1986), „*Поетика Бориса Олійника*” (1989), „*У світлі вічних критеріїв*” (1989), „*Поетика та психологія*” (1990), „*Світ „Велесової книги*” (2002) „*Енергія художнього слова*” (2007), „*Константи Василя Сухомлинського*” (2008) та ін. **Ректор Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. К. Винниченка (2005-2011). Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка (2004).**

6 – 100 років тому народився (м. Новосибірськ) **Покришкін Олександр**

Васильович (1913-1985), легендарний радянський льотчик-ас. *Льотну службу починає у Кіровограді у 55-му авіаційному полку, сформованому в нашому місті (1939-1940); літає на І-16.* Під час ВВВ здійснив 600 бойових вильотів, провів 156 повітряних боїв, збив 59 літаків. Тричі Герой Радянського Союзу. Маршал авіації. У 1972-1981 – голова ЦК ДТСААФ СРСР.

6 – 90 років тому народився (с. Задонецьке Зміївського району

Харківської області) **Федотов Олексій Васильович**, авіатор. У 1943 закінчив Павлодарську школу пілотів. З 1944 по 1946 навчав майбутніх пілотів у Бугурусланській авіаційній школі. У 1947-1948 брав участь у бойових діях у Північній Кореї. Після демобілізації з 1949 почав працювати у Краснокутському льотному училищі цивільної авіації на керівних посадах. *Із 25.07.1960 – начальник щойно сформованої Кіровоградської школи вищої льотної підготовки (КШВЛП).*

Протягом 18 років очолює льотний загін; учив курсантів літати на ЛІ-2, ІЛ-14, ЯК-40, АН-24. З 1978 по 1987 – начальник тренажерного центру Кіровоградського ВЛУЦА. Заслужений льотчик СРСР (1976).

10 – 115 років тому народився (с. *Нова Осота Олександрівського району*) **Гупало Денис Мусійович** (1898-1923), отаман

Чорного лісу. З серпня 1920 воював у складі Чорноліського полку отамана П. Хмари та Першого кінного полку Степової повстанської дивізії К. Блакитного. Потім перейшов до загону отамана Кібця (Миколи Бондаренка із Цибулевого), а після його загибелі боровся за свободу й незалежність України у складі інших збройних формувань холодноряських отаманів. У 1922 створив власний загін, який підпорядковувався Головному отаману Холодного Яру Л. Завгородньому. *Діє у лісовому масиві між станціями Хирівка (нині - Чорноліська) та Знам'янка*, який більшовики оголосили поза законом. 29.09.1922 чекісти заманили Гупала „на з'їзд” у Звенигородку, де й заарештували всіх. Засуджені на смерть, холодноряські отамани підняли повстання у Лук'янівській в'язниці. 9.02.1923, коли у їхніх рушницях залишилось по одному набою, вони перестріляли один одного.

12 – 100 років тому народився (сmt *Новоархангельськ*) **Козаченко Василь Павлович** (1913-1995), письменник. Закінчив Київський

університет (1938). Літературну діяльність розпочав у 1936. Вчителював, був на редакційній роботі. У 1973-1978 – перший секретар правління СПУ. Нагоро-джений двома орденами Леніна та ін. Вибрані твори виходили у чотирьох томах (1979 -1980). За цикл повістей „Ціна життя”, „Гарячі руки”, „Блискавка”, „Листи з патрона”, „Яринка Калиновська”, „Біла пляма” удостоєний Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971).

12 – 85 років тому народився **с. Верблужка Новгородківського району) Погребняк Петро Леонтійович** (1928-1980), державний і партійний діяч УРСР. У 1954 закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут. Кандидат сільськогосподарських наук. З 1970 – перший заступник міністра сільського господарства УРСР, з 1971 – міністр сільського господарства УРСР, з 1976 – перший заступник Голови Ради Міністрів УРСР, член Політбюро ЦК КПУ. **Деякий час після його смерті село Верблужка носило назву Погребнякове.**

12 – 55 років тому народилася (**сmt Добровеличківка) Шустер Євгенія Матвіївна**, журналістка, державний діяч. Закінчила в 1981 році філфак КДПІ ім. Пушкіна. З того часу – в журналістиці. 25 років працювала на телебаченні: від випускового редактора до директора творчо-виробничого об'єднання. **Була автором і ведучою програм «Сонячні кларнети», «Таланти степового краю» та ін., благодійних телемарафонів, телепроєкту «З добром до людей»; редактор та ведуча творчих звітів області в Києві.** Автор трьох телефільмів, 2 з яких стали лауреатами значних телефестивалів. Лауреат обласної журналістської премії (1987), кращий журналіст року (1992). **З 2008 року очолює управління у справах преси та інформації (нині – управління інформаційної діяльності) КОДА, бере безпосередню участь у підготовці низки знакових видань у рамках регіональних проєктів голови ОДА С.Ларіна «Історія рідного краю» та «Література рідного краю».** Нагороджена орденом княгині Ольги III ст.

13 – 110 років тому народився (**с. Ганнівка Олександрійського району) Калиниченко Григорій Мартинович** (1903-1943), військовий діяч. **Навчався в Куколівському початковому училищі. Жив у с. Попельнастому.** На фронті – з 1942: гвардії лейтенант, командир роти. Особливо відзначився при переправах через Дніпро і Прип'ять у районі Чорнобиля. В одному з боїв знищив понад 50 гітлерівців і сам загинув. Герой Радянського Союзу (1943, посмертно).

13 – 125 років тому народився (м. Білопільля Сумської області)

Макаренко Антон Семенович (1888-1939), педагог, письменник. Закінчив Кременчуцьке міське училище та Полтавський педінститут (1917). Організатор трудових колоній. Автор славетних творів „Педагогічна поема”, „Прапори на баштах” та ін. **У 1911-1914 працював учителем у Долинській залізничній школі (нині ЗШ № 2). У 1983 їй присвоєно ім'я А. С. Макаренка, відкрито музей (1978) та пам'ятник великому педагогу (1979). У літературно-художньому альманасі „Боковенька**

– 2002” вміщено оповідання Макаренка „З історії героїзму”, в якому відбилися його „долинські враження”; розповідається про приліт до містечка першого аероплана в 1913. У Долинській не менше 10 разів його відвідував молодший брат Віталій Семенович Макаренко (1895-1983), згодом офіцер-білогвардієць, емігрант, автор цікавих спогадів «Мій брат Антон Семенович».

13 – 110 років тому народився (с. Куколівка Олександрійського

району) Якименко Іван Родіонович (1903-1971), військовий діяч. **До війни – голова колгоспу „Червона громада” у рідному селі.** На фронтах ВВВ – з перших днів. З боями пройшов Україну, Румунію, Болгарію, Югославію, Австрію. Надзвичайну мужність і відвагу виявив у грудневих боях 1944 під Будапештом, командуючи батальйоном. Герой Радянського Союзу (1945). **Після війни знову очолював колгосп у Куколівці, потім працював головою сільради.**

14 – 60 років тому народився (м. Тирасполь, Молдова) **Шішкін Віктор**

Іванович, правознавець, державний діяч. У 1981 закінчив юридичний факультет Одеського університету. **З 1981 по 1990 працював суддею на Кіровоградщині. У 1985-1990 – заступник голови Кіровоградського обласного суду.** Кандидат юридичних наук (1987). Займався викладацькою діяльністю, доцент. Народний депутат України трьох скликань (1990-2002). З 4.09.1991 по 21.10.1993 – перший генеральний прокурор незалежної Української держави. Заслужений юрист України (1996).

Автор монографій: „Конституционное право на обжалование в суде действий должностных лиц” (1990), „Забезпечення прав громадян в судах США” (2000) та ін. Член Конституційного Суду України (з 2007).

15 – 155 років тому народився **Волохін Олександр Йосипович** (1858-1911), державний і громадський діяч. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище і Московське Імператорське технічне**

училище. У 1877 поселився у своєму маєтку на Єлисаветградщині (2000 десятин землі), де займався сільським господарством. З 1895 розпочав громадську діяльність як гласний м. Єлисаветграда (обирається ним протягом 20 років!). Крім того, був членом багатьох міських комісій, попечителем народних та міських училищ. Депутат 3-ї Державної Думи Росії, потомственный почесний громадянин. 20.12.1909 обраний „головой Єлисаветградского общества любителей воздухоплавания”. Молодший брат Григорій Волохін (на знімку) був останнім міським головою Єлисаветграда (1912-1917).

15 – 130 років тому народився (м. Санкт-Петербург) Раєвський Петро Михайлович (1883-1970 у Ніці, Франція), військовий діяч. Останній власник Бовтишського маєтку Раєвських у Олександрівському районі. 3.03.1902 представляє родину на урочистому закладанні храму-пам'ятника полковнику М.М.Раєвському („графу Вронському”) в ім'я Св. Трійці в Горні-Андровац (Сербія). Служив у лейб-гвардії Гусарському полку. Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Воював у Збройних Силах Півдня Росії, штабс-ротмістр. Видав п'ятитомник «Архив Раевских», який складається з листування Раєвських з багатьма державними діячами, а також з рідними та приватними особами. Нащадки мешкають за кордоном.

15 – 95 років тому народився (с. Микола-Бурдзинківка, нині Василівка Долинського району) Козуль Павло Федосійович (1918-1990), педагог. Закінчив Новобузьке педучилище (1949), Криворізький педагогічний інститут (1970). Учасник ВВВ, у 1942 потрапив у полон, до 1945 перебував у фашистських концтаборах. З 1953 до 1979 – директор Новгородківської середньої школи № 2. „Школа Козуля” була визнана опорно-показовим навчальним закладом Міністерства освіти СРСР з проблем трудового виховання. Заслужений вчитель УРСР (1972). Після виходу на пенсію організував районний оркестр народних інструментів (1985), який став лауреатом 2-го Всесоюзного фестивалю народної творчості (1987). Створив Новгородківський районний краєзнавчий музей (1990), був його першим директором.

16 – 145 років тому народився (м. Нижній Новгород) Горький Максим (справжнє прізвище Пешков Олексій Максимович) (1868-1936), письменник. Горький писав: „Мои симпатии к народности украинской

возникли еще в 1891-м году, когда я ходил по Украине". У 90-х роках ХІХ століття (1897 і 1900) подорожував територією нашої області. Зупинявся у селах Павлиш, Нова Прага, Кетрисанівка та Аджамка. Життєві враження від подорожей відгукнулися у творах письменника – повісті „Мальва” та оповіданні „Пройдисвіт”. Повість „Мальва” у 1957 екранізував кінорежисер В. О. Браун – уродженець Єлисаветграда. Прототипом героїні повісті, в якій зображено життя і побут сезонних робітників на рибних промислах півдня, стала жінка з с. Павлиш. Єлисаветград згадується також в епопеї „Жизнь Клима Самгина”.

16 – 105 років тому народився (м. Тбілісі) **Канделаки Володимир**

Аркадійович (1908-1994), співак, кіноактер, режисер. **Навчався в Єлисаветградській приватній гімназії М. Крижановського (жив у нашому місті з 1915 по 1923)**, закінчив Тбіліську консерваторію. 60 років віддав оперній сцені. З 1929 – соліст Музичного театру ім. Станіславського та Немировича-Данченка. З 1943 – режисер-постановник у театрах Алма-Ати, Харкова, Дніпропетровська, Праги. З 1954 по 1964 – головний режисер Московського театру оперети. Знімався в кіно: „Хлопець з нашого міста” (1942), „Вірую в любов” (1986), музичному фільмі „Вас запрошує Канделаки” (1985). Лауреат Державної премії СРСР (1952), Народний артист СРСР (1970). Викладав у Державному інституті театрального мистецтва ім. А. В. Луначарського. **У спогадах писав: „Всегда вспоминаю Єлисаветград с большой нежностью. Здесь родилось мое увлечение музыкой”.** Включений до „Всемирного биографического энциклопедического словаря” (М., 1998, с.322).

16 – 150 років тому народився (м. Полтава) **Манько Леонід Якович** (1863-1922 в **Єлисаветграді**), актор і драматург. Навчався у Полтавській гімназії. Сценічну діяльність розпочав в аматорському гуртку, працював у російській трупі Г. Виходцева. Потім служив у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, Г. Деркача, О. Сулова, Д. Гайдамаки в Єлисаветграді (1882-1916). Автор п'єс: „Нещасне кохання”, „Розбите щастя”, „Що посієш, те й пожнеш”, „Пройдисвіт” та ін.

17 – 115 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Каневський Амінадав Мойсейович** (1898-1976 у Москві), художник. В 1924-30 навчався у ВХУТЕМАСі - ВХУТЕІНі в Москві у Д. Моора, В. Фаворського. Автор ілюстрацій до дитячих книжок „Золотий ключик” О.М.Толстого (1942-1943 і 1950), „Мойдодыр” К.І.Чуковського; до творів М. Гоголя, М. Салтиков-Шчедріна, В. Маяковського, а також карикатур і сатиричних

плакатів. У 1936-1976 був співробітником журналу "Крокодил". У 1937 створив популярний в СРСР образ Мурзилки – жовтого пухнастого персонажа у червоному береті, з кашне і фотоапаратом через плече. **У 1968 привозив у Кіровоград виставку своїх творів.** Народний художник СРСР (1973), дійсний член АМ СРСР (1973). Про творчість художника розповідає монографія Ю.Халаминського „А.М.Каневский” (1961).

18 – 105 років тому народився (*с. Суботці Знам'янського району*)

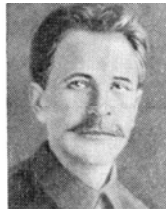

Кульчицький Микола Леонідович (1908-1992), кінооператор. У 1929 закінчив Державний технікум кінематографії в Одесі. З 1934 по 1983 працював на Київській кіностудії художніх фільмів. Зняв понад 40 стрічок: "Сорочинський ярмарок" (1939), "Іван Франко" (1956), "Киянка" (1959), "Бур'ян" (1966), "На Київському напрямку" (1967), "Анничка" (1968), "Олеся" (1971), "Анна і Командор" (1974), "Женці" (1978), "Високий перевал" (1982), "Не було б щастя..." (1983) та ін. Має 12 авторських свідоцтв за винаходи в галузі кінотехніки.

Заслужений діяч мистецтв УРСР (1983).

23 – 100 років тому народився (*с. Червона Кам'янка Олександрійського повіту*) **Сторожук Василь Федорович** (1913-?), журналіст. Ще навчаючись у Єресієвському сільськогосподарському технікумі, друкував свої вірші в газетах П'ятихаток і Кривого Рогу. Працював кореспондентом газети "Комсомольська правда". **З 1955 по 1961 редагував обласну газету "Кіровоградська правда"**, згодом був кореспондентом "Сельской жизни". Автор документальної повісті "Ляля Убийвовк" (1944), книги нарисів "Великі перетворення" (1945), книги про Марка Озерного "Майстер урожаю" (1946). Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

24 – 130 років тому народився (*м. Знам'янка*) **Товстоніс Віталій**

Павлович (псевдонім **Таль**) (1883-1936), письменник. Перше оповідання "Гематоген" надрукувала газета "Рада" (1908). З 1925 – член літературної організації "Плуг". Автор 13 п'єс: "Круча" (1918), "Скибині діти" (1926) та ін., повістей "Любі бродяги" (1927), "Незвичайні пригоди бурсаків" (1929), "У світ" (1930) та ін.

24 – 75 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Дворниченко Вячеслав Васильович**, фізик. Випускник із срібною медаллю Кіровоградської СШ №21. У 1961 закінчив факультет авіадвигунів Московського авіаційного

інституту за спеціальністю „Рідинні ракетні двигуни”. Брав участь у створенні ракетно-ядерного оборонного щита СРСР. Доктор технічних наук (2007). До 1975 працював у Головному Інституті авіаційного моторобудування СРСР імені П.І. Баранова. З 1975 понад 30 років – у Московському інституті інженерів цивільної авіації. У 1989-1994 керував відділом силових установок. Автор класичних досліджень маневровості літаків винищувальної авіації.

Нині працює над створенням гіперзвукового літального апарата з рідинним повітряно-ракетним двигуном для Транспортної Повітряно-Космічної Системи. Взірцем ученого для нього є наш земляк Ігор Євгенович Тамм.

25 – 160 років тому народився (с. Петрівка Одеської області) **Михайлов-**

Стоян Костянтин Іванович (1853-1914 у Софії, Болгарія), оперний співак (лірико-драматичний тенор), режисер, педагог, громадський діяч. Справжнє прізвище Стоян; псевдоніми Михайлов і Светлов-Стоян). Батьки – вихідці з Болгарії. **Після закінчення Одеської гімназії викладав арифметику у початкових школах Єлисаветграда. Учасник першої постановки “Вечорниць” П.І.Ніщинського 8.02.1875**

у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання. З 1879 по 1882 навчався у Петербурзькій консерваторії. **У 1882-1886 працював в українських трупах М. Кропивницького і М. Старицького.** У 1888-1890 і 1897-1898 – соліст Московського Великого театру. На початку 1890-х удосконалював вокальне мистецтво в Мілані. У 1893-1894 – соліст Петербурзького Марійського театру. Потім співав на оперних сценах Одеси, Києва, Саратова, Казані. З 1907 жив у Софії, де склав проєкт організації оперного театру. Записувався на грамплатівки (14 творів) у 1903 і 1904. Автор книги “Исповедь тенора” у (2-х томах), яка надрукована у 1896.

26 – 155 років тому народився (с. Дмитрівка Знам'янського району)

Сорокін Гаврило Іванович (1858-?), священик, краєзнавець. **Закінчив Єлисаветградське духовне училище, про перебування у ньому написав спогади “Учитель дружине (Школьные воспоминания)”**, надруковані журналом „Киевская старина” (1902). Потім навчався у Київській духовній семінарії та Ярославському Демидівському ліцеї. **28 років служив священиком у Дмитрівці. У 1890 в “Сборнике Херсонского земства” (№ 7-8) з'явилась його ґрунтовна праця “Местечко Дмитровка. Опыт историко-**

статистического и этнографического описания". Один із засновників Єлисаветградської Громадської бібліотеки (1897). Останні роки життя був настоятелем Покровського храму в Єлисаветграді.

26 – 90 років тому народився (*с. Триліси Олександрівського району*)

Фуркало Микола Кузьмович, лікар, кардіолог. Учасник ВВВ. Закінчив Івано-Франківський медичний інститут (1953). Працював у Київському інституті удосконалення лікарів доцентом, професором і проректором з наукової роботи (1956-1974), у 1978 створив кафедру функціональної діагностики, завідував нею (до 1997). З 1974 по 1989 - директор НДІ кардіології імені академіка М. Д. Стражеско. Автор 365 наукових праць, 12 авторських свідоцтв про наукові винаходи. З 1990 по 1999 очолював Товариство київських кардіологів і сьогодні лишається

його почесним головою. Доктор медичних наук (1969), професор (1973), лауреат Державної премії УРСР (1980). Заслужений діяч науки і техніки Української РСР (1989).

26 – 90 років тому народився (*с. Олексіївка Маловисківського району*)

Шевченко Михайло Іванович (1923-1993), оперний співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Київській консерваторії (1955, клас Д. Г. Євтушенка). У 1955-1979 – соліст Київського театру опери та балету, викладав у Київській консерваторії (1974-1979). У репертуарі понад 50 партій. Одна з кращих – Тарас Шевченко в однойменній опері Г. Майбороди. Народний артист України (1969).

28 – 130 років тому народився (*с.мт Онуфріївка*) **Дерибас Терентій**

Дмитрович (1883-1938), один з керівників радянських спецслужб. Працював робітником на Кременчуцькій тютюновій фабриці, член РСДРП з 1903. **За організацію селянських заворушень в Онуфріївці засланий до Сибіру (1905)**. У роки громадянської війни – начальник політвідділу дивізії, заступник начальника політвідділу армії. Начальник Секретного відділу ОГПУ СРСР (з 1926), член колегії ОГПУ. З 1935 – комісар держбезпеки СРСР 1-го рангу. Прославився арештом у 1926 одеського контрабандиста Н. А. Френкеля, майбутнього творця

ГУЛАГу. Очолював УНКВД по Далекосхідному краю. Про долю Дерибаса розповідається у книзі Б. Ширяєва „Лампада неугасимая” (1992). Реабілітований у 1957.

28 – 65 років тому народився (с. *Павлівка Світловодського району*)

Славинський Микола Борисович, літературознавець, поет і прозаїк. У 1978 закінчив факультет журналістики Київського університету. Працював у газетах „Молода гвардія” та „Літературна Україна”, заввідділом журналу „Київ”. Автор збірок літературно-критичних есе: „Як зловити сонячний промінь” (1980), „Волшебные звезды детства” (1984), „Від імені свого покоління” (1985); повісті „Третій арешт” (1983) та ін. Книг поезій: «Зупини мене, Господи», «Зачароване коло кохання», «Срібне диво»,

«Світова вдова» та ін.

29 – 220 років тому народився **Давидов Василь Львович** (1793-

1855), військовий діяч, декабрист, масон, поет. На військову службу вступив у 1807 юнкером у лейб-гвардії Гусарський полк. Учасник Вітчизняної війни 1812 та закордонних походів, був ад'ютантом князя Багратіона у Бородінській битві. Нагороджений орденом Св. Володимира IV ст. із стрічкою, золотою шпагою за хоробрість та ін. **З 1817 по 1819 – підполковник Олександрійського гусарського полку.** У 1822

звільнений у відставку в чині полковника. Постійно жив у с. Кам'янці на Черкащині. З 1820 – член Союзу Благоденства, з 1822 – член Південного товариства декабристів: очолював Кам'янську управу, здійснював зв'язок Південного товариства з Північним. **Його матері Катерині Миколаївні належали села Бандурове, Бірки, Голикове, Бовтишка, Івангород, Кримки, Ставидла та інші в Олександрівському районі. Декабрист часто бував у цих селах, а найчастіше гостював у свого брата генерала М. М. Рясвського у Розумівці.** У 1826 засуджений на довічну каторгу, скорочену до 20 років. Син Лев Васильович Давидов (1837-1890) одружився з сестрою композитора П.І.Чайковського.

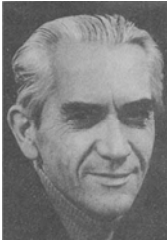
30 – 95 років тому народився (с. *Нова Прага Олександрійського району*) **Бондаренко Іван Максимович**, військовий діяч.

У лавах Червоної Армії з 1938. Учасник радянсько-фінської та ВВВ. Воював на Північному, Ленінградському, Західному, 2-му Білоруському фронтах. Із своїм батальйоном капітан Бондаренко прославився при визволенні Гродно, фронтовими шляхами дійшов до Ельби. Герой Радянського Союзу (1945). **Після війни працював секретарем Новопраського райвиконкому.** Потім жив у Дніпропетровську.

30 – 95 років тому народився (с. *Верблюжка Новгородківського району*) **Жолдак Олесь Іванович** (1918-2004), поет. Закінчив Запорізький

педагогічний інститут (1940). Учасник ВВВ. Після війни працював у редакціях газет „Радянська Україна” та „Літературна Україна”, у Держлітвидаві України та журналі „Перець”. Автор збірок ліричних, гумористичних та сатиричних віршів: „Орлята” (1953), „Відколювання номерів” (1960), „Перевесло” (1964), „Вибрики Пегаса” (1968), „Маститі мастаки” (1982) та ін. Лауреат літературної премії ім. Остапа Вишні (1987).

31 – 155 років тому народився *(м. Єлисаветград)* **Яковлев Леонід**

Георгійович (1858-1919), співак. Закінчив кавалерійське училище у Петербурзі, служив ад'ютантом київського генерал-губернатора. Дебютував на сцені Тифліської опери (1880), 19 років співав у Маріїнському театрі (з 1887). Крайній виконавець партії Євгенія Онегіна в опері П. І. Чайковського, для нього писали ролі А. Рубінштейн („Демон”), Е. Направник („Троєкуров”) та інші

композитори. **Двадцятиріччя творчої діяльності відзначив концертом у Єлисаветграді (1907). Відвідав громадську жіночу гімназію, був розпорядником балу.** Згодом працював режисером та співаком у театрах Казані й Саратова. Дехто з дослідників вважає його прототипом образу поручика Леоніда Юрійовича Шервинського у романі М.Булгакова „Біла гвардія”.

31 – 125 років тому народився *(м. Єлисаветград)* **Нейгауз Генріх**

Густавович (1888-1964), піаніст, геній фортепіанної педагогіки. **Навчався у свого батька піаніста Густава Нейгауза.** У 1914 закінчив школу вищої майстерності Академії музики „Майстершуле” у Відні, якою керував Леопольд Годовський, у 1915 – екстерном Петербурзьку консерваторію. **У 1918 в Єлисаветграді разом з К. Шимановським, В. Дешевовим, Б. Гайсинським, Л. Балановською та іншими музикантами**

влаштував концерти у залі жіночої гімназії. Перша дружина Зінаїда Миколаївна Єремєєва – учениця музичної школи Нейгаузів, яка приїхала в Єлисаветград у 1917 з Петербурга; згодом стала дружиною поета Б. Пастернака. **Друга – Міліца Сергіївна Соколова-Бородкіна (1892-1960) – походила з дворянської родини Єлисаветградського повіту.** Професор Київської (1919-1922) та Московської (1922-1964) консерваторій. Був заарештований у листопаді 1941, після 8-місячного ув'язнення перебував у засланні в Свердловську. Відновлений у правах у 1944. Народний артист РРФСР, доктор мистецтвознавства, автор класичної праці „Об искусстве фортепианной игры” (перекладена на 10 мов народів світу), книги „Размышления, воспоминания, дневники. Избранные статьи. Письма к родителям”.

Включений в енциклопедію „Сто великих музикантов”. Верховна Рада України ухвалила постанову «Про відзначення 125-річчя з дня народження Генріха Нейгауза» на державному рівні у 2013 році.

31 – 70 років тому народилася (Казахстан) **Савельєва Світлана**

Сергіївна, педагог-методист. У 1965 закінчила факультет педагогіки і методики початкової освіти КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Вчителювала в школах №3, №29 та №6 м. Кіровограда. До 2003 (майже 30 років) працювала в КОІППО імені Василя Сухомлинського на посадах методиста і завідувача навчально-методичного кабінету початкового навчання. Автор багатьох публікацій у фахових часописах з питань вивчення і впровадження перспективного педагогічного досвіду вчителів молодших класів Кіровоградщини. Нагороджена медаллю «За трудову доблесть» (1986) та медаллю А.С.Макаренка «За заслуги в галузі освіти і педагогічної науки» (1991). Заслужений працівник народної освіти України (1993).

Березень - 115 років тому народився (*с. Глодоси Новоукраїнського району*) **Плачинда (Спорош) Іван Семенович** (1898-1937), радянський партійний діяч. Освіта вища. Член РКП(б) з 1918. У 1929-1930 - секретар Вінницького окружного КП(б)У. У 1930–1934 – кандидат у члени ЦК КП(б)У. В 1931 – секретар Вінницького міського КП(б)У. В 1931–1932 – секретар Молдавського обкому КП(б)У. З 1932 по 1936 – 1-й секретар Полтавського міського КП(б) України. З 1934 – член ЦК КП(б)У. У 1936 виключений з ВКП(б). На момент арешту 4.10.1936 – заступник начальника Сталінградського крайового земельного управління. Обвинувачення: «участие в к.-р. троцкистско-зиновьевской террористической организации». Розстріляний у Москві. Реабілітований у 1956.

6.03.1918 (95 років тому). – Центральна Рада ухвалила Закон про територіальний устрій України, який передбачав поділ на землі. Наш край фігурує під №11 з назвою «Низ (головне місто Єлисавет)».

7.03.1923 (90 років тому). – Згідно з Постановою ВУЦВК «Про адміністративно-територіальний поділ» було ліквідовано повіти і волості. Єлисаветградський повіт реорганізовувався в Єлисаветградську округу, до складу якої увійшло 13 районів.

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ СВОЯКИ: АНДРІЙ ДОСТОЄВСЬКИЙ І СЕМЕН ШМАКОВ ТА ЇХНІ РОДИНИ

Своєями називають чоловіків, одружених на двох сестрах. Так породичалися в Єлисаветграді міський архітектор Андрій Достоевський (1825-1897) та учитель повітового училища Семен Шмаков, створивши родини, які залишили помітний слід в історії. 16 липня 1850 року Андрій Михайлович одружився з Домнікою, а через 9 днів Семен Михайлович побрався з її рідною сестрою Афанасією – доньками секретаря будівельного комітету Єлисаветградської міської думи Івана Прокоповича Федорченка. Шмаков був ще й

шафером на весіллі Достоевського.

Майже 9 років (1849-1858), проведених у нашому місті, виявилися найщасливішими в житті Андрія Достоевського. Всього подружжя мало семеро дітей (вижило четверо). В Єлисаветграді у Достоевських народилося четверо: три доньки Євгенія, Марія (померла у 1,5-річному віці) та Варвара і син Олександр. Ще троє дітей з'явилися на світ пізніше у Катеринославі та Ярославлі, але вижив лише один хлопчик.

На відміну від своїх братів, Андрій Михайлович був щасливий у шлюбі з єлисаветградкою Домнікою Іванівною. Це визнав в одному з останніх листів від 12 жовтня 1979 року Федір Достоевський: **„Я, голубчик брат, хотел бы тебе высказать, что с чрезвычайно радостным чувством смотрю на твою семью. Тебе одному, кажется, досталось с честью вести род наш: твоё семейство примерное и образованное, а на детей твоих смотришь с отрадным чувством. По крайней мере, семья твоя не выражает ординарного вида каждой среды и середины. Все члены её имеют благородный вид выдающихся лучших людей. Заметь себе и проникнись тем, брат Андрей Михайлович, что идея непременно и высшего стремления в лучшие люди (в буквальном, самом высшем смысле слова) была основною идеей и отца и матери наших, несмотря на все уклонения. Ты эту самую идею в созданной тобою семье твоей выражаешь наиболее из всех Достоевских”.**

Детально зупинятися на сімейному житті Андрія Достоевського не будемо – це давно зроблено як самим Андрієм Михайловичем у

„Спогадах”, так і дослідниками цієї славетної родини. Нагадаємо лише про те, як склалася їхня доля після від’їзду з Єлисаветграда.

Домніка Іванівна Достоевська (1825-1887) померла і похована в Ярославлі. У листах до брата Федір Достоевський завжди тепло згадував його дружину, двічі особисто відповів на її листи: 6 листопада 1854 року, ще перебуваючи у Семипалатинську, і 13 лютого 1866 року. У першому листі Федір Михайлович писав: **«Любезнейшая сестрица, Домника Ивановна! Ваше милое, родственное письмо, в котором Вы прямо называете именем Вашего брата, доставило мне неизъяснимо наслаждение. Через него я узнал, что у меня есть еще сестра, есть еще сердце, любящее и сострадающее, которое не отказало мне в приветии и участии. Мне вдвойне это было приятно. Приятно было узнать такую сестру и видеть ее женой моего дорогого брата...»** На смерть Домніки Іванівни приятель родини Достоевських відомий ярославський поет Леонід Трефольов (1839-1905) – автор текстів знаменитих пісень „О камаринском мужике”, „Дубинушка”, „Когда я на почте служил ямщиком” відгукнувся зворушливим віршем:

**Лежит здесь честная жена!
Лежит здесь друг детей и мужа;
Здесь, на земле, и мрак и стужа;
Но в светлый рай войдет она.
Что для нее могильный холод?
(Простите!.. Голос задрожал...)
Я знал ее, когда был молод,
Любил ее и уважал.
С ея детьми, с Андрюшей, с Сашей,
С Варюшей, с Дженни я играл...
Теперь конец беседе нашей,-
К могиле сам я близок стал!
Но перед свежею могилой
Смирясь под жизненной грозой,
Я провожаю прах твой милый...
Страдалица, одной слезой!**

Старша дочка Андрія Достоевського і відповідно племінниця Федора Михайловича Євгенія (1852-1919) стала дружиною одного з найвидатніших російських метеорологів, академіка Михайла Олександровича Рикачова (1840-1919), директора Головної фізичної (нині Геофізичної) обсерваторії АН Росії (з 1896 по 1913 рік). Євгенія Андріївна закінчила курси стенографії і допомагала чоловікові у його роботі. Свого геніального дядька вперше побачила 12-річною дівчинкою. Письменник по-справжньому познайомився з нею і її чоловіком після весілля (1875). Вони декілька разів зустрічались, Євгенія була на похороні Ф.М.Достоевського, який детально описала батькам. Зберігся один її лист до дяді та 11 листів до його дружини А.Г.Достоевської.

Єдиний син Андрія Михайловича і Домніки Іванівни надзвичайно обдарований Олександр (1857-1894), попри ранню смерть у 37 років, встиг закінчити медико-хірургічну академію у Петербурзі, стати доктором медицини, приват-доцентом кафедри гістології та ембріології Військово-медичної академії, автором багатьох наукових праць. Ще студентом Олександр Андрійович часто бував у будинку Ф.М.Достоевського, про що повідомляв у листах до батьків. Федір Михайлович подарував йому 13 грудня 1879 року нове видання «Униженных и оскорбленных» з теплим написом: «Любезному племяннику Александру Андреевичу от любящего его дяди».

Нарешті, наймолодша дитина Достоевських (також уродженка Єлисаветграда) Варвара (1858-1935) вийшла заміж за В.К.Савостьянова. Ф.М.Достоевський був запрошений на її весілля, але приїхати не зміг, за що вибачився у листі. Варвара Андріївна та її чоловік перебували у добрих родинних стосунках з Федором Михайловичем, який подарував їм свою фотографію з написом: «Владимиру Константиновичу Савостьянову от любящего его Ф. Достоевского». Пізніше Варвара Достоевська написала книгу «Воспоминания о встречах со своим дядей Ф. М. Достоевским».

А от про свояка Андрія Достоевського та його родину відомостей вкрай мало. Це досить дивно і загадково! Невідомо навіть, де й коли народився Семен Михайлович Шмаков, в якому навчальному закладі здобув освіту. Його біографія по суті починається з Єлисаветграда, куди він прибув майже одночасно з Андрієм Достоевським. З 1849 по 1853 рік Шмаков працював учителем Єлисаветградського повітового училища, давав приватні уроки. У 1853-1863 роках свояк Достоевського – бухгалтер штабу військових поселень у Новомиргороді та Вознесенську. У 1865 році Семен Михайлович балотувався у члени Єлисаветградської повітової земської управи, однак необхідної кількості голосів на виборах не набрав.

У 1866 році Шмаков – уже начальник відділення Харківського військового округу. За станом здоров'я подає у відставку і повертається у Вознесенськ. У 1869 році складає іспити на здобуття професії нотаріуса, відкриває власну нотаріальну контору. Помер 15 березня 1879 року. Як бачимо, досить примхливо склалася доля Шмакова: учитель, бухгалтер, нотаріус.

У шлюбі з Афанасією Іванівною Семен Шмаков мав п'ятеро дітей: трьох синів і двох дочок. В Єлисаветграді у Шмакових народилися два сини: у жовтні 1851 року – Олексій, а в грудні 1852 року – Володимир.

Олексій Семенович Шмаков (1851-1916) став одним з найвідоміших російських адвокатів та одним з найодіозніших публіцистів і громадських діячів. У мережі Інтернет роком народження Олексія Шмакова значиться

1852 рік і сталося це начебто в Москві, що суперечить інформації на генеалогічному дереві „Родовід” та спогадам Андрія Достоевського. Після закінчення Новоросійського університету в Одесі Олексій Шмаков працював судовим слідчим. Згодом переїхав у Москву на посаду присяжного повіреного при окружному суді, став помічником знаменитого адвоката Ф.Плевако. Спеціалізувався Олексій Семенович на кримінальних справах, був блискучим оратором. Прославився на гучних судових процесах: справи „Соньки – золотої ручки”, Мельницького, Бейліса та ін.

Мені неодноразово доводилося писати про надзвичайно важливу роль, яку судилося відіграти Єлисаветграду в історичній долі єврейського народу. Добре відомо й те, стільки видатних євреїв народилося в Єлисаветграді. Досить згадати Володимира Тьомкіна (1861-1927), якого називають одним з „батьків держави Ізраїль”.

І треба ж такому статися: саме в Єлисаветграді народився й один з найвідоміших теоретиків антисемітизму – Семен Михайлович Шмаков! Його найзнаменитіша праця з єврейського питання „Международное тайное правительство”, написана в 1912 році, стала настільною книгою всіх антисемітів.

Зовсім по-іншому склалася доля Володимира Семеновича Шмакова (1852-1888). Після закінчення у 1869 році Катеринославської гімназії він вступив до Інституту інженерів шляхів сполучення у Санкт-Петербурзі (диплом отримав у 1874 році). На відміну від старшого брата, який вважав усі революційні справи рук євреїв, Володимир Шмаков надавав свою квартиру для антиурядових зібрань молоді, вів серед неї пропагандистську роботу, поширював заборонені твори. 14 липня 1874 року був заарештований, навіть п’ять днів утримувався у Петропавлівській фортеці. Справа остаточно завершилася в адміністративному порядку 19 лютого 1876 року з встановленням негласного нагляду над Шмаковим.

З 1876 до 1885 року Володимир Семенович служив у Морському відомстві у будівельній частині портів у Владивостоці, потім був переведений у Міністерство шляхів сполучення, зокрема будував систему водопостачання міста Іргіз Тургайської області.

А 25 серпня 1887 року був призначений старшим техніком вишукальної експедиції для наступного будівництва Уссурійської залізниці і знову опинився на Далекому Сході. 5 січня 1888 року, обстежуючи складну за рельєфом місцевість у тайзі, Володимир Шмаков

зірвався зі скелі і розбився насмерть. На момент трагедії йому було 35 років. Похований наш земляк у Владивостоці.

Через 10 років неподалік місця загибелі топографа прокладалася одна з гілок Уссурійської залізничної магістралі, й станцію інженери-будівельники на честь першопрохідця назвали Шмаковою. Згодом поблизу неї відкрили унікальне родовище кальцієво-магнієвих мінеральних вод, побудували бальнеологічний курорт. І всі вони носять ім'я уродженця Єлисаветграда: станція Шмаковка, село Шмаковка, курорт Шмаковка, Шмаковське родовище, мінеральна вода „Шмаковська”!

Свого єдиного сина Олексій Шмаков назвав на честь загиблого молодшого брата – Володимиром. Як і дядько, юнак закінчив інститут Інженерів шляхів сполучення. За іронією долі, Володимир Олексійович захопився тим, з чим його батько боровся – містицизмом, магією, окультизмом, каббалістикою. Володимира Шмакова називають „теоцентричним представником вершини філософського езотеризму першої чверті ХХ століття”. Якщо зовсім коротко, то мова йде про методи таємного знання про природу явищ, доступні лише вузькому колу посвячених. Більше того, Шмаков очолював Московську школу розенкрейцерів у 1920-х рр. А саме розенкрейцери і масони керують світом, створивши міжнародний таємний уряд, про що попереджав у своїй книзі Олексій Шмаков.

У свою чергу, Володимир Олексійович Шмаков – автор фундаментальних праць з магії та окультизму, які визнано класичними: „Священная книга Тота. Великие Арканы Таро (1916, перевидана у 1993 році), „Закон синархии и учение о двойственной иерархии монад и множеств” (вперше видана в Києві у 1994 році), „Основы пневматологии. Теоретическая механика становления Духа» (1922, перевидана в 1994 році) та ін. Біографія Володимира Шмакова – ще більш загадкова, ніж батька і дядька. Достеменно невідомо ні коли він народився, ні коли помер. Стаття про Шмакова у віртуальній енциклопедії містить навіть таке: „По сведениям, полученным Г.А.Карповой в экстрасенсорном контакте, В.А.Шмаков родился в апреле 1887 г.” Емігрував з радянської Росії у 1924 році (за іншими даними – у 1926) буцімто спочатку в Чехословаччину (приятелював з президентом цієї країни Масариком, який був масоном), а потім чи то в Швейцарію, чи то в Аргентину, де й помер (називаються дві дати – не пізніше 1927 року і приблизно в 1929 році). Власне кажучи, автори статті про Володимира Шмакова в енциклопедії відверто зізнаються: „Достоверных сведений о биографии почти нет”.

На знімках: Андрій Достоевський, Олександр Достоевський, Олексій Шмаков, Володимир Шмаков.

КВІТЕНЬ

3 – 95 років тому народився (слобода Суха Кобеляцького району на Полтавщині) **Гончар Олесь Терентійович** (1918-1995), письменник та громадський діяч. У 1938-1941 навчався на філологічному факультеті Харківського університету. У 1941 добровольцем пішов на фронт. **Визволяв Кіровоградщину взимку 1944 у складі 89-ї стрілецької дивізії, яка відтоді почала називатися Кіровоградською. Про це розповідає у романі „Прапороносці” (1946-1948) та „Щоденниках”, опублікованих у 2001.** Після ВВВ закінчив Дніпропетровський університет (1946). У 1959-1971 – голова правління Спілки письменників України. Перший роман „Прапороносці” витримав понад 150 видань мовами народів СРСР і зарубіжних країн. Твори виходили у 7 томах. Академік АН УРСР (1978), Герой Соціалістичної Праці. Лауреат трьох Державних премій СРСР за романи „Прапороносці” (1947, 1948) і „Твоя зоря” (1982); Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка за роман „Людина і зброя” (1962), Ленінської премії за роман „Тронка” (1964).

4 – 90 років тому народився **Євгененко Дмитро Андрійович** (1923-2010), мовознавець, педагог. Учасник ВВВ. У 1957 закінчив Одеський інститут іноземних мов. Кандидат філологічних наук. Посади за роки роботи в КДПІ ім. О.С.Пушкіна (нині КДПУ ім. В.К.Винниченка): завідувач кафедри іноземних мов, завідувач кафедри німецької філології (1970-2003); обраний професор кафедри германської філології з 2003. За понад 50 років вузівської роботи підготував 94 наукові праці, у т.ч. 12 навчальних посібників. Заслужений працівник народної освіти України. Син Володимир Євгененко – дипломат, живе і працює у Москві. За часів Чорномірдіна очолював прес-службу посольства РФ в Україні.

4 – 55 років тому народився (с. Деріївка Онуфріївського району) **Пивовар Анатолій Васильович**, економіст, історик. **Середню школу закінчив у с. Червона Кам'янка Олександрійського району.** Навчався на економічному факультеті Київського університету (закінчив 1983) та в аспірантурі Інституту економіки АН УРСР. Кандидат економічних наук (1987). Працював на наукових та керівних посадах в установах АН України та її Президії, Міністерстві праці України, у вищій атестаційній комісії України. З 1996 – в апараті Верховної Ради України. **У 2003 видає першу**

роботу з історичної проблематики „Поселення Задніпрських місць до утворення Нової Сербії в документах середини XVIII ст.“, цінне джерелознавче дослідження з історії нашого краю. У 2005 упорядковує та видає щоденникові записи Й.А.Гільденштедта „Подорож Єлисаветградською провінцією у 1774 році“, у 2008 – збірник документів і матеріалів «Кіровоградщина: витоки історії краю». Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. Ястребова (2004).

5 – 215 років тому народився (м. Москва) **Орлов Михайло Федорович**

(1788-1842), військовий діяч, генерал-майор, декабрист. Учасник Вітчизняної війни 1812, друг О. С. Пушкіна, автор фінансово-економічних трактатів. Його діяльність декабриста пов'язана з сім'єю генерала **М. М. Раєвського**. **Дружбу двох генералів було закріплено у 1821 одруженням Орлова з Катериною Раєвською. Неодноразово гостював у маєтку Раєвських у с.Бовтишці Олександрівського району, листувався**

з Олександром Раєвським. Першим написав некролог на смерть М. М. Раєвського, склав епітафію на його могилу в с. Розумівці.

5 – 115 років тому народився **Вишневський Сергій Володимирович**

(1898-1967), військовий діяч. **У 1914 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової війни. З 1918 - у лавах Червоної Армії. У 1932 закінчив оперативний факультет Військової академії ім. М.В.Фрунзе. Навесні 1938 заарештований, перебував під слідством, звільнений того ж року без суду. У 1938-1940 – викладач кафедри кінноти Військової академії ім. М.В.Фрунзе. З 27.09.1941 - командуючий 32-ю армією

Резервного фронту. Генерал-майор (1940). Під час жовтневого наступу німців на Вязьму війська Резервного і Західного фронтів були оточені. 10.10.1941 обидва фронти були об'єднані під командуванням Г.К.Жукова. 12.10.1941 Вишневський отримав наказ здати свою армію генералу Лукіну, а самому вступити в командування 19-ю армією, яка вела бої в оточенні. Однак ця армія на той час була разгромлена. В пошуках її штабу Вишневський з відмороженими ногами потрапив у полон. З жовтня 1941 по квітень 1945 поневірявся у німецьких концтаборах. 30.04.1945 звільнений частинами американської армії. З 26.05. по 31.12.1945 проходив перевірку в органах НКВС. Його відновили в кадрах Радянської Армії. З квітня 1946 рік був слухачем Вищих академічних курсів при Військовій академії Генштабу. Потім два роки викладав тактику і оперативне мистецтво у Військовій академії імені М.В.Фрунзе. З 24.08.1949 – у відставці за станом здоров'я. Нагороджений орденами: Леніна (1946), двома Червоного Прапора (1946, 1949), Червоної Зірки (1940). Похований на Новодівичому кладовищі.

6 – 95 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Пустовойт Петро**

Григорович (1918-2006), літературознавець. *Навчався у Кіровоградській СШ №6*. У 1941 закінчив Московський інститут філософії, літератури та історії (МІФЛІ). Учасник ВВВ (перекладач-радіорозвідник). Після війни викладав у МДУ ім. М.В.Ломоносова. Доктор філологічних наук (1968), професор (1970). Один з постійних авторів журналу „Филологические науки” (з 1958). Лауреат премії ім. М.В.Ломоносова II ст. за цикл робіт “Художественный мир И.С.Тургенева”. Заслужений працівник культури РФ. Автор багатьох монографій, методичних посібників.

Написав книгу „Пестрые лики войны: Дневник военного переводчика – радиоразведчика” (1998).

6 – 75 років тому народився (м. Москва) **Петров Борис Миколайович**,

футболіст, тренер. Атакувальний півзахисник. Вихованець СК «Метрострой» (Москва). **З 1958 по 1961 та у 1969-1971 грає за кіровоградську „Зірку”, був капітаном команди, зіграв 167 матчів, забив 66 голів**. У 1962 став чемпіоном СРСР у складі московського „Спартака”. Майстер спорту СРСР. Виступав також за команди ЦСКА (Москва), СКА (Одеса), Локомотив (Москва). **Був тренером „Зірки” (Кіровоград) у 1972-1974 та головним тренером у 1986, начальником команди у 1984-1985. Включений**

до першої символічної збірної кіровоградської „Зірки”, складеної болільниками з нагоди 80-річного ювілею команди.

7 – 150 років тому народився (с. *Ковалівка, передмістя*

Єлисаветграда) Блуменфельд Фелікс Михайлович (1863-1931), піаніст, диригент, композитор і педагог. *Дитинство та юність пройшли у Єлисаветграді, де батько Михайло Францевич працював викладачем музики і французької мови в Єлисаветградському земському реальному училищі (ЄЗРУ). Дядя Генріха Нейгауза. Першими вчителями музики були старший брат Станіслав і Густав Вільгельмович Нейгауз*. В 1880 закінчив ЄЗРУ, у 1885 - Петербурзьку консерваторію. З 1897 по 1905 працює викладачем

Московської консерваторії, професор - з 1922. У 1918-1920 - директор музично-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка і одночасно професор (1920-1922) Київської консерваторії. Найвідоміші учні - В. Горовиць, О. Дуб'янський, С. Барер. Автор романсів, камерно-інструментальних, фортепіанних п'єс, симфоній, збірки обробок українських народних пісень.

7 – 115 років тому народилася (с. **Показове Добровеличківського повіту**) **Райт-Ковальова** (дівооче прізвище

Чорномордик) **Раїса Яківна** (1898-1988), перекладач, літературний критик, мемуарист. У 1923 закінчила Московський педагогічний інститут, працювала в лабораторії академіка І. Павлова, паралельно почала займатися художніми перекладами, які принесли їй світове визнання. Перекладала твори Ф. Кафки (романи „Процес” і „Замок”), Дж. Селінджера („Над прірвою у житі”), У.Фолкнера („Місто”), К.Воннегута („Колискова для кішки”, „Бойня номер 5”) та багатьох інших письменників. Автор книги художньої біографії „Роберт Бернс” (1959), написала спогади про Маяковського (перекладала його на німецьку мову), Хлебникова, Ахматову і Пастернака. На знімку: Райт-Ковальова з Воннегутом.

7 – 75 років тому народився (сmt **Новоархангельськ**) **Загравенко**

Анатолій Романович, поет. З 1964 – на журналістській роботі. У 1971 закінчив Московський літературний інститут. **З 1995 по 2003 – головний редактор міської газети „Знам'янські вісті”**. Друкуватися почав з 1956. Автор збірок поезій: „Іскрини дощу” (1990), „Спадок” (1997), „Дике поле” (1998), „Меди полинові” (1999), „Доля” (2000), „Сповідь” (2001), „Часослов” (2002), „Щастя” (2003), «Майдан» (2004), «Пошук» (2006), «Ностальгія» (2007), «Поєми» (2010) та ін. Член Національної спілки

письменників України (2004).

10 – 100 років тому народився (хутір Миколаївка Гадяцького району

Полтавської області) **Овчаренко Федір Гнатович** (1913-2001), педагог. Закінчив Запорізький педагогічний інститут (1934) та Вищу Партиїну школу при ЦК КПРС (1948). Працював заступником директора Запорізького металургійного технікуму (1937-1939). З 1943 по 1951 перебував на партійній і радянській роботі у Таджикистані та Запорізькій області. З 1951 по 1955 – в апараті ЦК КПУ, завідувач відділу шкіл. У 1955-1957 – заступник міністра освіти УРСР. **З 1957 до 1978 – ректор КДПІ**

ім. О. С. Пушкіна. Доцент (1962). Нагороджений двома орденами „Знак Пошани” (1948, 1968), орденом Трудового Червоного Прапора (1961), орденом Жовтневої Революції (1971), медаллю А. С. Макаренка (1973). **Очолював обласне відділення товариства „Знання” (з 1960).**

10 – 100 років тому народився (с. Новий Єгорлик Сальського району Ростовської області) **Погорєлов Іван Семенович**, авіатор. Навчався у Ростовській планерній школі. У 1937 закінчив Батайське льотне училище

цивільної авіації, у 1940 – штурманські курси у льотному центрі Москви. Працював у Челябінську пілотом і старшим штурманом. З 1941 по 1947 – у Курганській авіашколі: командир ланки, загону, ескадрильї. У 1949-1951 – начальник Краснокутського льотного училища. До 1960 працював на керівних посадах підприємств цивільної авіації у Дніпропетровську, Новосибірську, Магадані. **3 грудня 1960 по січень 1975 – начальник**

Кіровоградської школи вищої льотної підготовки (КШВЛП). У 1972 закінчив Академію цивільної авіації в Ленінграді. **За час його роботи начальником КШВЛП перенавчено і підготовлено майже 22 тисячі авіаспеціалістів.** Нагороджений медаллю „За бойові заслуги” (1944), орденами Знак Пошани (1953) і Трудового Червоного Прапора (1971). Заслужений пілот СРСР (1969)

10 – 80 років тому народився (с. **Володимирівка Компаніївського району**) **Близнець Віктор Семенович** (1933-1981),

письменник. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка (1957). Працював у редакціях журналів „Піонерія”, „Малятко”, у видавництвах „Молодь”. Друкуватися почав у 1959. Автор творів для дітей: збірки оповідань „Ойойкове гніздо” (1963), повістей „Паруси над степом” (1965), „Землянка” (1966), „Древляни” (1968), „Звук павутинки” (1970), „Мовчун” (1972), „Женя і Санько” (1974), казки „Земля світлячків” (1979), роману „Підземні барикади” (1977) та

ін. Вибрані твори виходили у двох томах (1983). Автор перекладу та переспіву для дітей „Повісті минулих літ” (1980). Лауреат премії ім. Лесі Українки (1988). Національна Спілка письменників України заснувала літературну премію „Звук павутинки” ім. В. С. Близнеця за кращі твори для дітей.

10 – 75 років тому народився (с. **Куца Балка Вільшанського району**)

Білопольський Микола Григорович, економіст. У 1964 закінчив обліково-фінансовий факультет Донецького інституту радянської торгівлі. Працював науковим співробітником Інституту економіки промисловості АН УРСР (1964-1966), ст. викладачем Інституту радянської торгівлі (1966-1974), деканом Донецького університету (1974-1979), ректором Донецького економічно-гуманітарного інституту (1992-1993). З 2000 – завідувач кафедри обліку та аудиту Приазовського технічного університету (Маріуполь). Доктор економічних наук (1990), професор (1990). Віце-президент Академії економічних наук України (з 1993). Автор понад 90 наукових праць, зокрема монографій:

„Энвироника – наука о развитии и совершенствовании общества и мира” (1997), „Основы производственно-хозяйственной энвироники”(1990) та ін. Нагороджений медаллю ім. Туган-Барановського. **Почесний громадянин смт Вільшанки.**

12 – 195 років тому народився (с. **Березівка Олександрійського**

району) Бржеський Олексій Федорович (1818-1868), поет. **Його дід Йосип Григорович дослужився до прем'єр-майорського чину, потім був городничим м. Олександрії.**

О. Ф. Бржеський у 17 років вступив у кірасирський принца Альберта Пруський полк. Невдовзі облишив військову службу, **у 1840 одружився з красунею Олександрою Добровольською і жив**

у своїй Березівці життям вільного поета. Приятель поета Афанасія Фета часів його перебування на військовій службі на території нашого краю. Позналились влітку 1845, згодом листувалися. Поет часто гостював у Березівці, милувався ставком з лебедями, розкішним квітником. Фет з вдячністю говорив згодом, що це був у ті часи (1845-1853) „єдиний і свідомий цінитель його віршів”. Поезії самого Бржеського (автор близько 150 віршів) були видані окремою книгою через 30 років після смерті. Один з кращих віршів „Мы в жизни разными путями” присвятив Фету. **На знімку: церква Св. Йосипа Обручника в с. Березівка Олександрійського району, яке належала Бржеським.**

12 – 155 років тому народилася (м. **Єлисаветград**) Достоєвська **Варвара Андріївна** (1858-1935), дочка Андрія Михайловича Достоєвського (детальніше у нарисі «**ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ СВОЯКИ АНДРІЙ ДОСТОЄВСЬКИЙ І СЕМЕН ШМАКОВ ТА ЇХНІ РОДИНИ.**

13 – 130 років тому народився (с. **Губівка Компаніївського району)**

Бєдний Дем'ян (справжнє прізвище **Придворов Юхим Олексійович**) (1883-1945), пролетарський поет, один з основоположників літератури соціалістичного реалізму. **Початкову школу закінчив у Губівці.** З 13 років – учень Київської військово-фельдшерської школи. **Військову службу відбував у Єлисаветградському шпиталі (1900-1904). Екстерном склав іспити в гімназії.** За протекцією великого князя **Костянтина Романова** вступив на історико-філологічний факультет

Петербурзького університету, **був „Остроуховським” стипендіатом (зокрема у 1913 отримав від Єлисаветградського земства 200 руб.).**

Ранні твори писав, крім російської, українською мовою. Друкуватися почав з 1899. Автор числених віршів, байок та пісень. З 1912 – член РСДРП, улюбленець кремлівських вождів. Зібрав одну з найбільших приватних бібліотек (понад 30 тисяч томів), яку подарував Літературному музею в Москві. Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX век” (2007).

13 – 130 років тому народився (хут. Козюрине Ростовської області)

Будьонний Семен Михайлович (1883-1973) – військовий діяч, полководець. Герой громадянської війни, *командуючий Першою Кінною армією, штаб якої у 1920-1921 перебував у Єлисаветграді. Встановлював радянську владу в Єлисаветградському та Олександрійському повітах. У жовтні 1920 зустрічав разом з К.Ворошиловим, О. Пархоменком, В. Примаковим агітпоїзд „Жовтнева революція”, на якому відвідали Єлисаветградщину М. І.Калінін з наркомом А. В. Луначарським, М. О. Семашком. Єлисаветградське юнкерське кавалерійське училище було перейменовано у 5-у Українську кавалерійську школу ім. С.М. Будьонного (1921-1926). У 1948 та 1951 відвідував Онуфріївський та Олександрійський кінні заводи.* Маршал Радянського Союзу (1935), тричі Герой Радянського Союзу (1958, 1963, 1968).

13 – 100 років тому народився (с. Піщаний Брід Добровеличківського

району) Мацієвич Василь Антонович (1913-1981), військовий діяч. *Виховується в Олександрівському дитячому притулку. У 1927-1930 навчається у школі ФЗН. У 1933 з другого курсу Ленінградського морського технікуму вступає до Оренбурзької льотної школи ВПС. Звільняв від блокади Ленінград. Особисто здійснив близько 300 бойових вильотів, збив 16 літаків. Герой Радянського Союзу (1943). По війні закінчив Військову академію Генерального штабу Збройних Сил СРСР ім. К. Є. Ворошилова (1956), командував авіачастиною, з 1965 – полковник у відставці.*

15 – 130 років тому народився (м. Єлисаветград) **Білостоцький Юхим Ісайович** (1883-1961), скульптор. Навчався в Одеському художньому училищі (1913-1918, 1919-1922) у К. Костанді та Б. Едуардса. Працював у галузі станкової та монументальної пластики. Твори: „Портрет М. Заньковецької” (мармур, 1936),

„П. Тичина” (теракота, 1937), надгробок композитора М. Лисенка на Байковому кладовищі у Києві (1939, бетон) та ін. На знімку: твір Білостоцького «Дума партизана» (1945, мармур), який зберігається в Луганському художньому музеї.

15 – 75 років тому народився (**м. Бобринець**) **Корж Віктор Федорович**,

поет, літературознавець. Закінчив Дніпропетровський університет (1962). Працював викладачем у технікумі, завідувачим кафедрою української літератури Дніпропетровського університету, завідувачим редакцією видавництва „Промінь”. Автор збірок: „Борвій” (1966), „Закон пензля” (1967), „Зелені камертони” (1969), „Повернення в майбутнє” (1971), „Аметист” (1972), „Літочислення” (1976), „Очі доброї долі” (1978), „Корінь добра”, „Твердиня” (1981), „Світ звичайних фантазій” (1984), „Осіньне чекання весни” (1987) та ін. Лауреат літературної премії ім. А. Малишка.

15 – 75 років тому народився (**с. Сасівка Компаніївського району**)

Матівос Юрій Миколайович, журналіст і краєзнавець. Закінчив історичний факультет Одеського університету. Впродовж багатьох років працював кореспондентом кіровоградських газет „Кіровоградська правда”, „Народне слово”, „Вечірня газета” та ін. Автор сотень статей історико-краєзнавчої тематики у місцевих та київських часописах. **Відстоює гіпотезу, що до заснування фортеці Св. Єлисавети буцімто існувало суто українське поселення Новокозачин, від якого має вести свій літопис сучасний Кіровоград.** Автор путівників-довідників (разом із О.В.Сандулом) „Кіровоград” (1976), „Туристські маршрути Кіровоградщини” (1978); книг «Місто на сивому Інгуплі», «Вулиці старого міста» та ін. Заслужений журналіст України (1998). Почесний член Всеукраїнського товариства краєзнавців (1996). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1995).

17 – 170 років тому народився (**с. Виноградове поблизу**

Новомиргорода) **Болтенко Федір Дмитрович** (1843-1818), військовий топограф. Освіту отримав у Київському училищі військового відомства. На службу вступив 23.05.1863 топографом 2-го класу при штабі Віленського військового округу. З 1866 по 1869 брав участь у зйомці Царства Польського. У 1871 закінчив Військово-Топографічне училище, випущений підпоручиком у Корпус військових топографів. Брав участь у зйомках Бессарабії (1872-1873). Учасник російсько-турецької

війни (1877-1878), проводив астрономо-геодезичні роботи в Болгарії (1878-1881). У 1900 – начальник партії та завідуючий топографічними роботами в Забайкаллі (1900). Учасник російсько-японської війни 1904-1905. Помічник начальника топографічної зйомки Санкт-Петербурзької губернії та Фінляндії (1912-1915). Звільнений зі служби через хворобу в 1915. Генерал-майор. Після відставки поселився у рідному селі, де й помер. Нагороджений орденами: Св. Станіслава 3-го ст. (1879); Св. Анни 3-го ст. (1880); Св. Станіслава 2-го ст. (1888); Св. Анни 2-го ст. (1891); Св. Володимира 4-го ст. (1896); Св. Володимира 3-го ст. (1906).

17 – 70 років тому народилася (с. Григорівка Кіровоградської області) Швець Любов Микитівна, економіст, державний діяч. Закінчила Львівський економічний інститут. Кандидат економічних наук (1978).

Працювала у Новосибірському інституті народного господарства: завідувача кафедрою фінансів (1986-1993). Потім – завідувача відділом економічної і соціальної політики Новосибірської обласної ради. Депутат Державної Думи Росії трьох скликань, член Комітету Держдуми з бюджету і податків, член Комісії

за наглядом витрат федерального бюджету, спрямованих на забезпечення оборони і державної безпеки РФ.

18 – 65 років тому народився (с. Ставидла Олександрівського району) Стежка Василь Ананійович, біолог. Закінчив Київський медичний інститут ім. О. М. Богомольця (1972).

Працює завідуючим відділом медико-біологічних досліджень Інституту медицини праці АМН України. Академік, дійсний член Нью-Йоркської АН, член Міжнародного товариства патофізіологів, був членом Федерації космонавтики СРСР. Доктор біологічних наук. Автор 174 наукових праць. **Голова правління громадської організації «Земляцтво Олександрівщини» в Києві.**

18 – 60 років тому народився (с. Матусове Шполянського району Черкаської області) Мездрін Микола Геннадійович, державний і громадський діяч. У 1975 закінчив Київський інженерно-будівельний інститут за спеціальністю інженерна геодезія, у 2003 році – Харківський національний автомобільно-дорожній університет. **З 1975 по 1983 працював старшим інженером, начальником інженерно-геодезичного сектору управління головного архітектора м. Кіровограда. З 1985 по 1990 – у Кіровоградському обкомі КПУ**

(завідувач сектору соціального розвитку соціально-економічного відділу). З 1990 по 2006 – директор дирекції автомобільних доріг Кіровоградської області, генеральний директор Кіровоградського обласного об'єднання державних дорожніх підприємств, начальник Служби автомобільних доріг у Кіровоградській області. У 2006-2007 – заступник Голови правління ВАТ ДАК „Автомобільні дороги України” (Київ), заступник Голови Державної служби автомобільних доріг України. У 2007-2008 – Голова Державної служби автомобільних доріг України. Депутат Кіровоградської обласної ради 6-го скликання (з 2010). Заслужений будівельник України. Голова громадської організації „Кіровоградське земляцтво у Києві” (з лютого 2011).

21 – 65 років тому народився (с. Вільне Коропського району Чернігівської області) **Москаленко Микола Іванович**, державний діяч, підприємець, меценат. У 1971 закінчив гідротехнічний факультет Українського інституту водного господарства (м. Рівне). **З 1974 живе і працює на Кіровоградщині. У 1978-1986 – керуючий трестом „Кіровоградводбуд”. З 1986 по 1988 – голова виконкому Кіровоградської міської ради. У 1988-1990 – перший заступник голови Кіровоградського облвиконкому. З 1990 по 1991 очолював об'єднання „Кіровоградголовпостач”, з 1991 – генеральний директор Кіровоградської товарно-сировинної компанії „Кіровоградголовпостач”, а з 1996 – голова правління ВАТ „Інтерресурси”. Збудував власним коштом у селі Суботцях Знам'янського району церкву на честь Святого Преподобного Максима Сповідника. Храм освячений 7.03.2002 Предстоятелем УПЦ, Митрополитом Київським та всієї України Блаженнішим Володимиром.**

22 – 30 років тому народився (м. Кіровоград) **Кріпак Володимир**, композитор, музичний продюсер, звукорежисер. **Навчається на музично-педагогічному факультеті КДПУ ім. В.К.Винниченка (2002-2002)** та в Академії керівних кадрів культури і мистецтва України (2002-2005). Працював з відомими виконавцями української естради. З 2006 по 2009 написав музику до 9 фільмів: „Штольня” (2006), „Дом, милый дом” (2007), „Инди” (2007), „Старики-полковники” (2007), „Дни надежды” (2007), „Смерть шпионам” (2008), „Хорошие парни” (2008), „Право на помилование” (2009), „Про любовь” (2009).

25 – 105 років тому народився (сmt Нова Прага) **Зайцев Степан Іванович** (1908-1975), військовий діяч. **У 1920 закінчив 4-класне земське училище. Обирався секретарем комсомольської організації**

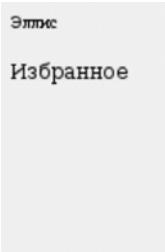
і секретарем сільради села Петрівка Новопраського району. У 1929 закінчив 5-ту Зінов'євську Українську імені С.М.Будьонного кавалерійську школу, у 1931 – Курси начальників озброєння полків, у 1934 – Курси удосконалення начскладу розвідслужби при штабі РСЧА у Москві. У 1936 призначений помічником начальника відділення розвідвідділу Київського особливого військового округу. Учасник ВВВ. Був поранений під Сталінградом. Служив начальником 2-го відділу розвідвідділу штабу Південно-Західного, Сталінградського і Донського фронтів.

З 1943 – старший помічник начальника відділу Управління військової розвідки, заступник начальника відділу Розвідувального Генштабу РСЧА, начальник відділу Головного управління Генштабу РСЧА. Генерал-майор. У післявоєнні роки проходив службу в Середній Азії, КНР, НДР. Нагороджений орденом Леніна, чотирма орденами Червоного Прапора, двома орденами Червоної Зірки, орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня, орденом Богдана Хмельницького 2-го ступеня та ін.

25 – 85 років тому народився (м. Зінов'євськ) **Богульський Анатолій Андрійович**, історик. *Закінчив Кіровоградську СШ №18, історичний факультет Кіровоградського педагогічного інституту, аспірантуру Харківського університету. Кандидат історичних наук (з 1968). Працював доцентом, деканом історичного факультету КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Член редколегії та автор статей тому „Історія міст і сіл Української РСР. Кіровоградська область” (1972). В останні роки – завідувач кафедри історії та теорії права КІРУЕ, професор, доцент кафедри теорії і методик КОІППО імені Василя Сухомлинського.*

27 – 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Елліс Владислав Валентинович** (1913-1975, м. Глендел, штат Каліфорнія, США), інженер-будівельник і поет. У 1936 закінчив Харківський інженерно-будівельний інститут. З 1936 по 1941 працював інженером у НДІ «Южшахтпроект». Перші вірші опублікував у 1926. Батько і брат були розстріляні під час сталінського терору в 30-х роках. Учасник Другої світової війни. В 1941 потрапив у німецький полон. У 1943-1945 працював у Німеччині дипломованим інженером в Управлінні будівництва державної залізниці (Reichs Bahnbaudirektion). У 1945 уник примусової репатріації. З 1947 по 1956 з дружиною жив у Бельгії, працював на вугільних шахтах. У 1956 емігрував до США. Отримав у штатах Каліфорнія та Флорида ліценції професійного інженера. Брав участь у будівництві космодромів, аеродромів

та метрополітенів у В'єтнамі, Тунісі, США. Друкувався в антологіях «Содружество», «Берега», «Вернуться в Россию стихами». Автор збірника віршів «Избранное» (1968).

27 – 95 років тому народився (*с. Липняжка Добровеличківського району*) **Доній Микола Романович** (1908-1975), історик, педагог. Закінчив Одеський педагогічний інститут. До 1949 викладав історію КПРС у вузах України. У 1949-1954 – завідувач кафедри основ марксизму-ленінізму Київського педагогічного інституту. З 1954 по 1964 – директор Інституту партії ЦК КПУ. Доктор історичних наук, професор (1964). З 1964 – ректор Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському університеті. Основні наукові праці присвячені дослідженню історії більшовицьких організацій України від першої російської революції до громадянської війни включно. **Онук Миколи Романовича Олесь Доній – відомий український політик і політолог.**

29 – 110 років тому народився (*сmt Нова Прага Олександрійського району*) **Бузанов Іван Феохтистович** (1903-1984), фізіолог рослин. У 1928 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. З 1930 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті цукрових буряків (Київ), у 1941-1970 – директор НДІ. Займався проблемами підвищення урожайності й цукристості буряків. Дійсний член ВАСГНІЛ (з 1956), віце-президент Української академії сільськогосподарських наук. Лауреат Ленінської премії (1960). Похований на Байковому кладовищі у Києві. На будинку Інституту цукрових буряків УААН встановлено меморіальну дошку.

29 – 55 років тому народився (*м. Діліжан, Вірменія*) **Коваль Юрій Григорович**, футболіст, тренер. **Дитинство пройшло в Кіровограді, де й захопився футболом. Потім у 22 роки переїхав у Олександрію, працював тренером ДЮСШ. Стояв біля витоків створення футбольного клубу «Поліграфтехніка», згодом ПФК „Олександрія”. Тренував команди вищої і першої ліги: олександрійську «Поліграфтехніку» (1992-1994), кіровоградську «Зірку» (2002-2004) ПФК «Олександрія» (2008-2009), луганську «Зоря» (2005-2006) та ін. Виводив їх з першої у вищу лігу українського футболу. Провів понад 500 матчів на тренерській лаві за 30 років роботи. На міжнародній арені здобув бронзові нагороди європейської першості з аматорською збірною України (1999). Обирався тренером символічної збірної першої ліги. З 2010 – спортивний директор ФК «Зоря» Луганськ.**

30 – 160 років тому народився **Абаза Олексій Михайлович** (1853-1917, *с. Межирічка Голованівського району*), військовий діяч, контр-адмірал російського флоту. У 1903 – управляючий справами Комітету Далекого Сходу. Доповідна записка, підготовлена Абазою для Миколи II у березні 1903, на думку Вітте, фактично вирішила питання про війну з Японією. Письменник О. Новиков-Прибой у романі „Цусіма” згадує О. М. Абазу як одного з учасників російсько-японської війни 1904-1905. *„Дворянські гнізда” Абазу були у селах Межирічка, Перегонівка, Краснопілля і Давидівка (Голованівський район). У Межирічці до наших днів зберігся будинок Абазу, у Давидівці – „абазівський млин” - пам’ятка архітектури. Частина Голованівська, яка належала адміралу, і досі називається Абазівкою. Після 1917 у маєтку Абазу в Межирічці розміщувалась агрошкола-технікум. Сину Олександр Абаза (1887-1943) та Володимир Абаза (1895-1943) стали морськими офіцерами. Старший зокрема служив у адмірала Колчака, організовував військову морську розвідку. Обидва емігрували, померли у Франції.*

30 – 45 років тому народився (Дніпропетровщина) **Литвин Юрій Олексійович** – державний діяч. Закінчив Дніпропетровський державний аграрний університет та Дніпропетровський філіал Української Академії державного Управління при Президентові України за спеціальністю „державне управління”. З 1996 по 2001 працював у Павлоградському районі зоотехніком, заступником начальника управління сільського господарства райдержадміністрації, заступником голови райдержадміністрації з питань агропромислового комплексу. **З 2001 – начальник головного управління сільського господарства і продовольства Кіровоградської облдержадміністрації. З 2008 - народний депутат України.**

15-28.04. (100 років тому). В Єлисаветграді у приміщенні Громадського Зібрання експонувалася Перша міська художня виставка, влаштована місцевим благодійним Товариством поширення грамотності й ремесел.

12.04.1953 (60 років тому). Утворена обласна організація профспілки працівників культури, яка об'єднала (крім культпрацівників) поліграфістів, журналістів, працівників фізкультури і спорту, партійних і комсомольських органів.

«АПОСТОЛ ТОЛСТОВСТВА» ІСААК ТЕНЕРОМО І ЙОГО ДОЧКА ТЕТЯНА – ДРУЖИНА «АПОСТОЛА ТРОЦЬКІЗМУ» ЯКОВА БЛЮМКІНА

Жодного зображення одного з найвідоміших толстовців мені знайти не вдалося. Натомість пропоную чудові словесні портрети Ісаака Борисовича Файнермана (1863-1925): *«Высокого роста, стройный, с открытым лбом под шапкою каштановых волос, с живыми серыми глазами, орлиным носом, с только что начавшей пробиваться растительностью, с улыбкой, как бы изнутри озарявшей все его лицо, с выразительной образной речью он был портретом апостола Павла в молодости, как*

его изображают» (із спогадів толстовця А.С.Буткевича).

У книзі «Освобождение Толстого» (1937) майбутнього лауреата Нобелівської премії Івана Буніна знаходимо дещо інше зображення і характеристику Файнермана: *«Был там (в толстовской колонии под Полтавой) громадный еврей, похожий на матёрого русского мужика, ставший впоследствии известным под именем Тенеромо, человек, державшийся всегда с необыкновенной важностью и снисходительностью к простым смертным, нестерпимый ритор, софист, занимавшийся бондарным ремеслом. К нему-то под начало и попал я. Он-то и был мой главный наставник как в “учении”, так и в жизни трудами рук своих: я был у него подмастерьем, учился набивать обручи. Для чего мне нужны были эти обручи? Для того опять-таки, что они как-то соединяли меня с Толстым, давали мне тайную надежду когда-нибудь увидеть его, войти в близость с ним».*

Толстовством називають релігійно-етичний громадський рух кінця ХІХ - початку ХХ ст. у Росії, а згодом і в Західній Європі, Північній Америці, Японії та Індії, який виник під впливом релігійно-філософського вчення Л.М.Толстого, викладеного письменником і мислителем в «Ісповеди» та інших творах: «В чем моя вера?», «Крейцера соната» та ін. Відповідно послідовників цього вчення називають толстовцями, які проповідували: неспротив злу насильством, всепрощення, релігійне і

моральне удосконалення особистості, загальну любов, «спрощення», відмову від вживання м'яса (вегетаріанство) і т.п. До речі, 26 листопада 1911 року в Єлисаветграді у приміщенні Громадського Зібрання з лекцією про користь вегетаріанства виступив відомий пропагандист цієї ідеї, „толстовець” Йосип Йосипович Перпер (1886-1965), видавець журналу «Веgetарианское обозрение» (1909-1915). Його запросили місцеві однодумці І.Грановський та І. Ройзенберг. Послухати Перпера зібралось багато людей, публіка розкупила всю «вегетаріанську» літературу. Мова після виступу лектора йшла про створення в Єлисаветграді зразкової вегетаріанської їдальні та вегетаріанського товариства.

Толстовці засновували землеробські громади, відмовлялись від несення військової служби, а тому переслідувалися владою. Остаточно їх добила вже радянська влада у 30-ті роки, ліквідувавши толстовські сільськогосподарські артілі та репресувавши їх членів. Безперечно, найвидатнішим толстовцем був Махатма Ганді, який підняв народ Індії на визволення від колоніальної залежності від Великої Британії і досяг цієї мети винятково мирним, «толстовським» шляхом. Загалом, у Вікіпедії подається список найвидатніших толстовців, в якому 22 особи.

Прикметно, що двоє з них намагалися втілити ідеї Толстого в життя на території Єлисаветградщини. Це – Ісаак Файнерман і Яків Гордін (1853-1909) – учитель талмуд-тори, громадський і релігійний діяч, журналіст, а згодом видатний єврейський драматург. У 1880 році в Єлисаветграді він під впливом ідей Толстого заснував так зване „Духовно-біблійне братство”, яке намагалось примирити іудаїзм з християнством (проіснувало близько 10 років). Захоплений відгук про Гордіна та його справу залишила у своїх спогадах Софія Русова. Із засновником «братства» вона познайомилася у 1883 році під час нелегального перебування у нашому місті (мешкала в Івана Тобілевича). З чоловіком Олександром Русовим навіть готувалась дати благочинний концерт на користь товариства, але перешкодила поліція. Софія Федорівна згадує Гордіна: **«...Він так гарно промовляв, так щиро провадив свої думки у власному житті, був таким правдивим «апостолом нової віри», що я стала однією з його найщиріших послідовниць».**

Ісаак Файнерман вступив у «Духовно-біблійне братство» десь у 1888 році. До Єлисаветграда він прибув фанатичним толстовцем після кількомісячного перебування у Ясній Полянні та безпосереднього спілкування з Учителем. У Ясній Полянні Файнерман прийняв православ'я, пробував учительювати у місцевій школі; спростився настільки, що навіть був пастухом у селян. Надзвичайно цікаві подробиці про Файнермана

містяться у спогадах сина письменника Іллі Львовича Толстого: *«В это же лето в Ясной Поляне появился молодой еврей Файнерман, в то время искренний последователь отца, бескорыстный и убежденный идеалист. Он жил в деревне, работал для крестьян, не требуя за свой труд никакой платы, кроме самой простой, суровой пищи, и мечтал об учреждении христианской общины.*

Для того чтобы не терпеть притеснений от администрации, он принял в нашей церкви крещение. Одно время Файнерман был действительно так увлечен христианскими идеями, что поражал всех своей прямолинейностью и имел некоторое влияние даже на деревне, среди крестьян, в особенности среди молодежи. У него была жена, красивая еврейка Эсфирь, и маленький ребенок, которые жили на деревне в избе и буквально голодали. Файнерман приносил им куски хлеба, получаемые им за его труд, а часто, когда он работал для бедных крестьян, ему не давали ничего, и он голодал сам. Эсфирь ходила по деревне, а иногда и по нашей усадьбе, как нищая, и, где могла, выпрашивала пищу себе и ребенку. Наконец она потребовала от мужа, чтобы он за свою работу брал хоть по крынке молока в день для ребенка. Он и это не счит возможным сделать, и кончилось тем, что его жена, будучи не в силах вести такую жизнь, разошлась с ним и куда-то ушла. Один раз Файнерман зашел вечером к отцу, и он попросил его что-то прочесть ему вслух. Вдруг, во время чтения, Файнерман побледнел и без чувств свалился на пол. Оказалось, что он целый день работал, ничего не ел и обессилел от голода.

На отца это произвело потрясающее впечатление, и он никогда не мог этого забыть. — Мы, сытые, объедаемся и ничего не делаем, а этот человек целый день работал и падает от голода. Какое яркое и ужасное сопоставление! В другой раз, осенью, заезжий цыган выпросил у Файнермана последнюю его свитку. Подошла зима, и Файнерман остался совершенно раздетый, в одной посконной рубахе. Конечно, об этом было много разговоров, и кончилось тем, что кто-то сжалился и к зиме его одели даже лучше, чем он был до этого одет».

Уже згаданий нами на початку розповіді Анатолій Степанович Буткевич взагалі робить майже сенсаційний висновок про взаємини Учителя і учня: *«... Он был радикальнее Льва Николаевича и как человек выдающийся по силе воли и уму влиял на Льва Николаевича революционизирующим образом, обостряя его конфликты и с домашними, и с церковью, и с властями. Конечно, о подчинении ему Толстого не могло быть и речи: Лев Николаевич сохранял по отношению к нему свое положение, чуждое всякой партийности и сектантства, но влияние на него со стороны Файнермана, по моему мнению, было несомненно».*

У листі до Файнермана в Єлисаветград (липень 1888р.) Л. Толстой писав: **„Рад, что вы в Елисаветградской общине не одиноки. Передайте мою любовь вашей жене и всем братьям. Хотя вы и много писали мне про них, напишите еще подробнее, и главное о том, верят ли они и исповедуют ли жизнью то, что по плодам узнается дерево, что единственное мерило жизни христианской, т.е. любовной – в отношении между тем, что человек берет от людей, и тем, что он отдает им...».**

Та вже через рік, навесні 1889 року в селі Глудоси Єлисаветградського повіту Ісаак Борисович засновує свою землеробську общину, до якої увійшли: він сам з майбутньою дружиною Анною Любарською, Буткевич з дружиною Єлизаветою, Бурштейн, Галицький, Гольдфельд (про цих трьох, крім прізвищ, інших відомостей не маємо) і три родини колишніх членів «Духовно-біблійного братства», чиї прізвища залишилися невідомими. Проіснувала колонія недовго і розвалилась влітку 1891 року. Буткевич вважає, що причиною цього стала низка помилкових вчинків керівника та відсутність взаєморозуміння і довіри поміж членами артілі.

До речі, автор спогадів про Льва Толстого та Ісаака Файнермана Антолій Степанович Буткевич (1859-1942) після цього захопився бджолярством. У 1894 році за порадою батька завів у маєтку першу пасіку. Організував та очолив Тульське товариство бджолярів, визнане крашим у Російській імперії, при якому заснував унікальний музей бджолярства, бібліотеку та читальню. У 1909 році відкрив першу в Росії дослідну бджолярську станцію. Видавав щомісячний журнал «Опытная пасека», який виходив у світ до 1919 року і був популярний далеко за межами Росії. Автор книг-настільних посібників для всіх бджолярів: «Самоучитель пчеловодства», «Азбука доходного пчеловодства», «Как живут пчелы и как их водить», «Моя пасека за 30 лет», «Систематическая энциклопедия пчеловодства» (2 томи) та багатьох інших. Під час Першої світової війни на своєму хуторі відкрив військовий шпиталь, в якому практикував методи зцілення багатьох поранень за допомогою меду. В 30-ті рр. був репресований радянською владою і помер на засланні. В історію російського бджолярства Буткевич увійшов як видатний учений-практик, якого називають родоначальником дослідної бджолярської справи в Росії.

Ну, а Файнерман після краху землеробської справи в Глудосах деякий час жив у Кременчуці та Полтаві, де захопив толстовськими ідеями семінариста Георгія Гапона. Того самого знаменитого священика, який 9

січня 1905 року організував у Петербурзі кількасоттисячну мирну маніфестацію до Зимового палацу з петицією до імператора. Там робітників з дружинами та дітьми вже чекали війська з наказом «набоїв не шкодувати». Ця подія увійшла в історію під назвою «Кривава неділя» і спричинила Першу російську революцію.

Потім Ісаак Борисович повернувся в Єлисаветград. Із довідникової книги «Весь Єлисаветград – 1910 год» дізнаємося, що в місті існувала «мастерская рамочного производства Файнермана». Зважаючи, що Ісаак Борисович добре оволодів столярним ремеслом, можливо саме він відкрив у Єлисаветграді майстерню з виготовлення рамок? У цьому ж році, як свідчить довідник, у місті працювали три масажистки. Одна з них мала прізвище Файнерман і приймала відвідувачів у будинку Остроухова на вулиці Великій Перспективній. Можливо, це була дружина Файнермана Анна Львівна, адже вона мала медичну освіту?

Згодом Файнерман закінчив стоматологічну школу, практикував у Києві та Єлисаветграді. Захопився журналістикою. Під псевдонімом Тенеромо своє багаторічне листування з Толстим факсимільно публікував у щоденній ілюстрованій газеті „Єлисаветградские новости”, яку з 1903 по 1908 рік видавав ще один толстовець Володимир Семенович Лапідус (1869-1914). За пропаганду ідей Толстого, якого в 1901 році Святійший Синод відлучив від Церкви, Лапідус навіть був заарештований, декілька днів провів у в'язниці, а газету закрили. В Єлисаветграді він надрукував роман „Призрак счастья” (1903).

Із звітів Єлисаветградської громадської бібліотеки, заснованої у 1898 році, дізнаємося, що в 1903 році Тенеромо подарував бібліотеці свою книгу «Воспоминания о Л.Н.Толстом», а в 1906-1907 році Володимир Лапідус – два примірники свого роману «Призрак счастья» та ще три книги Ісаака Борисовича. У 1909 році від Тенеромо ЄГБ дісталось 7 перших номерів журналу «Vegetарианское обозрение» Йосипа Перпера, а у 1914 році він подарував бібліотеці три свої книги про Толстого.

Живучи у Петербурзі, Тенеромо повністю присвятив себе літературній творчості: писав п'єси та кіносценарії за мотивами творів Толстого та на єврейські теми. Цікавий факт: одна з п'єс Тенеромо з єврейського життя «Дер Гут» («Розлучення») у 1905 році була вперше представлена українською трупю П. Саксаганського і М. Садовського у Житомирі. У 1910 році Ісаак Борисович організував зйомки похорону великого письменника, разом з режисером Я.Протазановим знявши фільм „Уход великого старца”. У радянські часи був автором сценарію відомої стрічки „Єврейське щастя” (1925).

Тенеромо – автор книг: „Живые мысли Л. Н. Толстого” (1885-1908), „Воспоминания о Л.Н.Толстом и его письма” (1906), „Жизнь и речи Л.Н.Толстого” (1909), „Л.Н.Толстой о евреях” (1908), „Живые слова Л.Н.Толстого” (1911), п'єси „Олександр III”, повісті „Катастрофа” та ін. Ставлення до книг про Толстого – далеко не однозначне. Багато хто звинувачує Ісаака Борисовича у недостовірності, збиранні чуток і пліток,

придумуванні того, чого насправді не було. Недоброзичливці навіть придумали образливий термін – «тенеромити», як символ фіктивної дружби і занудного панібратства.

До речі, коли Файнерман у 1886 році вирішив зайнятися літературною творчістю, Лев Толстой виступив у ролі його наставника: *«...Кончайте скорее начатый вами рассказ и присылайте сюда. Но не увлекайтесь тем, чтобы сказать в одном рассказе все. Это всегдашний камень преткновения не имеющих привычки писать. Не ломайте, не гните по-своему события рассказа, а сами идите за ним, куда он ни поведет вас. Куда бы ни повела жизнь, она везде, во всем, может быть освещена одним светом». Несимметричность, случайность (кажущаяся) событий жизни есть главный виновник ее».*

Згодом почалася дивна дискредитація Тенеромо, його називали «грязный пройдоха-проходимец, нахал», висловлювали сумніви у ступені його близькості до Льва Толстого. Ніхто з дослідників донедавна всерйоз не займався «феноменом Тенеромо».

І хоча Тенеромо народився у Кременчуці, як бачимо, значна частина його життя і діяльності пов'язана з Єлисаветградом і Єлисаветградським повітом. Де помер і похований «апостол толстовства» – невідомо, є припущення, що це сталося в Єлисаветграді.

Першу спробу своєрідної реабілітації Ісаака Борисовича Файнермана здійснила нещодавно викладач Російського державного гуманітарного університету, кандидат філологічних наук Галина Єліасберг, опублікувавши в журналі «Филологические науки» (2009) статтю «И. Тенеромо – провинциальный корреспондент Л.Н.Толстого». Науковець проаналізувала листи і щоденники письменника, спогади, в яких фігурує Файнерман (Тенеромо), і зробила висновок: **«Многие в ближайшем окружении Толстого относились к Тенеромо неприязненно, но сам писатель сохранял уважительный тон в общении с ним. Широкою огласку получили некоторые замечания Толстого, ставившие под сомнение подлинность суждений, которые приписывал ему Тенеромо, однако большей частью эта критика зафиксирована в пересказах третьих лиц».** До речі, Г.Єліасберг доводить, що саме в друкарні газети «Єлисаветградские новости» В.Лапідуса була вперше надрукована книга Тенеромо «Л.Н.Толстой и евреи».

Не менш драматично і трагічно, ніж у батька, склалася доля Тетяни Ісааківни Файнерман. Вона, як свідчить «Есенинская энциклопедия» (2007), народилася у 1897 році в м. Вознесенськ Єлисаветградського повіту (нині Миколаївської області). У 1914 році із золотою медаллю закінчила Єлисаветградську громадську жіночу гімназію. З 1916 по 1920 рік навчалася на медичному факультеті Московського університету. У 1917-1918 році співчувала лівим есерам. Познайомилася і вийшла заміж за знаменитого чекіста Якова Блюмкіна (1898-1929). 6 липня 1918 він особисто здійснив убивство німецького посла Мірбаха. У ВЧК з 1918 року завідував відділенням по боротьбі з міжнародним шпіонажем, був

резидентом у Тибеті; вважається хрещеним батьком радянської контррозвідки. Блюмкін мав хист до швидкого вивчення іноземних мов, особливо східних; володів даром перевтілення. А ще захоплювався поезією, писав вірші, дружив з Маяковським, Єсеніним, Гумільовим, Пастернаком, Мандельштамом та багатьма іншими поетами.

А проте, більш загадкової біографії, ніж у Якова Блюмкіна, годі й шукати. Нині про нього пишуть книги: «100 великих авантюристів» Ігоря Муромова (2006), «Битва за Гімалаї. НКВД: магія і мистика» Олега Шишкіна (1999) та ін.; знімають документальні фільми («Шальная пуля. История жизни и приключений агента ОГПУ Якова Блюмкина», 2004; «Личный враг Сталина», 2008; «9 життів терориста Якова Блюмкіна», 2008), сперечаються історики. На черзі має бути захоплюючий серіал про «радянського Джеймса Бонда». Прикметно, що письменник Юліан Семенов використав для Штірліца оперативні псевдоніми Якова Блюмкіна – Исаев і Владимиров, а в основі сюжету роману «Діаманти для диктатури пролетаріату» – одна з блискучих спецоперацій Якова Блюмкіна.

Хоча справедливості ради, слід нагадати, що Яків Блюмкін одного разу з'явився на екрані навіть у радянській стрічці «6 липня» (1968) про ліво-есерівський заколот у липні 1918 року з метою зірвати підписання ганебного мирного договору з Німеччиною. Роль убивці німецького посла Мірбаха виконав відомий актор Вячеслав Шалевич.

Достеменно не відомі ні рік, ні місце народження Якова Блюмкіна. Це сталося чи то у 1898, чи то у 1900 році: можливо, у Львові, називають також містечко Сосниця на Чернігівщині, ну, і звичайно ж, Одесу. Та навіть по батькові Яків Блюмкін, крім Григоровича, називав себе і Семеновичем, і Моїсейовичем, і Наумовичем.

З таким же успіхом на цю роль (місце народження Якова Блюмкіна) може претендувати й наш Єлисаветград. Принаймні, людей з таким прізвищем у місті мешкало чимало. Приміром, наприкінці XIX – на початку XX століття в Єлисаветграді існувало єврейське приватне училище М.Б.Блюмкіна, в якому викладало аж трое

носіїв цього прізвища: певно, вся родина – батько, дружина і донька. З 1902 року членом ревізійної комісії Єлисаветградської громадської бібліотеки був Блюмкін М.Б., а її членами – Блюмкіна Є.С. і Блюмкіна С.М. У книзі «Годы борьбы. Сборник материалов по истории революционного движения на Зиновьевщине» (1927) серед членів організаційного комітету зі створення в Єлисаветграді місцевої організації РСДРП (березень 1917 року) знаходимо прізвище якоїсь Блюмкіної.

В Єлисаветграді у 1893 році, певно в цій сім'ї, народився Ісаак Михайлович Блюмкін – одна з численних жертв сталінських репресій. Лікар з вищою освітою, він працював завідувачем шкірного відділення медичної частини Московського автомобільного заводу ім. Сталіна. У 1950 році «по обвинению во враждебной пропаганде и участии в к.-р. националистической деятельности в составе нелегальной группы» єлисаветградський Блюмкін був розстріляний. З таким прізвищем вціліти у ті часи було важко.

Якщо тесть Якова Блюмкіна Ісаак Файнерман (Тенеромо) був «апостолом толстовства», то він сам – «апостолом троцькізму». Блюмкін часто повторював: «Троцкий – образец совершенного человека!» Біограф Льва Давидовича І.Дейчер відзначає: «Блюмкин безгранично верил в Троцкого. Он был привязан к наркому обороны всей силой своего пылкого сердца». Його останні слова перед розстрілом у 1929 році були такими: «Да здравствует Троцкий! Да здравствует мировая революция!»

У 1922-1924 році Тетяна Блюмкіна навчалася у Вищому Літературно-Художньому інституті, народила сина Мартина. Сучасники відзначають надзвичайну вроду Тетяни Ісааківни. З нею пов'язаний інцидент, коли Я.Блюмкін на Кавказі приревнував С.Єсеніна до дружини і навіть погрожував поету револьвером.

У 1925 році після смерті батька і розлучення з Блюмкіним вона змінила прізвище на Ісакову, а по батькові – на Ісаївну, ставши таким чином Тетяною Ісаївною Ісаковою. До 1934 року працювала у Сільгоспвидавництві. З 1934 по 1941 рік – у бібліографічному кабінеті Спілки радянських письменників. Учасниця ВВВ, має нагороди. Після війни Тетяна Ісаївна (Ісааківна) працювала коректором у друкарні МДУ ім. М.В.Ломоносова. У 1951 році була заарештована за зв'язок з „ворогом народу” Я.Блюмкіним. Відсиділа чотири роки у в'язниці №2 м. Володимира. Реабілітована у 1955 році. Син перебував під наглядом психіатра. Жила у бідності в маленькій кімнатці. Написала навіть заяву з проханням влаштувати її в будинок інвалідів, яку очевидно задовольнили. Померла Тетяна Файнерман (Блюмкіна, Ісаєва) в 70-х роках у Москві. Точна дата її смерті не встановлена, як і місце поховання.

Доля «апостола толстовства» Ісаака Тенеромо та його зятя, «апостола троцькізму» Якова Блюмкіна, яскраво ілюструє одну з біблійних заповідей – «не сотвори собі кумира».

На знімках: Лев Толстой, Яків Гордін, Анатолій Буткевич, Тетяна Файнерман, Яків Блюмкін.

ТРАВЕНЬ

1 – 160 років тому народився (м. Миргород на Полтавщині) **Гордін Яків Михайлович** (1853-1909), громадський і релігійний діяч, драматург. *Співоробітничав у газеті „Елисаветградский вестник” під псевдонімом Іван Колючий. У 1880 заснував у місті організацію „Духовно-біблійне братство”, яке намагалося примирити іудаїзм з християнством (проіснувало близько 10 років).* Через переслідування Гордін вимушений був емігрувати до США (1891), де став знаменитим драматургом (автором близько 80 драм і комедій), засновником єврейської міщанської драми. На російській сцені успіхом користувалися його п'єси: „За океаном”, „Мірра Ефрос”, „Сирітка Хася”. *Остання ставилася і в Єлисаветграді.*

2 – 155 років тому народився (м. Новоукраїнка) **Левицький Федір Васильович** (1858-1933), актор і режисер. *Після закінчення духовної семінарії (1877) вчителював у Новоукраїнці (1877-1887), де заснував аматорський театральний гурток.* У 1888-1892 – актор у трупі М. Кропивницького, потім у трупах О. Сулова, М. Садовського. У 1905-1908 керував власною трупю, 1909-1917 – в театрі Миколи Садовського та ін. Заслужений артист Республіки (1926).

2 – 90 років тому народився (с. **Мар'янопіль-Олексіївка Новоукраїнського району**) **Левченко Костянтин Андрійович**, художник і скульптор, педагог. Учасник ВВВ. У 1952 закінчив Одеське художнє училище. Відтоді живе і працює у м. Стрий Львівської області: головний художник Стрийського драматичного театру, близько 30 років викладав малювання у різних школах міста. У його доробку більше ста скульптур, деякі з них знаходяться в музеях України (зокрема у Новоукраїнському краєзнавчому на Кіровоградщині), Канади, Франції, Чехії, Румунії. Свій будинок на розі вулиць Гоголя і Міхновського перетворив у музей під відкритим небом, прикрасивши його фасад 12 барельєфами і скульптурами (*на знімку*).

3 – 65 років тому народився (*смт Капітанівка Новомиргородського району*) **Бондаренко Віталій Михайлович**, математик.

У 1972 закінчив Київський університет ім. Т.Г.Шевченка. З 1975 працює в Інституті математики НАНУ. Від 2003 – провідний науковий спеціаліст відділу алгебри. Доктор фізико-математичних наук (2001). Напрями наукових досліджень: модулярні зображення груп, теорія матричних задач та ін. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки (2007).

4 – 55 років тому народився (*м. Знам'янка*) **Савченко Олександр Володимирович**, економіст. У 1979 закінчив Київський інститут народного господарства. До 1993 – науковий співробітник, професор Київського інституту народного господарства. З 1990 по 1993 – заступник голови Національного банку України. У 1993-1996 – виконавчий директор Європейського банку реконструкції та розвитку в м. Лондоні. З 1997 по 1999 – голова правління банку «Аустрія Кредітанштальт Україна». З жовтня 1999 по 2005 – голова правління ВАТ «Міжнародний комерційний банк». У 2005-2009 – заступник Голови Національного банку України. Доктор економічних наук, професор. Автор монографії “Баланс незалежності. Хроніка економічних реформ (1989-2005)” (2006) та інших праць з економічних і банківських питань. Володіє англійською мовою.

6 – 55 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Сахаров Андрій Леонідович**, військовий інженер. У 1980 закінчив Іркутське вище військово-авіаційне інженерне училище. Військову службу проходив у ВПС країни з 1980 по 2002 на 123-му авіаційному ремонтному заводі. Пройшов шлях від старшого інженера-технолога до керівника підприємства. В 1989 закінчив Вищі економічні курси керівного складу при Військово-повітряній академії ім. Жуковського. З 1995 - генеральний директор ФГУП «123 АРЗ» Міністерства оборони Росії. Полковник запасу. В 1999 став кавалером ордена «Почета». Заслужений військовий спеціаліст Росії (2000). За проведення ефективної економічної політики удостоєний Національної громадської премії імені Петра Великого «Кращий менеджер Росії».

7 – 125 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Дон Амінадо** (справжнє прізвище **Шполянський Амінадав Пейсахович**) (1888-1957), поет, сатирик, мемуарист. **Закінчив Єлисаветградську гімназію (1906)**. Навчався на юридичному факультеті Одеського університету, випускні

екзамени витримав у Київському університеті (1910). **Був кореспондентом єлисаветградської газети „Голос Юга”, висвітлював для неї похорон Л. М. Толстого (1910).** У 1919 емігрував спочатку до Константинополя, потім до Франції. Автор поетичних збірок: „Дым без отечества” (1921), „Накинув плащ” (1928), „Нескучный сад” (1935), „В те баснословные года” (1951); збірника оповідань „Наша маленькая жизнь” (1927). **Єлисаветградський період життя знайшов відображення у книзі спогадів „Поезд на третьем пути” (1954) – однієї з кращих у мемуарній літературі ХХ століття. Творчістю єлисаветградця захоплювалися І. Бунін, Ф. Шаляпін, М. Цветаєва, О. Купрін та багато інших. Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. ХХ век” (2007). У 1920 написав вірш “Про белого бычка”, в якому передбачив розпад СРСР і наступні події.**

7 – 50 років тому народився (сmt Вільшанка) **Бренгач Олександр**

Андрійович, музикант, валторніст. У 1982 закінчив Кіровоградське музичне училище, у 1987 – Київську консерваторію (клас М. Юрченка). Лауреат республіканського конкурсу виконавців на мідних духових інструментах (1987). З 1987 працює концертмейстером групи валторн Академічного симфонічного оркестру Запорізької філармонії. Активно виступає як соліст. У репертуарі – музика різних стилів: від старовинної до творів сучасних композиторів. Брав участь у фестивалях: „Симфонічні прем’єри” Дніпропетровськ, 1990), „Київ-мюзік-фест” (1992, 1994, 1995). Заслужений артист України (1998).

8 – 215 років тому народився (м. Миколаїв) **Поджіо Олександр**

Вікторович (1798-1873), декабрист. З 1821 – член Північного товариства декабристів, з 1823 – Південного, підполковник (1825). **Тривалий час проживав у родовому маєтку Янівка (Іванівка) Олександрівського району, де й був заарештований.** Після відбуття покарання жив (1839-1859) на поселенні у Сибіру. З 1863 деякий час перебував за кордоном, де зблизився з О. І. Герценом.

На засланні і після жив у неофіційному шлюбі з М. М. Волконською.

9 – 75 років тому народився (Дніпропетровщина) **Стратьєв Володимир Петрович**, концертно-камерний співак (баритон). У 1962 закінчив Харківську

консерваторію, був солістом Харківської філармонії (1963-1973 та 1976-1982). З 1973 до 1975 – соліст ансамблю пісні і танцю Групи радянських військ у Німеччині. **З 1982 – у Кіровоградській філармонії, а також викладач сольного співу Кіровоградського музичного училища.** Заслужений артист України.

10 – 150 років тому народився **(м. Єлисаветград) Брунов Платон**

Георгійович (1863-1924), композитор, педагог, мистецтвознавець. Навчався у Варшавському музичному інституті. Пізніше був учнем А. Г. Рубінштейна і М. Римського-Корсакова у Петербурзькій консерваторії. У 1891 виїхав до США. Після року гастрольних поїздок оселився у Нью-Йорку, викладав історію російської музики слухачам старших курсів, вів оперний клас в Інституті музичного мистецтва. Читав лекції з мистецтвознавства на Форумі сучасного мистецтва, був диригентом „Сучасного симфонічного оркестру” у Нью-Йорку, музичним критиком газети „Джуйш Дейлі Форвард”. Автор 4-х симфоній, увертюри „Росія”, опери „Рамона”; ораторій, творів для скрипки, фортепіано, вокальної музики. Перший оранжувальник єврейських пісень (понад 300), автор збірника їх обробок „Єврейські народні пісні” (1911) для фортепіано. Написав книги: „Десять заповідей піаніста” (1913), „Із ділового листування музейних знаменитостей” (1901).

10 – 115 років тому народився **(с. Юр’ївка Добровеличківського**

районі) Басистий Микола Єфремович (1898-1971), військовий діяч. На військовій службі з 1914. У 1931 закінчив Військово-морську академію, 1938 – Академію Генштабу. Під час ВВВ командував з’єднаннями кораблів, був начальником штабу Чорноморського флоту. З 1948 – командуючий Чорноморським флотом, адмірал (1949). 1956-1958 – заступник головнокомандуючого ВМФ СРСР. Автор мемуарів „Море и берег” (1970). Похований на Новодівичому кладовищі у Москві. У 2007 у Феодосії на

меморіальному комплексі „Алея Героїв” відкрито пам’ятник М. Є. Басистому.

11 – 95 років тому народився **(с. Липове Новогеоргіївського району) Чигирин Віталій Єлисейович** (1908-1937), письменник. Наймитував у дитинстві, після 1917 – на комсомольській та журналістській роботі у дніпропетровському журналі „Зоря”. З 1935 працював у „Літературній газеті”. Автор книжок оповідань і повістей: „Фрагменти доби” (1932), „Світання” 1934), „Перший гарт” (1935), „Дівчата” (1936);

роману „Квітень” (1937). Звинувачений у належності до української націоналістичної організації, винним себе не визнав, розстріляний у Київській тюрмі. Реабілітований посмертно.

12 – 165 років тому народився (м. Чернігів) **Дебогорій-Мокрієвич**

Володимир Карпович (1848-1926), революційний народник. Навчався у Немирівській гімназії (до 1864), закінчив Кам'янець-Подільську (1866). З 1866 – студент Київського університету. Член гуртка „Київська комуна”, групи „Південних бунтарів” та інших. **Організовував народницькі гуртки у 70-х роках XIX століття у Єлисаветграді, Новомиргороді, Олександрії. У 1876 після невдалої спроби ліквідувати єлисаветградського юнкера М. Гориновича, запідозреного у зв'язках з охранкою, арештований та засуджений до 15-річної каторги.** По дорозі здійснив втечу, перебував в еміграції. Автор спогадів „Від бунтівництва до тероризму” (видані у 1930). **Описав у мемуарах життя селян Олександрівки і Бірок. Дружина - родом з Олександрівки.**

15 – 70 років тому народився (с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району) **Шаповалов Сергій Гаврилович**, живописець.

Закінчив середню школу в с. Аджамці Кіровоградського району. Навчався в Олександрійському культосвітньому училищі, працював учителем музики в Закарпатті. Після служби в Радянській Армії закінчив Київський художній інститут (клас живопису професора В. Шаталіна). Учасник багатьох обласних, республіканських та зарубіжних виставок. Влаштувалося близько

20 персональних виставок (Кіровоград, Київ та інші міста). Член Національної Спілки художників України. Картини зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, інших музеях України, приватних колекціях багатьох країн світу. Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О. О. Осмьоркіна (2006). Заслужений художник України (2007).

15 – 55 років тому народився (с. Інгулець Устинівського району) **Босий Олександр Георгійович**, педагог, історик,

етнолог, етнограф, художник, музикант. Закінчив художньо-графічний факультет Одеського педагогічного інституту (1984). До 1991 працював художником газети „Молодий комунар”. З 1991 – викладач КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Кандидат історичних наук (1999). З 2001 – доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну мистецького факультету

КДПУ імені Володимира Винниченка. Автор монографій та посібників „Міф, символ, орнамент у прадавніх українців” (2004), „Вогненне ремесло Сварога” (2004), „Художній метал Єлисаветграда” (2004) та ін. **Засновник та керівник етно-музичного гурту „Ексампей” (1999) – лауреата Всеукраїнського Гранд-фестивалю „Перлини сезону-2000”.** Автор 12 культурологічних фільмів з історії та етнографії України, музичної сюїти “Голоси скіфських курганів” за поемою Б. Мозолевського “Вирій” (1998-2000), упорядник унікального календаря „Трипільське диво” (2003). Автор пам’ятника козаку Мамаю. У Кіровограді влаштовано три персональні виставки творів живопису та графіки. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. Ястребова (1999). Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмьоркіна (2008).** З 2009 - завідувач відділу народного мистецтва Національного музею народної архітектури та побуту України.

16 – 95 років тому народився (с. Кам’янець Новоархангельського

району) Крамаренко Андрій Макарович (1918-1965), військовий діяч. Учасник радянсько-фінської війни (1940). Учасник ВВВ, гвардії старший лейтенант, командир роти. 26 січня 1945 першим форсував Одер, захопив висоту, яку утримував до підходу основних військ. Герой Радянського Союзу (1945). Похований у Києві на Байковому кладовищі.

16 – 50 років тому народився (м. Кіровоград) **Жуков Вячеслав**

Григорович – спортсмен, тренер. У 1988 закінчив історичний факультет КДПУ імені В.К.Винниченка. Майстер спорту СРСР з пауерліфтингу. Як тренер, підготував 18 майстрів спорту міжнародного класу, 54 – майстрів спорту. Серед вихованців: три чемпіони світу, шість чемпіонів Європи, тридцять чемпіонів України з пауерліфтингу. Найвідоміші – Юлія Довгань, Оксана Сухорук, Олена Сухорук. Заслужений тренер України.

17 – 65 років тому народилася (м. Іваново, Росія) **Кривенко Людмила**

Іванівна, народна майстриня. В 1971 закінчила факультет редагування друкарських видань Московського поліграфічного інституту. **З 1968 проживає в Кіровограді. Працювала начальником відділу інформації обласного центру зайнятості.** Любов до творчості, а особливо до рукоділля супроводжувала її все життя. Нині захоплюється печворком – клаптиковим

шитвом з різних тканин (бавовняних, льняних, шовкових). Роботи майстрині експонувалися на численних виставках та конкурсах – у Києві, Харкові, Львові, Краснограді (Харківська область), Москві, Санкт-Петербурзі, Володимирі, Авіньйоні (Франція).

17 – 65 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Харитонов Євген**

Олегович, правознавець. У 1974 закінчив Одеський державний університет ім. І. І. Мечнікова. З грудня 1997 – завідувач кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії. Доктор юридичних наук (1997), професор (1998). Напрямки наукової діяльності – цивільне право, римське приватне право, історія цивільного права, рецепція римського приватного права, порівняльна цивілістика. Автор близько 200 наукових праць, 9 монографій, співавтор та відповідальний редактор видань: „Цивільне право України” (2001, 2003, 2004), „Цивільний кодекс України. Коментар” (2003, 2004) та ін. Заслужений діяч науки і техніки України.

20 – 170 років тому народився (*с. Троянка Голованівського району*)

Бобрецький Микола Васильович (1843-1907), зоолог-дарвініст. Закінчив Київський університет (1866), де працював до кінця життя (з 1877 - професор). Основні праці - з ембріології ракоподібних, комах, головоногих і червононогих молюсків та ін. Автор першого російського підручника зоології для університетів – „Основи зоології” у 3-х кн. (1884-1891).

20 – 160 років тому народився **Сахаров Володимир Вікторович**

(1853-1920), військовий діяч. На військовій службі з 1869: закінчив Московський кадетський корпус, 1-е військове Павловське училище (1871), Миколаївську академію Генерального штабу. Полковник (1884). **З 4.04.1886 по 6.01.1891 – начальник Єлисаветградського кавалерійського юнкерського училища.** Учасник російсько-турецької (1877-1878), російсько-японської (1904-1905) та Першої світової воєн. Генерал, головкомандуючий арміями Румунського фронту. Після Лютневої революції 1917 був усунений від командування. Жив у Румунії та Криму. Розстріляний “зеленими”. Нагороди: орден Св. Георгія 4-го ст. (1914), орден Св. Георгія 3-го ст.

20 – 130 років тому народився (*с. Соснівка Олександрівського району*) **Павловський Іван Данилович** (1883-1937), діяч Української Автокефальної Православної церкви. Закінчив Київську духовну семінарію

(1915). Учасник Всеукраїнського церковного собору (1921), на якому створено УАПЦ. **Був священиком у Зінов'євську (Єлисаветграді)**, єпископом Черкасько-Чигиринської, Чернігівської округ, архієпископом Харківським (з 1926), митрополитом Харківським і всієї України (1934-1936). Відповідальний редактор журналу УАПЦ „Церква й життя”. Заарештований у Белгороді трійкою НКВС „за контрреволюційну діяльність” і страчений.

20 – 125 років тому народилася **(м. Єлисаветград) Кропивницька**

Олександра Марківна (1888-1969), оперна та камерна співачка (сопрано), дочка **М.Л.Кропивницького**. Названа на честь першої дружини батька – Олександри Вукотич. У 1907-1910 вчилася на імператорських драматичних курсах у Санкт-Петербурзі (клас В.Давидова і В.Петрова). Вокалу навчалася приватно у Петербурзі (1909-1910) та Римі (1912-1913). У 1913-1914 – солістка театру „Констанца” в Римі, у 1915-1916 – Музичної драми і Народного дому в Петрограді. Згодом працювала у Ростовській та Харківській операх (1920-1923), Народному домі в Ленінграді (з 1929). У 1930-х викладала спів у Ленінградському театрі музичної комедії, давала приватні уроки й епізодично виступала в концертах. Пережила блокаду в Ленінграді. Після війни займалася переважно приватною педагогічною діяльністю. Володіла голосом великої сили і краси тембру широкого діапазону. Дружина відомого композитора О.П.Рябова (1899-1955), автора 30 музичних комедій, зокрема популярного (особливо після еcranізації) „Весілля в Малинівці”

22 – 90 років тому народився **(м. Новоукраїнка) Легун Володимир**

Іванович, правознавець. Учасник ВВВ. У серпні 1942 закінчив прискорений курс навчання в Омському артилерійсько-мінометному училищі і направлений на фронт. Брав участь у бойових діях на Волховському, Ленінградському і Прибалтійському фронтах, був командиром взводу управління реактивної батареї «Катюша» та начальником розвідки 29-го гвардійського полку реактивної артилерії. У 1953 закінчив юридичний інститут. **Прокурор Кіровоградської області з 12.08.1977 по 14.05.1987. Обирався депутатом обласної ради трьох скликань.** Почесний працівник прокуратури України. Нагороджений двома орденами Великої Вітчизняної війни, Богдана Хмельницького III ст., 17 медалями.

23 – 85 років тому народився (Рівненська область) **Васильцев**

Всеволод Степанович (1928-1998), церковний діяч. Закінчив Волинську духовну семінарію та Московську духовну академію. Кандидат богослов'я (1953). З 1971 по 1988 служив у Свято-Троїцькому кафедральному соборі Саратова. 1989 пострижений у чернецтво з іменем Василій. **30.09.1989** *призначений єпископом Кіровоградським і Миколаївським, у 1992 декілька місяців одночасно управляв Кіровоградсько-*

Новомиргородською та Миколаївсько-Вознесенською єпархіями. У 1994 отримав сан архієпископа Кіровоградсько-Олександрійського. У 1995 благословив відкриття недільної школи при Спасо-Преображенському соборі, якій у 1996 присвоєно ім'я Святих Рівноапостольних Кирила і Мефодія. Похований на території Спасо-Преображенського собору в Кіровограді. Йому присвячено книгу "Подвигом добрым подвизался еси".

25 – 195 років тому народився (с. Губівка Компаніївського району)

Левицький Іван Львович (1818-1893), церковний діяч, єпископ Сумський **Геннадій**, вікарій Харківської єпархії. **Після закінчення Єлисаветградського духовного училища та Херсонської духовної семінарії служив у Володимирському храмі ("Грецькій церкві") м. Єлисаветграда (1839-1841).** Навчався у Київській духовній академії (до 1845). З 1852 – архімандрит, ректор Самарської духовної семінарії (1858), ректор

Тамбовської семінарії (1860-1868). Єпископ Сарапульський, вікарій Вятської єпархії (1868-1872), з 1883 – єпископ Сумський. **Останні його слова були: "А когда я умру, то за меня, наверное, помянутся мои ученики – ведь их у меня в Тамбовской семинарии было очень много".**

25 – 55 років тому народилася (с. Злинка Маловисківського району)

Пастух Галина Василівна, державний діяч. У 1977 закінчила Чернігівський юридичний технікум, у 1986 – Харківський юридичний інститут, згодом Національну академію державного управління при Президентів України. У 1984-1995 – начальник відділу соцзабезпечення Кіровського райвиконкому м. Кіровограда. З 1995 по 2001 працювала начальником обласного управління соціального захисту населення. З 2001 по 2008 - начальник Головного управління праці та соціального захисту

населення обласної державної адміністрації. Депутат обласної ради з 2002. З вересня 2009 - заступник голови обласної державної адміністрації. Заслужений працівник соціальної сфери України (2004).

26 – 95 років тому народився (*с. Велика Виска Маловисківського району*) **Орлов Олександр Гнатович** (1918-1994), військовий діяч. *У рідному селі здобув середню освіту і працював бухгалтером.* У 1938 призваний до лав Червоної Армії, закінчив полкову школу та військове училище. Особливо відзначився у безрезневих боях 1945 під містом Кюстріном. У чотирнадцятигодинному поєдинку його батарея знищила 13 танків і близько 200 гітлерівців. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни закінчив Військову артилерійську академію ім. Ф. Е. Дзержинського, полковник у відставці.

27 – 90 років тому народився (*с. Підмогильне, нині у складі с. Лозуватка Кіровоградського району*) **Волошин Іван Макарович** (1923-1990), радянський воєначальник. Учасник ВВВ з 1941. Закінчив піхотне училище. У 21 рік командував полком. Воював на 1, 2, 3 і 4 Українських фронтах, нагороджений 5 бойовими орденами. У 1955 закінчив Військову академію ім. М.В.Фрунзе. Був начальником Московського вищого загальновійськового командного училища (1960-1962), командував дивізією (1962-1965). У 1967 закінчив Військову академію Генерального штабу. З 1970 – командуючий армією. У 1974-1982 – командуючий військами Одеського військового округу. З 1986 по 1989 – головнокомандуючий військами Далекого Сходу. Генерал армії (1986). Депутат Верховної Ради СРСР (1974-1984). Похований на Новодівичому кладовищі у Москві.

27 – 55 років тому народився (*с. Данилова Балка Ульяновського району*) **Колесниченко Володимир Миколайович**, правознавець. У 1984 закінчив Одеський університет ім. І. І. Мечникова. З 1990 по 2004 – суддя, голова Уманського міського суду. З 2005 по 2007 – суддя, голова Печерського районного суду м. Києва. Член Вищої ради юстиції (з 2007), секретар секції з питань підготовки подань про призначення суддів уперше та звільнення їх з посад. Кандидат юридичних наук (2010). Член Робочої групи з питань судової реформи при Президенті України (з 2010), член Національного антикорупційного комітету при Президенті України (з 2010), член Всеукраїнської юридичної ради (з 2010). Голова Вищої ради юстиції (з березня 2010).

27 – 45 років тому народився (с. **Червоне Гайворонського району**)

Косюк Юрій Анатолійович, бізнесмен. У 1992 закінчив Київський інститут харчової промисловості. У 1991 був брокером на Київській товарній біржі. З 1995 - президент ЗАТ «Науково-технічний бізнес-центр харчової промисловості». У 1998 підприємство реорганізоване у ВАТ «Миронівський хлібопродукт». Нині очолює агропромислову компанію, в яку входять 19 підприємств по всій Україні. «Миронівський хлібопродукт» - перша в Україні агропромислова компанія, акції якої присутні на

Лондонській фондовій біржі. Торгові марки: «Наша Ряба» (з 2001), «Сертифікований Ангус», «Фуа Гра», «Легко». Роздрібна мережа: 1900 фірмових торгових точок. Частка ринку: близько 44% курячого мяса в Україні. Кількість працівників – понад 12 тис. У рейтингу найбагатших людей України посідає 12 позицію. Герой України (2008).

28 – 135 років тому народився (*хутір Сочеванов, поблизу с. Мар'янівки Бобринецького району*) **Мар'яненко**

Іван (справжнє прізвище **Петлішенко Іван Олександрович**) (1878-1962), актор, режисер, педагог. Після закінчення у 1895 Кам'янського повітового училища працював у професійній трупі свого дядька М. Кропивницького, спочатку помічником режисера, потім актором. Виступав у трупах О. Суслова, у Театрі Миколи Садовського. З 1915 очолював „Товариство українських акторів” за участю М. Заньковецької та

П. Саксаганського. У 1917 був директором, режисером і актором Національного зразкового театру. З 1923 – у театрі „Березіль” (з 1935 – Харківський державний український драматичний театр ім. Т. Шевченка), в якому працював до 1958. Викладав у музично-драматичній школі Миколи Лисенка (1917-1918), театральному технікумі (1923-1924) у Києві, театральному училищі (1934-1941), театральному інституті (1944-1961) у Харкові. Професор (1946). Народний артист СРСР (1944). Лауреат Державної премії СРСР (1947). Серед учнів – І. Козловський, Н. Ужвій, В. Василько та ін.

28 – 60 років тому народився (*сmt Єлизаветградка Олександрівського району*) **Стежка Володимир**

Іванович, будівельник, громадський діяч. У 1974 закінчив Кіровоградський будівельний технікум, у 2000 – Харківський державний автомобільно-дорожний технічний університет. З 1974 по 1985 працював техніком-будівельником, інженером, головним інженером Олександрівського дорожнього відділу. З

1986 по 2005 – начальник Державного дорожнього експлуатаційного підприємства м. Кіровограда. Лауреат Всеукраїнської програми „Лідери регіонів” (2002). З 2006 – начальник Олександрівського райавтодору. Депутат обласної ради. Заслужений будівельник України.

30 – 60 років тому народився (с. Піщаний Брід Добровеличківського

району) Євпак Микола Федорович, музикант, педагог. **Навчається в Олександрійському культосвітньому училищі**, у 1975 закінчив Харківський інститут культури як кларнетист за фахом «керівник духового та естрадного оркестрів». 10 років працював у Сумському культосвітньому училищі. З 1985 живе і працює у Черкасах. Діяльність викладача естрадного відділення Черкаської школи мистецтв (ДМШ №4) почалась у 1987. Євпак створив дитячий джаз-оркестр, який існує й нині.

З 1994 – провідний викладач естрадно-джазового відділення Черкаського музичного училища ім. С.С.Гулака-Артемовського, художній керівник його біг-бенду. Лауреат джазових фестивалів. Заслужений працівник культури України.

31 – 115 років тому народився (м. Єнакієве Донецької області)

Манагаров Іван Мефодійович (1898-1981), військовий діяч. Учасник Першої світової війни. Георгіївський кавалер. Під час громадянської війни командував червоногвардійським загonom, був командиром Українського сталюного полку Стальної дивізії. **З 1920 по 1923 навчається у 5-й кавалерійській школі імені Першої Кінної армії в Єлисаветграді**. Під час ВВВ командував 53-ю армією, яка пройшла шлях від українських степів до Берліна, брала участь у розгромі Квантунської армії Японії. **Брав участь у визволенні Кіровоградщини**. Генерал-полковник. Герой Радянського Союзу (1945). Автор книги „В битві за Харків”.

3.05.1833 (180 років тому). – В с. Розумівці Олександрівського району на місці поховання героя Вітчизняної війни 1812 р. М.М.Раєвського (1771-1829) закладено церкву в ім'я Воздвиження Хреста Господнього.

17.05.1893 (120 років тому). В Єлисаветграді відбулися урочистості з нагоди відкриття місцевого водогону, спорудженого за проектом відомого інженера-технолога М.І.Алтухова. Був влаштований розкішний банкет, який тривав майже 4 години (з 15-ї о 19-ї години!), а потім, «когда гости выходили из клуба, в витрине фотографа Тираспольскаго уже красовался фотографический снимок торжества освящения водопровода».

15.05.1933 (80 років тому). – Запрацювала Кіровоградська шпигатно-вирьовочна фабрика.

НІНА МАНУХІНА: МУЗА І ПОЕТЕСА

Крім надзвичайно приємного факту, що дружина видатного російського поета Георгія Шенгелі (1894-1956), поетеса і перекладач Ніна Леонтіївна Манухіна (1893-1980) народилася в Єлисаветграді і що її дівоче прізвище Лукіна, нічого певного про її зв'язки з рідним містом сказати поки що нічого. Навіть її фотографії в Інтернеті розшукати не вдалося. Натомість збереглися зображення (доля оригіналів невідома) парних портретів подружжя Шенгелі (**на знімках**), виконаних у 30-ті роки ХХ століття видатним поетом-перекладачем і художником (до речі, учнем нашого земляка Олександра Осмьоркіна) Вільгельмом Левіком (1907-1982).

А тим часом доля цієї жінки, її творча спадщина поступово, через десятки років після смерті, постають як значне явище в історії російської культури минулого століття. Навіть якби Ніна Леонтіївна залишилась тільки дружиною Георгія Шенгелі, його Музою, так би мовити „Маргаритою для Майстра”, а після його відходу у вічність хранителькою та упорядником величезного архіву Поета, то уже за збереження творчої спадщини чоловіка вона заслуговувала б глибокої вдячності і поваги.

Поет і перекладач, дослідник творчості Шенгелі Вадим Перельмутер присвятив Ніні Леонтіївні напрочуд глибоку і проникливу статтю „Айсигена” (так поет називав дружину). Вони познайомилися у 1921 році в літоб'єднанні „Литературный особняк”, а одружилися через 6 років. Прожили у шлюбі 27 років. Через шість днів після одруження (29 вересня 1927 року) Шенгелі написав Ігорю Северяніну в Таллін: **„...Я... женат вторично: на Нине Манухиной, поэтессе, очень умной, высоко интеллигентной и блестяще остроумной. У нее есть все Ваши книги (до 17 г.), и мы нередко читаем вслух любимые вещи”...**

Позаду у поетеси Ніни Лукіної, завсідниці літературних салонів, вродливої, освіченої та розумної жінки, було бурхливе богемне життя; Одруження з лікарем Сергієм Манухіним;

знайомство в санаторії Давос, де вона лікувала слабкі легені, з французом, графом Андре Фонтеном, яке переросло у пристрасне кохання. Загибель коханця на фронтах Першої світової війни, розстріл другого чоловіка, російського офіцера

У післяреволюційній Москві Ніна Лука знаходить приятелів серед початкуючих літераторів, акторів та художників. І чи випадково у її найближчому оточенні бачимо блискучого дотепника, поета і перекладача Арго? Під цим псевдонімом в історію російської літератури увійшов уродженець Єлисаветграда Абрам Гольденберг (1897-1968) **(на знімку)**, син власника друкарні, вихованець місцевої гімназії. Згодом у знаменитій мемуарній книзі «Алмазный мой венец» (1978) Валентин Катаєв виведе його під прізвиськом „Большой остряк”.

Ніна Леонтіївна брала участь у популярних у ті часи Турнірах поетів, виступала на одній сцені з В.Брюсовим, А.Белим, С.Есенінім, В.Маяковским, М.Цветаєвою та багатьма іншими. Її виступи були ефектними, оскільки, як згадують сучасники, **„...И в Кафе поэтов, и в каком-нибудь зале, набитом солдатами и матросами, она выходила на эстраду в вечерних платьях, сшитых у французского модельера Пуаре, сияя бриллиантами, еще не сданными в ломбард. Однажды некий крупный чекист спросил, не боится ли она появляться перед „победителями” в таком виде. И она ответила, что эти платья и бриллианты “ знак равенства этой публики “ с той, предреволюционной, перед которой она появлялась в тех же платьях и бриллиантах. И всего любопытней – эта публика принимала „на ура” ее стихи, особенно „Мечту о Париже”, ей, публике, хотелось „красивой жизни”...**

У 1924 році, хоч і крихітним накладом, вийшла її перша збірка віршів під назвою „Не то...”. І залишиться вона першою й останньою прижиттєвою книгою поетеси. Ні! Після одруження з Георгієм Шенгелі, Ніна Леонтіївна не припинила писати вірші. Вона писала їх все життя, бо інакше не могла, але призначались вони не для друку. Уже згаданий нами В.Перельмутер пояснює це так: **„Она понимала, что обречена оставаться в тени Шенгели, что его сильный, темпераментный дар и феноменальная работоспособность для нее недостижимы. Но явления природы сравнивать нелепо: одно не лучше другого, они просто разные. И в стихах ее не видно влияния, зависимости от Шенгели, разве что обретенная уверенность голоса и руки, всё более - с годами - резкий, беспощадный прорыв к сути переживания”.**

А ще Ніна Манухіна-Шенгелі все життя займалась перекладацькою діяльністю. Вона перекладала французьких, грузинських, литовських, латиських та середньоазіатських поетів. І робила це настільки вдало, що заслужила похвалу самого Корнія Чуковського.

У квартирі Шенгелі знайшов притулок 16-річний Арсеній Тарковський (1907-1989) (**на знімку**), який прибув з Єлисаветграда до Москви лише із зошитом віршів, у солдатській шинелі, голодний і без грошей, але з палким бажанням навчатися у столиці письменницькому ремеслу. Арсеній Олександрович згадував: *„После экзаменов, состоявших из чтения моих собственных стихов и разговоров о литературе, я был принят в учебное заведение, где так же, как теперь в Литературном институте, из юношей, без различия – талантливых или бесталаных, – пытались изготовить беллетристов и поэтов. Одним из моих экзаменаторов был Георгий Аркадьевич Шенгели...”*

Шенгели жил тогда в Борисоглебском переулке на каком-то поднебесном этаже в одной комнате со своей женой Ниной Леонтьевной. У них была собака Ворон, доберман-пинчер.

Крыша текла. Хозяева подставляли тазы, ведро и консервные банки, и струйки воды противно стучали по железу. В комнате было тесно, и стало еще тесней, когда Шенгели поселили меня под письменным столом. У меня там была постель и электрическая лампочка. Денег у меня не было. Георгий Аркадьевич кормил меня и заставлял писать стихи...”

Потім Шенгелі спонукав Тарковського зайнятися журналістикою, допоміг написати перший фейлетон і влаштував замість себе в газету „Гудок”: „Так Шенгели связал мою жизнь с газетой, чтобы, – если он с Ниной Леонтьевной уедет из Москвы на лето, – я не умер с голоду и увидел, что такое работа и настоящая жизнь”.

...Справжня поезія виникає з великого горя і страждання. І творчість Ніни Леонтіївни після смерті Георгія Шенгелі - яскраве цьому підтвердження. Від самогубства її врятували вірші. Так народився цикл поезій з 13 віршів під назвою „Георгию”, про який скупа на похвалу Анна Ахматова сказала: «Это стихи «тютчевской силы»...

“Умереть не страшно... страшно умирать”...

Больше ничего ты не успел сказать...

Жалко улыбнулся и замолк навек...

Мир не содрогнулся... Умер Человек...

**Холод рук скрещенных... скорбных губ излом...
 Горем освященный опустевший дом...
 Всё теперь не важно, надо лишь понять:
 “Умереть не страшно... страшно умирать”...
 14 января 1958 г.**

Навряд чи в світовій любовній ліриці знайдеться таке жахливе за своєю суттю відкриття для жінки, колишньої красуні:

**Да, это - старость... и никто уже
 не станет, задыхаясь, мне шептать,
 что кожа у меня - атлас прохладный,
 что у меня айвовое дыхание...
 .....
 Всё понимаю я... и все ж не меньше
 мне больно от обиды, чисто женской,
 что мне уже почти совсем не лгут...**

Або таке зізнання:

**Руки мои... в мелкой сетке морщин...
 Зябкие... жалкие... Вам ли поэты
 Самозабвенно слагали сонеты?
 Вас ли клялся не забыть ни один?
 Старые руки, под сеткой морщин...
 Жадные губы не в вас ли впивались?
 Вы ль под дождем поцелуев купались?
 Кольца с заклатьем на вас надевали ?
 Как вас любили!.. и как проклинали!..
 Много их было, - покорных, влюбленных,
 Кожею этих вот рук опьяненных...
 Много... А только не все ли равно? -
 В памяти стерлись, забыты давно
 Все эти клятвы, мольбы и проклятья...
 Помню?.. - Предсмертное помню пожатье...
 Ты, кто был счастья и жизни дороже, -
 Только твое - я и помню... до дрожи...**

26.1.58 г.

У 2006 році побачила світ ще одна книга віршів Манухіної під назвою „Смерти неподвластна лишь любовь...” Творчість поетеси представлена також в антологіях: „Сто одна поэтесса серебряного века» (2000), „Украина. Русская поэзия. XX век” (2007).

ЧЕРВЕНЬ

1 – 75 років тому народилася (*м. Кіровоград*) **Багрова Інна Василівна**, економіст. Закінчила Дніпропетровський гірничий інститут (1960). У 1969-1974 – старший науковий співробітник Луганської філії Інституту економіки промисловості НАН України, 1974-1980 працює завідуючою відділом Української філії НДІ праці Держкомпраці СРСР. З 1985 викладає у Дніпропетровському хіміко-технологічному університеті. Доктор економічних наук (1991), професор (1996). Автор 120 наукових праць, зокрема монографії „Жіноча праця: соціально-економічні проблеми” (1985). Академік Української академії інформатики (1994).

3 – 70 років тому народився (с. Близня Ружанського району Брестської області) **Рубець Михайло Іванович**, авіатор. У 1963 закінчив Краснокутське льотне училище цивільної авіації. Працював пілотом у Томському й Хабаровському об'єднаних авіазагонах, з 1970 – командир ланки літаків АН-2. **Після перенавчання на літак АН-24 у Кіровоградській школі вищої льотної підготовки** повернувся до Хабаровська. У 1978 закінчив командний факультет Ордена Леніна Академії цивільної авіації у Ленінграді. З 1978 до 1987 працював заступником начальника з льотної підготовки Ризького льотно-технічного училища цивільної авіації. **З 1987 – начальник**

Кіровоградського вищого льотного училища цивільної авіації, після його реорганізації – ректор Кіровоградської державної льотної академії цивільної авіації України (до 2009). Кандидат технічних наук (1996), професор (1997). Заслужений працівник транспорту України. Нагороджений срібною Георгіївською медаллю „Честь. Слава. Труд” IV ст. та ін. Обирався депутатом обласної ради.

5 – 95 років тому народився (*с. Трепівка Знам'янського району*)

Чорноусько Леонід Дем'янович, військовий діяч і журналіст. У 1940 році закінчив Ленінградське вище військово-морське інженерне училище. Учасник ВВВ. Служив на ескадреному міноносці. Брав участь в обороні Риги, Таллінна, Ленінграда. Був важко поранений. З березня 1942 – фронтовий кореспондент центрального флотського журналу «Морской сборник». Війну закінчив у столиці Австрії Відні. Нагороджений багатьма бойовими

орденами і медалями. Капітан 1-го рангу у відставці. Закінчив факультет журналістики Військово-політичної академії ім. В.І.Леніна. Працював у газеті «Советский Флот», у журналах «Морской сборник» та «Знаменосец». Лауреат декількох Всеросійських конкурсів журналістів. Заслужений працівник культури Російської Федерації.

7 – 95 років тому народився (*м. Новогеоргіївськ, Світловодськ*)

Гайворонський Федот Пилипович, військовий діяч. **З вересня 1936 по серпень 1937 працював учителем у селі Глинськ Новогеоргіївського району.** У Червоній Армії – з вересня 1937. У 1939 закінчив Московське піхотне училище, був направлений у Забайкальський військовий округ. Брав участь у боях на річці Халхін-Гол. У Сталінградській битві – начальник штабу 488-го стрілецького полку, нагороджений орденом Олександра Невського (1943). У подальшому воював на 3-му

Українському та 1-му Білоруському фронтах. З серпня 1943 по липень 1945 - начальник оперативного відділу штабу 29-го гвардійського стрілецького Лодзинського корпусу 8-ї гвардійської армії, підполковник. Нагороджений: двома орденами Червоного Прапора, двома – Вітчизняної війни 1-го ст., та орденом Леніна. У 1947 закінчив Військову Академію ім. М.В.Фрунзе, полковник; у 1955 – Вищу Військову Академію ім. К.Є.Ворошилова. З 1969 по 1988 служив у Академії Генерального штабу спочатку начальником кафедри, а потім заступником начальника Академії з наукової роботи. Генерал-полковник. У післявоєнний час нагороджений орденом Червоного Прапора, двома орденами Червоної Зірки та ін.

8 – 170 років тому народився (с. Новий Двір Мінської області)

Стравінський Федір Гнатович (1843-1902), співак. У 1869 закінчив Ніжинський юридичний ліцей, 1873-1876 співав у Київській опері. З 1876 – соліст Маріїнського театру у Петербурзі. **Своєю виконавчою діяльністю продовжував традиції великого співака О. Петрова (уродженця Єлисаветграда).** **Більше місяця (з 18 серпня по 24 вересня) гастролював у**

Єлисаветграді, де вперше виконав партію Мельника в опері О. Даргомижського „Русалка“; грав у 12 спектаклях. Позував для картини І. Ю. Рєпіна „Запорожці пишуть листа турецькому султану“ (похмурий осавул). Батько композитора Ігоря Стравінського.

8 – 70 років тому народився (Мурманська область) **Іванець Володимир Костянтинович** (1943-2006 **у Кіровограді**), тренер з легкої атлетики. У 1965 закінчив Вінницький державний педагогічний інститут. **З 1965 року працював тренером-викладачем ДЮСШ спортивного клубу «Зірка».** Підготував 15 майстрів спорту СРСР та 2 майстрів

спорту міжнародного класу з легкої атлетики. З 1996 по 1998 працював тренером юніорської збірної команди з легкої атлетики КНР. З 1998 по 2006 – тренер-викладач ДЮСШ обласної організації Всеукраїнського фізкультурно-спортивного товариства «Колос». Під час відзначення 100-річчя вітчизняної легкої атлетики визнаний Федерацією легкої атлетики України кращим тренером Кіровоградської області за всі роки її існування.

Заслужений тренер України (1993). Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2003). З 2007 у Кіровограді проводиться щорічний легкоатлетичний крос пам'яті Іванця.

9 – 85 років тому народився (с. Шпакове Новомиргородського району)

Гончаренко Семен Устинович, фізик-методист і педагог. **Закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1952).** З 1955 працює в НДІ педагогіки.

Дійсний член АПН України, академік-секретар Відділення дидактики, методик та інформаційних технологій у навчанні (з 1992). Досліджував проблеми гуманітаризації шкільної освіти, методології педагогіки, вивчення фізики в середній школі. Автор підручників з фізики для середньої школи (зокрема „Книжки для читання з фізики, 7 клас: Теплові явища”; 1985), педагогіки й методики навчання фізики для педвузів, упорядник “Українського педагогічного словника” (1997). Доктор педагогічних наук, професор. Підготував 20 докторів і 50 кандидатів наук. Опублікував понад 250 наукових праць. Заслужений діяч науки і техніки України.

10 – 90 років тому народився (с. Аджамка Кіровоградського району)

Литвиненко Леонід Андрійович, актор. **У 1950-1952 працював в Олександрійському театрі**, з 1953 по 1957 – у Тернопільському, а з 1957 – у Херсонському українському музично-драматичному театрі. Кращі ролі: Боруля („Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого), Зброжек („Маклена Граса” М.

Куліша), Ананій Яковлев („Гірка доля” О. Писемського) та ін. Народний артист УРСР (1981).

11 – 75 років тому народився (м. Кіровоград) Луньов Валентин Васильович, інженер-металознавець. У 1961 закінчив Запорізький машинобудівний інститут (інженер-механік за спеціальністю «Машини та технологія

ливарного виробництва»). Доктор технічних наук (1984), професор, академік АІН України та АВО України. Директор фізико-технічного інституту Запорізького національного технічного університету, завідувач кафедри «Машини і технологія ливарного виробництва». Автор багатьох підручників та монографій.

13 – 65 років тому народився (*с. Мечиславка Ульянівського району*)

Дворський Анатолій Михайлович (1948-2010), художник декоративно-прикладного мистецтва (кераміст, графік, дизайнер). Закінчив Київський художньо-промисловий технікум та факультет художньої кераміки Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва (1976). **З 1977 працює в Кіровограді. Викладає у КІРУЕ на кафедрі художньо-промислового дизайну та КДПУ ім. В.К.Винниченка.**

Учасник багатьох виставок. Член Національної Спілки художників України (2000). Твори зберігаються в музеях та приватних збірках України, Польщі, Німеччини та Росії. **Персональні виставки влаштовувалися в ОУНБ ім. Д.І.Чижевського (1999) та обласному художньому музеї (2011). Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2007).**

14 – 75 років тому народився (м. Саратов) **Мармазов Євген**

Васильович, політичний діяч. Закінчив Донецький політехнічний інститут, за фахом – інженер-електромеханік. **З 1987 – другий, а з 1990 по 1991 – останній перший секретар Кіровоградського обкому КПУ радянських часів.** Член ЦК КПУ з 1991. Народний депутат України 1, 2, 3, 5 і 6-го скликань, був заступником голови Комісії у закордонних справах Верховної Ради України. Секретар ЦК КПУ (з 1993). Член Парламентської

Асамблеї Ради Європи (з 1996). Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, “Знак Пошани”, Почесною Грамотою Президії ВР УРСР.

14 – 75 років тому народився (м. Кіровоград) **Хлистов Фелікс**

Михайлович (1938-2010), інженер-теплоенергетик. У 1961 закінчив Київський політехнічний інститут. Працював у тепломонтажному тресті «Східенергомонтаж» м. Іркутськ на будівництві ТЕС м. Ангарська. Очолював дільницю тресту «Східенергомонтаж» на будівництві Єрмаковської ТЕС (Казахстан). З 1969 – у тресті «Південтеплоенергомонтаж» на Трипільській ТЕС на посадах заступника головного інженера Трипільського монтажного управління тресту, керівника виробнично-

розподільного відділу, заступника керуючого АЕС. Активний учасник та один з керівників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Написав про це спогади «БТР генерала Хлистова». В останні роки життя – член Наглядової Ради АТ «Південтеплоенергомонтаж». Почесний енергетик СРСР та Почесний енергетик УРСР.

14 – 75 років тому народився (с. **Світлопіль Олександрійського району**) **Янчук Станіслав Миколайович**,

профспілковий діяч, журналіст, краєзнавець. **Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна** та Вищу партійну школу. Працював на виробництві, перебував на комсомольській і партійній роботі. У 1983 обраний секретарем обласної ради профспілок, у 1991 – заступником голови Федерації профспілок області. У 1997-1998 – начальник обласного управління в справах преси та інформації. Голова обласної виборчої комісії по виборах

до місцевих рад у 1990, 1994, 1998, 2002. Включений у довідникову книгу «Профспілкові діячі України. 167 біографій» (Київ, 1997). З 1998 – головний редактор Центрально-Українського видавництва. Здійснив редакційну підготовку понад 100 історико-краєзнавчих та художніх видань місцевих авторів. Автор книг: „Весна і 40 тисяч посмішок” (2003), „На чолі місцевого самоврядування” (2004), „З іменем Ястребова” (2005) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2005). Почесний краєзнавець України (2010).

15 – 45 років тому народилася (м. Кіровоград) **Животовська Валентина**

Григорівна, бібліотекознавець, культуролог. Закінчила Харківський інститут культури, Національну академію державного управління при Президентіві України. З 1985 по 2006 працювала в ОУНБ ім. Д.І.Чижевського: пройшла шлях від бібліотекаря до заступника директора. З 2006 – заступник начальника управління культури і туризму Кіровоградської обласної державної адміністрації. З березня 2012 – начальник управління культури і туризму (нині – департамент культури, туризму та культурної спадщини) КОДА. Автор багатьох бібліотечних і культурологічних проєктів. Голова регіональної бібліотечної асоціації (з 2010). Нагороджена почесними

грамотами Міністерства культури і туризму України, почесною грамотою облдержадміністрації та обласної ради.

17 – 75 років тому народився (м. **Мала Виска**)

Бровченко Павло Якович – композитор, педагог. **Брат поета В.Я.Бровченка**. У 1959 закінчив Одеське музичне училище, у 1972 – Харківську академію культури і мистецтв. **З 1967 по 2000 – засновник і директор**

Маловисківської школи мистецтв. З 1964 – художній керівник і диригент самодіяльної хорової капели. Голова обласного об'єднання самодіяльних композиторів. Автор пісенних збірок: „Голуби” (на вірші Володимира Бровченка), „За синьою долиною”, „Піду додому” та ін.

18 – 85 років тому народився (с. *Шевченкове на Кіровоградщині*)

Плачинда Сергій Петрович, письменник. Закінчив філологічний факультет Київського університету (1953) та аспірантуру при Інституті літератури АН УРСР. Автор п'яти повістей, п'яти книг нарисів; літературно-критичних та біографічних праць, присвячених О.Довженку та Ю.Яновському, багатьох інших творів. Уклав „Словник давньоукраїнської міфології” (1993).

19 – 50 років тому народився (с.Велика Хортиця Запорізької області)

Надеждін Андрій Михайлович, художник, мистецтвознавець, поет. **Син народного художника України Михайла Надеждіна.** У 1986 закінчив Дніпропетровське художнє училище, згодом – факультет історії та теорії мистецтва Київського художнього інституту. **Працює науковим співробітником Кіровоградського художньо-меморіального музею О. О. Осмьоркіна.** Автор статей з проблем українського національного мистецтва у часописі „Образотворче мистецтво”. Член

Національної Спілки художників України. Твори експонувалися на обласних, республіканських та зарубіжних виставках. У Києві видано каталог виставки М. і А. Надеждіних „1 +1” з добіркою віршів А. Надеждіна. Основні цикли творів: „Канівська феєрія”, „Життя храму”, „Титани і Боги”, „Миттєві сни дорослих дітей” та ін. У 2005 видано каталог виставки „Родина Надеждіних”, яка експонувалася у Києві. Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмьоркіна (2008).

20 – 75 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Целих Юрій Георгійович**

– державний діяч. **У 1958 закінчив Новоукраїнський ветеринарний технікум**, у 1969 – Білоцерківський сільськогосподарський інститут, у 1977 – ВПШ при ЦК КПРС. Працював ветеринарним фельдшером Сальківського цукрозаводу Гайворонського району (1958-1959), літпрацівником Новоукраїнської районної газети „Комуніст” (1959-1961). З 1961 по 1975 – на комсомольській і партійній роботі. **У 1982-1990 – перший секретар Олександрійського райкому КПУ. З 1990 по 1991 –**

другий секретар Кіровоградського обкому КПУ. У 1991-1994 –

заступник начальника Кіровоградського обласного управління меліорації і водного господарства. З 1994 по 1998 – народний депутат України; секретар Комітету з питань регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності депутатів. **У 1998-2006 – заступник голови Кіровоградської обласної ради.**

24 – 115 років тому народилася (м. Сміла Черкаської області) **Журлива**

Олена (справжнє прізвище **Котова Олена Костянтинівна**) (1898-1971), поетеса, педагог. Закінчила Київський інститут народної освіти, співала у Харківській опері, вчителювала у різних школах України. Як поетеса формувалася у колі О. Олеса, П. Тичини, В. Сосюри. Член СП СРСР з 1934. У 1937 репресована. **Після звільнення жила і вчителювала у Кіровограді, після смерті її ім'я присвоєно міській загальноосвітній школі № 3 (1998) та одній з вулиць міста.** Автор 11 збірок поезій: „Металом горно” (1926), „Багряний цвіт” (1930), „Земля в цвіту” (1964), „Вибране” (1974) та ін.

25 – 105 років тому народився (с. **Сухий Ташлик Вільшанського району**) **Луценко Онуфрій Максимович** (1908-1977),

військовий діяч. У Червоній Армії з 1930. Навчався у полкової школі молодших командирів. У ВВВ командував батальйоном і полком, підполковник. Відзначився у боях на річці Прут. Військова частина Луценка протягом двох місяців знищила 85 танків, 11 гармат, 211 автомашин, два піхотні полки ворога. Герой Радянського Союзу (1944).

29 – 165 років тому народився (м. Херсон) **Рябков Павло Захарович**

(1848-1927), громадський діяч, етнограф, красзнавець. Закінчив гімназію, земельно-таксаторські класи. За участь у революційно-народницькому гуртку А. Желябова (Одеса, 1877) був заарештований та засланий до Сибіру. **Після повернення працював земським землеміром у Єлисаветграді (з 1892 до 1901).** Перебував в еміграції, слухач Російської вищої школи у Парижі, в якій викладали

І. Мечников, М. Ковалевський, Ф. Вовк. У 1903-1904 разом з Ф. Вовком та І. Франком брав участь в етнографічній експедиції по Галичині та Буковині. **З 1907, мешкаючи в Єлисаветграді, допомагає Ф. Вовку створювати український розділ Етнографічного музею у Петербурзі.** Протягом 1908-1911 зібрав для цього музею 364 об'єкти культури, більшість яких стосується козаччини. **Зокрема 1908 придбав для нього чумацьку мажу (віз) та чабанську**

гарбу; збирав на Єлисаветградщині писанки (с. Рівне), рецепти народної медицини, лікарські трави, багато фотографував на місцевих ярмарках тощо. Зібране Рябковим зберігається у Музеї етнографії народів СРСР. Був секретарем Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел (з 1892), писав звіти про його діяльність та надрукував історичний нарис (1903). Один із засновників та перших директорів Єлисаветградської громадської бібліотеки (з 1897). З 1914 – член Єлисаветградського лекційного бюро з влаштування народних читань і дитячих майданчиків при міській управі. У 1914 у Петербурзі надрукована його праця „Чумацтво”. За ініціативою Рябкова в Єлисаветграді створено краєзнавчий музей з картинною галереєю (1921) та Музей Революції.

7.06.1913 (100 років тому). В цирку Труці в Єлисаветграді з величезним успіхом виступив знаменитий дресирувальник тварин Володимир Дуров.

11-12.06.1898 (115 років тому). Єлисаветград і село Аджамку відвідала Леся Українка, щоб ознайомитися з діяльністю «артільного батька» Миколи Левитського.

17.06.1873 (140 років тому). В Єлисаветграді засновано благодійне Товариство поширення грамотності й ремесел, одне з перших в Україні.

18.06.1933 (80 років тому). В Кіровограді відбулося урочисте відкриття парку фізкультури й відпочинку ім. В.І.Леніна (Ковалівський парк).

КОНИ І ЛЮДИ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ПОВІТУ: СЕЛО ВИСОКІ БАЙРАКИ НАЗИВАЛОСЯ КІНСЬКИЙ ХУТІР

*За что, не понимаю я,
Коня мы так обидели?
Парады принимаются
И то с автомобиля.
Соловые и рыжие,
В век атомный нелепые...
И все-таки, вы слышите,-
Проходит кавалерия!*

Александр Алшутков

Інтерес до кінної теми (розведення коней, кінний спорт) на території нашого краю, певно, зародився в мене тоді, коли з 1976 по 1994 рік працював старшим науковим співробітником Кіровоградської картинної галереї. Серед творів скульптури у її зібранні справжнім шедевром була бронзова мініатюрна композиція „Скачки з перешкодами”, виконана у 1882 році неперевершеним скульптором-аніمالістом, майстром „кінного жанру” Євгеном Олександровичем Лансере (1848-1886).

Робота потрапила до галереї не зовсім звичним шляхом, про що свідчить позолочена табличка з вигравійованим написом: *„Московский государственный ипподром. 8 августа 1948 года. Онуфриевскому конзаводу за выигрыш Большого Всесоюзного 3-летнего приза на жеребце «Элерон».* Відвідувачі галереї завжди були у захваті від того, з якою ювелірною точністю, знанням анатомії тварин скульптору вдалося відтворити експресивні „портрети коней” та жокеїв, передати їхні характери, всю напругу боротьби на змаганнях.

Та якось наглядачі залів галереї втратили пильність, і злодій, що так і залишився невідомим, поцупив одну з конячок (вона вміщувалась у кишені пальто). Звісно, як трапляється у переважній більшості подібних випадків, коли викрадаються твори мистецтва,

міліції не вдалося розкрити злочин. У мережі Інтернет я знайшов витвір Є.О.Лансере, напрочуд схожий на наш, який належав знаменитому російському конезаводчику Якову Івановичу Бутовичу, а нині зберігається в Музеї конярства Московської сільськогосподарської академії ім. К.Тимірязєва **(на знімку)**.

Відтак, захопившись краєзнавством, я почав звертати увагу і на матеріали кінної тематики. Звісно, будучи цілковитим дилетантом у цьому питанні, я не збираюся писати історію конярства на території нашого краю, це лише ретроспективний погляд на окремі події та людей, які займалися цією благородною справою. Зізнаюсь, що навіть ніколи не їздив верхи на коні. Моє безпосереднє спілкування з цими дивовижними тваринами обмежується одним випадком у ранньому дитинстві, коли дорослі дали мені „порулити” кіньми, запряженими у підводу. А проте враження залишилися на все життя!

Справжній культ коня супроводжував наш край впродовж всієї його історії. Та і як могло бути інакше, коли у 1962 році внаслідок розкопок стародавнього могильника поблизу села Деріївки Онуфріївського району, якому майже 4,5 тисячі років до нашої ери, археологи (щоправда, далеко не всі) висунули сенсаційну гіпотезу: саме тут вперше в історії людства був приручений кінь; тут, очевидно, була батьківщина праїндоевропейців! А отже, саме звідси, приручивши коня, люди отримали можливість мандрувати, освоювати нові території. Цивілізація, таким чином, отримала могутній поштовх для подальшого розвитку, а надто після винайдення колеса.

Повертаючись із сивої давнини у часи новітні, не можна не згадати про часи козаччини – Запорозької Січі. Лише згадати, оскільки існує величезна література на цю тему, не кажучи вже про багатющий український фольклор: пісні та приказки про стосунки козака і коня.

Тому зовсім не випадково саме в нашому Єлисаветграді в 1865 році було засновано один із найзнаменитіших військових навчальних закладів Російської імперії – Єлисаветградське кавалерійське училище (ЄКУ).

Тисячі відомих військових діячів з гордістю називали себе вихованцями „славної южно школи” **(на знімку)**. А це, у що важко повірити, половина офіцерів-кавалеристів російської армії!

Звісно ж, для кавалерійського училища потрібні були коні. На початку ХХ століття в Росії було 6 державних кінних заводів та 43 державні

заводські конюшні, одна з яких була відкрита в Єлисаветграді. Перед ними ставилося завдання бути зразком для приватних кінних заводів у розведенні чистопородних коней.

Найбільшими власниками кінних заводів у Єлисаветградському повіті наприкінці XIX століття були: Сергій Кирилович Соколов-Бородкін, який у своєму маєтку Червоновершка (нині село в Компаніївському районі) утримував 167 коней арденської породи, та Микола Августович Бракер, що в маєтку Комишувате Компаніївської волості (нині у складі смт Компанівки) мав 151 коня англійської та арденської порід.

Крім розведення коней, Микола Бракер у 1898 році в маєтку с. Комишувате заснував паперову фабрику, яка виготовляла обгортковий папір з місцевої сировини. На підприємстві працювало понад 80 робітників. Готова продукція відправлялася у Київ, Ростов-на-Дону та інші міста Російської імперії. Приміром, у 1914 році фабрика виготовила 64 227 пудів обгорткового паперу.

Коли в Єлисаветграді вперше була влаштована виставка верхових коней, сказати важко. Можливо, у 1884 році: повідомлення про цю подію можна знайти в столичному „Журнале коннозаводства”.

Однією з найвидатніших постатей в історії російського конярства визнано коннозаводчика Якова Івановича Бутовича (1881-1937) **(на знімку)**, українця за походженням. Народився він на Херсонщині у селі Касперо-Миколаївці. Конярством Бутовичі займалися з діда-прадіда. А Яків взагалі народився вундеркіндом у галузі

конярства. У трирічному віці, розглядаючи картинку із зображенням коня, хлопчик раптом вигукнув: „Кінь – це бог!” Ще у дитячі роки він захопився вивченням генеалогії орловських рисаків. Першу наукову статтю з цієї теми Бутович опублікував у журналі «Коневодство и коннозаводство» у 16 років. У 1900 році юнак закінчив Полтавський кадетський корпус, у 1902-му – Миколаївське кавалерійське училище у Петербурзі. Брав участь у російсько-японській війні (1904-1905), за що нагороджений орденом Св. Станіслава 3-го ст. З 1905 року Яків Іванович – у відставці, відтоді його всепоглинаюча пристрасть – коні.

Отримавши в спадщину від батька свою частину його кінного заводу, Бутович у 1904 році купив маєток поблизу Єлисаветграда. Перевіз сюди з Касперівки своїх коней і почав займатися розведенням орловських рисаків. Кінний завод Бутовича на Єлисаветградщині проіснував до 1909 року, а потім був переведений у маєток Прилєпи Тульського повіту. Зусиллями господаря він став одним з кращих у Російській імперії. З 1907 по 1917 рік Яків Іванович – редактор-видавець популярного журналу

«Рысак и скакун». Створив при своєму кінному заводі у Прилепах єдиний у світі приватний художній музей, присвячений коням (5 тисяч експонатів, у тому числі 200 картин відомих російських та зарубіжних художників, багато творів скульптора Є.О.Лансере), вціліла частина якого згодом склала основу Музею конярства при Московській сільськогосподарській академії ім. Тимірязєва.

Після більшовицької революції 1917 року Яків Іванович відмовився емігрувати, хоча й мав маєток на Рів'єрі (Франція). Залишити напризволяще своїх улюбленців – нізащо! Завод і музей більшовики звісно націоналізували. Втім, до 1928 року Бутович залишався управляючим державним кінним заводом та головним хранителем художньої галереї. А потім було декілька арештів, концтабори і трагічний фінал – розстріл у 1937 році. Справжнє посмертне визнання до Бутовича прийшло уже в наші дні, коли були знайдені дивом вцілілі рукописи його спогадів і надрукована мемуарна трилогія, написана з неабияким літературним хистом: «Мои Полканы и Лебеди» (2005), «Лошади моей души» (2009), «Лебединая песня» (2010). У Росії з 2007 року влаштовуються змагання з кінного спорту «Меморіал Я.І.Бутовича».

З огляду на винятковий інтерес спогадів Бутовича, надто у тій частині, що пов'язана з нашим краєм, надамо слово самому автору: **«...Мною было куплено имение Шишкина Высокие Байраки в десяти верстах от города Елисаветграда. При имении был хороший манеж и конюшни. Отличные постройкы и близость города прельстили меня, и я купил Высокие Байраки, переименовав их в Конский Хутор. Земли было всего 150 десятин. Так как я не любил хозяйство, то полагал вести завод на покупных кормах. Это было капитальной ошибкой; главным образом из-за нее я впоследствии продал Конский Хутор и купил Прилепы...**

...Приехав на Конский Хутор, я стал устраивать дом, думал прочно обосноваться. Жизнь протекала однообразно, служащих было мало; кроме лошадей, несколько коров и немного птицы. Дни я проводил на конюшне или же в доме за чтением старых коннозаводских журналов. С наступлением лета ко мне приехали мать и сестра и провели у меня несколько месяцев. Часто гостил добрейший С.Г.Карузо, с которым мы продолжили наши коннозаводские беседы.

...В то время мой конный завод находился в десяти верстах от Елисаветграда, в небольшом, специально купленном для него имении, которое я назвал Конским Хутором. Здесь жизнь шла мирно и однообразно: даже в ближайшем городе я почти никогда

не бывал и до середины лета жил замкнуто, один, совершенным анахоретом, всецело уйдя в свои коннозаводские планы. Много времени я проводил над генеалогическими работами, составил список тех заводов, которые той же осенью хотел посетить и, наконец, присматривался к своему небольшому заводу, где среди двухлеток уже обращал на себя внимание белый жеребец Кот, впоследствии гроза всех ипподромов юга России.

Этим летом меня посетил лишь один С.Г. Карузо, приезду которого я был сердечно рад. Сергея Григорьевича я любил искренне, сердечно и совершенно бескорыстно. Это был тонкий знаток генеалогии, фанатик орловской породы, писатель по вопросам своей специальности совершенно выдающийся, романтик, человек чистой души и высоких идеалов...

Приезд Карузо пришелся как нельзя кстати: именно в это время я переживал очередной кризис, налетевший как ураган и охвативший меня. Тогда я чуть было не продал имение и не покинул Россию навсегда, не уехал туда, где еще так недавно пережил одно из самых сильных и счастливых увлечений, где я любил и был страстно любим...

Именно в эту пору, когда я каждую минуту мог все бросить, такой человек, как Карузо, и только он один, с его кристально чистой душой, его верой и фанатизмом, мог повлиять на меня – и повлиял. Все забывается, даже самые пылкие, мучительные страсти – и те проходят, но как тяжело, как трудно они проходят... Карузо понял состояние моей души, с удивительной чуткостью подошел ко мне, увлек рассказами (как он хорошо рассказывал!) о прежних рысаках, имена Полканов, Лебедей, Любезных и Соболей запестрели и заиграли в нашем разговоре. Он предсказывал мне громадное будущее как коннозаводчику, как деятелю и борцу за орловского рысака; он увлекал, гипнотизировал меня, не давал надолго задумываться и, как нянька, не отходил от меня буквально ни на шаг, прожив около двух месяцев на Конском Хуторе”.

Про графа Сергія Григоровича Карузо (1876-1912) відомо лише те, що він був уродженцем Одеси і на початку ХХ століття редагував «Заводську книгу рысаков».

На початку 1909 року в Єлисаветграді було створено «Общество любителей рысистого спорта», яке влаштувало в місті іпподром для «бегов и скачек». Віце-президентом Товариства обрали Олександра Йосиповича Волохіна (1858-1911), одного з найповажніших мешканців міста, члена 3-ї Державної Думи Росії (1907-1912) від Херсонської губернії. Майже одночасно з цим обранням 20 грудня 1909 року Олександр Йосипович став ще й головою «Елисаветградского общества любителей воздухоплавания».

Так дивовижним чином у Єлисаветграді кінний спорт переплівся з авіацією. Більше того, іподрому судилося стати ще й першим аеродромом. 27 серпня 1910 року на іподромі міста Єлисаветграда пілот з Одеси Павло Андріанович Кузнецов на аероплані „Блерио XI” здійснив перший показовий політ над містом. Газета „Голос Юга” писала: „Наконец граждане Єлисаветграда увидели летающего человека! Буквально полгорода явилось на зрелище”.

«Золотой Век» советского конного спорта неразрывно связан с именем Григория Терентьевича Анастасьева, великого тренера и спортсмена, поднявшего конный спорт до олимпийских побед и мирового триумфа», – так сьогодні пишуть про нашого земляка.

Народився найвидатніший радянський фахівець у галузі кінної справи

(спортсмен, тренер і арбітр) Г.Т.Анастасьєв (1902-1974) **(на знімку: С.М.Будьонний, І.М.Кизимов, Г.Т.Анастасьєв)** у селі

Глодоси, нині Новоукраїнського району. До призову у Червону Армію в 1924 році Григорій працював у рідному селі конюхом. Згодом закінчив Червонопрапорні кавалерійські курси удосконалення командного складу в Новочеркаську. З 1942 по 1954 рік Анастасьєв викладав у Червонопрапорній Вищій офіцерській кавалерійській школі, полковник. Наш земляк – 5-разовий чемпіон СРСР (1946-1952) з подолання перешкод. У 1954-1974 роках Анастасьєв – державний тренер

СРСР з кінного спорту, головний тренер збірної команди СРСР на п'яти (!) Олімпійських іграх (1956, 1960, 1964, 1968 та 1972 року). Заслужений майстер спорту СРСР (1950). Заслужений тренер СРСР (1957). Суддя всесоюзної категорії (1954). Нагороджений орденами Червоної Зірки (1945), Трудового Червоного Прапора (1949), Леніна (1953), “Знак Пошани” (1960, 1972) та ін.

Це Анастасьєв виховав дворазового олімпійського чемпіона (1968, 1972) Івана Кизимова, олімпійську чемпіонку 1972 року Олену Петушкову. Взагалі, ХХ Олімпіада 1972 року в Мюнхені – справжній тріумф Анастасьєва-тренера. Збірна СРСР з кінного спорту під його керівництвом вперше й востаннє в своїй історії виборолала перше місце у командному заліку найаристократичнішого виду спорту. Григорію Терентійовичу було особливо приємно, що Іван Кизимов став переможцем на жеребці Іхор **(на знімку)**, якого виростили на Олександрійському кінному заводі. До речі, „наш земляк” Іхор “ також дворазовий олімпійський чемпіон: клички коней-чемпіонів заносяться в олімпійські довідники разом з іменами вершників.

Нині в Україні 11 кінних заводів, два з них – Олександрійський та Онуфріївський – на території нашої області. До їх заснування безпосередньо причетний легендарний командуючий Першою кінною армією, маршал Радянського Союзу Семен Михайлович Будьонний. У 1934 році на базі радгоспу „Індустріальний” (с. Лікарівка) згідно з наказом Мініборони СРСР було створено Олександрійський кінний завод № 174. Напередодні війни там було вже до двох тисяч коней, включно з кіньми Онуфріївського кінзаводу, який до 1947 року входив до складу Олександрійського.

А в 1947 році за наказом Будьонного Онуфріївський свинорадгосп було реорганізовано у Державний кінний завод № 175. Сам маршал двічі відвідував своє „дітище” – у 1948 та 1951 роках. В Онуфріївці почали виводити винятково англійську чистокровну породу. Олександрійський же кінзавод став епіцентром продукування української верхової породи для класичних кінноспортивних видів спорту: конкур, виїздка, триборство.

Фахівці стверджують, що обидва наші кінні заводи мали не лише всесоюзну, а й світову славу. Про це зокрема свідчить одна з нагород Онуфріївського кінного заводу, яка зберігається в обласному художньому музеї: згадана нами на початку розповіді статуетка „Скачки з перепонами” скульптора Є.О.Лансере.

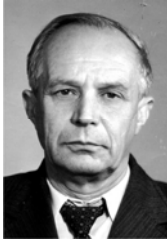
Глибоко символічно й те, на мою думку, що свій геніальний роман у новелах про громадянську війну в Україні уродженець Єлисаветградщини Юрій Яновський назвав „Вершники”.

Яків Бутович зі службовцями заводу у своєму музеї Коня.

ЛИПЕНЬ

1 – 90 років тому народився (м. Єлисаветград) **Бабанський Ігор**

Тихонович (1923-1992), природознавець, еколог. **Закінчив Кіровоградську СШ № 11. Після війни працював у міській службі зеленого господарства садівником, техніком-квіткарем. З 1953 – керівник гуртків обласної станції юних натуралістів. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1958). Працював завідувачим кабінетом трудового і виробничого навчання Кіровоградського обласного інституту удосконалення вчителів, інспектором**

шкіл відділу освіти облвиконкому. Автор низки статей у журналах „Хімія та життя”, „Хімія у школі” та ін. **Зробив вагомий внесок у написання Червоної книги Кіровоградщини, опис та збереження заповідних місць степового краю. Кіровоградський колегіум суспільно-природничо-гуманітарної спеціалізації започаткував проведення республіканських конкурсів еколого-натуралістичної творчості, переможцям якого вручаються срібні медалі ім. І. Т. Бабанського (з 2001).**

1 – 100 років тому народився (м. Новомиргород) **Біба Петро**

Микитович (1913-2002), поет. **Після закінчення трудової школи працював у Новомиргородській районній газеті.** Учасник ВВВ. Закінчив Нікопольський учительський інститут (1950). У 1962-1975 – головний редактор газети „Культура і життя”. Автор збірок: „Братерство” (1948), „Великий почин” (1954, „З любов'ю” (1956), „Слухаю серце” (1958), „А ми – навколо сонця” (1961), „Струм” (1967), „Вись” (1970), „Час” (1973), „Краплини теплого дощу” (1980), „З вершини літ” (1986), „Цвіт багряний” (1988), „Грані” (1998) та ін. Заслужений працівник культури УРСР. Почесний громадянин м. Новомиргорода.

4 – 50 років тому народився (м. Кіровоград) **Коваль Валерій**

Олексійович – художник-аніматор. У 1978 закінчив Благовещенську центральну художню школу, у 1984 – художньо-графічний факультет Благовещенського педагогічного інституту, у 1987 – курси асистентів аніматорів при Союзмультфільмі, у 1990 – Вищі курси аніматорів при Держкіно СРСР. Член Спілки кінематографістів Російської Федерації. Учасник та лауреат міжнародних анімаційних фестивалів. Зробив

близько 40 рекламних роликів. Автор 15 анімаційних фільмів: “Лягушачий мир” (78 хв., 2004), “Новые приключения Карандаша и Самоделкина” (26 хв., 2002) та ін.

5 – 105 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Равич Леонід**

Йосипович (1908-1957), поет. Закінчив літературний факультет Ленінградського педагогічного інституту ім. О. І. Герцена. Працював учителем і журналістом у Сибіру, Мурманську, Ленінграді. Під час ВВВ – боєць Ленінградського народного ополчення, партизанського загону, військовий кореспондент. У 1928 журнал „Леф” опублікував його вірш „Безработный” і статтю В. Маяковського „Письмо Равича и Равичу” У 30-ті роки написав цикл віршів про Сибір, у 1940 опублікував спогади про Маяковського – „Полпред поэзии большевизма”. Під час війни друкував сатиричні вірші та фейлетони у фронтових газетах, після війни писав нариси, вірші, поему „Чудесная эпоха”. Книга „Избранное” виходила у 1958, посмертна збірка „Возвращение весны” – у 1966.

5 – 75 років тому народився (с. Випасне Білгород-Дністровського району

на Одещині) **Дерезовський Василь Григорович**, педагог, краєзнавець. Закінчив Білгород-Дністровське педагогічне училище та історичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна.

Впродовж багатьох років живе і працює в с. Могильному Гайворонського району. Організував у школі

історико-краєзнавчий гурток, який зібрав величезний матеріал з історії села від найдавніших часів до сьогодення. Фундатор музею історії с. Могильного при школі, відкритого у 1977. Написав та видав книги: „Історія Могильненської середньої школи” (2002), „Село Могильне в часи випробувань” (2003), „Солдатська доля”, документальну повість про перебування Богдана і Варвари Ханенків на Гайворонщині та ін.

7 – 100 років тому народилася (*с. Омельник Онуфріївського району*)

Дьякова-Толкачова Ольга Віталіївна (1913-1975), письменниця. **Закінчила Зінов'євський будівельний технікум**, працювала в Москві. Автор роману „Советские люди” (1959) та інших творів.

12 – 110 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Гейро Абрам Борисович** (1903-1989), військовий інженер (легендарний фахівець з мінної справи ВМФ СРСР). Заклав основи радянської мінної справи,

виховав сотні спеціалістів-мінерів. Винайшов першу у світі авіаційну безпарашутну морську міну, яка отримала шифр АМГ (авіаційна міна Гейро). Лауреат Державної (Сталінської) премії (1941). У роки ВВВ міна АМГ використовувалась авіацією флотів на всіх морських театрах. Капітан 1 рангу (1944). Після війни керував всіма новітніми розробками мінного, торпедного і трального озброєння; став ініціатором і натхненником робіт зі створення самонавідної в 2-х площинах електричної торпеди. З 1952 по 1960 – начальник кафедри Мінної зброї Вищого військово-морського училища інженерів зброї. На честь 100-ліття від дня народження А.Б.Гейро його ім'я присвоєно навчальній лабораторії мінної зброї Вищого військово-морського училища підводного плавання (нині це філіал Морського корпусу Петра Великого – Санкт-Петербурзького військового інституту).

12 – 90 років тому народився (*с. Зелене Петрівського району*)

Кришень Павло Федорович, лікар, хірург. До початку ВВВ закінчив Запорізький авіаційний технікум. Учасник ВВВ з вересня 1941 (кулеметник, механік-водій танка). Воював на Кавказі, звільняв Прибалтику, війну закінчив на Далекому Сході. У 1953 з відзнакою закінчив Дніпропетровський медичний інститут. З 1967 – директор Дніпропетровського науково-дослідного інституту гастроентерології МОЗ УРСР. Доктор медичних наук, професор (1972). Автор більше 200 наукових робіт і 4 монографій. Праці присвячені вивченню патогенезу захворювань органів травлення і розробці нових засобів для їх лікування, а також ендокринному напрямку в гастроентерології. Заслужений діяч науки УРСР (1981).

12 – 70 років тому народився (*м. Новомиргород*) **Малєєв Павло**

Терентійович, прозаїк, поет, публіцист. **Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Вчителював, працював у газетах Кіровоградщини, Черкащини, Київщини.** Автор книг: „Полудень” (1992), „Синьока Вись” (1993), „Нова легенда Стрітівки” (1994), „Снопи з ниви життя” (2003), „Хліб на столі” (2006); **видав посібник „Перша ластівка. Новомиргородщина. Література рідного краю” (2007).**

13 – 120 років тому народився (м. Москва) **Йогансон Борис Володимирович** (1893-1973), живописець, графік, мистецтвознавець. Навчався у Студії П. І. Келіна в Москві (1912), МУЖСА (1913-18). **У 20-ті роки жив і працював актором та художником-декоратором у трупі Биковського в Олександрійському театрі. В Олександрії виконав**

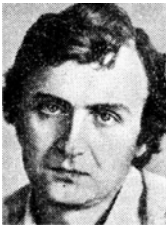

портрет Л. Усачова (1921, зберігається у Дніпропетровському художньому музеї). **Враження від перебування на Єлисаветградщині відбилися згодом в історико-революційних полотнах “На боротьбу з розрухою” (1922), “Вузлова залізнична станція у 1919 р.”** (1928, ДТГ), **“Допит комуністів”** (1933, ДТГ, “Гран прі” на Всесвітній виставці у Парижі). У 1951-1954 - директор Державної Третьяковської галереї, 1958-1962 - президент Академії мистецтв СРСР, 1958-1968 - перший секретар Правління Спілки художників СРСР. Викладав у Інституті живопису, скульптури та архітектури ім. І. Ю. Рєпіна АМ СРСР (1939-62), Московському державному художньому інституті ім. В. І. Сурикова (1935-39), керував творчими майстернями АМ СРСР (1949-68). Доктор мистецтвознавства (1939), народний художник СРСР (1943), дійсний член АМ СРСР (1947). Герой Соціалістичної Праці (1968).

13 – 100 років тому народився (*с. Богодарівка Добровеличківського району*) **Бондар Володимир Павлович** (1913-1992), військовий діяч. **До війни працював у колгоспі рідного села.** У 1941 закінчив Сталінградську школу зв'язку. Війну починав автоматником, потім став артилеристом. У боях за визволення Києва підбив 7 танків. Головний подвиг здійснив в Угорщині в січні 1945, коли відбив 4 контратаки противника, знищивши багато техніки та живої сили. Після війни став юристом. Герой Радянського Союзу (1945).

13 – 65 років тому народився (*с. Голикове Олександрівського району*)

Куценко Петро Іларіонович, поет. У 1977 закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Працював літературним редактором чернігівської обласної газети „Деснянська правда”. Автор поетичних книг: „Продовження розмови” (1983), „Мінливе світло непроминущих днів” (1986), „За брамою вічності” (1993), збірки віршів для дітей „Пісня безсонного джмеля” (1992) та ін. Лауреат обласної літературної премії імені М.Коцюбинського.

13 – 40 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Михайленко Дмитро**

Станіславович, спортсмен (футболіст). **Вихованець кіровоградської футбольної школи.** Амплуа – півзахисник. Зріст 190 см, вага, 84 кг. **Виступав за клуби: 1990 - „Зірка” (Кіровоград) – 7 матчів**, 1991-1994 – „Дніпро” Дніпропетровськ) – 55 матчів, забив 12 голів; 1994-2000 – „Динамо” (Київ) – 147 матчів, 17 голів; 2000-2001 – „Хапоель” (Тель-Авів) – 14 матчів, 2 голи; 2001-

2002 – „Бейтар” (Єрусалим) – 23 матчі, 3 голи; 2002-2006 – „Дніпро” (Дніпропетровськ) – 78 матчів, 6 голів. Семиразовий чемпіон України, чотириразовий володар Кубка України. Гравець національної збірної України (1993-2000), за яку зіграв 23 матчі й забив 2 голи.

15 – 160 років тому народився (м. Житомир) **Короленко Володимир**

Галактіонович (1853-1921), письменник, публіцист, громадський діяч. Навчався у Петербурзькому технологічному інституті (1871-1874) та Петровській землеробській і лісовій академії у Москві (1878), Гірничому інституті (1877-1879). За відмову присягнути цареві Олександру III 1881 висланий на три роки до Якутії. З 1896 до 1918 – один з керівників журналу „Русское богатство”. З 1900 жив у Полтаві. **Бував у Єлисаветграді, написав фейлетон „Господа Єлисаветградские земцы”** (журнал „Русское богатство”, 1901, №6). **Одним із провідних короленкознавців вважається уродженець Єлисаветграда П. І. Негретов. У Кіровограді є вулиця В. Короленка.**

15 – 95 років тому народився (с. Чемерпіль Гайворонського району)

Кобильчак Михайло Митрофанович (1918-2004), партійний діяч. Учасник ВВВ. Закінчив Вищу партійну школу при ЦК КПРС (1961), Українську сільськогосподарську академію (1967). **З квітня 1967 до лютого 1982 – перший секретар Кіровоградського обкому КПУ.** Сприяв покращенню економічного потенціалу області. Нагороджений трьома орденами Леніна, трьома орденами Трудового Червоного Прапора, двома орденами Червоної Зірки та медалями. Герой Соціалістичної Праці (1973). Похований на Байковому кладовищі в Києві (на знімку).

15 – 90 років тому народився (с. Піщаний Брід Добровеличківського

району) Красюк Іван Андрійович (1923-2007), хімік. **Після 10 класу закінчив короткотермінові курси з підготовки вчителів молодших класів. До початку війни працював вихователем у дитячому будинку, учителем початкової школи.** Учасник ВВВ з 1943. У 1951 закінчив Дніпропетровський хіміко-технологічний інститут. З 1951 по 1964 працював на Салаватському нафтохімкомбінаті. З 1964 – директор Куйбишевського азотнотукового заводу, з 1974 – генеральний директор

ПО „Куйбишевазот”. Заслужений хімік Російської Федерації. Почесний громадянин м. Тольяті.

16 – 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Сайнус Олександр**

Дмитрович, організатор промислового виробництва, громадський діяч. У 1973 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування за фахом інженер-механік. З 1967 працював на заводі „Червона Зірка”. Проїшов шлях від робітника до керівника підприємства. З 1995 - голова правління, генеральний директор ВАТ „Червона Зірка”, з 2008 очолює Спостережну раду. Нагороджений орденом „За заслуги” III ст. (2004), почесним знаком „Честь і слава Кіровоградщини”. Заслужений працівник промисловості України (1999). Почесний громадянин м. Кіровограда (2008). У 2010 обраний міським головою м. Кіровограда.

17 – 165 років тому народився (с. Скупина на Волині) **Михалевич**

Опанас Іванович (1848-1925 у Єлисаветграді), лікар, громадський діяч. Навчався в семінарії, гімназії. Закінчив медичний факультет Київського університету. Після заслання за участь у Старій Київській Громаді з 1878 жив і працював в Єлисаветграді. Організував тут народницький гурток Громади для місцевої української молоді. Після арешту та заслання повернувся в Єлисаветград (1892). Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). Теплі спогади про нього писали члени гуртка **Є. Чикаленко**, **С. Русова**, **О. Шелухін** та інші. Розлогий нарис про Михалевича для журналу „Україна” підготувала єлисаветградка **Н. А. Бракер** (передрук у газеті „Єлисавет”, 1992, № 5).

17 – 105 років тому народився (с. Вікнине Гайворонського району)

Сокур Іван Тарасович (1908-1994), зоолог. У 1937 закінчив Харківський університет. Після захисту кандидатської дисертації (1941) працював завідувачем кафедри зоології і директором учительського Інституту в м. Луцьку на Волині. Учасник ВВВ. З 1946 – старший науковий співробітник Інституту зоології АН УРСР, у 1948-1954 очолював зоологічний музей Інституту. З 1965 по 1975 – завідувач відділу експериментальної, а згодом популяційної екології наземних хребетних Інституту зоології АН УРСР. Наукові праці присвячені фауністиці, зоогеографії, екології тварин. Докторська дисертація “Свавці фауни України”, професор. Розробив метод боротьби зі шкідниками за допомогою аміачної води. Підготував 15 кандидатів наук

18 – 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Бєсєдін Олександр**

Леонідович, інформаціолог. У 1966 закінчив математичний клас 58-ї СШ м. Тули; у 1972 – факультет «Системи автоматичного управління» Тульського політехнічного інституту. Доктор економічних наук. Науковий співробітник та один з викладачів факультету „Інститут менеджменту і маркетингу” Академії народного господарства при Уряді РФ. Лауреат Міжнародного конкурсу «Еліта інформаціологів світу». Автор 8 монографій і науково-методичних посібників.

21 – 115 років тому народився (м. Старобельськ Луганської області)

Лангемак Георгій Еріхович (1898-1938), військовий інженер, конструктор (винахідник «Катюші»). **У 1907-1916 Георгій навчався у Єлисаветградській гімназії.**

Закінчив Військово-технічну академію ім. Ф. Е. Дзержинського (1928). Працював керівником сектору зі створення реактивних снарядів Ленінградської газодинамічної лабораторії, згодом Реактивного науково-дослідного інституту (1928-1937). Після арешту С. П. Корольова – головний інженер РНДІ. У 1935 у співавторстві з В.П. Глушком написав книгу „Ракети, їхня конструкція та застосування”. Репресований і розстріляний. Герой Соціалістичної Праці (посмертно).

21 – 80 років тому народився (с. Грінь Диминичського району Калузької області) **Осмоловський Олег Миколайович** (1933-2006),

літературознавець. Закінчив Московський обласний педагогічний інститут та аспірантуру при Орловському педагогічному інституті. **У КДПІ ім. О. С. Пушкіна працював з 1965 по 1977.** Ерудит, інтелектуал, блискучий лектор. Кандидат філологічних наук (1966), доцент (1970). Спеціалізувався на дослідженні творчості Ф.М.Достоевського. Уже працюючи у Кишинівському університеті (1976-

1991), захистив докторську дисертацію. На її основі підготував монографію „Художественная система Ф.М.Достоевского и ее воздействие на современную ему литературу”, перекладену на декілька мов. З 1992 і до кінця життя –професор Орловського державного університету, автор монографії „Достоевский и русский психологический роман XIX в.” (1999).

22 – 90 років тому народився (с. Лозоватка Єлисаветградського округу Одеської губернії) **Мельниченко Афанасій Кіндратович** (1923-2008), радянський партійний і державний діяч, фармацевт. У 1950 закінчив Одеський фармацевтичний інститут. З 1940 по 1952 працював у системі охорони здоров'я УРСР. Учасник ВВВ, тричі поранений. З 1952 по 1964 –

у Міністерстві охорони здоров'я СРСР: начальник відділу, заступник начальника Головного управління, директор Центрального аптечного НДІ. Кандидат фармацевтичних наук (1963), автор популярного підручника для фармацевтичних училищ. У 1964-1970 - 1-й секретар Ленінського райкому, завідуючий відділом Московського міського комітету КПРС. У 1970-1975 - заступник голови Московської ради. З 1975 по 1985 - міністр медичної промисловості СРСР. Член Центральної ревізійної комісії КПРС з 1976. Нагороджений 3 орденами, багатьма медалями.

23 – 70 років тому народився *(с. Петроострів Новомиргородського району)* **Кузьминський Анатолій Іванович**, педагог. У 1967 закінчив фізико-математичний факультет Черкаського педагогічного інституту. З 1972 по 1981 перебував на партійній роботі. У 1981-1988 – начальник Черкаського обласного управління професійно-технічної освіти. Протягом 1988-1992 – начальник управління освіти Черкаської облдержадміністрації. До 2000 працював на керівних посадах у Черкаській ОДА. Кандидат педагогічних наук (1997). З 2000 – ректор Черкаського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького, професор. Доктор педагогічних наук (2003). Заслужений працівник народної освіти України (1992). Нагороди: орден Дружби народів (1986), Почесна відзнака Президента України (1996). Автор понад 100 наукових праць.

23 – 60 років тому народився *(м. Кіровоград)* **Згривець Федір Іванович**, підприємець, громадський діяч. Генеральний директор ТОВ “Агрофірма фортуна”. Депутат обласної ради. Секретар постійної комісії з питань соціального розвитку села, аграрної політики, харчової та переробної промисловості, раціонального використання земель. Заслужений працівник сільського господарства України.

25 – 75 років тому народився (м. Умань) **Маргуліс Юхим Аронович**,

лікар, хірург. Закінчив Харківський медико-стоматологічний інститут. Медичний стаж – 52 роки. **У Кіровограді живе і працює 47 років (з 1956-го). З його іменем пов'язано становлення стоматологічно-пластичної хірургії у Кіровоградській області. Багато років завідував відділенням щелепно-лицьової хірургії обласної лікарні. Блискуче**

прооперував не менше 10 тисяч пацієнтів. Автор 36 наукових праць з проблем щелепно-лицьової хірургії, 32 раціоналізаторських пропозицій. Заслужений лікар України (1995). Напрочуд обдарована особистість: співак (лауреат республіканських і всесоюзних конкурсів самодіяльного мистецтва), чудовий оповідач, меломан, дотепник. Його називають найхаризматичнішим лікарем Кіровоградщини.

26 – 165 років тому народився (м **Златопіль**) **Бродський Лазар Ізраїльович** (1848-1904), підприємець та меценат. **Навчався у Златопільському повітовому дворянському училищі.** Один із засновників Всеросійського товариства цукрозаводчиків. Спорудив у Києві разом з братом Левом політехнічний та бактеріологічний інститути, єврейське училище, театр оперети, дві синагоги – Лазарівську та Львівську. Один із засновників першого українського музею в Києві (1889), будівничий Бессарабського ринку. **Нагороджений орденом Почесного легіону. Пожертвував 30 тисяч рублів на перетворення Златопільської прогімназії у повну гімназію (1885) та обладнання навчальних кабінетів. Почесний громадянин Златополя.**

26 – 145 років тому народився (м. Владикавказ) **Мальсагов Сафарбек Таусултанович** (1868-1944), військовий діяч. За національністю – інгуш. Середню освіту здобув у Владикавказькому реальному училищі. На військову службу вступив у 1885. **Закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище по першому розряду і був зарахований корнетом у 9-й драгунський Єлисаветградський полк.** Потім був переведений поручиком у Дагестанський кінний полк. З 1909 – полковник, командир Осетинського кінного дивізіону (1911). Під час Першої світової війни воював у складі 8-ї армії генерала Брусилова на Південно-Західному фронті. Генерал-майор (1915). Нагороджений багатьма орденами. Влітку 1918 повернувся на Кавказ. Навесні 1919 генералом Денікіним призначається правителем Інгушетії, на цій посаді перебував декілька місяців. Потім служив у штабі Добровольчої армії в Катеринодарі. Емігрував до Франції. З 1937 жив у Польщі. Категорично відмовився співробітничати з німцями. Багато зробив для полегшення долі військовополонених. У 1996 останки Мальсагова, згідно з його заповітом, були перевезені з Варшави і поховані на родовому цвинтарі с. Альтієво в Інгушетії.

28 – 80 років тому народився (с. Семенівка Миколаївської області) **Фурдуй Ростислав Сергійович**, геолог, письменник. **Дитинство пройшло на Кіровоградщині, у 1951 закінчив середню школу у смт**

Вільшанці із золотою медаллю. Навчався на геологічному факультеті Київського університету ім. Т.Г.Шевченка, який закінчив з відзнакою у 1956. Спеціальність – геологічна зйомка і пошуки корисних копалин. З 1956 по 1969 працював геологом на Крайній Півночі (Магаданська область, Колима, Чукотка, Якутія). У 1969-1978 – начальник експедиції Науково-дослідного сектору Київського університету, проводив польові дослідження на Уралі. З 1978 викладає у Київському університеті. Кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент. Сфера наукових інтересів: палеонтологія, застосування космічних методів у геології, охорона природи. Автор близько 150 наукових праць, 10 монографій. Співавтор підручника для старшокласників „Основи екологічних знань” (1995). Захоплюється пошуками слідів відвідин Землі в минулі епохи представниками інших космічних цивілізацій. Про це розповідає у книгах (у співавторстві) „Загадки давнини” (1988), „Прелесть тайни” (1992). Член Американського Географічного товариства і Товариства стародавньої астронавтики.

28 – 40 років тому народився (*с. Подорожжє Світловодського району*) **Мельників Ростислав**, поет, критик. У 1995

закінчив філологічний факультет Харківського державного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Кандидат філологічних наук (1998), доцент кафедри української літератури ХДПУ ім. Г.С.Сковороди (з 2002). Член Асоціації українських письменників (1997) та Національної спілки письменників України (1998). Один із засновників літературного угруповання «Червона Фіра», співорганізатор фестивалю сучасної поезії «Авангард-Фест», учасник низки антологій сучасної української літератури. Автор книг: „Полювання на Оленя: Поезії (1996), „Подорож Рівноденням” (2000), монографії „Майк Йогансен: ландшафти трансформацій” (2000). Поезія перекладалася англійською, німецькою, російською мовами. Лауреат видавництва «Смолоскип» (1995). Творчий доробок потрактовується як «синестезійний неокосмізм» та «міфологічний неомодернізм».

28 – 40 років тому народився (м. Запоріжжя) **Близнак Ілля**

Владиславович, спортсмен (футболіст). Воротар: зріст 194 см, вага 86 кг. Починав у запорізькому „Металурзі”. **У сезоні 1995-1996 виступав за кіровоградську „Зірку” (зіграв 33 матчі)**, потім – за „Дніпро” (Дніпропетровськ), „Ростсільмаш” (Ростов-на-Дону), „Динамо” (Київ), „Спартак-Аланія” (Владикавказ), „Томь” (Томськ). Фіналіст Кубка Росії (2003). За збірну України зіграв 2 матчі (1996-1997). У 2008

тренував мариупольський „Ільчівець”. **Включений до другої символічної збірної кіровоградської „Зірки”, складеної з нагоди 80-річчя футбольного клубу (2002). 3 червня 2012 – головний тренер ФК «Зірка» Кіровоград.**

30 - 60 років тому народилася (с. **Тополі Гайворонського району**) **Кадук**

Зоя Миколаївна, профспілковий діяч. У 1976 з відзнакою закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім.О.С.Пушкіна. Працювала учителем у Розношенській середній школі, Ульяновському райкомі комсомолу та в Кіровоградському обкомі комсомолу заввідділом студентської та шкільної молоді. З 1989 - на профспілковій роботі: секретар Кіровоградського обкому профспілки працівників культури, а згодом, уже понад 20 років, - голова обласного комітету профспілки працівників культури України. Нагороджена орденом княгині Ольги III ст.

Липень – 140 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Лемберг**

Григорій Мойсейович (1873-1945), кінооператор. **З 1888 по 1911 працював фотографом.** З 1910 – оператор кінофірм А. Дранкова, „Кіно-Альфа”, „Біохром” та ін. У 1914 зняв перший ігровий фільм „Золото, сльози і сміх”. До 1917 зняв понад 30 ігрових кінострічок: «Андрей Тобольцев» (1915), «Всколыхнулась Русь сермяжная и грудью встала за святое дело» (1915), «Аршин-Мал-Аллан» (1916), „Сибирская Атаманша („Сибирская Клеопатра”)» (1916), «Георгий Гапон» (1917), «Шакалы власти» (1917) та ін. Знімав події Лютневої революції 1917, кінохроніку громадянської війни. У 1920-1921 – завідувач кіносекції при агітпоїздах ВЦВК. З 1923 –

оператор Держкіно, зняв декілька науково-популярних фільмів як оператор і режисер та художніх стрічок: „Степные огни” (1926), „Гюль и Талмаз” (1929).

10.07.1798 (115 років тому). Велика пожежа в Єлисаветграді. Згоріли всі будівлі міських присутственних місць та духовного правління з архівами, дві церкви, понад 20 кварталів, 72 заклади торгівлі.

ДЕ НАРОДИВСЯ ХУДОЖНИК ІВАН ПОХИТОНОВ? НЕ У МОТРОНІВЦІ, ЯК МИ ВВАЖАЛИ, А В МОТРОНО-АНДРІЇВЦІ!

Хто з біографів всесвітньо відомого українського художника, нашого земляка Івана Павловича Похитонова (1850-1923) й коли вперше припустився прикрої помилки, визначаючи місце його народження, навряд чи можна встановити. Принаймні я, працюючи у Кіровоградській картинній галереї з 1976 року, уже тоді знав, що сталася ця подія у с. Мотронівці, яку згодом поглинуло село Зелений Гай Знамянського району. Це твердження сприймалося як незаперечна істина і, на жаль, потрапило

на сторінки художніх довідників, енциклопедій та монографій, навіть у Вікіпедію. До цього, каюсь, причетний і я. Хоча, збираючи документальні та архівні матеріали про родину Похитонових, підсвідомо відчував: щось тут не так. Адже Мотронівка розташована поблизу Єлисаветграда (нині село Зелений Гай підпорядковане Трепівській сільській раді), а прізвище Похитонов чомусь пов'язане з населеними пунктами, досить віддаленими від повітового міста. Переглядаючи сьогодні те, про що тоді дізнався, сам собі дивуюся, чому не перевірів. Ось ці факти.

Похитонові володіли 504 десятинами землі у Татарівській волості Єлисаветградського повіту. У 1861-1862 рр. батько художника, відставний артилерійський поручик Павло Данилович Похитонов, був дійсним членом Херсонського губернського статистичного комітету. Обирався гласним Єлисаветградського повітового земського зібрання у 1865-1867 і 1883-1886 роках та мировим посередником. Влаштував та був опікуном земської школи у с. Татарівці (нині село Комишувате Новоукраїнського району), в якій навчалися 30 дітей. З 1871 по 1877 рік Павло Похитонов – почесний мировий суддя Єлисаветградського повіту. Друкував свої замітки і спостереження в „Бюллетенях о состоянии сельского хозяйства по Єлисаветградскому уезду” (1887-1888). У звітах про діяльність Єлисаветградського повітового земського зібрання за 1872 рік я натрапив навіть на таку інформацію: **«землевладелец Похитонов просит**

середства для исправления плотины в его имени (д. Матрено-Андреевка)».

Якби я тоді не полінувався заглянути у довідник «Кіровоградська область. Адміністративно-територіальний устрій», виданий у 1986 році, то виявив би, що Мотронівку у Єлисаветградському повіті було принаймні дві. Крім згаданої вище, у книзі фігурує ще й Мотроно-Андріївка, приєднана у радянські часи до села Новопавлівки Помічнлянської сільської ради Новоукраїнського району.

Остаточо на питання, де народився Іван Похитонов, дає відповідь фундаментальна книга «Список населенных мест Херсонской губернии», видана у 1896 році. З неї ми дізнаємося, що в Єлисаветградському повіті було 49 волостей. Найбільший інтерес для нас звісно становить Татарівська волость, до якої й входила «деревня Матрено-Андреевка (Матреновка, Похитоновка)». Як бачимо, потрійна назва села вичерпно точно свідчить про місце народження Івана Похитонова. За даними Вікіпедії, у Новопавлівці, де слід шукати батьківщину художника, донедавна мешкало...67 чоловік. Скільки зараз, не знаю. Рідну Мотронівку та її мешканців художник увічнив у багатьох живописних перлинах (пейзажі, портрети, жанрові сценки). До речі, й сам Похитонов мимоволі увів в оману своїх біографів: малюючи рідне село, він у назвах творів використовував скорочену назву маєтку: «Весілля у Мотронівці», «Ставок у Мотронівці» й т.д.

А та Мотронівка, яку ми помилково вважали «похитонівською», виявляється, належала землевласнику Крижановському: її інколи так і називали – Мотронівка (Крижановка).

Та було ще одне село на Єлисаветградщині, якому Іван Павлович присвятив з десяток своїх шедеврів. Це, як зазначено в каталогах, «Село Никольское Елисаветградского уезда, имение Угриновичей». Там він гостював у своїх добрих знайомих, де виконав такі твори: „Старий будинок у Никольському” (на звороті художник зробив напис: „Многоуважаемой Анне Павловне Угринович на память о лете 1915 года в Никольском”), зберігається у Київському музеї російського мистецтва; „Пейзаж у Херсонській губернії” (на звороті напис: „Правая сторона усадьбы в Никольском”), зберігається у Тульському художньому музеї; „Селянка з відрами. Никольське” (приватна збірка у Москві), „Степове село Никольське” (приватна збірка у Франції), «Коні на водопої» (приватна збірка) та інші. Але де знаходилося це село, адже Никольських у Єлисаветградському повіті налічувалося не один десяток?

Довелося шукати через власників, хоча відомостей про них я назбирав не так багато, як хотілося б. У довідниковій книзі «Весь Єлисаветград в 1910 году» серед видатних в архітектурному сенсі приватних будівель значиться будинок Угриновича на вулиці Інгульській. В документальних джерелах згадується лише дворянин Микола Филімонович Угринович. У 1889-1892 роках він був гласним Єлисаветградського повітового земського зібрання, почесним мировим суддею Єлисаветградського повіту (1889-1895). Багато корисного Микола Филімонович зробив на ниві народної освіти: був попечителем Зверевського училища Павлівської волості, для якого у 1898 році побудував спеціальне приміщення. Опікувався також Новоукраїнськими однокласним та двокласним міністерськими училищами. Після смерті Угриновича у 1909 році Павлівська сільська громада на відзначення заслуг замовила його портрет для Новоукраїнської земської школи. А ще Микола Филімонович розпочав будівництво приміщення для Піщанобрідської 2-ї школи, яке у 1910 році завершило земство.

Нещодавно з'ясувалося, що Угриновичі володіли селом Нікольським поблизу с. Піщаний Брід Добровеличківського району. Донедавна (за даними Вікіпедії) в селі Микільському (в перекладі на українську мову) Піщанобрідської сільської ради мешкало... 25 чоловік. Нині – це „мертве” село! Прикро! Отакі маємо „Похитонівські місця”! Та все ж природа майже у тому ж вигляді, як за часів Похитонова, збереглася, а отже, можна було б започаткувати міжнародні „Похитонівські пленери” за участю художників тих країн, які вважають Похитонова своїм класиком (України, Росії, Білорусії, Франції і Бельгії).

Митець помер 12 грудня 1923 у бельгійському місті Льежі, де на його честь названо одну з вулиць. Дивний ми все-таки народ: відомих усьому світові уродженців краю визнавати своїми земляками ніяк не бажаємо, а отже, їй не вшануємо, як належить. Мені вже доводилося писати про цей феномен нашої вдачі, розповідаючи про Л.Троцького, генерала О.Самсонова та багатьох інших. Останніми роками в обласному центрі з'явилися перші дві вулиці на честь художників-земляків. Я нічого не маю проти вшанування О.Осмьоркіна та П.Покаржевського; мене лише дивує, чому, І.Похитонов – безперечно найвидатніший художник Єлисаветградщини – митець світового рівня – такої честі не удостоєний.

Адже початкову освіту майбутній художник отримав у Єлисаветграді, закінчивши кращий на ті часи навчальний заклад міста під назвою «чоловічий пансіон Гумберта». В „Историческом очерке г. Елисаветграда” (1897) про нього сказано: **„Мужской пансион Гумберта, на степени прогимназии открыт в 1860 году. Господин Гумберт по правилам и сведениям своим заслуживал в городе полное уважение и доверие, как опытный и добросовестный педагог. Пансион г. Гумберта существовал около десяти лет”**. Коли навчався Похитонов, у пансіоні-прогимназії перебувало 16 учнів та 4 педагоги. В Єлисаветграді

жила рідна сестра Похитонова Юлія Павлівна, яка 1876 року вийшла заміж за кавалерійського офіцера Леоніда Олександровича фон Фессінга (1847-1920), завзятого театралла. 17 січня 1877 року в Єлисаветграді у подружжя народився хлопчик, названий Сашком, згодом видатний український та російський актор і режисер Олександр Загаров (1977-1941). У нашому місті минули перші 10 років життя племінника Похитонова, тут він захопився театральним мистецтвом.

А його батько відставний полковник Леонід Олександрович фон Фессінг у 51 рік став... інспектором щойно створеного Станіславським і Немировичем-Данченком Московського Художнього театру (МХТ). 20 років до самої смерті він виконував свої обов'язки, як відзначають сучасники, «с исключительным чувством ответственности»: «Полный достоинства маленький плотный полковник с пульверизатором в руках, усердно освежающий хвойным экстрактом помещение перед репетицией, – герой множества актерских баек. Это был необычайно чуткий и добрый человек».

Зрозуміло, що Похитонов часто відвідував сестру в Єлисаветграді. Напевне, жила вона з родиною десь неподалік місця роботи чоловіка – Єлисаветградського кавалерійського училища. А тут вулиць, які приречені на перейменування, вистачає. Слід лише вибрати кращу і назвати на честь Івана Павловича Похитонова!

Чому б і обласному художньому музею не виклопотати право носити ім'я славетного художника-земляка? За свідченням єлисаветградського громадського діяча П.З.Рябкова, після успіху Першої міської художньої виставки 1913 року Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел мало намір створити у місті художній музей. Воно заручилося підтримкою Академії мистецтв і Товариства передвижників, а також, пише Рябков, **„получено обещание художника И.Похитонова, уроженца Елисаветграда, пожертвовать несколько своих работ, когда такой музей будет открыт”**.

А в статті члена місцевого Товариства поширення грамотності й ремесел О.Біркина в газеті „Голос Юга” (27.01.1913) мова йде про речі взагалі сенсаційні: **„...В Елисаветграде в настоящее время началась полемика по вопросу создания первого в городе художественного музея. Впервые этот вопрос обсуждался в 1911 году. На собрании в земстве было предложено содержать музей силами города и земства. У нас, на совещании „В обществе грамотности”, так же поднимался вопрос о создании музея. Причиной тому явилось желание одного из местных уроженцев города художника Ивана Похитонова, который проживает в Париже. В случае открытия такого художественного музея он пожелал передать часть своих картин в дар городу, а после смерти оставить на пользу городу всю коллекцию картин. Все это мотивируется тем, что теперь Императорская Академия Художеств очень быстро идет**

навстречу тем городам, которые создают у себя художественные музеи...”

Чи здійснив свою обіцянку Іван Павлович, з'ясувати не вдалося. Цілком можливо, що декілька картин Похитонов все ж подарував рідному місту. А там війна, революція, братовбивча громадянська... Якби не вони, мав би Єлисаветград ще в 1914 році чудовий художній музей.

Ще в 1916 році один з російських мистецтвознавців з неймовірною прозорливістю передбачив творчу долю нашого земляка: **«...Будут новые методы и течения в искусстве, но Похитонов останется навсегда особенной, исключительной величиной, и чем больше изучаешь его, тем яснее становится громадный успех его в Париже».**

Іван Похитонов «Зимові сутінки в Україні».

СЕРПЕНЬ

1 –130 років тому народився (м. Тарту, Естонія) **Кулик Леонід**

Олексійович (1883-1942), мінералог, фахівець з вивчення метеоритів, один з основоположників радянської метеоритики. *Дитячі роки з 1884 по 1896 минули у Бобринці та Єлисаветграді, де батько - випускник Дерптського університету - працював лікарем і був членом наукового Товариства Єлисаветградських лікарів (з 1885). З 1891 по 1893 навчався у Бобринецькому повітовому училищі, з*

1893 по 1896 – Єлисаветградській гімназії. Закінчив Троїцьку гімназію в Росії (Орнбурзька область) Перший завідувач метеоритного відділу Академії наук (з 1921). Перший дослідник Тунгуської катастрофи 1908, здійснив упродовж 20 років вісім експедицій. Йому присвячені книги Б. Вронського „Тропой Кулика” (М., 1984) та Ю. Кандиби „Трагедия Тунгусского метеорита” (Красноярск, 1998). У грудні 1984 Інститут теоретичної астрономії оголосив, що мала планета № 2794 отримала назву „Леонід Кулик”, його іменем названо також кратер на Місяці.

3 – 105 років тому народився (с. Ставидла Олександрівського

району) Задонцев Антон Іванович (1908-1971), рослинознавець і фізіолог. В 1929 закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут. У 1932-1971 працював у Всесоюзному НДІ кукурудзи (до 1956 Український НДІ зернового господарства), з 1941 - його директор. Член-кореспондент АН УРСР (1951), дійсний член ВАСГНІЛ (1960), заслужений діяч науки УРСР (1958). Лауреат Державної премії СРСР (1951).

3 – 65 років тому народилася (с. Софіївка Чернігівської області) **Корінь**

Антоніна Михайлівна, поетеса. Закінчила Харківський інститут культури (1970). Працювала у школах та бібліотеках України та Білорусії. **З 1974 - у Кіровоградській обласній дитячій бібліотеці, з 1984 редактор і вчений секретар Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. Чижевського.** Друкується з 1963. **Нині – науковець літературно-меморіального музею І.Карпенка-Карого, очолює обласний літературно-мистецький**

клуб „Євшан”. Автор 8 збірок поезії, збірки пісень „Шукаю папороті цвіт” (2000); книги перекладів та переспівів «Стежками століть» (2010), упорядник антології жіночої поезії „Зоря материнства” (2005).Член

Національної спілки письменників України (2002). **Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2011).**

6 – 60 років тому народився (м. Калінін, Тверь) **Корепанов Олексій**

Якович, письменник. Закінчив Калінінський педагогічний інститут. **З 1975 живе і працює в Кіровограді. З 1992 – редактор Всеукраїнського науково-популярного та літературно-художнього журналу „Порог”, який видається в Кіровограді.** Працює у жанрі фантастики, автор романів: «Обычная прогулка», «Найти Эдем», «Вино Асканты», «Уснувший принц», «Зверь из бездны», «Время Черной Луны», «Тени Марса» та багатьох інших творів. Член спілки письменників Росії (1995). Член Міжнародної асоціації письменників-фантастів.

7 – 125 років тому народився (м. **Знам'янка**) **Точинський Антоній**

Северинович (1888-1969), інженер-металург, один із «батьків» радянської металургії. Після закінчення у 1914 Петербурзького політехнічного інституту працював на заводах Пермі, Маріуполя, Таганрога, один з фундаторів Маріупольського металургійного комбінату. Доктор технічних наук. Був наркомом металургії СРСР, членом ЦВК СРСР, депутатом Моссовета. Влітку 1937 усунений від роботи і призначений головним інженером та заступником директора Магнітогорського металургійного комбінату. Заарештований 5.12.1937, засуджений на 10 років. З серпня 1938 – керівник групи інженерів-металургів ОКБ НКВС СРСР. У 1945 переведений у Ленінград ОКБ-172 (“Кресты”). Звільнений у 1946. Плідно поєднував виробничу й наукову діяльність. Автор понад 100 наукових праць та десятків відкриттів. Розробив метод („метод Точинського”) позапічної обробки металів шлаками, що його застосовують для видалення з металу кисню, сірки, фосфору, для легування металу тощо. Лауреат Ленінської премії (1934).

7 – 120 років тому народився (с. **Стара Осота Олександрівського району**) **Євтушенко Деметій Гурович** (1893-1983),

вокальний педагог. У 1927 закінчив Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка й залишився у ньому на педагогічній роботі. З 1939 - професор Київської консерваторії. Основні праці: „Методика навчання сольного співу”(1946), „Про деякі питання вокальної техніки” (1957). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1946).

7 – 75 років тому народився (с. *Триліси Олександрівського району*)

Кримський Анатолій Анатолійович, поет, прозаїк, сатирик, гуморист. **Закінчив Кіровоградське медичне училище**, Харківський медичний інститут. Працював лікарем швидкої допомоги у Харкові та **Кіровограді, нині - лікар у рідному селі**. Друкувався в обласній періодиці, українських часописах. Автор поетичних збірок: „Перша краплина” (1976), „Погляд крізь відстань” (1993), „Вічний водограй” (1993) та інших книг. Член Національної спілки

письменників України.

8 – 95 років тому народився (с. *Завадівка поблизу Єлисаветграда*)

Луньов Павло Федорович, військовий діяч. **До війни працював у місцевому колгоспі та на заводі „Червона Зірка”**. Воював під Сталінградом, на Курській дузі. Старший лейтенант, командир мінометної батареї. Особливо відзначився при форсуванні Західної Двіни, коли очолив групу добровольців, які захопили плацдарм і утримували його до підходу основних сил. Десантники відбили 6 контратак ворога, а потім Луньов викликав вогонь на себе, був тяжко поранений. Герой Радянського

Союзу (1944). Після війни жив і працював у Кишиневі.

9 – 95 років тому народився (с. *Підвисоке Новоархангельського району*)

Сливка Антон Романович (1918-1992), військовий льотчик. На фронті – з першого дня війни. На його рахунок 214 бойових вильотів. Герой Радянського Союзу (1944). По війні закінчив Військово-повітряну академію та Військову академію Генерального штабу Збройних Сил СРСР. Командував авіаполком, авіаз'єднанням, служив у Центральному апараті Військово-Повітряних Сил, генерал. З 1979 – начальник

відділу Центральної аерологічної обсерваторії у м. Долгопрудний Московської області.

9 – 60 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Похиленко Віктор**

Федорович, хореограф. **У 1976 закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О. С. Пушкіна** **З 1976 по 1979 працював тренером-хореографом ДЮСШ “Авангард”, з 1979 по 1989 – балетмейстером заслуженого ансамблю народного танцю України “Ятрань”**. **У Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В.К. Винниченка викладає з 1989, професор**. Режисер-постановник хореографічного ансамблю „Пролісок”. Автор постановок

„Грецька сюїта”, „Зимові гуляння на Україні” (2000). Автор низки програм та навчальних посібників: „Календарні свята та звичаї українського народу” (1997), „Чарівне коло українського народного танцю” (2000). Член Національної хореографічної спілки України (2005). Заслужений працівник культури України (1994). Народний артист України (1999).

10 – 155 років тому народився **Романов Костянтин Костянтинович** –

Великий Князь, онук **Миколи I** (1858-1915), поет, військовий діяч. Серед його вихователів – історик С. М. Соловйов, музикознавець Г. Ларош. В історію російської літератури увійшов як поет під криптонімом К. Р. Його улюблений російський поет А. Фет. Перший друкований твір з'явився у 1879. За життя вийшло тритомне зібрання творів, багато перекладів західноєвропейських поетів. На вірш „Растворил я окно...”

П. І. Чайковський написав романс – шедевр вокальної класики. З 1889 – Президент Російської Академії Наук. **Як куратор військових навчальних закладів, з 1900 часто відвідував Єлисаветградське кавалерійське училище. Симпатизував начальнику ЄКУ О. В. Самсонову. У 1912 тут навчається його син Ігор Костянтинович Романов. Допомагає здобувати освіту уродженцю Єлисаветградщини Ю. Придворову (Д. Бедному). Влаштував літературно-музичні вечори, писав у Єлисаветграді свою знамениту драму „Цар Іудейський” (1911-1912). У 1917 Єлисаветград відвідувала невістка К. Романова княгиня Олена, яка вирішувала у місті питання допомоги сербським біженцям.**

11 – 125 років тому народився (с. Корлюгівка, поблизу Хутора Надії)

Фойницький Олександр Федорович (1888-1973), живописець, графік, педагог. **Хрещена мати Софія Віталіївна Тобілевич, дружина драматурга І.К.Карпенка-Карого. Закінчив церковно-парафіяльну школу та Єлисаветградську гімназію. Відвідував ВРК ЄЗРУ (викладач Ф. С. Козачинський).** Закінчив у 1913 Одеське художнє училище, навчався у К. К. Костанді та Г. О. Ладигенського. Понад 50 років (з 1913) прожив у Тирасполі, де викладав в училищах малювання та креслення, брав участь у виставках Товариства південноросійських художників. У 1940 – один з організаторів Спілки художників Молдавської РСР, фундатор Тираспольської ДХШ, яка носить його ім'я (1975). Виховав цілу плеяду відомих митців. Заслужений діяч мистецтв Молдавської РСР (1957). Почесний громадянин м. Тирасполя (1968). **У 1968 подарував Кіровоградській картинній галереї два десятки живописних і графічних робіт.**

11 – 85 років тому народилася (с. *Шевченкове, м. Долинська*)

Хруслова Тереза Миколаївна (1928-1997), меліоратор. Закінчила Київський гідромеліоративний інститут. Першою серед своїх колег обгрунтувала й розробила екологічно безпечні способи використання стічних вод підприємств харчової та комунально-побутової галузей, а також мінералізованих вод для зрошення сільськогосподарських культур. Автор 179 наукових праць: „**Зрошення люцерни стічними водами Долинського цукрового заводу**”, „**Підвищення урожаю та якості цукрового буряка при зрошенні посівів стічними водами Долинського**

цукрового заводу” та ін. Доктор сільськогосподарських наук (1983). Заслужений працівник сільського господарства УРСР (1988).

13 – 55 років тому народився (м. Нововолинськ Волинської області)

Шворак Микола Миронович (1958-2009), журналіст. У 1987 з відзнакою закінчив факультет журналістики Львівського університету ім. І.Я.Франка. **З 1987 жив і працював у Кіровограді: кореспондент, завідділом газети „Кіровоградська правда”(1987-1991), редактор (останній в її історії) обласної молодіжної газети „Молодий комунар”. З 1993 – головний редактор газети „21-й канал”, яку зробив найпопулярнішою в регіоні (заснував додатки до неї**

„Безплатні оголошення”, „Мир ТВ”, „Сільське життя плюс”, „Діло хазяйське”). З 1997 – головний редактор радіо „Новий день” 101,9 FM, згодом – телерадіовидавничої компанії (ТРВК) „Новий день”. Заслужений журналіст України.

14 – 90 років тому народився (с. *Олімпіадівка Петрівського району*)

Узлов Іван Герасимович, вчений-металург. Після закінчення Дніпропетровського металургійного інституту (1949) працював на Костянтинівському металургійному комбінаті, з того ж року в Інституті чорної металургії у Дніпропетровську (з 1978 по 1988 – директор). Доктор технічних наук (1971), професор (1973). Основні напрями діяльності – створення сталей нових марок, розробка технологічних процесів термічного зміцнення прокату.

Автор понад 300 наукових праць, 7 монографій, отримав 300 авторських свідоцтв і патентів. Лауреат Державної премії СРСР (1982). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1983).

14 – 90 років тому народився (с. *Крупське Новомиргородського району*) **Дацький Василь Несторович** (1923-2001), – педагог. Учасник ВВВ, особливо відзначився у боях за Берлін. Знищив 3

бронетранспортери, 5 автомашин, 3 гармати, 6 кулеметних точок та багато живої сили ворога. Нагороджений орденами Слави III ступеня та Вітчизняної війни II ступеня. **Закінчив історичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. З 1961 по 1975 – завідуючий будинком політичної освіти обкому КПУ, потім працював директором СШ № 32 м. Кіровограда. З 1986 і до кінця життя – голова Кіровоградської міської ради ветеранів війни.** Брав участь у підготовці книг: „Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область” (1972), „Прославлені у віках”, „Книга пам'яті”, „Подвиг у спадок” та ін. **Почесний громадянин м. Кіровограда (2003).**

14 – 75 років тому народився (м. Кіровоград) **Мартишевський**

Костянтин Костянтинович, спортсмен, тренер, педагог. Займався волейболом, брав участь у чемпіонатах СРСР. У 1960 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Автор понад 90 наукових робіт: 4 монографій, 11 посібників. Винахідник-конструктор волейбольних тренажерів. **Викладає в КДПУ ім. В.К.Винниченка, професор кафедри теорії і методики олімпійського та професійного спорту.** **Заслужений працівник освіти України, почесний професор Аерокосмічної Академії України. Автор ґрунтовної книги «Портретна галерея факультету фізичного виховання КДПУ імені Володимира Винниченка (2011).**

16 – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) **Гессен Борис**

Михайлович (1893-1936),- фізик. **Випускник Єлисаветградської громадської гімназії (1913), удостоєний золотої медалі.** Навчався на фізико-математичних факультетах Едінбурзького та Петроградського університетів, на економічному відділенні Політехнічного інституту, Інституті червоної професури (до 1928). Працював директором НДІ фізики МДУ, деканом фізичного факультету МДУ, заступником директора з наукової роботи Фізичного інституту АН СРСР. Член-кореспондент АН СРСР (з 1933). Займався дослідженнями у сфері історії та філософії фізики, працював у редакції Великої Радянської Енциклопедії. Заарештований і розстріляний за належність до „контрреволюційної троцькістсько-зінов'євської терористичної організації”.

16 – 85 років тому народився (с. Каніж Новомиргородського району)

Спринчан Броніслав Петрович (1928-2008), поет. У 1949 закінчив Кіровоградський машинобудівний технікум, у 1962 (заочно) - Літінститут.

З 1949 жив і працював у столиці Білорусії. Член Спілки письменників СРСР (1955). З 1966 по 1991 був завідувачем відділу поезії в журналі "Неман" (Мінськ). Автор книг поезій: „Над кручами Сожа”(1957), „Ясень”(1973), „Стремнина”(1982), „Сотворение”(1983), „Надежды нежные ростки”(1986), „Васильки на белом полотне”(1990), „Жизни вечные круги”(1990), „Смутный день” (1984” та ін.

16 – 80 років тому народився *(с. Федвар, нині с. Підлісне Олександрівського району)* **Авдієвський Анатолій Тимофійович**, хоровий диригент, педагог. У 1958 закінчив

Одеську консерваторію. Художній керівник і головний диригент Поліського ансамблю пісні і танцю "Льонок" (1958-63); Черкаського українського народного хору (1963-1966); директор, художній керівник і головний диригент Державного заслуженого академічного українського народного хору ім. Г. Г. Верьовки (з 1966).

Голова Всеукраїнської музичної спілки з 1991. Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1968), лауреат Державної премії СРСР (1978). Провів більше 1000 концертів, має понад 80 авторських творів і обробок народних пісень. Засновник телевізійного фестивалю народної творчості „Сонячні кларнети”. Народний артист УРСР (1975), народний артист СРСР (1983), академік Академії педагогічних наук України (1995). Один із засновників Академії мистецтв України (1996), дійсний член АМ України. Герой України (2003).

18 – 130 років тому народився *(с. Лозоватка Олександрійського повіту, нині Кіровоградського району)* **Юрченко Василь Григорович** (ігумен **Варсонофій**) (1883-1954), священнослужитель, архимандрит. Канонізований РПЦ у 2008 як „Новомученик святий Варсонофій Херсонський”.

19 – 150 років тому народився *(с. Рівне Новоукраїнського району)* **Дудін Самійло Мартинович** (1863-1929), художник, сходовознавець, фотограф. *Навчався в ЄЗРУ, відвідував ВРК, створені П.О. Крестоносцевим, був одним із найактивніших членів Єлисаветградського народовольського гуртка та місцевої Громади* (1882-1884). 22.01.1887 засуджений на п'ять років заслання у Забайкальську область. У 1897 закінчив Академію Мистецтв (майстерня

І. Ю. Репіна). За полотно “У храмі Таніти” отримав звання художника та право на закордонне відрядження. Картина “Перед купанням” у 1913 передана музеєм АМ до Єлисаветграда для місцевого художнього музею, який мав бути створений. У 1911 виконав 27 ілюстрацій до виданого у Петербурзі “Кобзаря” Т. Шевченка. Засновник та член правління “Товариства художників ім. А. І. Куїнджі” (з 1909). З 1893 і до самої смерті - учений секретар Музею антропології та етнографії АН СРСР, завідувачий відділом середньоазіатських старожитностей, автор багатьох праць з орієнталістики. Пам'яті Дудіна присвячений 9-й том праць Музею антропології та етнографії АН СРСР (1930). Вважається одним з найвидатніших російських фотографів ХХ століття, зробив під час наукових експедицій по Середній Азії декілька тисяч унікальних фотознімків. **У 1894, перебуваючи на Єлисаветградщині, створив серію світлин «Українці».**

20 – 95 років тому народилася **(ст. Долинська) Ленгауер Наталія**

Андріївна (1908-1997), лікар. Закінчила Київський медичний інститут (1934). Учасниця ВВВ. У 1948-1975 – головний лікар швидкої допомоги в Києві. Заслужений лікар УРСР (1950). Герой Соціалістичної Праці (1969). На вшанування її пам'яті на фасаді будинку Київської станції швидкої допомоги встановлено меморіальну дошку. У 2008 з нагоди 100-річчя від дня народження Ленгауер випущено марковані поштові конверти з її зображенням. **На батьківщині, у м. Долинській, на приміщенні районного історичного музею встановлено меморіальну дошку (скульптор В. Френчко).**

22 – 160 років тому народився **Литвинов Олександр Іванович** (1853-

1932), військовий діяч. На військовій службі – з 1870 після закінчення Московської військової гімназії. У подальшому закінчив Михайлівське артилерійське училище (1873) та Миколаївську академію Генерального штабу (1882). Учасник російсько-турецької війни 1877-1878. Полковник (1889). З 19.04.1890 – начальник штабу 2-ї кавалерійської дивізії. **З 7.01.1891 по 12.06.1896 –**

начальник Єлисаветградського кавалерійського юнкерського училища. Генерал від кавалерії (1911). У Першу світову війну вступив командиром корпусу 5-ї армії. Згодом був призначений командуючим 1-ю армією (замість усунутого від командування генерала Ренненкампафа). З 1918 служив у Червоній Армії.

22 – 115 років тому народився (м. Брянськ) **Медведєв Дмитро**

Миколайович (1898-1954), письменник. **З березня 1934 працював у Зінов'євську головою окружного відділу ДПУ, був громадським головою спортивного товариства „Динамо”. Виступив ініціатором спорудження у Зінов'євську стадіону „Зірка” (стаття у газеті „Соціалістичний наступ” за 27.04.1934). З 7.05.1934 – голова міського комітету по фізкультурі та спорту.** Учасник партизанського руху в Україні. Автор книг: „Это было под Ровно” (1949), „Сильные духом” (1951), „На берегах Южного Буга”. Герой Радянського Союзу. **У 1978 в Кіровограді на його честь названо вулицю.**

22 – 100 років тому народився (с. Ганнівка Петрівського району)

Онищенко Григорій Харлампійович (1913-1945), військовий діяч. Після закінчення 4 класів та гірничого технічного училища протягом 5 років працював на Криворіжжі. **З 1938 – у колгоспі „Нова нива” у рідному селі.** Був учасником сільськогосподарської виставки у Москві (1940). Одним з перших переправився із своєю гарматою через Дніпро. Герой Радянського Союзу (1943). **Похований у рідному селі.**

24 – 115 років тому народився (м. Олександрія) **Горський Олександр**

Валентинович (1898-1983), організатор кіновиробництва. **Закінчив у рідному місті ремісниче училище.** Учасник Першої світової та громадянської воєн у лавах Червоної кінноти. Працював помічником режисера в українських театрах Катеринославщини. Батько видатної української художниці-дисидентки, „шістдесятниці” Алли Горської (1929-1970). У 1937 закінчив Ленінградський інститут кіноінженерів. Працював начальником виробництва на студії „Востокфільм”, заступником директора і директором „Ленфільму”, директором Ялтинської (1930-1931), Київської (1943-1951) й Одеської кіностудій (1953-1963); директором студії кіноактора Київської кіностудії ім. О.П. Довженка (1963-1973).

24 – 55 років тому народився (с. Погорілівка Рівненської області) **Червоній Василь Михайлович** (1958-2009), державний і громадський діяч. **Рід Червонійів походить з с. Грушки Ульяновського району Кіровоградської області. Тут минули дитячі роки Василя, тут він**

закінчив середню школу. Вищу освіту здобув у Київському політехнічному інституті на хіміко-технологічному факультеті. Працював на Рівненському ВО „Азот”, де й розпочав політичну та громадську діяльність. Народний депутат України чотирьох скликань (1990-2002). Був головою Рівненської обласної державної адміністрації. **За його ініціативою та фінансового сприяння у 2004 видано книгу „Грушка. Історія і люди”, споруджено храм Покрови Пресвятої Богородиці.**

25 – 65 років тому народився (*Кіровоградщина*) **Бровко Георгій**

Леонідович, учений-механік. У 1971 закінчив механіко-математичний факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. Доктор фізико-математичних наук (1996). Професор кафедри теорії пружності механіко-математичного факультету МДУ (1989). Наукові інтереси: основні постулати (аксіоми) та загальна теорія визначальних співвідношень механіки суцільних середовищ, неklasичні моделі середовищ і структур, що деформуються; дослідження постановок та методів розв’язання крайових задач механіки тощо.

25 – 60 років тому народився (с. Косогірка Ярмолинецького району Хмельницької області) **Гулавський Володимир Тадеушевич**, організатор харчового виробництва. Закінчив Кам’янець-Подільський технікум харчової промисловості, а в 1980 з відзнакою – Одеський інститут харчової промисловості (інженер-механік-конструктор). **Отримав направлення на посаду головного інженера Новоукраїнського комбінату хлібопродуктів. Кандидат технічних наук. З 1991 – директор Новоукраїнського комбінату хлібопродуктів. Депутат обласної ради чотирьох скликань. Нині – директор ДП ДАК „Хліб України” Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів**. Заслужений працівник промисловості України. Член-кореспондент Інженерної академії України. Нагороджений Почесним знаком Української асоціації якості „За найвищу досконалість”.

26 – 140 років тому народилася (с. Зелена Діброва Звенигородського району на Черкащині) **Красицька Катерина Максимівна** (1873-1974), онука Т. Г. Шевченка. Її батько Максим Антонович Красицький – син старшої сестри Т. Г. Шевченка Катерини. **Разом з дочкою Антоніною Вереміївною заснувала у Знам’янці музей Великого Кобзаря. Тривалий час його завідувачем**

був їхній нащадок, відомий знам'янський красзнавець Вячеслав Євгенович Шкода, обраний почесним громадянином м. Знам'янки. У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особові фонди Красицьких і Шкоди.

27 – 110 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Бондаренко**

Михайло Ілліч (1903-1938), державний діяч УРСР. Закінчив Єлисаветградське вище початкове училище. З 1917 працював на виробництві (завод Ельворті). У 1925 вступив до лав РКП (б), відтоді на партійних посадах у Єлисаветграді й окрузі. У 1930-1931 – редактор Зінов'євської окружної газети. З 1931 по 1936 – на партійній роботі у Грузії та Азербайджані, керував нафтовою промисловістю, нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. У 1936 – 2-й

секретар Харківського міськкому, обкому КП(б)У. З серпня по жовтень 1937 – голова РНК УРСР, член політбюро ЦК КП(б)У. У жовтні 1937 за звинуваченням у належності до „антирадянської троцькістської терористичної і шкідницької організації, яка діяла у нафтовій промисловості СРСР”, заарештований і засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1956.

27 – 90 років тому народився (с. **Розкішне Голованівського району**)

Каневський Олександр Денисович (1923-2005), військовий діяч. До війни закінчив семирічну школу і два курси Одеського педагогічного технікуму фізкультури, навчався в аероклубі. У Червоній Армії з грудня 1941. У грудні 1942 закінчив Краснохолмське піхотне училище, був направлений на фронт під Сталінградом командиром відділення розвідувального взводу. Став справжнім асом розвідки, за роки війни захопив 80 „язиків”. Брав участь у визволенні України, Румунії, Угорщини, Австрії та

Чехословаччини. Герой Радянського Союзу (1944). Учасник Параду Перемоги у Москві на Червоній Площі. Після війни у 1949 закінчив Військову академію бронетанкових і механізованих військ, у 1971 – Вищі курси при Академії Генерального штабу. Виконував спецзавдання на Близькому Сході, був військовим радником у Сирійській Арабській Республіці. Полковник у відставці. Почесний громадянин міст Волноваха Донецької області та Берислав Херсонської області.

27 – 65 років тому народився (с. **Верблюжка Новгородківського району**) **Василенко Федір Іванович (1948-2011), інженер, учений. У 1972 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Працював старшим інженером науково-дослідного сектора КІСМу. З 1976 – старший науковий**

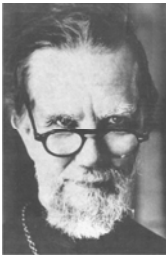

співеробітник, з 1984 - старший викладач кафедри «Металорізальні верстати». Кандидат технічних наук (1986), професор кафедри експлуатації та ремонту машин (2000). З 1993 - перший заступник завідувача департаменту експлуатації машин та технічного сервісу, декан факультету проектування та експлуатації машин (1996). Проректор з науково-педагогічної роботи Кіровоградського національного технічного університету.

Учений секретар Ради ректорів вищих навчальних закладів Кіровоградського регіону. Наукові дослідження проводив у галузі переробки полімерних матеріалів та їх композитів. Автор понад 100 наукових праць, 7 навчальних посібників. Академік Міжнародної кадрової академії, член-кореспондент Інженерної академії України.

28 – 185 років тому народився **Толстой Лев Миколайович** (1828-1910), письменник і мислитель. *Детальніше у нарисі «АПОСТОЛ ТОЛСТОВСТВА» ТЕНЕРОМО І ЙОГО ДОЧКА ТЕТЯНА – ДРУЖИНА «АПОСТОЛА ТОЛСТОВСТВА» ЯКОВА БЛЮМКІНА».*

28 – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) **Флоровський Георгій Васильович** (1893-1979), богослов і філософ. Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. У 1922 прийняв священство. Займав кафедру патрології в Православному богословському інституті (Париж). Був деканом і професором патрології семінарії, згодом професором Богословських шкіл Гарвардського і Принстонського університетів. Автор книг: „Достоевский и Европа” (1922), „Византийские отцы IV века” (1931), „Византийские отцы V-VIII вв.” (1933), „Пути русского богословия” (1937) та інших.

28 – 85 років тому народився (с. Лелеківка Петрівського району)

Білаш Григорій Данилович (1928-1998), бджоляр. Учасник ВВВ. У 1949 закінчив Кишинівський сільськогосподарський інститут. Відтоді працював у НДІ бджільництва у м. Рибне, з 1966 – директором. Виступив ініціатором і керував дослідженнями з концентрації, спеціалізації та реконструкції бджільництва на кооперативних засадах. Автор праць з теоретичного обґрунтування та методики породного районування бджіл.

Організував розробку прогресивної технології утримання бджолиних сімей на медових та медовозапильовальних пасіках. Створив єдину систему науково-дослідних, конструкторських і виробничих підрозділів, в яку входили 9 дослідних станцій, 7 опорних пунктів, КБ, розмножувальний цех, навчальний комбінат, великі пасіки у дослідно-виробничому

господарстві, 2 міжгосподарські бджолооб'єднання в Рязанській області. Під його керівництвом і за безпосередньої участі створювалася породна група „Приокська”, сім'ї якої перевищують вихідні за продуктивністю на 25-30%. Автор книг: „Селекція пчел” (1991), „Научно-исследовательский институт пчеловодства” (1995).

30 – 65 років тому народилася (с. *Цвітне Олександрівського району*)

Гордова Тамара Федорівна, художниця. *Тут у рідному селі, яке мало славу одного з центрів гончарного промислу, захопилась керамікою.* Закінчила Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури (2007). Працює в галузі графіки, декоративно-прикладного мистецтва (дек. розпис, писанка). Член Національної спілки художників України (1984). Твори зберігаються у багатьох музеях України, у приватних колекціях Англії, Болгарії та Німеччини. Влаштовано понад 80 персональних виставок. *Одна з них у 2011 експонувалася в ОУНБ ім. Д.І.Чижевського.* Викладає у Київському національному університеті художніх технологій і дизайну, доцент. Заслужений художник України (1997).

31 – 70 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Тупчієнко Віталій**

Олексійович, авіаційний штурман, економіст. *У 1966 закінчив Кіровоградську школу вищої льотної підготовки.* Працював на Далекому Сході, отримав запрошення від конструкторського бюро А. Туполева у Москві на посаду штурмана-випробувача літаків. За час роботи в КБ взяв участь в випробуванні більше 10 модифікацій літаків. Водночас навчався в економічному інституті. Згодом перейшов у першу російську комерційну авіакомпанію „Авіаль”, а у 1992 очолив її. Доктор

економічних наук, професор. Викладав у Московському інженерно-фізичному інституті, державній технічній академії, Всеросійському заочному фінансово-економічному інституті. Автор кількох монографій та підручників з практичної економіки. *Один з його навчальних посібників „Управління затратами”, виданий у Кіровограді українською мовою, використовується в ДЛАУ та КНТУ.*

13.08.1813 (200 років тому). В Єлисаветграді спалахнула епідемія чуми. В її ліквідації безпосередню участь брав знаменитий герцог Дюк де Рішельє, Херсонський військовий губернатор.

26.08.1888 (125 років тому). Розпочалися великі військові маневри в районі Єлисаветграда - Аджамки - Нової Праги, на які прибув імператор Олександр III з родиною. Тривали навчання до 1 вересня. На честь цієї події 1893 р. у Новій Празі за проектом архітектора Бернардацці споруджено пам'ятний знак.

СТЕПАН СТЕЦЕНКО У «МОЛОДІЙ ГВАРДІЇ» ФАДЕЄВА ТА «НЕСКОРЕНИХ» ГОРБАТОВА

Жизнь и деятельность секретарей обкома партии И.М.Яковенко и С.Е.Стеценко послужили Александру Фадееву основой для создания образа Ивана Федоровича Проценко в романе “Молодая гвардия”.

Путеводитель по музею «Молодая гвардия» г. Краснодона, 1966.

Писатель Борис Горбатов в повести «Непокоренные» воплотил черты Степана Стеценко в образе своего героя Степана Яценко».

Елена Самарина «Повесть о братьях Третьякевичах», 1998.

Більш заплутаної і скандальної історії, ніж та, що її має молодіжна підпільна організація «Молода гвардія», яка з вересня 1942-го до вересня 1943 року діяла в окупованому німцями місті Краснодоні Ворошиловградської (нині Луганської) області, важко й уявити. За часів існування СРСР, завдяки передусім талановитому роману Олександра Фадєєва (1946, друга редакція – 1951) та вдалій його екранізації у 1948 році режисером Сергієм Герасимовим, це була одна з культових тем військово-патріотичного виховання. На прикладі молодогвардійців виховувалось не одне покоління радянських людей.

У перебудовні часи почалася цілеспрямована дискредитація «Молодої гвардії», яка триває і сьогодні. Основні питання, навколо яких ведуться запеклі суперечки, такі: хто створив організацію (комуністи і комсомольці чи вона виникла стихійно), хто нею керував (Олег Кошовий чи Віктор Третьякевич) і хто її зрадив. Пригадується, як оунівець Євген Стахів, який мешкає в США, коли в СРСР була дозволена гласність, виступив в українських ЗМІ із сенсаційною заявою, що ніякої підпільної комсомольської організації «Молода гвардія» під керівництвом Ворошиловградського підпільного обкому КПУ у Краснодоні не було (її придумав письменник Фадєєв). А насправді в місті існувала підпільна

молодіжна організація, створена ОУН в його, Стахіва, особі. Олег Кошовий, мовляв, не був комісаром «Молодої гвардії» і не був страчений, а завдяки матері, яка жила з німецьким офіцером, врятувався і мешкав у Південній Америці. Головним героєм роману він став через те, що письменник Фадеев, який приїхав у Краснодар після визволення міста для збору матеріалів про підпілля, знову ж таки жив у матері Олега Кошового. Євгена Стахіва сьогодні навіть називають «останнім молодогвардійцем».

Найбільш складним і неймовірно заплутаним є питання, хто зрадив «молодогвардійців» (у романі Фадеева фігурує вигаданий письменником персонаж Євген Стахович). У ролі «іуди» побувало не менше 10 осіб: Віктор Третьякевич, Ольга Лядська, Семен Остапенко, навіть якийсь китаєць Яків Ка-Фу та ін. Більше того, одним з перших свідчення проти «молодогвардійців» дав мешканець Краснодона, кресляр Гурій... Фадеев. Проте більшість дослідників «краснодонського підпілля» зрадниками називає Геннадія Почепцова і його вітчима Василя Громова (обидва зізналися і були розстріляні). У поемі «Фуку» Євген Євтушенко розповідає про зустріч із зрадником «МГ», не називаючи його прізвища, в одній з південноамериканських країн (Венесуелі) і його пояснення, чому він так вчинив (не витримав тортур):

*Ошибся в имени Фадеев...
Но я не из шпиков-злодеев.
Я поперёк искромсан, вдоль.
Не я их выдал - моя боль..»*

Автор статті «Молодая гвардия» в газеті «Совершенно секретно» після вивчення архівних матеріалів взагалі робить нищівний висновок: **«Молодую гвардию» придумали дважды. Сначала в краснодонской полиции. Потом Александр Фадеев...»** Мова йде про те, що група краснодонських підлітків поцупила з вантажівок новорічні подарунки для німецьких вояків. Їх спіймали, але поліція, аби вислужитися перед німцями, й придумала підпільну організацію «Молода гвардія».

Тому й не дивно, що з української Вікіпедії дізнаємося наступне: **«Молода гвардія» – молодіжна підпільна антифашистська організація, факт реального існування й характер діяльності якої в сучасній історичній науці дискутується. За офіційною радянською версією, «Молода гвардія» діяла в окупованому нацистами місті Краснодоні від середини 1942 року. Членів організації названо «молодогвардійцями». Вони нібито поширювали антифашистські листівки, улаштували пожежу на біржі праці, під час якої знищено списки людей, яких мали відправити до Німеччини на примусові роботи, проводили диверсії...»**. Як бачимо, бруду вилито так багато, а дискредитація організації зайшла настільки далеко, що сумніву піддається сам факт

існування «Молодої гвардії». Навіть коли припустити, що реальна історія подвигу молодоговардійців обросла міфами, навіщо її руйнувати вщент?

Власне кажучи, в історії «Молодої гвардії» мене значно більше цікавить «наша людина» в її стані, аніж руйнування міфу про неї. Адже згаданий в епіграфі секретар Ворошиловградського підпільного обкому партії С.О.Стеценко, який став одним з прототипів образу комуніста Івана Федоровича Проценка в романі Фадеєва – уродженець Єлисаветградського повіту.

Народився Степан Омелянович 9 грудня 1903 року в селі Стоянівці Єлисаветградського повіту. З довідника «Кіровоградська область.

Адміністративно-територіальний устрій», виданому у 1985 році, дізнаємося, що село Стоянівка Єлисаветградського повіту (у радянські часи – Рівнянського, потім Новоукраїнського району) потрапило у перелік населених пунктів, «виключених з облікових даних у зв'язку з переселенням жителів». Таке розпливчате формулювання означає, що це село, «батьківщина Стеценка», як і тисячі інших в Україні, назавжди зникло, тобто «померло». З 1920 по 1922 рік Степан Омелянович перебував у лавах Червоної Армії. З 1922 року – на комсомольській і партійній роботі. Після закінчення у Єлисаветграді в 1923 році радпартшколи працював у партійних, комсомольських і профспілкових органах Зінов'євського округу. В партію вступив у 1926 році. У 1931-1932 роках Стеценко – редактор газети «Зінов'євський пролетар», друкованого органу міськкому КП(б)У та виконкому Ради депутатів трудящих.

З 1932 року Степан Омелянович – на партійній роботі у Ворошиловграді: працював завідувачем відділу, другим секретарем Ворошиловградського міськкому партії, а перед самою війною – секретарем партійного комітету паровозобудівного заводу Імені Жовтневої революції. Ця метаморфоза у його кар'єрі пояснюється просто: Стеценко був репресований. Але про цей прикрий факт в офіційній біографії Степана Омеляновича в «Українській Радянській Енциклопедії» не повідомляється. Натомість Стеценко згадується у «Національному банку репресованих», складеному Українським інститутом національної пам'яті у новітні часи: **«Арештований 1 червня 1938 р. за звинуваченням у керівництві правотроцькістською змовою. 18 березня 1940 р. справу припинено за відсутністю складу злочину, з-під варту звільнений».**

Дослідники історії Луганського паровозобудівного заводу знайшли в архівах КДБ вражаючі документи, як фабрикувалася ця справа. Арештований директор заводу М.І.Чумичев не витримав тортур і в

протоколі від 27 листопада 1938 року зізнався: **«Признаю себя виновным в том, что действительно до дня ареста являлся участником контрреволюционной право-троцкистской организации, существовавшей на заводе, в состав которой я был привлечен в июле 1937 года Стеценко, работавшим тогда секретарем заводского партийного комитета завода имени Октябрьской революции».** Їх обох врятував Степан Омелянович, який знайшов у собі мужність написати правду про своїх мучителів: **«Виновным себя я ни в чем не признаю. Первоначальные мои показания на предварительном следствии были мною даны вынужденно. Следствие по моему делу вели следователи Соколов и Пекарев, допросы производили Коркунов, Балычев, Соколов и Пекарев. Избивали меня Соколов и Балычев...»**

В ув'язненні Стеценко і Чумичев перебували майже півтора року. Після звільнення Степан Омелянович працював завідуючим... облліспромом.

Під час Великої Вітчизняної війни, попри все, йому доручили очолювати Ворошиловградський підпільний обком Компартії України. До речі, сам Стеценко просився партизанити на батьківщину – на Кіровоградщину. Після визволення міста від гітлерівської окупації 1943 року був обраний секретарем Ворошиловградського міськкому партії, у 1947 році – голова виконкому Ворошиловградської обласної Ради, з 1950 по 1955 рік Стеценко – секретар Чернівецького міськкому партії.

Потім його переводять на Черкащину на посаду другого секретаря обкому партії. З 1963 по 1967 рік Степан Омелянович – голова виконкому Черкаської обласної Ради. З 1967 по 1975 рік до виходу на пенсію Стеценко – перший заступник голови Президії Верховної Ради Української РСР. Обирався членом Ревізійної комісії КПУ (1956-1971), членом ЦК КПУ (1971-1976), депутатом Верховної Ради УРСР 5-8-го скликань.

Фадєєв завжди підкреслював, що він написав роман про «Молоду гвардію», а не історію цієї організації. Біда в тім, що після його публікації справжню історію краснодонського підпілля почали підлаштовувати під художній твір. Більше того, за вказівкою Сталіна Фадєєв змушений був написати другу редакцію роману з метою показати керівну і спрямовуючу роль комуністів. Письменник жартував, що переробляє «Молоду гвардію» в... «стару гвардію». Проте образ Івана Федоровича Проценка слід визнати вдалим. Прикметно, що розмовляє він «суржиком» з переважанням «українізмів».

У 1947 році за романом Олександра Фадєєва український композитор Юлій Мейтус (уродженець Єлисаветграда) (1903-1997) створює оперу «Молода гвардія». Лібрето написав відомий поет-пісняр Андрій Малишко, тобто герої «Молодої гвардії» заговорили, а точніше заспівали українською мовою. Згодом на російську мову переклад здійснив Михайло Ісаковський. Прем'єра опери відбулася в Києві та Харкові 7 листопада 1947 року. У

наступні роки опера ставилася у Москві, Ленінграді, Донецьку, Львові, Мінську, Гданську, Пекіні, Будапешті, Празі, Улан-Баторі та багатьох інших містах.

Юлій Мейтус ґрунтовно «українізував» «Молоду гвардію», «молодогвардійці» усвідомлюють себе українцями. Сьогодні музикознавці відзначають, що «арії персонажів стилізовані під українські народні пісні, а деякі з цих пісень звучать зі сцени у їх первісному вигляді». А проте саме за цей «націоналістичний» твір Мейтус у 1951 році став лауреатом Сталінської (Державної) премії.

Жодної інформації про Степана Омеляновича після виходу на пенсію у 1975 році розшукати не вдалося. За винятком хіба що згадки про нього у книзі «Повість о братьях Третьякевичах» (1998) Олени Самаріної: **«Осенью 1943 года... у нас гостил Степан Емельянович Стеценко, в то время первый секретарь горкома. Во время оккупации он, как и Яковенко, был секретарем подпольного обкома партии, но в другом районе области. С отцом они были друзья. И когда Степан Емельянович перешел работать в Киев, переписка нашей семьи с ним продолжалась вплоть до его смерти. Советский писатель Борис Горбатов в повести «Непокоренные» воплотил черты Степана Стеценко в образе своего героя Степана Яценко».** Виходить, реальний Стеценко до «Молодої гвардії» має досить віддалене відношення, оскільки очолював підпілля не в Краснодоні, в іншому районі Ворошиловградської області? Натомість наш земляк став прототипом головного героя в іншому популярному творі радянської літератури! Уже 15 лютого 1943 року відразу після визволення Ворошиловграда письменник Борис Горбатов зустрівся із Степаном Стеценком і попросив його розповісти про підпільну діяльність Ворошиловградської партійної організації. Почує його вразило настільки, що тоді й народився задум повісті «Нескорені», написаної «по гарячих слідах» у тому ж 1943 році. Літературознавець Борис Галанов відзначає: **«Степан Яценко тоже лицо невымышленное. Это Степан Стеценко, сразу после оккупации назначенный секретарем Ворошиловградского горкома партии, человек, который только что вышел из подполья и... обладал удивительной властью над душами людей. В эти тяжкие годы люди верили Степану, выполняли его секретные поручения, давали приют подпольщикам».**

Ось як змальовує його Горбатов у «Нескорених»: **”Он был беспокойным и строгим хозяином. Он любил во все входит сам. Он ничего не прощал ни себе, ни людям. Часто останавливал он**

машину ночью на дороге, вылезал из нее и кричал: “Не так пашете! Не так мост кладете! Не так гатите гать! Сделайте так и так. При мне! Чтобы я видел”. И люди не спрашивали, по какому праву приказывает им этот незнакомый грузный человек. От его большого, мозучего тела исходил ток власти. В его голосе, густом и сильном, была власть. В его глазах, цепких, острых, горячих, была власть. И люди послушно ей покорялись”.

У 1945 році на Київській студії художніх фільмів за повістю Бориса Горбатова «Нескорені» режисер Марк Донской зняв шедевр радянського кіно – художній фільм «Сім'я Тараса». Роль Степана Яценка блискуче виконав актор Даниїл Сагал. У 1946 році на Венеційському кінофестивалі стрічка отримала головний приз.

За заслуги перед Комуністичною партією і радянською державою Стеценко нагороджений трьома орденами Леніна, орденами Червоної Зірки, Жовтневої Революції та іншими орденами й медалями.

Хоч як там було, але смерть такої особистості, як Стеценко (державний і партійний діяч, прототип головних героїв двох культових творів радянської літератури!), не мала б пройти непоміченою. Невже Стеценко й досі живий, маючи 110 років? Однак з наведеного вище тексту Самаріно випливає, що Степан Омелянович давно помер! Але коли це сталося і де він похований – невідомо. Принаймні, на некролог ця людина заслуговувала. Дивно!

На знімках: Степан Стеценко в юності, Стеценко у зрілі роки, Юлій Мейтус.

Будинок Юлія Мейтуса в Єлисаветграді

ВЕРЕСЕНЬ

1 – 145 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Варун-Секрет Сергій Тимофійович** (1868-1962), державний і політичний діяч. Закінчив Полтавський кадетський корпус (1886) і Московське кавалерійське училище, до 1890 перебував на військовій службі. **З 1899 по 1904 – земський начальник, 1904 – 1906 – голова Єлисаветградської земської управи, 1907-1910 – предводитель дворянства Єлисаветградського повіту. Володів селами Софіївка (1870 десятин) та Єлисаветівка (1004**

десятини) Маловисківського району, названих на честь дружини Софії та дочки Єлисавети. Голова Єлисаветградської повітової земської управи (з 1912). У 1906, 1907 та 1912 обирався депутатом 1, 2 і 4 Державної Думи Росії; у 1913-1916 був товаришем голови (віце-спікером), одним із лідерів фракції октябристів. **З 1908 по 1911 видавав у Єлисаветграді політичну, громадську та науково-літературну газету „Новоросійський край”- позапартійний орган правого напрямку (редактор В. Теплов).** Під час Першої світової війни влаштував у своєму маєтку лазарет, де сестрами милосердя працювали доньки Віра, Єлизавета та Ніна (за чоловіком Родзянко). Високі посади С. Т. Варун-Секрет займав і при Тимчасовому уряді (у 1917 “*повітовий комісар Єлисаветградського повіту*), і при Центральній Раді, і при гетьмані Скоропадському (у 1919 – товариш міністра внутрішніх справ в його уряді). З 1920 – в еміграції. Один із співзасновників Російської національно-демократичної партії (1921). Більшовики оголосили його та родину ворогами радянської влади.

1 – 135 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Лашенко Ростислав**

Митрофанович (1878-1929), юрист і громадський діяч, один з основоположників історико-правової науки в еміграції. **Випускник Єлисаветградської гімназії (1896).** У 1905 закінчив юридичний факультет Київського університету. Працював в урядових установах Києва. За часів УНР – голова 1-го департаменту Київського апеляційного суду, викладач історії українського права у Київському народному університеті, член верховної слідчої комісії. На початку ХХ століття друкував оповідання в українських періодичних виданнях. З 1920 - в еміграції. Професор Українського Вільного Університету у Празі та Української Господарської Академії у Подєбрадах, Чехія. Засновник Українського Правничого Товариства. Автор книг: „Литовський статут як пам'ятник

українського права” (1923), „Переяславський договір 1654 р. між Україною і царем Московським” (1923), „Лекції з історії українського права” (1924) та інших праць.

1 – 45 років тому народився (*м. Олександрія*) **Стаднік Геннадій**

Васильович – правознавець. Має педагогічну та юридичну вищі освіти. У 1999 закінчив юридичний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Кандидат юридичних наук. Державну службу розпочав у 1999 з посади державного виконавця Печерського райуправління юстиції у м. Києві. У 2001-2004 - заступник начальника Державної виконавчої служби (ДВС) Голосіївського райуправління. З 2005 по 2007 - начальник ДВС Київського обласного управління. У 2007-2008 – начальник Головного управління юстиції Київської області. З 2008 по 2009 – директор департаменту ДВС Міністерства юстиції України. У 2009-2010 – заступник міністра юстиції України, директор департаменту ДВС Міністерства юстиції України. З 2011 – голова ДВС України. Переможець Всеукраїнського конкурсу „Юрист року 2010” у номінації „працівник органів юстиції”.

3 – 60 років тому народився (*м. Кременчук*) **Іщенко Олександр**

Олексійович – футболіст, тренер. Вихованець СДЮШОР „Металург” (Запоріжжя). Грав за команди: СКА (Одеса), „Зірка” (*Кіровоград*), „Автомобіліст” (Житомир). **Закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Роки, проведені у Кіровограді (1973-1976), – чи не найуспішніші у футбольній кар’єрі Іщенка. „Зірка” (головний тренер Віктор Степанович Жилін) за його участю стала дворазовим володарем Кубка України. З іменем Іщенка пов’язані найвищі на сьогоднішній день досягнення кіровоградської „Зірки”: 6-е місце у вищій лізі, вихід до півфіналу кубка України, історична перемога над київським „Динамо”.** У 1996-1997 – головний тренер молодіжної збірної України, з 2005 по 2007 працював у молодіжній збірній України у тренерській команді Олексія Михайличенка, яка виборола срібні медалі чемпіонату Європи. У 2006 отримав диплом УЄФА як кращий футбольний тренер України за роботу з молодіжною збірною. Заслужений тренер України (1998). Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2006). З 2011 – старший тренер ДЮФШ «Динамо» Київ ім. Валерія Лобановського.

6 – 65 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Падалко Віктор Григорович**, державний діяч. У 1976 закінчив Воронежський політехнічний інститут, інженер-конструктор радіоапаратури. **Працював на**

Кіровоградському заводу радіовиробів. До 1990 перебуває на партійній роботі у Кіровоградській області та ЦК КПУ. З 1995 працював у Кабінеті Міністрів України: завідувач відділу з питань машинобудування та конверсії (1995-1996), завідувач відділу з питань машинобудування та військово-промислового комплексу. У 1998 – начальник Управління структурних змін у сфері матеріального виробництва КМ України. З 1998 по 2000 – перший заступник міністра промислової політики України.

З 2000 – перший заступник Голови Державного комітету промислової політики України. Член Ради з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій (1999-2000). Державний секретар Міністерства промислової політики України (з 2001). Заслужений машинобудівник України (1998). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2000).

8 – 130 років тому народився (м. Єлисаветград) **Зінов'єв Григорій**

Овсійович (справжнє прізвище **Апфельбаум-Радомисльський Гершен Аронович**) (1883-1936), один з вождів Жовтневої революції 1917. **Освіту отримує домашню, з 14 років заробляє на життя приватними уроками, вступив до Єлисаветградської організації соціал-демократів. Наприкінці 90-х брав участь в організації перших гуртків самоосвіти - створив у Єлисаветграді так званий „Соціалістичний університет”, що нелегально діяв у оптово-**

роздрібному магазині Ізраїля Шполянського. Партійна кличка – „Сіра шапка”. Молодший брат був анархістом (псевдонім Міша Злой), убитий григор'євцями під час заклоту в Єлисаветграді у травні 1919. З 1902 - в еміграції, стає першим помічником В. І. Леніна. Після 1917 був головою Петроградської ради та головою Виконкому Комінтерну. **У Кіровограді на розі сучасних вулиць Пролетарської та Кірова зберігся „Будинок Зінов'єва”. 10.06.1924 ВУЦВК затвердив перейменування Єлисаветграда у Зінов'євськ. Зінов'єва було обрано почесним головою окружного виконкому та членом міськради. 27.12.1934 місто Зінов'євськ „на прохання трудящих” було перейменовано в Кірово, а 10.01.1939 Указом Президії Верховної Ради СРСР отримало назву Кіровоград.** Включений у книгу Віктора Савченка “100 знаменитих анархістів и революціонерів” (2010).

8 – 60 років тому народилася (с. Олено-Косогорівка Кіровоградського району) **Забіляста Лідія Леонідівна**, співачка. **Випускниця Кіровоградського музичного училища 1973 (клас А. Шпаченка).** Закінчила Київську

консерваторію (1979), в 1980-1981 стажувалася в Міланському театрі „Ла Скала”. Солістка Київського театру опери та балету (з 1979), лауреат VII Міжнародного конкурсу ім. П. І. Чайковського, IX Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. М. І. Глінки. Народна артистка України (1985). Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2011).

8 – 60 років тому народився (*с. Тополі Гайворонського району*)

Крисаченко Валентин Семенович, філософ. Випускник біологічного факультету Чернівецького університету, деякий час працював ентомологом. З 1978 по 1981 навчався в аспірантурі Інституту філософії. Доктор філософських наук, професор. Провідний науковий співробітник Інституту філософії НАНУ. Згодом – завідувач відділу етнополітики Національного інституту стратегічних досліджень, завідувач відділу геополітики та геостратегії НДІ українознавства. Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат премії президентів НАН України, АН Білорусі та АН Молдови. Основні напрями досліджень – українознавство, філософія науки, етнополітика, вчення про біосферу. Один з фундаторів теорії екологічної культури в Україні. Основні монографічні роботи: «Природні катастрофи: легенди, гіпотези, факти» (1989), «Філософський аналіз еволюціонізму» (1990), «Обрії ноосфери» (1991). Автор ґрунтовних узагальнень для системи освіти: «Українознавство» (1995-1996) та двотомників «Людина і довкілля» (1995), „Екологічна культура: теорія і практика”, „Людина й біосфера: основи екологічної антропології” та ін.

9 – 105 років тому народився (*с.мт Добровеличківка*) **Погребняк Іван Іванович** (1908-1982), ботанік, альголог. **У Добровеличківці закінчив школу та педагогічний технікум.** У 1931 – Одеський інститут професійної освіти (нині Одеський університет ім. І.І. Мечникова). Доктор біологічних наук, професор. 34 роки (1944-1978) очолював кафедру морфології і систематики рослин Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Зробив великий внесок у вивчення альгофлори Чорного та Азовського морів. У вересні 2008 в Одесі пройшла міжнародна наукова конференція „Історія та сучасні проблеми ботанічних досліджень”, присвячена 100-річчю від дня народження І.І. Погребняка.

12 – 115 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Семененко Олександр Платонович** (1898-1978), юрист, громадський діяч, мемуарист. **Закінчив Єлисаветградську гімназію у 1915. У 1918 редагував першу українську газету в Єлисаветграді „Новий шлях”, організовував Єлисаветградське відділення Вільного Козацтва України.** Активний учасник визвольних змагань українського народу 1917-1920.

Закінчив Харківський інститут народного господарства (1922), працював адвокатом (з 1925). У 1937 репресований, був обербургомістром Харкова часів окупації (1942-1943). В еміграції обирався головою фундації Української Вільної Академії Наук у Нью-Йорку, заснував фонд Семененків – на дослідження історії України та голодомору 1933. **Автор книги спогадів „Харків, Харків...” (Нью-Йорк, 1976), яка являє собою щиру сповідь про пережите і наболіле, зворушує непідробною любов'ю до незабутнього Єлисаветграда – міста дитинства.** Сучасники вважали: „Він був народжений, щоб стати Президентом або прем'єром України”.

12 – 110 років тому народився (с. **Цибулеве Олександрівського району**) **Корнєєв Олександр Порфирівич** (1903-1987),

біолог. Закінчив Київський інститут народної освіти (1926). Працював у Київському університеті деканом біологічного факультету, завідуючим кафедрою зоології хребетних (з 1959), проректором (з 1962). Дослідження у галузі вивчення ссавців України. Був членом проблемної ради із зоології АН УРСР, членом науково-технічної ради Головного управління мисливства, проректором народного університету „Природа” товариства „Знання”, членом ради та пленуму Українського товариства охорони природи. Кандидат біологічних наук, професор. Автор книг та навчальних посібників: „Визначник звірів УРСР”, „Зоологія” (підручник для 6-7 кл.), „Юним фенологам”, „Практикум із зоології хардових”, „Розповіді про звірів” (1985) та ін.

13 – 100 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Дробишевський В'ячеслав Іванович** (1913-1990),

журналіст. Виховувався у дитячому будинку. У 1931 завербувався на будівництво Челябінського тракторного заводу, згодом працював на спорудженні Магнітки. У журналістиці – з 1934. Майже 40 років (1940-1978) працював у газеті „Челябинский рабочий”, з 1958 по 1978 – її редактор. Перетворив газету в одне з кращих періодичних видань Росії, підписав до друку 6 тисяч номерів. Учасник ВВВ.

Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора та двома орденами Знак Пошани. Автор книги „Репортаж веде редактор” (1964). Заслужений працівник культури РРФСР. **«Опытный журналист и удивительно принципиальный человек, фантастически честный, он всегда все брал на себя, что вызывало величайшее к нему уважение», - писав про нього відомий російський державний діяч М. Ф. Ненашев.**

13 – 35 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Порошин Андрій**

Михайлович, спортсмен (футболіст). *Син відомого кіровоградського футболіста Михайла Порошина.*

Нападник: зріст 187 см, вага, 80 кг. *За кіровоградську „Зірку” грав з 1996 по 1998: 38 матчів, 2 голи.* Потім виступав за кутаїське „Торпедо” в Грузії, де став кращим бомбардиром; за молдавський „Шериф”, з якими виборов кубок Молдови. Був запрошений до ФК „Спартак” (Нальчик), у 2006 включений у десятку кращих нападників російського чемпіонату. Грав згодом за ярославський „Шинник”, СКА (Ростов-на-Дону), „Салют-Енергія” (Белгород). У 2010 повернувся до кіровоградської „Зірки”.

14 – 120 років тому народився (*с. Вікнина Гайворонського району*)

Годованець Микита Павлович (1893-1974), байкар і перекладач. Перші вірші з’явилися друком 1913 на сторінках київського тижневика «Маяк». У його перекладі політвідділ 41-ї стрілецької дивізії Червоної Армії в 1920 видав збірку Дем’яна Бедного «Байки і пісні». Перша книжка оригінальних байок «Незаможник Клим» вийшла друком у 1927. У 1937 Годованця було заарештовано і вислано на Середню Колиму, де він пробув до 1947. Реабілітований у 1957. Жив у Кам’янці-Подільському.

Помітним внеском митця в розвиток української байки стали його книги «Байки» (1957), «Зяча математика» (1961), «Конвалія і Лопухи» (1966), «Талановита Тріска» (1967). Тривалий час Годованець трудився над художнім освоєнням байки античних часів, епохи Відродження, творчої спадщини видатних західноєвропейських майстрів цього жанру. Його праця увінчалася виданням книг «Ріка мудрості. Байки за Езопом» (1964), «Веселий педант» (1965), «Байки зарубіжних байкарів у переспівах та перекладах Микити Годованця» (1973). У 1968 та 1973 видавалися двотомники байок.

15 – 105 років тому народився (*с. Попельнасте Олександрійського району*)

Очеретько Іван Данилович (1908-1989), військовий діяч. *На фронт призваний 25.06.1941 з посади заступника голови колгоспу Олександрійського району.* Воював на Воронезькому фронті. Його рота першою в полку вийшла до Дніпра і сягнула правого його берега. Відбивши дві контратаки, забезпечив переправу всьому батальйону. Потім ще два дні відбивав шалені атаки ворога, особисто знищив 150 гітлерівців. Герой Радянського Союзу (1943). *Після війни головував у колгоспах Олександрійського району, очолював*

шляховий відділ райвиконкому.

15 – 90 років тому народився (*Знам'янський район*) **Кононенко**

Олександр Макарівич (1923–2005), фізик, громадський діяч, письменник. Батько - Макар Кузьмич Кононенко був одним із провідних хірургів України в 40-60-х рр. минулого століття. **Середню освіту здобув в одній з кіровоградських шкіл.** У 1947 з відзнакою закінчив фізичний факультет Ленінградського університету, був запрошений на роботу до Курчатівського інституту ядерної фізики в Москві. Навчався в аспірантурі Центрального науково-дослідницького рентгенорадіологічного інституту (ЦНІРІ), де захистив кандидатську, а

працюючи старшим науковим співпрацівником ЦНІРІ – докторську дисертацію. З 1972 по 1975 викладав у Другому московському медичному інституті, очолював кафедру фізики. Потім повернувся до ЦНІРІ, де очолював Всесоюзну дозиметричну лабораторію. Автор багатьох наукових праць з біофізики, цитології, проблем онкології (понад 60). За формулами Кононенка американськими вченими здійснені розрахунки польоту астронавтів на Місяць. Стояв біля витоків відродження українського товариства ім. Т.Г.Шевченка в Ленінграді, а після розпаду СРСР був обраний першим Головою української громади Петербурга. Був всебічно обдарованою людиною: малював, писав вірші, прозу. У 1968 в журналі «Донбас» був опублікований його науково-фантастичний роман «Скорений промінь». У журналі «Нові дні» публікувались повісті й оповідання «Вечори на дитинці», «Гуляща Фроська», «Вітебський вокзал» та ін. Автор публіцистичної статті на захист України й української мови «Імперські марення на порозі 3-го тисячоліття».

16 – 90 років тому народився (с. *Китайгород Олександрівського району*) **Гетьманець Михайло Федосійович**, літературознавець. У 1950 закінчив Харківський університет. З 1955 – завідувачий кафедрою російської та зарубіжних літератур. У 1966-1970 – ректор Харківського педагогічного інституту. Доктор філологічних наук (1981), професор (1983). Учасник ВВВ. Автор праць з історії радянської літератури, сучасного літературного процесу, а також досліджень про „Слово о полку Ігоревім”. Твори:

„А. С. Макаренко – літературний критик” (1971), „А. С. Макаренко и концепция нового человека в советской литературе 20-30-х годов” (1978), „Тайна реки Каялы” (1982).

17 – 100 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Фарбер Ісаак Юхимович** (1913–1987), правознавець. **Після закінчення школи працював бібліотекарем, був на комсомольській роботі. З 1933 по 1948 – робота в органах прокуратури.** Учасник ВВВ, служив у

військовій прокуратурі. У 1947 закінчив Всесоюзний юридичний заочний інститут. Кандидат юридичних наук (1951). З 1951 по 1961 – завідувач кафедри теорії держави і права Саратовського юридичного інституту ім. Д.І.Курського. Доктор юридичних наук (1963), професор. З 1963 по 1981 – завідувач кафедри державного (конституційного) права Саратовського юридичного інституту (нині Саратовської державної академії права). Засновник саратовської наукової школи конституційного права. У 1981-1987 – професор кафедри державного (конституційного) права. Автор фундаментальної монографії «Правосознание как форма общественного сознания» (1963), яка викликала великий резонанс у наукових колах, та інших праць.

17 – 55 років тому народився (с. *Коробчине Новомиргородського району*) **Лойтра Петро Леонідович**, композитор, педагог.

У 1979 закінчив музично-педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна. З 1981 по 1994 працював учителем музики і співів Маловісківської середньої школи №3, а з 1994 по 2005 – керівником гуртків Маловісківського будинку дитячої та юнацької творчості. З 2005 – директор Маловісківської дитячої школи мистецтв. Кіровоградське обласне телебачення зняло два музичні телефільми про його творчий шлях. Видав два десятки пісенних збірок. Пісні є в репертуарі заслужених артистів України Семена Торбенка, Володимира Стратьєва, Ореста Мартиніва та інших відомих виконавців.

19 – 95 років тому народилася (с. *Могильне Гайворонського району*)

Маруніч Ольга Іванівна (1918-1965), поетеса, педагог. Закінчила філологічний факультет Київського педагогічного інституту (1940). Після війни працювала літературним працівником „Літературної газети” в Києві. Авторка збірки поезій „Цвіт на камені” (1959), епічної поеми „Пісня гір”. Член Спілки письменників УРСР. Багато її віршів покладено на музику.

19 – 75 років тому народився (м. Сухумі, Абхазія) **Водяницький Михайло**

Федорович, футболіст, профспілковий діяч. Батько – родом з с. Хмельового Маловісківського району. У 1962 закінчив історико-філологічний факультет Сухумського державного педагогічного інституту, згодом – факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1956 до 1962 грав за команду «Динамо» (Сухумі) у чемпіонаті Грузії та дублюючому складі «Динамо» (Тбілісі). З 1962 живе і

працює в Кіровограді. У 1963-1964 виступав за кіровоградську «Зірку» (оборонець), у 1965 – за олександрійський «Шахтар», за які зіграв понад 100 матчів, забив кілька голів. Футбольну кар'єру завершив у 28 років. Працював на керівних посадах у ДЮСШ №3 та ДЮСШ «Колос», в обкомі профспілки працівників освіти. Дотепер грає у футбол за команду ветеранів, брав участь у ювілейних матчах «Зірки» з нагоди 80-річчя (2002) та 101-ї річниці (2012) заснування клубу проти ветеранів київського «Динамо». Нарис про Водяницького міститься в книзі, присвяченій 100-річчю абхазського футболу, яка видана в Сухумі у 2008 році.

19 – 65 років тому народився (с. *Скалівські Хутори Новоархангельського району*) **Кропивка Анатолій Федосійович**, військовий діяч. З відзнакою закінчив

Вольське вище військово-училище тилу та Ленінградську військово-інженерну академію. Служив на Далекому Сході (там, на китайському кордоні, заробив орден Червоної Зірки), потім у Східній Європі, Північно-Кавказькому окрузі. Був заступником командуючого по тилу Південної групи військ. У 1992 повернувся на батьківщину, прийняв присягу на вірність Україні. Був призначений заступником командуючого Одеським військовим округом, потім заступником командувача – начальником управління логістики Південного округу. Генерал-лейтенант. Прослужив у армії понад 40 років. У 2006 був незаконно звільнений з посади. Публічно виступив проти корупції в Збройних Силах України.

20 – 165 років тому народився **Завадський Михайло Ромуальдович**

(1848-1926), педагог. Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету в Одесі (1871). **З 1871 по 1883 працював у Єлисаветграді, директор ЄЗРУ (1873-1882). Перетворив реальну гімназію на один з кращих навчальних закладів Росії з гуманітарним ухилом. Запросив до викладання чудових педагогів: П. О. Крестоносцева (засновника ВРК), Р. М. Пржшховського (фундатора метеорологічної станції), В. М. Ястребова (організатора музею в училищі), Г. Я. Близніна та ін. Після раптової смерті в Єлисаветграді (1876) свого вчителя, професора В. І. Григоровича виступив ініціатором спорудження пам'ятника на його могилі (1892). Автор підручника з російської словесності для реальних училищ, видрукованого в Єлисаветграді. З 10 березня 1881 по січень 1883 двічі на місяць видавав у Єлисаветграді журнал "Педагогический вестник" - перший у Росії часопис, незалежний від Міністерства народної освіти. У 1882 "за погляди, несумісні з діяльністю Міністерства", його не затвердили на посаді директора ЄЗРУ. Один з його учнів**

Євген Чикаленко згадує: „*Це був чоловік видатного розуму і неабиякий педагог: він зумів поставити себе так, що всі учні визнавали його безапеляційний авторитет; він володів розумами й серцями всіх...*”. Згодом працював директором Сімферопольської гімназії, попечителем Кавказького навчального округу (уклав перші мінгрельський та абхазький букварі), став сенатором.

20 – 85 років тому народився **Круть Юрій Зіновійович**, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач. У 1948 вступив на відділення слов'янської славістики Львівського університету ім. І.Я.Франка. Через рік був засуджений за «антирадянську агітацію», у 1953 звільнений зі зняттям судимості. Поновився в університеті, навчання в якому завершив у 1957. З 1967 по 1975 – науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та літературознавства ім. М.Т.Рильського АН УРСР. **З 1975 по 2004 працював у Кіровоградському державному педагогічному інституті імені О.С.Пушкіна (КДПУ імені В.К.Винниченка)**. Кандидат філологічних наук (1967), доцент. Автор наукових досліджень з фольклору та етнографії слов'ян: „Живварські пісні” (1971), „Хліборобська обрядова поезія слов'ян” (1973), „Інтернаціональне у сучасному слов'янському фольклорі” (1977) та ін. Готував статті до „Української літературної енциклопедії” (1988-1993). Написав брошуру „Деякі питання культури мови й етикету спілкування” та інших праць. Переклав з чеської мови твори Божени Немцовой «Дика Бара» (1970) та зі словацької – Андрея Гімавки «Семеро» (1975). Заслужений працівник освіти України (1999). Його ім'я внесене Кембріджським бібліографічним центром (Англія) до енциклопедії „Вчені світу”. Від Всеукраїнського товариства «Просвіта» нагороджений медаллю «Будівничий України».

21 – 55 років тому народився (м. Донецьк) **Вошакін Володимир Адріанович**, спортсмен (кінний спорт), тренер. У 1983 закінчив Київський інститут фізичної культури. З 1978 до 1986 – тренер-викладач Донецької ДЮСШ. **З 1986 працює тренером Олександрійської районної ДЮСШ, філія якої діє на базі Олександрійського кінного заводу № 174 в селі Лікарівці**. Володар кубків з кінного спорту СРСР (1989, 1990, 1991), Кубка світу (1992, 1998, 1999). Чемпіон X-ї літньої Спартакіади народів СССР у Москві. Багаторазовий чемпіон і володар кубка України. У 2000 в Москві на міжнародних змаганнях на коні «Шаблон» Олександрійського кінзаводу встановив рекорд у подоланні висоти (2м 15см). Майстер спорту міжнародного класу.

22 – 170 років тому народився (м. Єлисаветград) **Гродеков Микола Іванович** (1843-1913), генерал-губернатор Туркестану та Приморського краю, просвітитель, військовий письменник. У Примор'ї й дотепер існує

містечко Гродекове на його честь. Автор низки цінних військово-етнографічних праць: „Через Афганістан” (1879), „Война в Туркменії. Поход Скобелева 1880-1881 років” (1884), „Киргизи и каракиргизи Сыр-Дарьинской области”. Ініціатор створення Приморського відділення Російського географічного товариства, засновник першої на Далекому Сході публічної бібліотеки, природничо-історичного („Гродеківського”) та художнього музеїв у

Хабаровську, реального училища, 37 початкових шкіл. Під час правління в Приамур’ї домогся збільшення зарплати учителям у півтори рази. Генерал від інфантерії (1900). Член Державної Ради Росії (з 1902). Ім’я Гродекова носить Хабаровський красназнавчий музей. У Росії Корфовський лікеро-горілчаний завод виробляє горілку «Генерал-губернатор Гродеков», яка включена до програми «100 лучших товаров России».

22 – 90 років тому народився (м. Мурманськ) **Смолянський Олег**

Опанасович (1923-2006), хормейстер, композитор. Учасник ВВВ, був поранений, мав бойові нагороди. Демобілізувавшись, навчався в Сталінському (Донецькому) музичному училищі, потім у Київській консерваторії (клас професора М. Вериківського). **У 1960-1978 працював у Кіровограді. Викладаючи хорове диригування в музичному училищі, водночас успішно і плідно працював на ниві розвитку хорового мистецтва.**

Створив і керував хорами с. Надлак Новоархангельського району, „Барвінок” Кіровоградського ремонтно-механічного заводу, „Горлиця” Кіровоградського РБК, які здобули звання народних. Тривалий час очолював обласну організацію музичного товариства УРСР. Автор обробок народних пісень та власних творів. **У 1967 упорядкував збірку пісень місцевих авторів „Гарно, гарно серед степу”. Пісня О. Смолянського на слова Л. Народового „Земле моя” відзначена обласною комсомольською премією ім. Ю. І. Яновського.** Мелодія пісні протягом багатьох років використовувалась як музична заставка до популярної програми Українського радіо „Земля і люди”. Заслужений працівник культури УРСР. У Донецьку з 1979 також викладав у музичному училищі, працював хоровим диригентом, видав збірку пісень „Краю мій, рідний”. Керував народним хором «Веселка» Опітнянського центру української культури Ясинуватського району. В пам’ять про нього започатковано проведення фестивалю-конкурсу виконавців народної пісні ім. О. Смолянського, який у 2011 році отримав статус обласного.

22 – 65 років тому народився (с. Олексіївка Олександрійського району – нині не існує, зняте з обліку) **Панасюк Микола Іванович**, художник (графік і живописець, мініатюрист). **До 1965 навчався у Добродіїв-**

ській СШ Олександрійського району. У 1966 з відзнакою закінчив профтехучилище в Олександрії за фахом тесляр. У 1974 закінчив Одеське художнє училище, у 1986 – факультет станкової графіки Харківського художньо-промислового інституту. З 1974 по 1976 працював учителем малювання і креслення у Закарпатській області. З 1977 по 1981 викладав у Старокостянтинівській дитячій художній школі, 1986-1999 – у Чебоксарському художньому училищі та на художньо-графічному факультеті Чувашського державного педагогічного інституту Російської Федерації. З 2000 живе і працює у м. Кам'янці-Подільському Хмельницької області. З 1974 – учасник республіканських, всеросійських та міжнародних виставок (понад 20). Твори зберігаються у музеях (зокрема в Олександрійському краєзнавчому музеї) та приватних збірках. Влаштовано 15 персональних виставок. Член Спілки художників Росії (1992). Член Національної спілки художників України (2003).

24 – 65 років тому народився (м. **Чигирин**) **Ковальчук Микола**

Михайлович, лісівник, державний діяч. **Чигирин на той час входив до складу Кіровоградської області. Закінчив із золотою медаллю Деріївську СШ в Онуфрївському районі**, лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії з відзнакою (1971), **Кіровоградський державний технічний університет (2002, магістр фінансів)**. Більше 30 років віддав лісовій галузі. З 1977 по 1997 – директор Дніпропетровського держлісгоспу. **У 1997-1999 – генеральний директор ДЛГО „Кіровоградліс”.** **З 1999 по 2005 – заступник голови Кіровоградської облдержадміністрації.** Під його керівництвом створено понад 20 тисяч гектарів лісових насаджень у Дніпропетровській та Кіровоградській областях. Автор багатьох статей з питань лісництва, економіки та фінансів. **Один з авторів стратегії економічного і соціального розвитку Кіровоградщини до 2015. Ініціатор видання та один з авторів книги „Степ і ліс.” (2004). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2005).** **З 2010 – голова Кіровоградської обласної ради.**

24 – 65 років тому народився (сmt **Вільшанка**) **Жебровський Борис Михайлович**, педагог. У 1972 року закінчив Горьковський державний університет ім. М.І.Лобачевського в Росії за спеціальністю історик, викладач історії і суспільствознавства. Працював заввідділом Кіровоградського обкому комсомолу. З 1996 – начальник Головного управління освіти Київської міської державної адміністрації. Президент Міжнародного

педагогічного клубу європейських столиць, до складу якого входять 32 столиці Європи (з 1999). Кандидат педагогічних наук. Заслужений працівник народної освіти України (1998). З 2005 – перший заступник міністра освіти України.

25 – 180 років тому народився (Азербайджан) **Авшаров Агасібек** (1833-

1907), військовий діяч. В армії з 1845. Перебував на військовій службі у чотирьох російських імператорів! У чині корнета брав участь у Кримській війні у складі резервної Уланської дивізії. Після закінчення бойових дій у Криму *навесні 1856 полки резервної Уланської дивізії повернулися на місце постійної дислокації – військові поселення на Єлисаветградщині. У 1857 Авшаров був переведений у драгунський Український*

полк, 25.10.1860 отримав звання штабс-капітана. У 1861 вступив до Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища, яке закінчив з відзнакою у 1863 з нагородженням почесною шаблею.

До моменту свого призначення начальником найелітарнішого військового закладу Російської імперії Офіцерської кавалерійської школи (1897) Агасібек прослужив 38 років, пройшов за цей час шлях від кадета до генерал-лейтенанта. Загалом армійський стаж Авшарова – 62 роки!

26 – 80 років тому народився (м. Зінов'євськ) **Яровий Микола**

Антонович (1933-2005), педагог, організатор освіти. *Закінчив Кіровоградську школу № 2 (1948) та школу робітничої молоді № 2 (1951). У 1955 закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна.*

Три роки працював у Долинській середній школі № 1. З 1958 – у Кіровоградському обласному інституті удосконалення вчителів: методист, завідуючий методичним кабінетом. *У 1973-1999 – директор ОІУВ (нині Кіровоградський обласний інститут*

післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського).

За його керівництва інститут неодноразово визнавався кращим в Україні. Високу оцінку освітянської громадськості здобули дослідження методистів інституту з впровадження лекційно-практичної системи навчання **О. О. Хмури** та педагогіки **В. О. Сухомлинського**. Впродовж понад 25 років очолював обласне відділення педагогічного товариства. Заслужений вчитель України (1983). Лауреат обласної педагогічної премії ім. В. О. Сухомлинського (2003).

26 – 75 років тому народився (с. Гурівка Долинського району)

Секретарюк В'ячеслав Васильович (1938-2004), економіст. У 1960 закінчив енергетичний факультет Львівського політехнічного інституту. З 1968 по 1987 перебував на радянській та партійній роботі у Львові: голова

виконкому Львівської міськради, перший секретар Львівського міськкому КПУ (1980-1987). З 1987 по 1990 – директор НДІ побутової радіоелектронної апаратури Мінрадіопрому СРСР. У 1990-1991 – перший секретар Львівського обкому КПУ. Депутат Верховної Ради УРСР 9-11 скликань. Доктор економічних наук (1997). З 1997 очолював Західноукраїнську філію Державного підприємства „Укроборонсервіс” і водночас був президентом Фонду регіональних соціально-політичних та економічних досліджень „Злука”. Автор книг: „Формування ринку праці в нових умовах господарювання” (1992), «Рынок труда в переходный период: вопросы теории, методологии, практики» (1997), «Экономическая теория. Учебник» (2000, у співавт.), «Основы экономической теории» (2000, у співавт.). Його називають „комуністом з людським обличчям”. У 2009 вийшло 2-е видання книги „В’ячеслав Васильович Секретарюк. Людина, яку пам’ятатимуть”. Почесний громадянин м. Львова.

26 – 65 років тому народився (сmt Компаніївка) Косін Юрій

Олександрович, фотохудожник, викладач, мандрівник. У 1974 закінчив Київський політехнічний інститут, у 1988 - Київський інститут журналістської майстерності. Живе та працює в місті Ірпінь Київської області. Починаючи з 1987, проведено більш ніж 40 персональних вставок в Україні та за кордоном: Латвія, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Ізраїль, Польща, США, Росія. Велика кількість праць входять до приватних колекцій багатьох країн світу (Швейцарії, США, Німеччини, Росії, Ізраїлю, Франції, Бельгії, Голландії, Польщі, а також зберігаються в Фонді фотографії (Москва), у Музеї фотографії (Рига), у Ланкастерському університеті (Англія), в Національному музеї історії України. Понад 20 років займається кураторською діяльністю з організації виставок фотохудожників України. Розробив власний творчий метод, своєрідну авторську мову фотографії, названий „трансгресією”. Він базується, з одного боку, на світосприйнятті митця, а з іншого – на відповідній обробці фотоматеріалу. Викладач і куратор Незалежної Української Академії Мистецтв. Організатор і куратор фотогалереї «Ексар» (Україна), член Союзу Kulturforum (Німеччина), член художньої майстерні «Kulturwerkstatt Trier» (Німеччина). Постійний учасник телевізійної передачі „Своїми очима” на українському телебаченні, яка присвячена мандрівкам.

27 – 90 років тому народився (с. Іванівка Новоукраїнського району) Тарасенко Іван Іванович (1923-1943), військовий діяч. **Початкову освіту здобув у рідному селі.** У 1940 закінчив Магнітогорське залізничне училище. На фронтах ВВВ – з 1942. Відзначився у січні

1943 в бою під час звільнення селища Донського (нині Красновка) Ростовської області. Герой Радянського Союзу (1943, посмертно). Його іменем названо вулицю та міське ПТУ № 42 м. Картали Челябінської області.

28 – 95 років тому народився (с. *Василівка Онуфріївського району*)

Сухомлинський Василь Олександрович (1918-1970), геніальний педагог, письменник. Після закінчення у 1938 Полтавського педагогічного інституту вчителював у сільських школах Онуфріївського району. Учасник ВВВ, отримав важке поранення в боях під Ржевом у лютому 1942. У 1942-1944 – директор середньої школи в селі Ува Удмуртської АРСР. Завідуючий Онуфріївським райвно (1944-1948). **З 1948 до 1970 – директор середньої**

школи у селищі Павлиш Онуфріївського району. Розробив оригінальну систему навчально-виховної роботи з дітьми в школі та родині, яка здобула світове визнання. Кандидат педагогічних наук (1955). Член-кореспондент Академії педагогічних наук СРСР (1958). Заслужений учитель УРСР (1958). Герой Соціалістичної Праці (1968). Його педагогічна спадщина: 50 книг, 500 статей, 1500 казок для дітей. Вибрані твори у п'яти томах надруковані у 1977-1980. Праці павлиського Добротворця видані 53 мовами народів світу загальним тиражем понад 15 мільйонів примірників. Книга „Серце віддаю дітям” перекладена 30 мовами.

28 – 70 років тому народився (с. *Завадівка поблизу Кіровограда*)

Костенко Михайло Йосипович, художник. Закінчив Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1977). Педагогі з фаху – В. Борисенко, В. Перепадя. Працює в галузі декоративного та монументального мистецтва (кераміка). Основні твори: керам. панно “Дума про Степана Разіна” (1981), “Вікопомні Віхи” (1983), “Хвала рукам, що пахнуть хлібом” (1985), “Величальна пісня” (1987). Член Національної спілки художників України (1985).

28 – 65 років тому народився (м. Харків) **Набока Борис Стефанович**,

педагог. **Закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1970). З 1982 - директор Кіровоградської ЗШ № 22 з поглибленим вивченням інформатики.** Науковий керівник експериментальної науково-методичної лабораторії обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (з 1996). Започаткував науковий проєкт у галузі освітнього менеджменту „Азбука управлінської діяльності” (з 1997). Побачило світ з 1997

по 2003 16 науково-методичних посібників. Заснував шкільну газету „Алма

Mater”, яка експонувалася на 10 міжнародних педагогічних виставках „Освіта України” і визнана однією з кращих. У 1996-2003 видруковано 44 номери. Кандидат педагогічних наук (2001). Лабораторія, яка працює на базі школи, має свою веб-сторінку: www/regin.kr.ua/elisavet/sh_22_u.html.

29 – 90 років тому народився (*м. Новогергіївськ, Світловодськ*)

Гавеля Сергій Павлович (1923-1999), математик. У 1951 закінчив Львівський університет, працював у ньому до 1967. Потім викладав у Дніпропетровському університеті (1967-1973) та Київському політехнічному інституті (1973-1987). Доктор фізико-математичних наук (1968), професор (1970). З 1987 по 1991 – завідувач кафедри вищої математики, декан фізико-математичного факультету Запорізького університету.

29 – 80 років тому народився (*с. Каніж Новомиргородського району*)

Сандул Валентин Олексійович, журналіст, краєзнавець. **З 1961 – літпрацівник газети „Кіровоградська правда”.** **Через рік – редактор облтелерадіокомітету.** **З 1970 – власний кореспондент Українського радіо по Кіровоградській області.** Переїхавши до Києва, 8 років завідував редакцією видавничого відділу товариства „Знання” України. З 1993 по 2001 – співробітник Національної телекомпанії України, заступник головного редактора студії „Майдан” Київської державної телерадіокомпанії. **Опублікував у періодиці майже 1500 статей з історичного і мистецького краєзнавства. Автор і співавтор 8 книг”: „Кіровоград” (путівник), „Прославлені у віках”, „Ми йшли до тебе, Перемого!” та ін.** Для «Енциклопедії сучасної України», випуск якої триває, підготував близько 300 матеріалів. Член авіакосмічного товариства України.

30 – 160 років тому народився **Сокальський Григорій Григорович**

(1853-1913), земський лікар і громадський діяч. У 1878 закінчив медичний факультет Київського університету. **В Олександрійському земстві служив з 1878 до 1913. Завідував хірургічним відділенням міської лікарні та 1-ю медичною дільницею м. Олександрії.** **У 1910 обраний Олександрійським міським головою. Має чин статського радника. Дружина Надія**

Ріхардівна Сокальська була власницею приватної жіночої прогімназії в Олександрії. Його автобіографія міститься в книзі „Юбилейный сборник врачей имп. Киевского университета св. Владимира

выпуска 1878 года (Киев, 1903, с. 79-83), в якій Сокальський розповідає про дитинство, роки навчання в Києві, службу в Олександрійській земській міській лікарні та сімейне життя. У 1903 з нагоди 25-річчя земської діяльності Сокальського в Олександрії громада міста подарувала ювіляру фотоальбом зі світлинами міста, цінність якого сьогодні важко переоцінити. На знімку: будинок Сокальського в Олександрії.

30 – 55 років тому народився (с. Водяне Добровеличківського району)

Шевченко Сергій Іванович, історик, архівіст, краєзнавець, педагог. У 1981 закінчив історичний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. **З 1983 по 1991 працював директором Державного архіву Кіровоградської області. Очолював обласну філію Спілки архівістів України. З 1991 – на викладацькій роботі у КДПУ ім. В. К. Винниченка.** Кандидат історичних наук, доцент. Автор сотень статей історико-краєзнавчої тематики у кіровоградських часописах. У співавторстві з І.А.Козир написав навчальний посібник для шкіл Кіровоградщини „Історія рідного краю” (2001), разом з Т.І.Бабаком підготував брошуру „Історичний факультет: віхи зростання” (2001). Автор монографій: „Кіровоградщина – козацький край” (2001), „Українська доля Нової Сербії” (2004), „На пограниччі культур: Кіровоградщина-Польща в літературних зв'язках ХІХ-поч. ХХст.” (2004), „Старі стіни: Єлисаветградська громадська жіноча гімназія. 1860-1920 рр.”(2007) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (1996).

250 років тому (1763). Біля с. Копані Знам'янського району розкопано перший в історії скіфський курган кінця VII - початку VI століть до нашої ери, так звану Литу або Червону могилу. Знайдено меч із золотим окуттям, золоту діадему, 17 масивних золотих прикрас. Ініціатором розкопок був генерал-губернатор Новоросійського краю, генерал-поручик Олексій Петрович Мельгунов (1722-1788). Це дало початок розвитку скіфської археології в Російській імперії. «Мельгуновський скарб» зберігається в Ермітажі (Санкт-Петербург).

1.09.1888 (125 років тому). При Чорноліському лісництві в Єлисаветградському повіті (с. Водяне Знам'янського району) засновано лісову школу, яка існує дотепер.

3.08.1848 (165 років тому). Закінчилася епідемія холери в Єлисаветграді, яка тривала з 5 червня. Захворіло 1718 чоловік, померло 532.

4.09.1868 (145 років тому). Відбулося перше засідання Єлисаветградського наукового медичного товариства.

ОДИН – У ТРЬОХ ПОСТАСЯХ: РОСІЙСЬКИЙ ХУДОЖНИК ЙОСИП КОНСТАНТИНОВСЬКИЙ, ФРАНЦУЗЬКИЙ СКУЛЬПТОР ЖОЗЕФ КОНСТАН, ФРАНЦУЗЬКИЙ ПИСЬМЕННИК МІШЕЛЬ МАТВЕЄВ

15-28 квітня 1913 року Єлисаветградським благодійним товариством поширення грамотності й ремесел була влаштована Перша міська художня виставка – подія, як показав час, далеко не місцевого значення. З цієї нагоди у друкарні Немировського було видано каталог виставки. У першому розділі експозиції представлені твори образотворчого мистецтва (живопис, графіка та

скульптура) зарубіжних і російських художників (переважно одеситів) з приватних колекцій та місцевих митців. Єлисаветградські художники – це Сергій Ворожбит, Семен Данишевський, Ісидор Золотаревський, Феодосій Козачинський, Михайло Поляков, Амшей Нюренберг та ін.

Серед експонентів значиться й художник Йосип Константиновський, який надав на виставку «14 весенніх етюдів». Це була перша в житті виставка молодого митця, який тоді ще й не мав художньої освіти (лише наступного, 1914 року, Константиновський вступить до Одеського художнього училища). Тоді, коли каталог вперше потрапив мені до рук, це ім'я мені нічого не говорило. Інша справа – тепер, коли інтерес до спадщини цього всебічно обдарованого митця відроджується. Та й більш примхливої біографії, сповненої метаморфоз і драматизму, ніж та, що судилася Йосипу Самсоновичу Константиновському, важко й уявити.

Як і чому батьки Константиновського опинилися у місті Яффа в Палестині (нині – це туристичний і художньо-мистецький центр столиці Ізраїлю Тель-Авіва), достеменно невідомо (швидше за все, рятувались від переслідувань за революційну діяльність). Та хоч як там було, саме в Яффі – одному з найдавніших міст на планеті – у 1892 році народився Йосип Самсонович Константиновський.

Втім, уже через два роки сімейство повертається в Росію і поселяється спочатку в Одесі. А після першої російської революції 1905 року

Константиновські переїзять до Єлисаветграда і живуть у ньому до 1919 року. В якому навчальному закладі міста Йосип Константиновський здобував освіту, ми поки що не знаємо, але можна не сумніватися, що хлопець відвідував Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському земському реальному училищі. Як бачимо, Константиновського можна вважати не лише одеським художником (що давно вже зроблено), а й єлисаветградським. У 1914 році Йосип вступив до Одеського художнього училища. Як пейзажист і портретист брав участь в одеських виставках Товариства незалежних художників, яке очолював наш земляк Амшей Нюренберг (1887-1979).

Батько і брат Константиновського загинули в Єлисаветграді під час григор'євського погрому у травні 1919 року. Тоді, за даними Електронної єврейської енциклопедії, загони отамана Григорєва знищили від 1300 до 3000 євреїв. Амшей Нюренберг пише, що коли він прибув у Єлисаветград невдовзі після цих трагічних подій, батьки йому розповіли жакливі подробиці: ***«Убиты отец и старший брат твоего друга Зоси Константиновского... Говорят, что они были убиты на глазах Зоси, который чуть с ума не сошел. После похорон он куда-то сбежал».***

Про батька свого друга Нюренберг пише: ***«Старик Константиновский – рабочий-большевик... Он прятал у себя революционеров, в их числе был известный подпольщик Довгалевский. Константиновский для всех нас был символом человека с чистым, отзывчивым сердцем...».***

У жовтні того ж 1919 року Йосип Константиновський з дружиною Ідою пароплавом «Руслан», на борту якого було понад 600 пасажирів, емігрує, а точніше, повертається в Палестину і опиняється у місті, де він народився.

З 1923 року він жив і працював у Парижі, мав чудове ательє на Монпарнасі, зробив собі ім'я як скульптор-аніمالіст. Після 1930 року Константиновський поступово залишив заняття живописом і зосередився на скульптурі, працюючи з каменем і деревом; створював фігури тварин. Виставлявся у престижних салонах: Незалежних (1928-1931), Осінньому (1928, 1949, 1950) і Тюільрі (1932/1933). Влаштував персональні виставки в різних галереях (1930, 1936, 1946, 1948, 1957, 1960, 1964). Брав участь у виставці «Русские художники Парижской школы» (1961).

Наприкінці 20-х років Константиновський заради заробітку вирішив зайнятися літературною творчістю: почав писати твори французькою мовою. Щодо псевдонімів Константиновського, то, як згадує у своїй книзі «Одеса – Париж – Москва. Воспоминания художника» (2009) Амшей Маркович Нюренберг, з'явилися вони за таких обставин: ***«...Ильф (один з авторів «Дванадцяти стільців» - В.Б.) мне рассказал, как он с Зосей Константиновским в Париже искали псевдоним для его первой книги.***

– Как вам известно, – сказал Ильф, – французы не любят книг

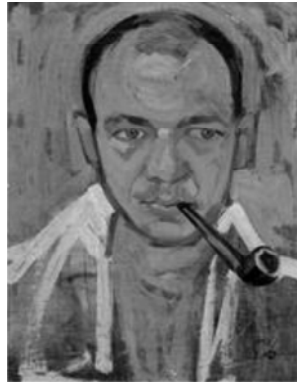
с длинными фамилиями авторов. И не покупают их. Думали укоротить Зосину фамилию. Решили оставить ему половину – «Констан». Но с этим псевдонимом он выступает как скульптор – на выставках. Остановились, наконец, на короткой, мной предложенной, сузубо русской фамилии – Матвеев».

Перша книга спогадів Мішеля Матвєєва „Люди пятого года” про події першої російської революції 1905 року була надрукована у 1928 році. Найвідоміший роман „Загнані” (1933) перекладений на 7 європейських мов, у ньому змальований кривавий єврейський погром 1919 року в Єлисаветграді та долі емігрантів з Росії в різних країнах світу, зокрема поневір'яння у Румунії. У 1936 році за збірник оповідань „Странная семья” Мішель Матвєєв навіть отримав літературну премію, згодом вийшли спогади „Вчера и давно” про дитячі роки в Єлисаветграді та Одесі 1914 року. В 1947 році побачила світ книга «Город художников», яка детально змальовує сумне життя маленької колонії російських художників у Парижі, а в 1959 році – роман про дитинство «Далеко, давно».

У 1964 році мер ізраїльського міста Рамат-Ган виділив Жозефу Констану безплатну майстерню, і він періодично жив то у Парижі, то в Ізраїлі. Після смерті ательє в Рамат-Гані претворили в музей Жозефа Констана.

Як не дивно і на превеликий жаль, жоден твір Мішеля Матвєєва російською мовою не перекладався. Нова хвиля інтересу до його роману „Загнані” спалахнула в 2010 році, коли з'явився німецький переклад твору. З цього приводу в журналі „Лехаим” (2010) опублікована блискуча розвідка відомого російського письменника і літературознавця Олега Юр'єва „Равномерная поступь несчастья, или роман с сигуранцей. Мишель Матвеев о жизни в страшном сне”. Аналізуючи мову і стиль твору нашого земляка, він називає його «предшественником и одним из источников экзистенциалистской прозы во французской литературе»: **«... Этот перевод его романа, вызвавший заметный энтузиазм в немецкой прессе (уже добрая дюжина рецензий во влиятельных газетах и на крупных радиостанциях), нагонит новую волну европейского интереса... Может быть, и время Мишеля Матвеева наконец-то пришло. Может быть, начинается его Большая Европейская Биография». Ось так!**

А загалом, наш край подарував Ізраїлю ще декількох видатних митців, які нині вважаються класиками єврейського образотворчого мистецтва. Це, насамперед, **уродженець затопленого Новогеоргіївська Пінхас Литвиновський** (1894-1985). Він прибув у Палестину в грудні 1919 року

на тому ж пароплаві «Руслан», що і Йосип Константиновський. Як живописець, Литвиновський зазнав впливу творчості французьких майстрів А. Матісса, П. Пікассо, Ж. Руо, індуїстської філософії та дзен-будизму, багато мандрував по світу. У 1980 році наш земляк став лауреатом Державної премії Ізраїлю у галузі образотворчого мистецтва. Йому також судилася й велика посмертна слава. У 1986 році через рік після смерті Литвиновського виставка його творів була влаштована у приміщенні Кнесету (парламенту) Ізраїля, а в 1990 році відбулася меморіальна виставка художника в Музеї Єрусалима.

У 1998 році світ побачив ґрунтовний альбом творів Литвиновського.

А ще в Єрусалимі з 1993 року існує відомий в Ізраїлі фотоклуб під назвою «Група Литви». Названий він так на честь Пінхаса Литвиновського, оскільки двічі на тиждень фотомайстри збираються у його старому єрусалимському будинку, де влаштовують виставки своїх творів та їх обговорення.

Уродженець Єлисаветграда Іссахар-Бер Рибак (1897-1935) був і живописцем, і графіком, і скульптором, і керамістом. Немов передчуваючи ранню смерть, він працював з неймовірною інтенсивністю. Рибак завжди з вдячністю згадував першого вчителя, єлисаветградського художника і педагога Ф.С.Козачинського, у якого навчався, відвідуючи Вечірні Рисувальні Класи при земському реальному училищі. Нині його називають яскравим представником «паризької школи» живопису, одним з найвизначніших європейських художників першої половини ХХ століття. І хоча Рибак

так і не встиг побувати на історичній батьківщині, у 1962 році вдова художника відкрила в Ізраїлі у місті Бат-Ям художній музей „Дім Рибака”.

Ще один наш земляк (народився у містечку Златополі) Хаїм Аттар (справжнє прізвище Аптекар) (1902-1953) емігрував до Палестини у 1922 році, де став одним із засновників кібуцу Ейн-Харод. У 1933 та 1937-1938 роках навчався у Парижі. Його улюблені жанри – портрет і натюрморт. Малював Хаїм Аттар дружину, дітей і членів кібуцу. У 1937 році відкрив у Ейн-Хароді школу мистецтв. У 1948 році в кібуці був створений музей мистецтва, присвячений його творчості – найбільший на півночі Ізраїлю.

На знімках: музей Жозефа Констана в Рамат-Гані; ізраїльські художники Іссахар-Бер Рибак, Пінхас Литвиновський, Хаїм Аттар.

ЖОВТЕНЬ

1 – 250 років тому народився (м. Харків) **Цебриков Роман Максимович** (1763-1817), піаніст, музикознавець, перекладач. Один з найосвіченіших меломанів кінця XVIII початку XIX століть. Грав на скрипці, флейті, клавикорді. З 1778 по 1784 навчався у Петербурзі. У 1784-1785 жив у Лейпцигу та Нюрнберзі, де вивчав німецьку, французьку й латинську мови. У 1785 повернувся в Росію, працював перекладачем у Колегії іноземних справ. У 1788-1789 – перекладач при похідній канцелярії **Г. О. Потьомкіна**.

Декілька місяців жив у Єлисаветграді, де був штаб російської армії. Вів щоденник, опублікований журналом „Русская старина” у 1895, в якому записував свої враження від подорожей, знайомств. Записи в Єлисаветграді свідчать про поширення клавірної музики у місті. Автор музично-естетичної праці „Фрагменты о музыке, размышляя о ней в нормальном понимании”; переклав на російську мову книгу І. Канта „Наблюдения об ощущении прекрасного и возвышенного”. (1804). Член Російської Академії наук (1809). Батько віце-адмірала Олександра Цебрикова (1802-1876) і декабриста Миколи Цебрикова (1800-1862) *(на знімку)*.

1 – 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Пирогов Андрій Іоаннікійович**, письменник. Під час громадянської війни був військовим фельдшером. Учасник ВВВ. На Кримському фронті виконував обов'язки начальника продовольства 51-ї армії. Майор, учасник оборони Криму (Аджимушкайські каменеломні). Важко пораненим у вересні 1942 потрапив у полон. Один з керівників повстання в'язнів у таборі смерті Маутхаузен 5-7.05.1945. Автор книг спогадів: „Этого забыть нельзя” (1961, 1963, 1965), „Крепость солдатских сердец” (1974) та ін.

1 – 90 років тому народився (с. Миронівка Світловодського району)

Петров Іван Семенович (1923-1990), художник, педагог. У 1948 закінчив Харківське художнє училище, у 1954 – Київський художній. Учасник ВВВ. 14 років викладав у Кримському художньому училищі (майстерня історико-батального живопису). З 1950 – учасник художніх виставок (понад 50). Твори зберігаються у вітчизняних та зарубіжних музеях і приватних збірках. Створив низку діорам: „Штурм Перекопу”,

„Штурм Бахчисарая графом Мініхом у 1736”, „Облога Корсуня київським князем Володимиром у 989 р.”. Автор серій графічних робіт, оформив 30 книг. У 1993 його роботи придбав Фонд культури Тайваню. Заслужений художник України (1983).

3 – 150 років тому народився (с. Секретарівка Олександрійського

повіту) **Чижевський Іван Костянтинович** (1863-1923), земський діяч, астроном, батько **Д. І. Чижевського**. Закінчив Псковський кадетський корпус і артилерійську академію. Служив у Кронштадтській фортечній артилерії. Викладав там фізику і математику. У 1889 одружився з **М. Д. Єршовою**, студенткою Академії мистецтв. За участь у народницькому гурткові перебував на засланні у Вологді. **У лютому 1892 повертається в Олександрійський повіт під нагляд поліції. З 1898**

по 1908 – дійсний член земської управи, завідував земськими школами. Їхня кількість з 1901 по 1912 подвоїлася і складала 183, не рахуючи 117 церковних. У 1903 в „Сборнике Херсонского земства” надрукував „Отчет о командировке на выставку по народному образованию при Курской губернской земской управе”. Захоплювався астрономією, був членом Російського товариства „Мироведения”, французького Астрономічного товариства. В „Известиях Русского Общества любителей мироведения” у 1913-1917 надруковано 14 статей. **Після революції 1917 був директором семирічної школи, викладав математику в Олександрійському сільськогосподарському технікумі.**

3 – 105 років тому народився (Пермська губернія) **Наумов Михайло**

Іванович (1908-1974), військовий діяч. З 1930 служив у прикордонних військах. У 1942-1943 – заступник начальника обласного штабу партизанського руху Сумської області. У 1943-1944 – командир партизанського з'єднання, яке здійснило три глибокі рейди на Правобережну й Західну Україну. **У лютому-березні 1943 партизани Наумова пройшли 12 районами Кіровоградщини, завдавши ворогові великих втрат.** Герой Радянського Союзу (1943). У 1945 закінчив курси

Вищого командного складу при Академії Генерального штабу. Генерал-майор. Герой Радянського Союзу. Автор документальних повістей „Хімельські походи” (1960), „Степовий похід” (1961).

3 – 90 років тому народився (с. Головківка Олександрійського району)

Братченко Іван Григорович (1923-2002), журналіст, письменник. Учасник ВВВ. У 1949 закінчив Київський педагогічний інститут. Працював власкором газети „Молодь України”, а з 1951 по 1981 кореспондентом

газети „Правда України”. Автор книг нарисів, оповідань та повістей: „Нашли свою судьбу” (1980), „Ровесники” (1983), „Мужество” (1985), „Огонь ведут „Катюши” (1985), „Пулеметчики” (1986), „Такая она, война” (1988), „Ему выпало жить” (1990). Заслужений журналіст УРСР. Лауреат обласної премії ім. Ю.І.Яновського. Почесний громадянин с. Головкивки.

3 – 95 років тому народився (*смт Нова Прага Олександрійського району*) **Плотнір Федір Миколайович** (1918-2011),

краєзнавець. Учасник ВВВ, закінчив військове училище, офіцер, в'язень концтабору Бухенвальд. У 70-ті роки ХХ століття допоміг досліднику української культури Григорію Нудзі встановити місцезнаходження хутора Припутні, де жив і помер легендарний автор всесвітньо відомої пісні „Іхав козак за Дунай” Семен Климовський (поблизу села Мошорине Знамянського району). Невтомний дослідник історії рідного селища. Домігся упорядкування пам'ятного знака на честь військових маневрів 1888 під Новою Прагою (архітектор О. Бернардацці), на свої кошти встановив обеліск на місці розстрілу новопрацьких євреїв під час Другої світової війни. За отримані від ФРН „остарбайтерські” гроші перевидав та розповсюдив серед бібліотек області книгу Г. Нудьги „Козак. Філософ. Поет”, підготував та видав свої краєзнавчі розвідки „Петриківські бувальщини”, „Новопрацький літопис”, «Наші земляки». Зібрав колекцію екслібрісів шевченківської тематики. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова.

3 – 85 років тому народився (*м. Зінов'євськ*) **Шурапов Володимир**

Петрович, поет, прозаїк, театрознавець. Закінчив історичний факультет Одеського університету (1962). *Працював журналістом (1962-1968), старшим редактором обласної студії телебачення (1968-1974), помічником голови обласної ради народних депутатів (1974-1991). З 1993 – керівник літературно-драматичної частини обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького, дослідник його історії.* Автор понад 20

статей про видатних діячів театрального мистецтва нашого краю для Енциклопедії Сучасної України. Автор книги поезій „Мої лелеки”(1984); збірки пісень та романсів „Симфонія душі” (1997), „Минута грез” (2000) та ін.; театрознавчих праць „Театр Марка Кропивницького: минуле і сучасне” (2001), „Театру Марка Кропивницького – 120” (2002), „Про що мовчить сцена...” (2002), „Єлисаветградський Сусанін” (у співавт. з

Р. Федосеєвою, 2003), „Синьйор Монтеккі” (2003), „Мельпомени рік благословенний або Знак долі” (2004), „Земний уклін тобі, солдате...” (у співавт. з Р. Федосеєвою, 2005), поеми-спогаду „Як нам болить за тебе, Україно...” (2008) та ін. Автор текстів понад 120 пісень. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2002). Лауреат обласної журналістської премії (2004). Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка. Заслужений працівник культури України (2012).

5 – 160 років тому народилася (Санкт-Петербург) **Марія Олександрівна Романова** (1853-1920), велика княжна, дочка Олександра II. **Детальніше у нарисі «ПОЧЕСНИМ ПРЕЗИДЕНТОМ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО БЛАГОДІЙНОГО ТОВАРИСТВА ПОШИРЕННЯ ГРАМОТНОСТІ Й РЕМЕСЕЛ (1873-1914) БУЛА... ГЕРЦОГІНЯ ЄДІНБУРЗЬКА, ПРАВИТЕЛЬКА ШОТЛАНДІЇ»**

8 – 115 років тому народилася (с. Рівне Новоукраїнського району)

Бикова Зінаїда Григорівна (за чоловіком **Микитенко**) (1898-1973), педагог, літератор. **До 1911 навчалася в однокласній земській та двокласній міністерській школах рідного села і Бобринецькій жіночій гімназії (до третього класу), потім – у Єлисаветградській громадській жіночій гімназії, яку закінчила у 1916** за фахом учительки початкових училищ з правом „займатися навчанням і вдома”. Отримала **призначення у с. Рівне, до школи, де вчилася з Іваном Микитенком – своїм майбутнім чоловіком, видатним українським письменником**. Під псевдонімом „Зінаїда Ен” виступає з віршами і драматичними етюдами у періодиці, на зібраннях членів літстудії. Після переїзду до Харкова навчалася на літературному факультеті Інституту народної освіти, була аспіранткою НДІ літературознавства ім. Т.Г.Шевченка, згодом працювала у ньому позаштатним науковим співробітником. Вірші та літературно-критичні рецензії друкувала у часописах: „Гарт”, „Червоний шлях”, „Молодняк”, „Критика». Після того, як І. Микитенка репресували і розстріляли, 19 років жила з тавром „дружини ворога народу”. Викладала українську мову і літературу у київських школах (до 1958), зберігала архів і бібліотеку чоловіка.

8 – 190 років тому народився **Аксаков Іван Сергійович** (1823-1886), поет, публіцист, видавець. Автор багатьох поетичних творів, поеми „Бродяга” (1846-1850), історико-літературної праці „Федор Іванович Тютчев” (1874) та ін. У 1853-1854 за завданням Російського Географічного товариства вивчав економічні відносини в Україні. **У праці „Исследование о торговле на украинских ярмарках” (1858) окремих розділ присвячений єлисаветград-**

ським ярмаркам. Написав спогади про перебування в Єлисаветграді.

8 – 75 років тому народився (с. *Ветрівка Кіровоградської області*)

Заболотний Олександр Михайлович, художник. У 1972 закінчив Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова. Педагогі з фаху – В. Овчинников, В. Савинов. Працює в галузі станкової графіки, живопису. Основні твори: “Моє дитинство” (1985); “Гопак”, серія “Вечорниці” (1989); “Мелодії життя” (1998); “Натюрморт „Квіти” (1998); “Весняні квіти” (2007). Член Національної спілки художників України (1967).

9 – 135 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Пулевич**

Веніамін Михайлович (1878-1954), військовий діяч, поет. **У 1898 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, у 1904 – Академію Генерального штабу. **Почав службу корнетом Олександрійського гусарського полку**. Учасник російсько-японської, Першої світової, громадянської та Другої світової воєн. Полковник (1913). У 1916-1917 – командир Лубенського гусарського полку. Генерал-майор (1917), начальник штабу 3-ї Донської козачої дивізії. В Армії Української Держави – з 1.04.1918 по 21.11.1918. Генерал-хорунжий. Потім виїхав до Одеси, приєднався до Білого руху у вересні 1919. З 1920 – в еміграції (Югославія). Під час 2-ї світової війни служив у Російському Корпусі: командир 2-го батальйону 4-го полку (гауптман), потім командир запасного класу з карате. Чотириразовий чемпіон Європи з цього виду спорту. Підготував близько 30 переможців чемпіонатів Європи і світу. Організував і очолив Міжнародну та Всеукраїнську федерацію карате-до, яка має 18 філій у країнах Європи. Заслужений тренер України. Тренер збірної України з карате.

10 – 55 років тому народився (*м. Бобринець*) **Галан Валерій**

Васильович, спортсмен, тренер. Закінчив Владивостоцьке морехідне училище, Одеську юридичну академію, Харківський державний університет фізичної культури. Майстер спорту міжнародного класу з карате. Чотириразовий чемпіон Європи з цього виду спорту. Підготував близько 30 переможців чемпіонатів Європи і світу. Організував і очолив Міжнародну та Всеукраїнську федерацію карате-до, яка має 18 філій у країнах Європи. Заслужений тренер України. Тренер збірної України з карате.

12 – 110 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Тарковський**

Валерій Олександрович (1903-1919), старший брат поета Арсенія Тарковського. Син учительки Марії Данилівни Рачковської і колишнього народовольця Олександра Карловича Тарковського. Хрещений в

Успенському соборі. Був справжнім вундеркіндом. Уже в 7 років писав маленькі повісті, оформляв музику на домашніх концертах, захоплювався астрономією. У 13 років видавав рукописний журнал “Осенние мысли”. **Став активним учасником революційних подій в Єлисаветграді.** У 1917 був спочатку в лавах есерів,

потім вступив до української Конфедерації анархістів “Набат”. Під різними псевдонімами (один з них “Кід”) писав полум’яні вірші й статті. Організував гурток революціонерів-анархістів. Загинув у бою з григор’євцями на підступах до Єлисаветграда. На знімку 1911 року: брати Тарковські. В одному з кращих віршів („Еще в ушах стоит и гром и звон...”, 1976), присвячених братові Валерію, Арсеній Тарковський згадує:

*Мы оба (в летних шляпах на резинке
В сандалиях, в матросках с якорями)
Еще не знаем, кто из нас в живых
Останется, кого из нас убьют...*

17 – 115 років тому народився (с. **Високі Байраки Кіровоградського району**) **Карін-Даниленко Сергій Тарасович** (справжнє прізвище **Даниленко**) (1898-1985), співробітник

радянських спецслужб, письменник. **Закінчив Єлисаветградське комерційне училище (1919)**, навчався у Київському університеті. Спочатку брав участь у національно-визвольних змаганнях на боці УНР, під час німецької окупації зблизився з більшовиками, став суперагентом ЧК. У 1921 був відправлений за кордон до отамана **Ю. Тютюнника**, якого переконав у готовності

України до повстання. Отамана було схоплено відразу після переходу кордону. У 1937 репресований за „контрреволюційну діяльність”, витримав усі тортури, винним себе не визнав. Згодом реабілітований. У 1969-1972 опублікував книги: „Час розплати”, „Дорогою ганьби і зради”, „Уніати” та ін. Включений до Енциклопедії найвидатніших співробітників радянських спецслужб, виданої у Москві.

18 – 160 років тому народився **Сіверс Фаддей Васильович** (1853-1915), військовий діяч. Закінчив Варшавське піхотне юнкерське училище (1872) та Миколаївську академію Генштабу (1881). Учасник російсько-турецької війни 1877-78, командир роти Петербурзького гренадерського полку. Потім служив у лейб-гвардії Семенівському полку. З 1881 – старший

ад'ютант 1-ї кавалерійської дивізії. **У 1884-1890 викладав тактику в Єлисаветградському юнкерському кавалерійському училищі.** Під час Першої світової війни – генерал від інфантерії, командував 10-ю армією Північно-Західного фронту, яка у лютому 1915 потрапила в оточення в Августовських лісах у Східній Пруссії. Загальні втрати армії склали близько 56 тис. чол. і 185 гармат. Після поразки був відправлений у відставку. Як і генерал Самсонов, покінчив самогубством.

19 – 55 років тому народився (*сmt Олександрівка*) Кузик Борис

Миколайович, – військовий і державний діяч Російської Федерації, благодійник. **Закінчив із золотою медаллю Олександрівську середню школу № 1**, з відзнакою Ярославське вище військово-фінансове училище та Фінансову академію при уряді Російської Федерації. Служив у Збройних Силах на посадах керівника фінансово-економічної служби дивізійної та армійської ланки і в Центральному апараті Міністерства оборони РФ. З 1994 працював помічником Президента РФ з питань промислової політики і військово-технічного співробітництва. Президент Інституту економічних стратегій. Академік Академії військових наук Росії, доктор економічних наук, заслужений діяч науки Росії, генерал-майор, генеральний директор промислового холдингу „Нові програми і концепції”. Автор восьми книг: „Російська зброя: війна і мир”, „Оборонно-промисловий комплекс Росії: прорив у XXI століття” та ін. Лауреат Державної премії Росії у галузі науки і техніки (2002). **У співавторстві з олександрівським краєзнавцем В.В.Білошапкою написав та видав своїм коштом книги: „Олександрівка. Погляд крізь віки” (2001), „У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини” (2002), „Олександрівський меридіан: люди, події, час” (2003) та інші. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова 2002. Заснував іменну стипендію для кращих освітян Олександрівського району.**

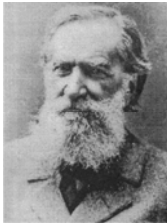
20 – 70 років тому народився (*с. Надлак Новоархангельського району*) Танський Дмитро Іванович, поет і журналіст. **У 1971 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна.** За фахом вчитель російської мови та літератури. Автор збірок гумору та лірики: «Цибуля і секс», «Знахарі з-під колоди», «Танці на узліссі», «Журавлиний обрій», «Де відкривається душа». Його вірші, покладені на музику кіровоградськими композиторами, неодноразово відзначалися на обласних та Всеукраїнських конкурсах-фестивалях вокально-хорового співу.

21 – 100 років тому народився (*сmt Новгородка*) **Семенов Дмитро Іванович** (1913-2006), військовий діяч. **Закінчив Новгородківський сільськогосподарський технікум**, військово артилерійське училище. Учасник ВВВ. Майор, командир дивізіону. Бойове хрещення отримав під Могильовом, у Білорусії. Воював на Дону і в Донбасі, під Житомиром і Львовом. Особливо відзначився під час форсування Дунаю південніше Будапешта. Герой Радянського Союзу (від 24.03.1945). Учасник Параду Перемоги у Москві 24.06.1944. **Після війни жив і працював у Кіровограді, тривалий час був начальником будівельно-монтажного управління “Кіровоградводбуд”. Заслужений меліоратор України. Почесний громадянин м.Кіровограда (2005).**

22 – 175 років тому народився (м. Санкт-Петербург) **Близнін Гаврило Якович** (1838-1901), педагог. Закінчив Рішельєвський лицей в Одесі, продовжив навчання у Парижі. Після повернення почав викладацьку діяльність в Одеському комерційному училищі (1865-1868). **З 1870 і до кінця життя (понад 30 років!) викладав у Єлисаветградському земському реальному училищі природничі науки та хімію, завідував кабінетом природознавства; був головою Товариства охорони народного здоров'я. Один з фундаторів та перших директорів Єлисаветградської Громадської бібліотеки (з 1897). Понад чверть століття керував метеостанцією ЄЗРУ (з 1882).** Кореспондент Головної Фізичної обсерваторії АН (1885). **Після смерті видано книгу „Пам'яті Г. Я. Близніна” (Єлисаветград, 1902), засновано стипендії Близніна для трьох кращих учнів реального училища.**

22 – 115 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Лемберг Олександр Григорович** (1898-1974), кінооператор. У кіно – з 1914. З 1916 – оператор ігрових фільмів (спільно з батьком). Під час першої світової війни – фронтовий оператор. Знімав хроніку громадянської війни, відомий зйомками В.І.Леніна (4 сюжети з травня по листопад 1917). Брав участь разом з іншим уродженцем Єлисаветграда О. Разумним у зйомках похорону Леніна (грудень 1924). Фронтowa хроніка О. Лемберга часів громадянської війни увійшла до фільмів: «Оборона Царицына» та «XI армия» (1919). У 1919-1920 залучався до роботи на агітпароплаві та агітпоїзді ВЦВК. Входив у групу „кінооків” під керівництвом геніального кінодокументаліста Д. Вертова, брав участь у зйомках фільму „Шоста частина світу” (1926).

Оператор-постановник художніх фільмів: «Трагедия Евлампия Чиркина» (1925), «Когда пробуждаются мертвые» (1926), «Машинист Ухтомский» (1926), «На рельсах» (1927). Як актор знявся у фільмах «Тобаго меняет курс» (1965) та «Исход» (1967).

25 – 215 років тому народився **Скаржинський Віктор Петрович** (1788-1861), військовий і громадський діяч, пропагандист степового та полезахисного лісорозведення в Україні. Учасник Вітчизняної війни 1812, генерал-майор. На власні кошти створив ескадрон з 180 селян. **Перший садовод та лісівник Єлисаветградського повіту, гласний Єлисаветградського повітового земського зібрання.** Організував у своєму маєтку експериментальне господарство з поліпшеними сівозмінами, застосував зрошення лучних угідь, заклав сад (221 сорт плодових дерев) з виноградником, розкішний дендрарій (270 американських та європейських видів дерев). **Володів частиною села Нижчі Верещаки (до 1834).** **Син Віктор Вікторович Скаржинський на початку ХХ ст. був предводителем дворянства Єлисаветградського повіту, гласним Єлисаветградського земства.**

26 – 165 років тому народився (м. Полтава) **Маркович Дмитро Іванович** (1848-1920), юрист, історик, державний і громадський діяч, белетрист; небіж фольклориста та етнографа, чоловіка Марка Вовчка Опанаса Марковича. Навчався у Новгород-Сіверській (з 1859) та Вологодській гімназіях. Закінчив юридичний факультет Новоросійського університету в Одесі (1873). Працював слідчим у Кишинівському повіті. **Займає у Єлисаветграді посаду товарища прокурора, був учасником єлисаветградського гуртка „Громади” О. Михалевича. Після арешту гуртківців упорядкував та видав у Петербурзі (1886) літературний альманах „Степ”, підготовлений єлисаветградськими літераторами.** Представлений у ньому п'ятьма оповіданнями: „Из уголовщины”, „Два платочки”, „Іван із Буджака”, „Шматок”, „Омелько каторжний”. З 1917 – діяч УНР, генеральний прокурор; з грудня 1917 – Генеральний суддя Генерального суду УНР, а з 29.04.1918 – прокурор Генерального суду, з липня 1918 – сенатор Української Держави.

26 – 130 років тому народилася (м. Шпола, Черкаської області) **Балановська Леоніда Миколаївна** (1883-1960), оперна співачка (сопрано), **онука настоятеля Єлисаветградського собору І. Левицького. Навчалася у приватній гімназії Єфимовської в Єлисаветграді.** Закінчила 1906 Петербурзьку консерваторію. 1906-1908 - солістка Київської російської опери, 1908-1919 та 1925-1926 - Великого

театру (Москва), 1926-1933 - Харківського театру опери та балету. 1927-1933 - викладач Харківського музично-драматичного інституту. З 1941 – професор Московської консерваторії. Була членом музично-драматичного товариства “Кобзар” у Москві (1909-1912). **Неодноразово виступала у Єлисаветграді. 1918 разом з К. Шимановським брала участь в організації музичного життя міста. Чоловік – відомий театральний діяч Іван Екскузович (1882-1942) – також уродженець**

Єлисаветградщини.

27 – 125 років тому народився (м. Гуляй-Поле) **Махно Нестор Іванович**

(1888-1934), один із лідерів анархістського руху в Україні. **Був одружений на уродженці с. Піщаний Брід Добровеличківського району Г. А. Кузьменко. Вів бойові дії на території сучасної Кіровоградщини. Зокрема 27.09.1919 під Перегонівкою (Голованівський район) здобув зі своїм військом найвизначнішу перемогу над денікінською армією (понад 18 тисяч убитих, 5 тисяч полонених – 15 відсотків особового складу Добровольчої армії). 27.07.1919 у**

с. Сентовому (Родниківці) Олександрівського району підступно убив отамана М. Григор'єва. Помер у Парижі, урну з прахом замуровано в стіні комунарів на кладовищі Пер-Лашез.

27 – 75 років тому народилася (м. Знам'янка) **Білецька-Бугайова**

Неоніла Миколаївна, актриса. Закінчила Державний інститут театрального мистецтва ім. А.В.Луначарського у Москві (1965). **Працювала у театрах Кіровограда (1956-1959), Донецька, Маріуполя. З 1980 – у Київському театрі драми і комедії. Ролі: Параска „97” Куліша, Олена „Голубі олені” Коломійця, Женья Комелькова „А зорі тут тихі...” Васильєва, Б'янка „Приборкання непокірної” Шекспіра та ін. Народна артистка України (з 1978).**

29 – 95 років тому народився (м. Астрахань) **Луконін Михайло Кузьмич** (1918-1976), поет. У 1937 закінчив Сталінградський

учительський інститут, до 1941 навчався у Літературному інституті ім. М. Горького. Учасник ВВВ, один з кращих поетів-фронтовиків. **Брав участь у визволенні Кіровоградщини.** Значна частина фронтових віршів зібрана у його першій книзі «Сердцебиение» (1947). Автор поеми «Рабочий день» (Державна премія СРСР, 1949). **Одна з глав поеми „Дорога к миру” (1950)**

розповідає про визволення Кіровограда від німецької окупації. Лауреат Державної премії СРСР (1973). Секретар правління Спілки письменників СРСР (з 1971)

30 – 100 років тому народився (с. **Новий Стародуб Петрівського району**)

Лубенець Григорій Кузьмович (1913-1987), державний діяч УРСР. Після закінчення 1940 Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту працював на інженерних та керівних посадах. У 1963-1967 – міністр будівництва УРСР. З 1967 – міністр будівництва підприємств важкої індустрії УРСР. Здійснював керівництво великомасштабних будівництв (прокатний стан 5600 на заводі «Азовсталь», Криворізької доменної печі № 9). **Сприяв будівництву нового приміщення школи в рідному селі та кінотеатру «Ятрань» у Кіровограді.** Депутат Верховної Ради УРСР 6-10 скликань. Кандидат технічних наук. Автор 122 праць з організації виробництва і управління будівництвом. Нагороджений трьома орденами Леніна, двома Трудового Червоного Прапора та ін. Герой Соціалістичної Праці (1958). Похований на Байковому кладовищі у Києві.

30 – 95 років тому народився (с. **Мошорине Знамянського району**)

Маляренко Михайло Софронович (1918-1985), військовий діяч. На фронті з перших днів ВВВ. Служив в артилерії, був навідником гармати. Відзначився в боях з чехословацьке місто Бельсько, коли особисто знищив два доти противника і взяв у полон 4 гітлерівців. Герой Радянського Союзу. Після війни жив у м. Сочі.

30 – 75 років тому народилася (с. **Червонокам'янка Олександрійського району**)

Логачевська Світлана Панасівна, педагог. **У 1957 закінчила Олександрійський педагогічний технікум, у 1969 – факультет педагогіки і методики початкового навчання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1968 працює у Балахівській школі-інтернаті Петрівського району, після її закриття – учителем початкових класів Балахівської восьмирічної школи. З 1963 – керівник школи передового досвіду. Кандидат педагогічних наук (1998).** Розробила програму авторських курсів з проблеми „Диференційований підхід до навчальної діяльності молодших школярів в умовах масової школи”. Автор книг та навчальних посібників „Дійти до кожного учня” (1990), „Диференціація у звичайному класі” (1998), „Мій помічник з математики”

(1999), „Вчись розв'язувати задачі” (2000). Заслужений учитель України (1976).

30 – 60 років тому народилася (Московська область) **Пашукова Тетяна**

Іванівна, психолог. *Після закінчення у 1978 факультету психології МДУ ім. М. В. Ломоносова була направлена на роботу в КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Доктор психологічних наук, доцент кафедри практичної психології КДПУ ім. В. К. Винниченка.* Автор понад 80 наукових праць з проблем психології особистості. Спеціалізується на дослідженні егоцентризму як соціально-психологічного явища, якому присвятила монографії: „Егоцентризм у підлітковому і юнацькому віці:

причини і можливості корекції” (1998), „Егоцентризм: феноменологія, закономірності формування і корекції” (2001).

30 – 55 років тому народився (с. **Тарасівка Олександрівського**

району) Бирзул Василь Іванович, журналіст. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1980). Працював у редакції інформації Українського радіо (програма „Промінь”), спеціальним кореспондентом „Останніх вістей” (з 1981). З перших днів Чорнобильської катастрофи впродовж року розповідав про хід рятувальних робіт (1986-1987). З 1994 – ведучий інформаційних програм

Українського телебачення. Вів репортажі з „гарячих” точок: Косово, Південний Ліван, Сьера-Леоне. Нині – віце-президент Національної телекомпанії „Україна”, ведучий інформаційно-аналітичної програми „Панорама”. Заслужений журналіст України (2000).

Жовтень – 110 років тому народився (с. **Протопоівка**

Олександрійського району) Лисогоров Сергій Дмитрович (1903-1994), учений у галузі землеробства. У 1925 закінчив Херсонський сільськогосподарський інститут, з 1939 викладав у ньому. У післявоєнні роки був завідувачем кафедри загального і зрошувального землеробства. Доктор сільськогосподарських наук (1949), професор (1951). Автор книг „Зрошувальне землеробство” (1965), „Особливості зрошувального землеробства на Україні” та багатьох інших наукових

праць. Почесний громадянин м. Херсона (1967).

16.10.1913 (100 років тому). У неділю на іподромі Єлисаветградського конярського товариства відбувся матч між командою футбольного гуртка «Ельворті» та командою місцевої чоловічої гімназії. Перемогу з рахунком 4:1 здобули ельвортівці.

ЕКСПОРТ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: З ЄЛИСАВЕТГРАДА – В ПЕТРОГРАД І В ЗВОРОТНЬОМУ НАПРЯМКУ, АБО ЯК ЄЛИСАВЕТГРАДЦІ СТАЛИ СПОЧАТКУ ЗІНОВ'ЄВЦЯМИ, А ПОТІМ КІРОВОГРАДЦЯМИ

У 1927 році до 10-ї річниці Жовтневої революції у Зінов'євську (так у 1924 році перейменували Єлисаветград) було видано книгу «Годы борьбы. Сборник материалов по истории революционного движения на Зиновьевщине», і вона майже відразу потрапила в категорію заборонених. Ще б пак! Через кілька місяців після перейменування міста, в грудні 1925 року, на XIV з'їзді ВКП (б) Зінов'єв, підтриманий Каменєвим і ленінградською делегацією, виступив проти Сталіна, за що у 1926 році його зняли з усіх посад, усунули від керівництва Ленсоветом та вивели з Політбюро. Більше того, у 1927 році (коли книга побачила світ!) колишнього голову

Комінтерну Григорія Зінов'єва навіть виключили з партії!

Так почалося падіння в «слепящую тьму» (назва знаменитого роману Артура Кестлера про великий терор в СРСР) найближчого соратника Леніна: з усієї верхівки більшовицької партії лише вони були на «ти», називаючи один одного «Гришею» та «Володею». Тривало це падіння 10 років і завершилося розстрілом у 1936.

Разом із Зінов'євим в неофіційній опалі, певно, опинилося і його рідне місто, нещодавно перейменоване на його честь у Зінов'євськ. Так, у свою чергу, почався занепад донедавна славного міста Єлисаветграда. Можна лише уявити, як морально потерпали мешканці міста, читаючи в газетах про страшні злочини перед партією та народом свого земляка Зінов'єва, якого, на свою біду, ще й обрали почесним головою Зінов'євського окружного виконкому та членом Зінов'євської міськради. Адже вони, живучи у місті Зінов'євську, мимоволі всі стали «зінов'євцями».

Можна не сумніватися, що вони мріяли якомога швидше позбутися «ворожого» імені. І не тільки мріяли, а й намагалися це зробити. У лютому 1928 року, як свідчать архівні документи, президія Зінов'євського окружного виконкому прийняла рішення про порушення перед ВУЦВК питання щодо перейменування м. Зінов'євська та його округи в м. Дзержинськ та Дзержинську округу на честь засновника ВЧК Фелікса Едмундовича Дзержинського (1877-1926). Не дочекавшись відповіді, у вересні того ж року окружний виконком знову звернувся в Центр з аналогічним клопотанням. Чому тоді побажання нещасних зінов'євців стати дзержинцями не отримало схвалення, залишилося невідомим. Довелося чекати на перейменування ще 6 років.

Однак фатально не пощастило знову. Зінов'євськ ні сіло, ні впало став спочатку Кировом, а у 1939 році – Кіровоградом. Якщо до 1991 року ця штучна назва особливо не дратувала, то після здобуття Україною незалежності сприймається як справжня аномалія. Ми, кіровоградці, по суті опинилися, як і наші попередники, зінов'євці, у доволі скрутній ситуації. Внаслідок чого місто (Єлисаветград), яке ще на початку ХХ століття ледве не стало губернським, може втратити, коли відбудеться адміністративно-територіальна реформа, навіть статус обласного (і не в останню чергу – через назву Кіровоград).

Відповідно й доля так невдало названої книги (мова у ній насправді йде про історію революційного руху на Єлисаветградщині) склалась драматично – її заборонили. А коли у часи перебудови та після розпаду СРСР вона стала доступною, інтерес до неї згас. А даремно!

Особливий інтерес викликає глава «Создание самостоятельной большевистской организации». Попри те, що уродженці Єлисаветградщини Зінов'єв і Троцький після Лютневої революції 1917 року почали активну підготовку соціалістичної революції у столиці Російської імперії, у їхньому рідному місті революційною ситуацією і не пахло. У передмові до книги «Годы борьбы...» про це сказано відверто: **«...В отношении своей политической активности тогдашний Єлисаветград... был погружен в глубокую политическую спячку». «Єлисаветградский пролетариат, особенно в самой своей многочисленной части “эльвортвской” оставял желать много лучшего и отрадного в отношении своей политической сознательности и революционности».**

На початку вересня 1917 року з Петрограда в Єлисаветград прибули товариші Закс та Гомберг, і організаційна робота закипіла: вже 17 вересня ними була створена Єлисаветградська організація РСДРП (б). Її першим головою було обрано «товариша з Петрограда» Закса. Перебував він у Єлисаветграді до грудня 1917 року, супроводжуючи Григорія Зінов'єва, який прибув до рідного міста 21 листопада 1917 року і виступав з агітаційною промовою у приміщенні Зимового театру. Потім Закс працював у Миколаєві, де також створив місцеву організацію РСДРП (б). На 2-му з'їзді КП(б)України 22 жовтня 1918 року був навіть обраний членом ЦК.

Давайте познайомимося ближче з першим головою єлисаветградських більшовиків. Отже, Самуїл Маркович Закс (1884-1937) (літературні псевдоніми «И.И.Гладнев» та «И.И.Гладышев», партійні – «Александр» і «Хома Брут») – син багатого петербурзького фабриканта Маркуса Рафаїловича Закса. В 1905 році вступив у лави РСДРП (спочатку був меншовиком, а з 1906-го – більшовиком). У 1911-1912 рр. – секретар і редактор пролетарської газети більшовиків «Звезда», потім працював у газеті «Правда» та видавництві «Прибой», завідував фінансовою частиною більшовицького журналу «Вопросы страхования». Згодом очолював Петроградський філіал «Экспортно-импортной конторы» Парвуса-Ганецкого. В липні 1917 року на кошти батька купив за 144 тис. руб. друкарню «Труд» у Петрограді, де видавались більшовицькі газети та агітаційна література. Потім, як ми вже знаємо, займався створенням в Єлисаветграді більшовицької організації. В 1918–1920 році Закс перебував на нелегальній роботі в Німеччині. Після повернення – на керівних посадах у радянських та партійних видавництвах, редакціях газет «Пролетарий», «Красная газета», «Ленинградская правда». В 1925 році Самуїл Маркович примкнув до так званої «нової опозиції» на чолі із Зінов'євим і Каменєвим, від якої відійшов після 15-го з'їзду ВКП(б) (1927). З 1928 року – завідувач іноземного відділу ТАРС. З партії був виключений у 1935 році. З 1930 по 1937 рік працював у видавництві «Советская энциклопедия», брав участь у підготовці 1-го видання «Малой советской энциклопедии». 17 серпня 1936 року Закс був заарештований, «как глава троцкистской террористической группы, готовившей покушение на товарища Сталина», і звісно розстріляний. Та найцікавіше для нас у біографії Самуїла Марковича те, що він доводився родичем... Зінов'єву – був одружений на його рідній сестрі, уродженці Єлисаветграда Лії Аронівні Радомисьльській (1898-1938), яка також була розстріляна.

А для іншого партійного діяча з Петрограда Сергія Семеновича Гомберга (псевдонім Зорін) (1890-1937) Єлисаветград – взагалі рідне місто. Він був сином місцевого рабина. Революційною діяльністю займалися також старші брати Веніамін та Олександр. У 1904-1905 році підлітком Сергій поширював заборонену літературу серед робітників Єлисаветграда. У 1906 році Гомберг емігрував до Франції, потім у США до братів, які виїхали туди раніше. З 1911 по 1917 рік Сергій Семенович – співробітник щотижневої газети „Новый мир”, в якій друкував нариси про

становище російської еміграції в США та політику американського уряду під час Першої світової війни. Навесні 1917 року Сергій Гомберг повернувся в Росію, брав активну участь у підготовці Жовтневого перевороту. У 1918-1919 році він – голова Петроградського революційного трибуналу. З листопада 1919 по липень 1920 – відповідальний секретар Петроградського міського комітету РКП(б), потім – відповідальний секретар Петроградського губернського комітету РКП(б). Брав участь у роботі 2-го конгресу Комінтерну. Деякий час очолював відділ народної освіти Петроградської ради. У 1922-1924 році Гомберг – референт Зінов'єва у Виконкомі Комінтерну. З 1924 року – кандидат у члени ЦК ВКП(б), брав участь у роботі 14-го з'їзду партії. У 1927 році разом із земляками Троцьким, Зінов'євим та багатьма іншими опинився в лавах антисталінської опозиції, був виключений з лав ВКП(б). У 1935 році працював директором НДІ індустріалізації житлового будівництва. Того ж року заарештований, засуджений до 5 років позбавлення волі у таборі особливого режиму, згодом розстріляний.

У свою чергу, брати Гомберги перебували у родинних зв'язках з Рамисльськими. Як згадує відомий мистецтвознавець Елеонора Петрівна Гомберг (1912-2002), її дядько та Григорій Зінов'єв – кузени, тобто двоюрідні брати.

Найстарший з братів Гомбергів Олександр (1887-1939) – відомий американський фінансист, політик та громадський діяч – також народився в Єлисаветграді. У 1903 році Олександр Гомберг емігрував до США, одружився з сестрою скандально відомого американського бізнесмена, «великого друга Радянського Союзу» (зустрічався з усіма керівниками СРСР – від Леніна до Горбачова) Арманда Хаммера (1898-1990), став фармацевтом і бізнесменом. До речі, їхня мати Вікторія, яка прищепила своїй родині «бацилу соціалізма», народилася чи то в Єлисаветграді, чи то в Олександрії. До 1915 року Олександр Гомберг був одним з керівників нью-йоркської радикальної газети соціалістів „Новый мир”, з якою співробітничали Л.Троцький, М.Бухарін, О.Коллонтай. У 1917 році повернувся в Росію як торговий представник кількох американських компаній та секретар і перекладач

місії американського Червоного Хреста в Росії. Мав дуже напружені стосунки з Джоном Рідом, який у книзі „10 днів, які потрясли світ” незаслужено назвав Гомберга „боягузом”, а його брата Сергія Зоріна зобразив ворогом радянської влади. У свою чергу, Гомберг, дізнавшись про призначення Д.Ріда радянським консулом у США, домігся зустрічі з Леніним і умовив вождя скасувати своє рішення.

Особиста неприязнь Ріда до Гомберга, вважають історики, спотворила роль останнього в історії радянської держави першого десятиріччя її існування, а згодом він був викреслений з неї зовсім. Хоча у 1917-1918 році та й пізніше саме через Гомберга здійснювались всі контакти радянського уряду з американським посольством, неурядовими відомствами та громадськими організаціями США.

Олександр Гомберг був літературним агентом Троцького у США, представляв його інтереси при виданні книг „Інтернаціонал та війна”, „Наша революція” та ін. У 1921 році активно займався організацією Фонду допомоги голодуючим у Росії, створював громадські комітети. Грав одну з головних ролей у розгортанні кампанії за дипломатичне визнання СРСР, надаючи позитивну інформацію про Країну Рад, яку використовували американські політики. З 1923 року Олександр Гомберг – спеціальний кореспондент нью-йоркського відділення РОСТА та Інформаційного бюро Радянського Союзу, віце-президент і казначей американського відділення Всеросійського текстильного синдикату (до 1926). Москву відвідував у 1925, 1927, 1928 та 1929 році. До 1930 року Гомберг був радником американського «Чейз нэшнл бэнк», пізніше став службовцем уолл-стрітівської інвестиційної компанії «Атлас корпорейшн». Протягом 1920 – початку 1930-х продовжував займатися питаннями закупки американського промислового обладнання для СРСР. Користувався довірою як американських, так і радянських офіційних осіб, будучи до 1933 року найбільш відомим громадянином США, котрий займався питаннями розширення торгівлі й розвитку політичних, економічних та культурних стосунків між СРСР і США.

На початку 1930-х років було репресовано і розстріляно братів Гомберга та багатьох його друзів. На судових процесах лунали звинувачення в антирадянській діяльності і на його адресу. Гомберг написав детальне спростування висунутих проти нього звинувачень, яке було опубліковане в газеті «Правда» у квітні 1930 року. Після дипломатичного визнання СРСР Сполученими Штатами Робінс привітав **«старого товарища и доброго друга» Гомберга «в этот кульминационный момент его мудрой, храброй деятельности во имя общего благополучия его родины и усыновившей его страны»**. З ним підтримували дружні стосунки перший посол СРСР у США Олександр Трояновський та письменник Борис Пильняк. На думку американського дослідника Дж.К.Ліббі, автора книги „Олександр Гомберг і радянсько-американські взаємини. 1917–1933 (1977)”, **«Гомберг оказывал сложное, запутанное и тонкое влияние с «черного хода» в интересах более тесных советско-американских отношений. Временами он походил на невидимого режиссера спектакля. Он создавал сценарий, но уступал затем контроль нанятым продюсером актером, исполнявшим главные роли»**. Представлений в „Энциклопедии российско-американских отношений 18-20 вв. (сост.

Э.А.Иванян) (2001).

Як бачимо, творцями великої Жовтневої соціалістичної революції 1917 року виступила група людей, пов'язаних родинними та земляцькими стосунками, – і всі вони, у переважній більшості, вихідці з Єлисаветградського повіту!

...Історія, як відомо, не знає умовного способу. Та все ж спокусливо поміркувати, як розвивались би події в СРСР, коли б наші земляки Лев Троцький і Григорій Зінов'єв порозумілися і поділили після смерті Леніна владу між собою. Чи вдалося б, приміром, уникнути масових репресій, Другої світової війни і т.д.? Однак Троцький і Зінов'єв один одного, м'яко кажучи, не долюблювали і зробили спробу об'єднатися занадто пізно, коли Сталін уже став повним господарем партії і країни.

Мені не вдалося відшукати жодного позитивного висловлювання Зінов'єва про Троцького, а от Лев Давидович зумів піднятися вище особистої неприязні: ***«В агитационном вихре того периода большое место занимал Зиновьев, оратор исключительной силы. Его высокий теноровый голос в первый момент удивлял, а затем подкупал своеобразной музыкальностью. Зиновьев был прирожденный агитатор...»***

Противники называли Зиновьева наибольшим демагогом среди большевиков... На собраниях партии он умел убеждать, завоевывать, завораживать, когда являлся с готовой политической идеей, проверенной на массовых митингах и как бы насыщенной надеждами и ненавистью рабочих и солдат. Зиновьев способен был, с другой стороны, во враждебном собрании, даже в тогдашнем Исполнительном комитете, придавать самым

крайним и взрывчатым мыслям обволакивающую, вкрадчивую форму, забираясь в головы тех, которые относились к нему с заранее готовым недоверием. Чтобы достигать таких неоценимых результатов, ему мало было одного лишь сознания своей правоты; ему необходима была успокоительная уверенность в том, что политическая ответственность снята с него надёжной и крепкой рукою. Такую уверенность давал ему Ленин».

PS. Не знаю, можливо я й перебільшую моральний дискомфорт мешканців міста щодо назви Кіровоград. Принаймні, якщо вірити соціологічному опитуванню, проведеному в лютому 2012 року експертами Центрально-української соціологічної лабораторії (опитано 400 осіб), то за повернення місту історичної назви Єлисаветград висловилося лише 14% респондентів, проти – 57,5%, не визначилися з відповіддю – 28,5%. Висновок відповідний – місто не готове до перейменування. Таке враження, що це опитування проводили самі «єлисаветофоби» – шалені ревнителі та носії національної ідеї (якої насправді немає) – або на їхнє замовлення.

І тепер вони не приховують свого задоволення. Більше того, згодні чекати, допоки якась світла українська голова винайде «нову, звучну, українську назву місту в центрі України!» Від Златополя вони, судячи з усього, відмовились. І на тому спасибі. Адже перейменувати Кіровоград на Златопіль – це те саме, що зробити з Петербурга Царське Село. Та й чекати, скільки треба, на визрівання нової назви – звісно, ніхто не буде. А що як не визріє взагалі!

Місто під назвою Кіровоград, на мою думку, може стати креативним за умови, якщо розвивати цей бренд – «міста-колиски світової революції», останнього комуністичного заповідника. Для цього, передусім, у Кіровограді мають з'явитися вулиці на честь трьох творців більшовицької революції 1917 року – Льва Троцького, Олександра Гомберга та Григорія Зінов'єва. Щодо останнього, то маємо навіть будинок, в якому він народився. Неймовірно, але факт! «Будинок Зінов'єва» будь-що слід зберегти, бо благополучно переживши стільки катаклізмів, він може просто померти від старості.

На знімках: Григорій Зінов'єв, Сергій Зорін, Олександр Гомберг, «будинок Зінов'єва» у Кіровограді.

ЛИСТОПАД

1 – 130 років тому народився (м. *Новогеоргіївськ, Світловодськ*)

Шуйський Михайло Григорович (1883-1952), співак (баритон). Вокальну освіту здобув у Віденській консерваторії (1911). Дебютував на сцені Віденської опери. У 1911-1912 – соліст оперного театру м. Лінц (Австрія). Згодом співав в оперних театрах Катеринослава (1917-1923), Києва (1923-1926), Харкова (1926-1927), Одеси (1931-1932) та Пермі (1933-1949). Серед кращих партій: Остап („Тарас Бульба” М. Лисенка), Онегін, Мазепа (однойменні опери П. Чайковського), Фігаро („Севільський цирульник” Росіні) та ін. Заслужений артист РРФСР (1945).

2 – 140 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Бромов (Бромберг)**

Михайло Миколайович (1873-1961 у Франції), військовий діяч. Учасник Першої світової війни. Георгіївський кавалер. Командував батальйоном Експедиційного корпусу у Франції, був нагороджений військовою медаллю з 5-ма пальмами. Повернувшись у Росію, вступив у Добровольчу армію. Полковник. У 1925 емігрував у Францію. Брав участь у роботі Загальнокадетского об'єднання. Член спілки Георгіївських кавалерів.

4 – 60 років тому народився (сmt *Вільшанка*) **Владов Іван**

Васильович – державний діяч. Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут імені В.В.Докучаєва. З 1977 по 1996 працював на інженерних та керівних посадах управління земельних ресурсів Держкомзему України. **З 1996 очолював обласне головне управління земельних ресурсів, у 2007 був призначений начальником головного управління агропромислового розвитку Кіровоградської обласної державної адміністрації. Обирався депутатом**

Кіровоградської обласної ради п'ятого скликання. Заступник голови Кіровоградської обласної ради шостого скликання. Заслужений працівник сільського господарства України.

6 – 60 років тому народилася (м. *Новомиргород*) **Дмитренко Тетяна Тимофіївна**, педагог, громадський діяч. Закінчила Київський педагогічний інститут, Академію суспільних наук. До 1986 викладала історію в школах Новомиргородського району. Була на комсомольській і партійній роботі. **У 1986-1990 – заступник голови Кіровоградського облвиконкому.** У 1993-1996 працювала у Товаристві книголюбів, викладачем КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Кандидат історичних наук (1993). **У 1996-1998 –**

заступник начальника управління освіти Кіровоградської облдержадміністрації. З 1998 до 2008, а також у 2009-2011 – директор “Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій Кіровоградської ОДА”. У 2008-2009 – заступник голови – керівник апарату обласної державної адміністрації. З 2011 – заступник директора з наукової роботи Кіровоградського інституту розвитку людини.

6 – 160 років тому народився **Бух Микола Костянтинович** (1853-1934), народоволець. Син таємного радника. Навчався у Медико-хірургічній академії в Петербурзі. У 70-ті, захопившись “ходінням в народ”, кинув академію.

Перебуваючи на нелегальному становищі, поселився в Єлисаветграді, де примкнув до гуртка „південних бунтарів”, організованому Дебогорієм-Мокрісвичем. Брав участь у Воронезькому з’їзді “Землі і волі” (1879). Пізніше в Петербурзі був обраний до Виконавчого комітету “Народної волі”. У 1880 заарештований у підпільній друкарні. На суді заявив, що визнає програму “Народної волі”, але не співчуває її терористичній тактиці. Був засуджений до 15 років каторги. Згодом йому було дозволено повернутися у Петербург. Автор мемуарів.

6 – 40 років тому народився **(м. Мала Виска) Рубан Сергій Іванович,**

художник. У 1995 закінчив Кримське художнє училище ім. М.С.Самокиша, у 2001 – Харківську державну академію дизайну і мистецтв. Учасник багатьох регіональних і всеукраїнських виставок. Викладач відділення живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Яскравий представник кримської живописної школи. Член Національної спілки художників України (2008).

7 – 190 років тому народився **Блуменфельд Михайло Францевич** (за походженням поляк, австрійський підданий) (1823-1883), педагог, музикант. **Приблизно з 1863 поселився в Єлисаветграді, давав приватні уроки російської і французької мов та арифметики. Один з фундаторів ЄЗРУ (1870), викладач музики і французької мови. Ініціатор владштування в ЄЗРУ літературно-музичних ранків для вихованців училища (1876-1878), в яких брали участь Густав Нейгауз, син Фелікс та інші. Сучасники згадують: „М.Ф.**

Блуменфельд был человеком с большим опытом и энциклопедическими знаниями. Как поляк, да еще без университетского диплома, он официально пребывал только преподавателем французского языка и помощником директора, но фактически не раз

замещал директора и вообще имел большое влияние на жизнь школы” (Н. Бракер). Працював також у Єлисаветградській чоловічій гімназії. Був дійсним членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел (з 1873), членом попечительської ради Єлисаветградського ремісничо-грамотного училища. Дружина Марія Шимановська - сестра рідного діда польського композитора Кароля Шимановського. П'ятеро їхніх дітей стали музикантами.

7 – 90 років тому народився (м. Новомиргород) **Шульга Віктор Андрійович** (1923-2005), поет, художник, журналіст. Учасник ВВВ. **Все життя пропрацював у новомиргородській районній газеті „Червона зірка”**. Закінчив два курси Одеського художнього училища (1948). Автор сотень живописних полотен (пейзажів, портретів, натюрмортів, малюнків та акварелей), які зберігаються у кіровоградських музеях та приватних збірках. Автор книги поезій „На тихій пристані” (1995).

7 – 55 років тому народився (с. Бандурове Гайворонського району)

Козак Дмитро Миколайович, правознавець, державний діяч РФ. **Випускник Гайворонської СШ №5 („школи Рєзніка”)**. У 1985 з відзнакою закінчив юридичний факультет Ленінградського університету, учень Анатолія Собчака. До 1989 працював прокурором Ленінградської прокуратури. У 1996-1998 – віце-губернатор Санкт-Петербурга, голова Юридичного комітету міськкадіміністрації. За розробку міського статуту удостоєний у 1997 премії „За досягнення у здійсненні правової реформи” Фонду розвитку Санкт-Петербурзького університету. З серпня 1999 – керівник адміністрації уряду Росії за прем'єрства В.В.Путіна. З 2003 – заступник керівника адміністрації Президента Російської Федерації. У 2007-2008 - міністр регіонального розвитку Російської Федерації. З 2008 - заступник Голови Уряду РФ, відповідальний за проведення Зимової Олімпіади 2014 у Сочі.

8 – 195 років тому народився (м. Утрехт, Голландія) **Верлон Вільям Корнеліус** (1818-1895 в Єлисаветграді), архітектор. **У 1848 відразу після отримання від Петербурзької Академії мистецтв звання вільного художника приїздить в Єлисаветград, де займається**

проектуванням ансамблю військового містечка (будівлі юнкерського кавалерійського училища, палацу, штабу, зимового манежу, стрільбища та Покровської церкви). У його творчості проявились нові для того часу тенденції використання у монументальних спорудах форм неоренесансу і неоросійського

стильового напрямку. **Проектував також будівлі присутственных місць (1848-1850), будинок для благородного зібрання на вулиці Петровській (1875) та ін. У 1854 одружився в Єлисаветграді з уродженкою міста Емілією Ульман (1837-1856). На Озерній балці побудував цегельний завод, яким володів до 1891.**

8 – 130 років тому народився (Львівщина) **Луцький Остап Михайлович**

(1883-1941), поет, літературознавець, громадський і політичний діяч. Навчався у Празькому та Краківському університетах. У Польщі познайомився з Василем Стефаником та Богданом Лепким. Був членом літературної групи «Молода муза», автор декількох поетичних збірок, редактор газети „Буковина”. Досліджував творчість Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Михайла Коцюбинського. Займався також перекладами. **У складі війська Українських Січових**

Стрільців у 1918 перебуває на Єлисаветградщині, був ад'ютантом Вільгельма фон Габсбурга (Василя Вишиваного).

8 – 65 років тому народився (м. Спаськ-Дальній Приморського краю)

Веремєєв Володимир Григорович, футболіст, тренер. **Футболом у 13 років почав займатися у Кіровограді у тренерів В. Третьякова та О. Новікова. Грав за команду „Зірка”, у 1967 провів 19 матчів, забив 5 голів.** З 1968 - у складі київського „Динамо”, за яке грав 15 сезонів: 310 матчів, 33 голи. Шестиразовий чемпіон СРСР, п'ятиразовий володар Кубка СРСР. Двічі вигравав Кубок Кубків європейських країн (1975, 1986) та Суперкубок УЄФА (1975). Після закінчення кар'єри гравця

працював начальником команди „Динамо” Київ, одним з тренерів команди. Разом з В. Лобановським тренував національну збірну Кувейту, був одним з тренерів національної збірної України. Заслужений майстер спорту СРСР. Заслужений тренер України.

9 – 65 років тому народився (с. Козаче Бобринецького району)

Нечитайло Андрій Михайлович, журналіст. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка.

Працював у кіровоградській молодіжній газеті „Молодий комунар” завідувачем відділу листів, звідки був запрошений до популярного республіканського часопису „Молодь України”. З 1984 до 1989 – редактор відділу мови, потім заступник головного редактора педагогічного журналу „Початкова школа”. З 1989 по 1996 – редактор газети „Наша дитина”. З 1996 до 2001 – радник голови Київської міської державної адміністрації. З 2001 – заступник головного редактора газети „Столиця”. Лауреат загальнонаціонального конкурсу „Українська мова – мова єднання”. Редактор газети „Київ футбольний”. Заслужений журналіст України (1997).

10 – 110 років тому народився (с. Глодоси Новоукраїнського району)

Масенко Терень (Терентій) Германович (1903-1970), поет. Закінчив Харківський університет (1930). Був на журналістській роботі („Молодняк”, „Перець” та ін.). Друкувався з 1924. Автор 20 поетичних збірок, книги спогадів „Роман пам’яті” (1970). Автор текстів популярних пісень, написав спогади про діячів українського «розстріляного відродження». Вибрані твори виходили у двох томах (1963). **У віршованому романі „Степ” (1968) тепло згадує завідуючого Глодоською школою Х.О. Божора.** Дочка Лариса Масенко - відомий український соціолінгвіст.

10 – 90 років тому народився (с. Аджамка Кіровоградського району)

Аристархов Дмитро Абрамович, військовий діяч. **У 1940 після закінчення середньої школи працював в артілі рідного села.** На фронт пішов добровольцем 1.07.1941. Закінчив Сухумське піхотне училище. За роки війни отримав 5 поранень. Старший лейтенант, командир взводу протитанкових рушниць. Брав участь у боях за визволення України, Білорусії, Прибалтики, Польщі. Герой Радянського Союзу (1945). Після ВВВ закінчив курси удосконалення офіцерського складу (1947) та Центральні курси удосконалення політскладу (1960). Служив у Збройних Силах СРСР до 1973. Полковник у відставці. Почесний громадянин Нижнього Новгороду (1995).

11 – 115 років тому народився (м. Одеса) **Малиновський Родіон**

Якович (1898-1967), військовий діяч. **Під час Першої світової війни служив прапорщиком у 265-му Єлисаветградському піхотному полку, основу якого складала уродженці Єлисаветградського повіту.** Нагороджений Георгіївським хрестом 4-го ступеня. Став одним з найвидатніших радянських воєначальників.

Командував 3-м Українським фронтом, війська якого визволили Долинську, Бобринець. Генерал армії. Згодом Маршал Радянського Союзу, міністр оборони СРСР, двічі Герой Радянського Союзу.

11 – 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Котляров Борис**

Якович (1913-1982), скрипаль, музикознавець. **У дитинстві в 7-річному віці внаслідок нещасного випадку повністю втратив зір. Мав абсолютний музичний слух.** У 1932 блискуче закінчив Кишинівську консерваторію по класу скрипки, у 1933 – по класу композиції. З 1933 по 1940 сліпий музикант жив у м.Льєжі (Бельгія), удосконалював свою майстерність у місцевій консерваторії. З 1940 по 1948 працював при посольстві СРСР у Великій Британії. З 1950 – викладач історії молдавської і румунської музичної культури у Кишинівській консерваторії. Доктор мистецтвознавства (1971), професор (1974). Автор багатьох праць з музикознавства.

11 – 80 років тому народився (м. Київ) **Філер Залмен Юхимович,**

математик. Закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету. З 1953 – вчителював у школах. З 1960 викладав у Донецькому політехнічному інституті. Кандидат фізико-математичних наук (1966), науковим керівником був академік Ю. О. Митропольський. **З 1989 – професор КДПІ ім. О. С. Пушкіна, доктор технічних наук (1987).** Фахівець з динаміки вібраційних машин у взаємодії з електродвигунами та технологічними

навантаженнями. Як математик, займався теорією коливань і диференціальними рівняннями. Має 10 авторських свідоцтв на винаходи, більше 300 публікацій. У 1979 захопився проблемами сонячно-земних зв'язків (послідовник О. Л. Чижевського). Академік Української Академії оригінальних ідей (1993). У 2007 під загальною редакцією Філера в Кіровограді видано у перекладі на українську мову працю О. Л. Чижевського „Фізичні фактори історичного розвитку” (1924).

12 – 85 років тому народилася (м. Мала Виска) **Чабаненко Євгенія**

Михайлівна (1928-2003), педагог, державний і громадський діяч. **Закінчила Кіровоградське педагогічне училище (1950) та Одеський університет (1956).** Була на комсомольській роботі, потім – директором Кіровоградських СШ № 27 і № 34, заступником начальника обласного управління культури. **Очолювала відділ шкіл обкому партії. У 1970-1986 – заступник голови Кіровоградського облвиконкому з питань науки, освіти, культури, охорони здоров'я,**

соціального забезпечення. За її безпосередньої участі в області збудовано 454 школи, 321 дитячий садок, 27 музичних і 3 художні школи, 25 бібліотек і т.д. З 1986 – заступник голови обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. У травні 2010 на фасаді Кіровоградської дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву „Надія” встановлено меморіальну дошку. Пам'яті Чабаненко присвячено книгу „...Я не боюся дивитися людям в очі” (2004). Почесний громадянин м. Кіровограда (2004). У 2012 відбулися І обласні пам'яткознавчі студії імені Євгенії Чабаненко.

13 – 85 років тому народився (м. Новоукраїнка) **Бродовий**

Володимир Васильович, геолог. У 1950 закінчив Київський державний університет. Працював у геофізичних партіях та експедиціях на Алтаї і в Казахстані. У 1966-1975 – начальник відділу рудної геофізики Міністерства геології СРСР. З 1980 – професор кафедри електричних і гравімагнітних методів Московської геологорозвідувальної академії. Основні напрями наукової діяльності: геофізичні методи розвідки корисних копалин, мікрогеофізичні дослідження. Член-кореспондент РАПН. Доктор геолого-мінералогічних наук, професор. Лауреат Державної премії СРСР (1970).

14 – 245 років тому народився **Карагеоргій** (справжнє прізвище

Петрович Георгій) (1768-1817), одна з найвизначніших постатей в історії Сербії та Югославії. Очолив перше сербське повстання проти турків (1804-1813). Після поразки втік до Росії, жив у Хотині (1814-1816). **Імператор Олександр I порадив Карагеоргію після зустрічі з ним 12.11.1816 обрати місцем постійного проживання Новомиргород – колишню столицю Нової Сербії на території Єлисаветградщини.** У січні 1817 таємно пробрався у Сербію, де невдовзі був убитий найманцями колишнього соратника Обреновича. Заснував династію Карагеоргієвичів, яка правила Сербією та Югославією з 1808 по 1945 (з перервами). Два твори йому присвятив **О. С. Пушкін** (вірш „Доньці Карагеоргія” та одну з пісень циклу „Пісні західних слов'ян”). Живописний портрет Карагеоргія виконав у 1816 український художник **В.Л.Боровиковський** (зберігається у Белградському музеї історії Сербії).

14 – 225 років тому народився (Владимирська губернія) **Лазарєв Михайло Петрович** (1788-1851), флотоводець, учений-географ і гідрограф. Закінчив Морський корпус у Петербурзі. Учасник трьох плавань навколо світу: 1813-1816, 1819-1821 як командир шлюпа „Мирний” у складі експедиції Ф. Белінгсгаузена, коли було відкрито Антарктиду; і 1822-1824.

У 1827 – учасник Наваринського бою з турецьким флотом. У 1832-1833 – начальник штабу, а з 1833 по 1851 – головний командир Чорноморського флоту та військовий губернатор Миколаєва і Севастополя. **Відвідував Єлисаветград. Зокрема у грудні 1839 погодився стати хрещеним батьком немовляти Федора Депрерадовича, якого хрестили в Єлисаветградському Успенському соборі.** Видав лоцїї (описи) Чорноморського та Азовського морів. Адмірал флоту (1843).

14 – 145 років тому народився (**м. Бобринець**) **Загорський Іван Васильович** (1864-1908), актор. Сценічну діяльність почав у російських провінційних трупах. З 1899 у трупі М. Л. Кропивницького. У 1900-1903 в об'єднаній трупі М. Кропивницького, П. Саксаганського і М. Садовського.

14 – 70 років тому народилася (**с. Попівка Онуфріївського району**)

Крюкова Ніла Валеріївна, актриса, майстер художнього слова. Закінчила Київський інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (1967). У 1967-1968 – актриса Полтавського музично-драматичного театру, 1970-1975 – Київського театру „Слова”, з 1975 – Київської консерваторії. 43 роки – майстер художнього слова Національної філармонії України. Знялася у кінофільмах: „На Київському напрямку” (1967), „Пропала грамота” (1972), „Кайдашева сім'я” (1993, баба Параска) та ін. Народна артистка України (1985). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1989). Нагороджена орденом Ярослава Мудрого V ст. Герой України (2008).

15 – 90 років тому народився (**с. Григорівка Компаніївського району**)

Письменний Степан Ілларіонович (1923-2010), графік і живописець. Учасник ВВВ. У 1949 закінчив Дніпропетровське художнє училище, у 1955 – Харківський державний художній інститут. Член Національної спілки художників України (1958). Проілюстрував близько 30 книг, автор майже 2 тисяч графічних творів і картин. Учасник понад 70 виставок: обласних, республіканських, всесоюзних і міжнародних. Персональні виставки (1998, 2003, 2010). За ліногравюру «Свої турботи» на Бієнале 1962 в Італії нагороджений золотою медаллю. Твори зберігаються у 26 художніх музеях

та картинних галереях країн СНД, у приватних колекціях Італії, Франції, Німеччини, Японії, США та інших країн. **Остання персональна виставка майстра відбулася у грудні 2010 у Кіровоградському обласному музеї, якому він подарував 50 робіт.**

16 – 95 років тому народилася (*м. Олександрія*) **Носенко Надія**

Сергіївна (1918-2010), скульптор. У 1941 закінчила Дніпропетровське державне художнє училище. Основні твори: пам'ятник „Металург” (1967), пам'ятник „Морякам-десантникам”, м. Бердянськ (1972), „Запорізький сталевар А. Гаврилюк” (1976) та ін. Член Національної спілки художників України(1967).

16 – 65 років тому народилася (с. Олександродар Миколаївської області) **Маковецька Людмила Георгіївна**, співачка

(лірико-колоратурне сопрано). **Закінчила Кіровоградське музичне училище у 1968 (клас С. Дорогого)** та Київську консерваторію (1972). З 1972 - солістка Київського державного театру оперети. Народна артистка України (1985). Кавалер ордена княгині Ольги III ст. (1998).

16 – 60 років тому народився (смт Лисянка Черкаської області)

Даценко Василь Всеволодович, краєзнавець. Закінчив історичний факультет Ужгородського державного університету. Працював учителем історії в школі с. Копанки Маловисківського району. З 1978 по 2008 – в органах держбезпеки. Нині – начальник відділу взаємодії з правоохоронними органами, запобігання і виявлення корупції апарату Кіровоградської обласної державної адміністрації. Автор книги «Щоб пам'ятали...

Кіровоградщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945» (2009), нарисів про трагедію в Зеленій Брамі, про холокост на Кіровоградщині під час німецької окупації та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2011).

17 – 65 років тому народився (*м. Знам'янка*) **Рогов Микола**

Васильович, залізничник. Трудову діяльність розпочав у 1966 слюсарем з ремонту вагонів у вагонному депо **Знам'янка** Одесько-Кишинівської залізниці. У 1976 закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту. Начальник Управління Донецької залізниці (2000-2005), (2006-2008) та з травня

2010 втретє. Має багато нагород та відзнак: Почесний залізничник України (1991), Заслужений працівник транспорту України (1998), Почесний працівник транспорту України (2006) та ін. Донецька залізниця визнана кращою в Україні.

18 – 125 років тому народилася (*м. Єлисаветград*) **Розенберг**

Мальвіна Асирівна (1888-1965), фізико-хімік. Після закінчення у 1911 Харківського університету працювала у хіміко-бактеріологічному кабінеті університету. У 1917-1920 – асистент кафедри біохімії Вищих жіночих курсів у Катеринославі. З 1920 – асистент кафедри неорганічної хімії Катеринославського інституту народної освіти. Брала участь в організації хімічного факультету Дніпропетровського університету і стала його першим деканом. Доктор хімічних наук (1936), професор (1933).

У 1924-1927 викладала у Катеринославському гірничому інституті. У 1927 брала участь в організації Інституту фізичної хімії АН СРСР. Розробила методи захисту металів від корозії. Автор першого в СРСР підручника (у співавторстві з Л.В.Писаржевським) з неорганічної хімії, декількох монографій.

18 – 100 років тому народився (*с. Василівка Онуфріївського району*)

Онопа Микола Савелійович (1913-1962, *похований у с. Павлиш Онуфріївського району*), військовий діяч. У Червоній Армії – з 1939. Закінчив полкову школу. На фронтах ВВВ з червня 1941. Воював помічником командира стрілецького взводу на Південно-Західному, Південному, Сталінградському, 4-му і 3-му Українських фронтах. Відзначився у грудні 1944 у боях при форсуванні Дунаю біля міста Апатин (Сербія), де знищив 25 гітлерівців та 9 взяв у полон, і в січні 1945 у 5-денному бою за станцію Банхіда (Угорщина), коли з групою бійців відбив 40 контратак ворога. Герой Радянського Союзу (1945). *Після війни працював у колгоспі рідного села.*

19 – 65 років тому народилася (*с. Велика Виска Маловисківського району*) **Жук Валентина Іванівна**, правознавець. У 1971 закінчила юридичний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. **З 1971 по 1985 працювала у Кіровограді:** консультантом з судової роботи відділу юстиції облвиконкому, народним суддею Ленінського народного суду м. Кіровограда, старшим консультантом відділу юстиції облвиконкому, суддею Кіровоградського обласного суду. З 1985 – суддя Верховного суду України (судова палата з кримінальних справ) безстроково. Заслужений юрист України (2000).

21 – 55 років тому народилася (с. *Грушка Ульянівського району*)

Гурбанська Антоніна Іванівна, літературознавець, педагог. **Закінчила КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Кандидат філологічних наук, доцент КДПУ ім. В. К. Винниченка (до 2004)**. Займається дослідженням творчості українських письменників-шістдесятників ХХ століття та особливостей сучасного українського літературного процесу. **З 2004 – директор Кіровоградського філіалу Київського Національного університету культури і мистецтв**. Згодом директор Інституту журналістики і

міжнародних відносин Київського Національного університету культури і мистецтв, професор кафедри загальної філології. Автор двох монографій (зокрема присвяченої творчості письменника-земляка Віктора Близнеця), 5 навчально-методичних посібників, понад 200 статей у періодичних виданнях.

21 – 50 років тому народився (м. *Олександрія*) **Зейналов Едуард**

Джангірович, державний діяч. Закінчив Одеське морехідне училище (1985), Міжрегіональну академію управління персоналом (2002). **Працював матросом-рятувальником Олександрійської рятувальної станції, оператором Кіровоградської перевальної нафтобази, начальником планово-розподільного відділу Кіровоградського обласного управління Держкомнафтопродукту УРСР, начальником відділу зовнішньоекономічних зв'язків управління «Кіровоградголовпостач», заступником голови,**

1-м заступником голови правління товарно-сировинної компанії «Кіровоградголовпостач». У 1996-2004 – генеральний директор ВАР компанії «Інтерресурси», генеральний директор ЗАТ «РУР ГРУП С. А.» (м. Кіровоград). З 4.02.2004 по 3.05.2006 – голова Кіровоградської облдержадміністрації. Народний депутат України 5-го скликання (з 2006).

22 – 50 років тому народився (Кіровоградська область) **Яременко**

Сергій Олександрович, економіст. У 1978 закінчив Київський університет (економіст-міжнародник). З 1980 – заступник керуючого, а з 1989 – начальника ОПЕРУ Київського відділення Зовнішторгбанку СРСР (з 1989 - Зовнішекоомбанку). У 1992-1995 – голова правління Державного експортно-імпортного банку України. З 1996 по 2004 – директор департаменту валютного регулювання, член правління Національного банку України. З 2005 по 2008 - заступник голови НБУ. З 2008 -

радник міністра економіки України, незалежний член спостережної ради Укргазбанку. Володіє англійською мовою.

24 – 60 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Смичек Ігор**

Володимирович, графік, живописець, педагог. **Вихованець Кіровоградської дитячої художньої школи.** У 1973 закінчив Одеське художнє училище ім. М. Грекова, у 1981 – Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова у Львові (навчався у В. Овчинникова та Ю. Чаришникова). Працює у галузі книжкової графіки та станкового малярства. Для різних видавництв оформив понад 20 книг, зокрема у **2001 побачило світ унікальне видання – книга-альбом „Театр Марка Кропивницького: минуле і сучасне” (Кіровоград, ПВЦ „Маєвік”).** Викладає у **Кіровоградській дитячій художній школі.** Член Національної Спілки художників України (1987). Твори зберігаються у музейних зібраннях та приватних колекціях України, Росії, Молдови, Болгарії, Німеччини, Ізраїлю, США, Японії.

25 – 75 років тому народився (*с. Петроострів Новомиргородського району*) **Діордіца Станіслав Григорович**, економіст.

Закінчив Московський державний університет економіки, статистики та інформатики (МЕСІ), Фінансову академію при уряді РФ. Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обчислювальної техніки та інформаційних систем в економіці Одеського державного економічного університету. Займається впровадженням сучасних комп'ютерних технологій у процес управління господарськими об'єктами та освітньою галуззю. Брав участь у розробці присторою для вибору оптимальних рішень. Автор понад 80 наукових праць. Член експертної ради ВАК України з питань економічної теорії, фінансів, управління та регулювання економіки, економіко-математичного моделювання та фінансів (економічні науки). Академік Української академії інформатики та Академії економічної кібернетики України.

25 – 75 років тому народився (*с. Новоолександрівка Знам'янського району*) **Свербій Микола Андрійович**, письменник. У

1961 закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна, у 1974 – факультет радіоелектроніки Київського політехнічного інституту. Працював у Кіровоградському обкомі ЛКСМУ, у науково-дослідних установах столиці України. Має наукові публікації та свідоцтва на винаходи. Після виходу на пенсію зайнявся літературною творчістю. Автор роману «Своя колія» (2009), повісті «Крадіжка століття» (2003) та низки новел.

26 – 110 років тому народився (*ст. Фундуклівка, смт Олександрівка*),

Ясний Олександр (справжнє прізвище **Яновський Олександр Маркович**) (1903-1945), поет. Юність пройшла в Катеринославі, де він подружився з поетами-початківцями Михайлом Светловим і Михайлом Голодним. Під час громадянської війни воював на боці червоних, деякий час – у Нестора Махна. Друкуватися почав у 1920 в анархістській газеті «Набат». З 1921 – у комсомолі. Навчався у Вищому Літературно-Художньому інституті ім.

В.Я.Брюсова, потім – на літературному факультеті Московського університету (1928-1931). Один з найвідоміших комсомольських поетів 20-х років (разом з Д. Алтаузенем, М. Голодним та ін.). Автор поетичних книг: „Каменья” (1923), „Шаг” (1925), „Ухабы” (1925), „Ветер в лицо” (1931). Під час ВВВ був редактором дивізійної газети, загинув на фронті. Приблизне місце своєї загибелі передбачив ще в юності у вірші (1923):

*И за весну, под барабанный бой,
Паду с раздробленною головой
Я где-нибудь на Фридрихштрассе.*

26 – 85 років тому народився (*м. Зінов'євськ*) **Бродовий Володимир**

Антонович, фізик. У 1959 закінчив Київський університет. З 1953 по 1957 працював на Київському заводі „Арсенал”. Від 1960 викладає у Київському університеті. Доктор фізико-математичних наук (1985). З 1988 – професор кафедри напівпровідникової електроніки радіофізичного факультету Київського університету. Досліджує в сильних електричних полях нерівноважні процеси в кристалах і твердих розчинах. На ВО „Київський радіозавод” керував кафедрою та лабораторією неруїнівних методів контролю.

26 – 70 років тому народився (*с. Свірневе Голованівського району*)

Буцацький Леонід Петрович, біолог. У 1968 закінчив Київський університет ім. Т. Шевченка, де й працює з 1971 провідним науковим співробітником. Одночасно від 1999 – завідувач відділу біотехнології Інституту рибного господарства УААН. Фахівець у галузі вірусології безхребетних і риб. Один із засновників квантової генетики. Президент Української асоціації іхтіопатологів. Під його керівництвом вивчені унікальні біологічні властивості нового для науки вірусу – вірусу

денсондклеозу кровососних комарів, на основі яких створено гіологічний інсектицид Віроден. Уперше в Україні ізолював також парвовірус людини. Доктор біологічних наук (1990), професор (1994). Лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1988).

26 – 55 років тому народився (с. Велимче Ратнівського району

Волинської області) **Вакуліч Володимир Михайлович**, журналіст, поет, політолог. У 1982 закінчив факультет журналістики Львівського університету. **На Кіровоградщині працював з 1982 по 1995: кореспондент газети „Кіровоградська правда” (1982-1990), головний редактор „Вечірньої газети” (1990-1995).** Друкувався у республіканських альманахах, у збірнику **„Свята вода” (Кіровоград, 1993).** З 1996 живе і працює у Києві. Заслужений журналіст України (2003). У 1997-1999 –

керівник служби віце-прем'єр-міністра України з гуманітарних питань. У 2000–2004 – помічник голови Адміністрації Президента України. З 2005 – старший науковий співробітник відділу новітньої історії і політики Інституту історії України НАН України. Доктор політології (2002). Член Національної спілки письменників України. Автор книг поезій: „Зелений велосипед” (1995), „Політ яблука” (1998), „Яблука в листопад” (2004), збірки поезій та публіцистики „Кольори твоїх світань” (2008).

27 – 75 років тому народився (с. **Красносілля Олександрівського району**) **Зіноватний Василь Ісакович** (1938-2010), актор.

Закінчив курси при студії Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького (1958), викладачі М.О.Донець і І.В.Казнадій та Дніпропетровське театральне училище (1963). Працював у Дніпропетровському ім.Т.Шевченка (1963-65), Кіровоградському обласному українському музично-драматичному театрі ім. М.Л.Кропивницького (1965- 1991). Заслужений артист України (1982).

29 – 145 років тому народився (м. **Златопіль**) **Томашевський Борис**

(1868-1939 у Нью-Йорку), актор, режисер, драматург, театральний діяч. Син актора і драматурга Пінхаса Томашевського (1842-1914). Отримав традиційну єврейську освіту. **З 1881 після погрому в Єлисаветграді жив у США.** Працював на тютюновій фабриці, співав у хорі нью-йоркської синагоги. У 1882 вперше вийшов на сцену в спектаклі „Чарівниця” А. Гольдфадена. У 1886 в Чикаго створив перший єврейський театр, що грав на ідіші; став його директором. У 1892 повернувся у Нью-Йорк, де

придбав Народний театр; ставив п'єси Гольдфадена, Якова Гордіна, С. Юшкевича, О. Димова. У 1912 заснував у Нью-Йорку Національний театр, в якому працював 40 років; здійснив постановку 50 спектаклів, писав до них музику й пісні. У 1908 видав у Нью-Йорку збірник „Театральные произведения Томашевского”, куди включив статті і спогади. У 1910 видавав журнал „Єврейська сцена”. У 1935 зняв кінофільм „Бар Міцва”. Автор книг: „Історія канторства” та „Історія мого життя” (1937).

29 – 80 років тому народився (м. Красноград Харківської області)

Васильєв Вадим Васильович, актор. Син актриси **Н. Байкової**. *Закінчив культурно-освітній технікум Олександрії (1953). У 1957-1966 – актор Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького.* Ролі: Голохвостий „За двома зайцями” М. Старицького, Мартин „Мартин Боруля” та ін. З 1967 – у Чернігівському музично-драматичному театрі. Народний артист України (1993).

29 – 95 років тому народився (Донбас) **Зінченко Микола Олексійович**

(1918-1944), військовий діяч, льотчик-бомбардувальник. Закінчив військове училище, молодший лейтенант. Герой Радянського Союзу (1940) за участь у радянсько-фінській війні. Воював на різних фронтах ВВВ. *Загинув у повітряному бою над Кіровоградом. Похований на військово-меморіальному кладовищі обласного центру. В Кіровограді є вулиця його імені.*

30 – 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Цирик Борис**

Якович, футболіст, тренер. У 30-ті роки грав у футбол (лівий півзахисник) за другі склади команд “Спартак”, “Динамо” (Казань). Взимку грав у хокей з мячем. Закінчив Вищу школу тренерів. З 1936 працював футбольним тренером, ставши одним з провідних фахівців. Впродовж 32 років (!) – член Всесоюзної тренерської ради. З 1971 по 1986 – голова тренерської ради Федерації футболу РРФСР. У 1972-1985 працював у футбольній школі молоді (ФШМ), випускники якої грали в командах

вищої ліги, ставали чемпіонами країни. Автор книг з організації, методики, історії та пропаганди футболу: «Игровые упражнения в тренировке футболистов: (Занимательная тренировка)» (1966), «Футбол (Азбука спорта)» (1988), «Футбол в зеркале времени» (1993) та ін. Заслужений тренер РРФСР.

30 – 60 років тому народилася (м. Львів) **Бажан Валентина Василівна**,

філолог, журналістка. У 1976 з відзнакою закінчила філологічний факультет (російське відділення) КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1976 по 1995 викладала в ньому. Потім працювала літературним редактором тижневика «Україна-Центр», головним редактором газет «Єлисаветградские ведомости», «Молодіжне перехрестя», а з 2010 – газети обласної державної адміністрації та обласної ради

«Народне слово». Нагороджена орденом Святої Рівноапостольної княгині Ольги.

Листопад – 145 років тому народився (м. Херсон) **Лишневський Олександр Львович** (1868-1942), архітектор. Закінчив Санкт-Петербурзьку Академію мистецтв. **З 1895 по 1901 працював у Єлисаветграді міським архітектором За його проектами у Єлисаветграді наприкінці XIX – початку XX століть споруджені будівлі Хоральної синагоги, громадської жіночої гімназії, „пушкінської школи” (нині Кіровоградська ЗШ № 7) та ін. Коли у Єлисаветградській міській думі деякі гласні піддали Лишневського критиці за приватну практику, на його захист виступили П. Ф. Долинський і П. О. Фірсов, зазначивши:**

„Со времени вступления в должность городского архитектора г. Лишневского, город наш стал поразительно украшаться красивыми и изящными постройками и прочим комфортом». Був членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел, один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). Згодом працював у Петербурзі, де також здобув визнання, ставши одним з провідних зодчих міста на Неві.

2.11.1913 (100 років тому). Єлисаветград востаннє відвідала виставка Товариства передвижників із Санкт-Петербурга, яка експонувалася у приміщенні Дворянського Зібрання. За два тижні її відвідало майже 5 тисяч людей. В Єлисаветграді вперше була виставлена картина Іллі Рєпіна «Дуель».

Листопад 1903 (110 років тому). Видавець і літератор Володимир Лапідус заснував газету «Єлисаветградские новости», яка виходила до лютого 1908 р.

7.11.1763 (250 років тому). У фортеці Св. Єлисавети за розпорядженням головного командира Нової Сербії генерал-полковника Олексія Мельгунова відкрито школу для дітей офіцерів та сиріт обох статей. Наглядачем школи призначено поручика Чорновіла. Для навчання дітей німецькій мові запрошено учителя Івана Федоровича Корнеліуса. Школу відвідувало 90 учнів.

8.11.1893 (120 років тому). Єлисаветградська міська дума оголосила подяку лікареві Самуїлу Вайсенбергу за надання безплатної медичної допомоги 5508 хворим під час епідемії холери.

9.11.1913 (100 років тому). В Єлисаветградській тюрмі перебувало 820 ув'язнених: 769 чоловіків та 51 жінка.

ПОЛУМ'ЯНА РЕВОЛЮЦІОНЕРКА ОЛЕНА РОЗМИРОВИЧ ТА ЇЇ ЧОЛОВІКИ

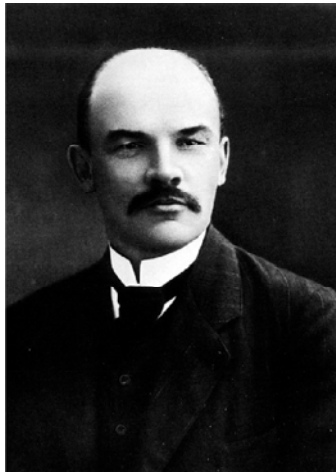

Єлисаветградський повіт породив стільки видатних революціонерів чоловічої статі, що жінки-революціонерки на їхньому тлі, як не дивно (адже серед них чимало яскравих особистостей), й дотепер перебувають «у тіні». А даремно! Життя жінки, яка присвячує своє життя революційним ідеалам і знаходить у цьому якщо не щастя, то якусь втіху, значно драматичніше через свою неприродність. Адже революція – це, передусім, насильство, кров і жорстокість, що так не личить прекрасній статі.

Першою серед наших землячок, які відіграли значну роль в історії більшовицької революції, слід назвати, звісно ж, Олену Федорівну Розмирович (1886-1953). І дотепер, майже через 60 років після смерті, навколо її імені творяться міфи й легенди. Та і як могло бути інакше, коли Олена Федорівна входила до найближчого оточення вождя революції, була улюбленицею В.І.Леніна. У Повному зібранні його творів згадується близько 20 разів. У 1921 році Володимир Ілліч дав таку характеристику Розмирович: **«Свидетельствую, по опыту лично моему и ЦК 1912 – 1913 годов, что работник это очень крупный и ценный для партии».**

Певно, надихнувшись цією фразою вождя, відомий російський журналіст і режисер-документаліст Віктор Правдюк у 1997 році в телепередачі «Арена для сенсацій» запропонував свою версію походження псевдоніму Володимира Ульянова. Вона полягає в тому, що, мовляв, у молоді роки майбутній вождь світового пролетаріату нестямно закохався в... Лену Розмирович, а відтак, надихнувшись її іменем, і псевдонім придумав – Ленін.

Коли в 1920 році Леночка Розмирович

серйозно захворіла і відмовилась від лікування на курорті, Ленін з притаманним йому чорним гумором написав наркому продовольства Олександрю Цюрупі: **«Не захватите ли в Германию Елену Федоровну Розмирович... По-моему, надо бы ее арестовать и по этапу выслать в Германию в санаторий».**

Втім, в одному з листів до Інесси Арманд, яку також вважають коханкою вождя, Ленін називає Олену Розмирович «глупой солдатской женой». Що він мав на увазі, не зрозуміло. Можливо, Інесса приревнувала його до Олени, і Володимир Ілліч таким своєрідним чином відвів від себе підозри?

Одні сучасники змальовують Розмирович **«холоной красавицей»**, інші – **«миловидной женщиной с очаровательными ямочками на щеках»**, треті – **«истеричной и жестокой женщиной»**. На жаль, жодної фотографії юної Лєночки Розмирович мені відшукати не вдалося. Взагалі, у біографії цієї жінки стільки загадок і таємниць, що розгадати їх не вдасться вже нікому.

Вона народилася 10 березня 1886 року в с. Петропавлівка Єлисаветградського повіту (нині перебуває у складі с. Розсохувате Маловісківського району) у досить таки незвичайній родині. Її мати Марія Парфентіївна Круссер, молдавського дворянського походження, спочатку вийшла заміж за німецького колоніста, механіка за фахом Готліба (Богдана) Майша, а після смерті чоловіка – за його рідного брата Фердинанда (Федора) Майша.

В автобіографії Олена Майш (Розмирович) відзначає: **«Отчим был человеком состоятельным (имел около 1000 десятин земли), но приемных детей считал лишними ртами...В семье чувствовался всегда какой-то надрыв, надлом – результат какой-то скрытой драмы. И то, что она строилась из двух частей – детей от первого и второго брака, было источником тяжелого и неприкрытого неравенства, не смягчавшегося и тем, что дети от первого брака были родными племянниками своего отца».** Всього, разом з Оленою, в родині налічувалося 6 дітей.

У 1903 році Олена Майш закінчила Єлисаветградську громадську жіночу гімназію. В офіційній біографії Олени Федорівни підкреслюється: **«Еще учась в Елисаветградской гимназии, она приобщилась к революционной литературе и начала принимать участие в работе нелегальных кружков».** І що то воно за місто таке Єлисаветград – справжній розплідник революціонерів!

У 1904 році, уже перебуваючи в Києві, Олена Розмирович вступила в

лави більшовицької партії, яка тоді називалася РСДРП (б). 18-річна дівчина, як сказано в її біографії, **«...работала в Железнодорожном районе Киевской организации РСДРП(б): подыскивала конспиративные квартиры и тайники для хранения оружия, вела пропагандистскую работу среди крестьян на Киевщине»**. Тут до неї приєдналася старша сестра, рідна по матері та двоюрідна по батькові, Євгенія Майш (за чоловіком Бош) (1879-1925). Так вперше і востаннє перетнулися революційні шляхи сестер. Доля цієї жінки, ще більш фанатичної більшовички, ніж Олена, заслуговує окремої розмови. Відзначимо лише, що Євгенія Бош увійшла в історію передусім тим, що з грудня 1917-го по березень 1918 року фактично була керівником першого більшовицького уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки у Харкові. Саме її вважають прототипом «залізної» жінки-комісара у знаменитому фільмі «Оптимістична трагедія» за п'єсою Всеволода Вишневського.

Стосунки між сестрами були відверто неприязними. Про це свідчить відгук Євгенії Бош про революційну діяльність молодшої сестри у Києві: **«...Увидев существующую нашу организацию в полном составе, с секретарем Лёлей и лидером Александром Антоновичем, я содрогнулась. Полная политическая безграмотность Лёли, легкий флирт партгенералов с окружающими девицами и секретарем, отсутствие планомерной работы и связи с рабочими, ... решение обслуживать массы сверху, не вести массовой работы, заставили меня быть в стороне...»**.

Згаданий Євгенією Бош «лідер» – це Олександр Антонович Трояновський (1882-1955), який став першим чоловіком Олени Розмирович; згодом – видатний дипломат, перший посол СРСР у США з 1933 по 1938 рік. У 1906 році народилася дочка Галина Трояновська, яка була однією з дружин наркома СРСР В.Куйбишева. Після двох арештів у 1907 та 1909 році подружжя виїздить за кордон. Коли Олена Федорівна встигла, як твердять деякі її біографи, закінчити юридичний факультет Паризького університету (славетну Сорбонну) – загадка.

Можливо, під час трирічного перебування в еміграції? Але ж сама Розмирович про це не згадує: **«Эти 3 года эмиграции были лучшей политической школой, которую мне удалось пройти под непосредственным руководством Владимира Ильича Ленина, Каменева, Зиновьева и др., с которыми я встретила в Парижской группе. Из Парижа я перекочевала в Вену, где исполняла различные поручения заграничного Бюро**

Центрального комітета, с 1912 г. переехавшего в Краков, ближе к русской границе. В это же время я была делегирована ЦК в качестве представителя нашей партии на экстренный международный социалистический конгресс в Базеле, где в первый и последний раз в своей жизни видела старика Бебеля». У 1913 році Олена Федорівна брала участь у Поронінській та Краківській нарадах ЦК партії.

Перебування в еміграції подарувало Розмирович декілька доленосних зустрічей. У віденській квартирі Трояновських на початку січня 1913 року поселився грузинський більшовик Джугашвілі (товариш «Коба»), який за завданням Леніна мав написати працю «Марксизм і національне питання». Оскільки «Коба» не знав жодної іноземної мови, то йому допомагали Лев Троцький, Микола Бухарін та Олена Розмирович. Розповідають, що, відпочиваючи, майбутній Сталін полюбляв гуляти у парку з 7-річною донькою господарів квартири Галею Трояновською.

Тоді ж, під час однієї з поїздок до Леніна у 1912 році, Олена Розмирович познайомилася з Миколою Васильовичем Криленком (1885-1938). Взаємна симпатія поступово переросла у пристрасне кохання. У 1914 році після розлучення з Трояновським Розмирович стає дружиною Криленка. Через два роки у них народжується донька Марина. У радянські часи під прізвиськом чоловіка Симонян Марина Миколаївна Криленко стане кандидатом історичних наук, автором декількох книг про свого видатного батька.

У Росії, куди за завданням Леніна виїздить Олена Розмирович, вона у 1913-1914 році працює секретарем більшовицької фракції IV Державної Думи,

членом редколегії газети «Правда». Живе на квартирі депутата Думи, керівника більшовицької фракції, члена ЦК партії, улюбленця Леніна Романа Малиновського. Спостерігаючи за ним, співставляючи факти арештів товаришів по партії, Розмирович запідозрила жахливе: Малиновський – провокатор, він – агент царської охоранки. «Справа Малиновського» розпочалася у липні 1914 року в еміграції на засіданні слідчої комісії більшовицького ЦК, на якому Олена Федорівна виступила головним обвинувачем (тоді провокатора, за наполяганням Леніна,

повністю виправдали: надто вже неймовірним уявлявся сам факт), а закінчилася у листопаді 1918 року на засіданні Ревтрибуналу ВЦИК засудженням Малиновського на підставі неспростовних свідчень та документів охранки до розстрілу.

Принагідно зазначимо, що, крім Малиновського, царська охранка мала в лавах більшовиків ще одного цінного агента. Це – наш земляк (є й такі, що вдієш) Черномазов Мирон Юхимович (літературний псевдонім Н.Лютеков, партійний – Мирон) (1882-1917). Уродженець Златополя був членом Центрального комітету РСДРП (б). Товариша «Мирона» добре знав, поважав і довіряв Ленін. А тим часом той з 1913 року був секретним співробітником Петербурзького охоронного відділення і одночасно... головним редактором більшовицької газети „Правда”. «Справа Черномазова» тяглася так само довго, як і «справа Малиновського». Запідозрений у провокаторстві він був у січні 1914 року, а остаточно викритий аж у березні 1917 року. Заарештований Черномазов нібито отруївся у в'язниці.

У 1917 році після перемоги більшовицької революції Розмирович опинилась у лавах Петроградської ВЧК, була членом Петроградського ревтрибуналу. Найбільш зловісною сторінкою у біографії Олени Федорівни є робота у 1918-1920 роках головою слідчої комісії Верховного Трибуналу ВЦВК, який очолював її чоловік Микола Криленко. Скільки смертних вироків «ворогам революції» винесено цією подружньою парою, ніхто не підраховував. Проте відомо, що Розмирович навіть заарештувала свого першого чоловіка Олександра Трояновського, який на той час розійшовся з Леніним, перебував у лавах меншовиків, був навіть обраний до Установчих Зборів. Деякий час без пред'явлення звинувачення він утримувався у Таганській в'язниці.

Крім «караючого меча революції» (Генеральний прокурор Республіки, нарком юстиції СРСР), другий чоловік Розмирович Микола Криленко був напрочуд обдарованою особистістю. Він захоплювався альпінізмом і шахами, керував відповідними спортивними товариствами, в 1924-1938 роках редагував шаховий журнал і згодом газету «64». Очолював шахову організацію СРСР, ініціатор трьох міжнародних турнірів у Москві (1925, 1935, 1936) за участю чемпіонів світу Ласкера та Капабланки. Захоплення чоловіка альпінізмом поділяла його дружина Олена Федорівна. Замість весільної мандрівки, яка тоді не відбулася, вони здійснили сходження на Ельбрус. До речі, іменем Олени Розмирович названий один з найбільших льодовиків на Памірі. У 1938 році Микола Криленко буде заарештований і розстріляний як «ворог народу». На той час, щоправда, він уже мав іншу сім'ю.

Дослідників біографії Розмирович особливо інтригує той факт, що її не зачепила хвиля «великого терору». Адже вона, здавалось би, була приречена на репресії. Підстав – скільки завгодно! Тут і брат Федір Майш – головний інженер, а потім керуючий заводом Ельворті в Єлисаветграді,

який емігрував до Югославії. Його будинок на вулиці Чигиринській у 1920 році радянська влада реквізувала для дитсадка. І, передусім, дружні стосунки із земляками Львом Троцьким і Григорієм Зінов'євим. А тут ще й сестра другого чоловіка Олена Криленко вийшла заміж за американського комуніста-троцькіста Макса Істмена (1883-1969), якому Крупська таємно передала копію «Листа до з'їзду» Леніна (його політичний заповіт) для публікації на Заході.

Невже Сталін був настільки сентиментальний, що в такий спосіб віддячив подружжю Трояновських за гостинність і за допомогу, коли у їхній віденській квартирі 1913 року писав свою першу марксистську працю?

Та хоч як там було, але після поразки в 1927 році троцькістсько-зінов'євської опозиції Олена Розмирович відійшла від великої політики. Сьогодні Олену Федорівну називають видатним діячем у галузі наукової

організації праці (НОП), засновником і директором (1927-1928) першого в СРСР спеціалізованого Інституту техніки управління при ЦКК СРСР. Вона з колегами – автор своєїрідної концепції НОП, яка отримала назву «виробничої тракторки управлінських процесів», актуальної й дотепер.

В 1935-1939 роках Розмирович була директором Державної бібліотеки ім. Леніна, потім співробітницею Інституту світової літератури АН СРСР. З 1937 року вона – перший завідувач архіву М.Горького. Брала найактивнішу участь у діяльності Пушкінського комітету з нагоди 100-річчя з дня смерті поета (1937).

У 1938 році Олена Федорівна вдруге виходить заміж... за свого першого чоловіка дипломата Олександра Трояновського. У спогадах його сина Олега Трояновського знаходимо інтригуючий коментар щодо цього шлюбу: ***«Вернувшись в Москву по вызову Сталина, Трояновский, конечно же, узнал о расстреле Николая Крыленко и, опасаясь ареста, уничтожил фотографии, документы. Родственников «врагов народа» в годы Большого террора избегали как прокажённых, и жениться повторно на жене «шпиона», ходившей вместе с наркомом юстиции в альпинистские походы, Александр Антонович никогда бы не посмел без одобрения товарища Сталина».***

Померла Олена Розмирович через півроку після смерті Сталіна 30 серпня 1953 року, похована на Новодівичому кладовищі.

Олена Майш, як заміжня жінка, підписувалась так: Трояновська-Розмирович, Криленко-Розмирович, і знову Трояновська-Розмирович. Однак в історію вона увійшла передусім як Олена Федорівна Розмирович.

Звідки в Олені Майш взялося це прізвище чи псевдонім? Відомостей, що вона виходила заміж за якогось Розмировича не знайдено. Втім, люди з таким прізвищем у Єлисаветграді мешкали. Відомий кіровоградський історик і краєзнавець, кандидат історичних наук Сергій Шевченко знайшов у архівних джерелах інформацію про те, що одним із свідків у 1903 році на церемонії вінчання у Ковалівській церкві брата Олені Федора Майша був громадянин Сербії П.Г.Розмирович. Чи існували тут якісь романтичні стосунки, можна лише гадати, однак іншого пояснення, як Олена Майш стала Оленою Розмирович на сьогодні не існує.

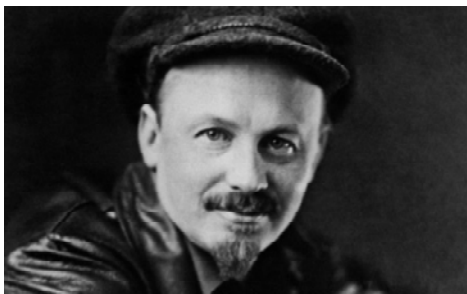
На знімках: Олена Розмирович, Володимир Ленін, Євгенія Бош, Микола Криленко, Олександр Трояновський, Роман Малиновський, Йосип Сталін.

Лев Троцький

Григорій Зінов'єв.

Микола Бухарін.

ГРУДЕНЬ

1 – 95 років тому народився (с. *Калмазове Вільшанського району*)

Топольников Микола Микитович (1918-1998), військовий діяч. Після закінчення Березовобалківської семирічки працював у колгоспі. З 1938 служив на Чорноморському флоті, морський піхотинець. Воював у складі 145-го окремого полку морської піхоти. Брав участь в обороні Одеси(1941), боях під Новоросійськом (вересень 1942). Визволяв Польщу та Угорщину, війну закінчив у Німеччині. Герой Радянського Союзу (1943). Жив і працював на станції Підгородня Миколаївської області.

2 – 95 років тому народився (с. *Грузьке Кіровоградського району*)

Жосан Микола Іванович, військовий діяч. Після закінчення школи працював на заводі „Червона Зірка”. У Червоній Армії з 1939. Гвардії старшина, помічник командира взводу зв’язку 67-ї гвардійської стрілецької дивізії. Повний кавалер ордена Слави (1944). Після війни продовжив працювати на заводі „Червона Зірка”.

2 – 90 років тому народився (м. *Зінов’євськ*) **Негретов Павло Іванович**

(1923-2005), літературознавець, письменник. **Закінчив СШ № 11. Писати почав у 1943 для газети „Кіровоградські вісті”, що видавалася в окупованому місті.** У 1945 за причетність до антирадянської організації НТС заарештований, засланий до Воркути. У 1966 заочно закінчив історичний факультет Ленінградського університету. Дослідник творчої спадщини В. Г. Короленка. **Автор мемуарів про Кіровоград часів окупації „Все дороги ведуть на**

Воркуту” (1985), книги „В. Г. Короленко. Летопись жизни и творчества. 1917-1921” (1990) та ін. Реабілітований у 1992 році.

4 – 115 років тому народився (м. *Новомиргород*) **Кожем’якін**

(Кожум’яка) Степан Демидович (1898-1989), педагог, українофіл, мостобудівник. **У 1917 закінчив земські педагогічні курси в Єлисаветграді, працював народним учителем (до 1923). Навчався на вищих педагогічних курсах у Новомиргороді.** У 1926 закінчив факультет соціального виховання Одеського інституту народної освіти, а у 1928 – мовно-літературний факультет.

Тричі заарештовувався (1928, 1937, 1949), у тюрмах та засланнях провів близько 20 років. У 1937 закінчив Харківський автодорожний інститут. **Звів декілька мостів із залізобетону в Новомиргородському районі.** Упродовж життя брав найактивнішу участь у національно-громадському житті. Приятелював та листувався з Б. Антоненком-Давидовичем, І. Гончарем, М. Стельмахом, В. Черноволом та ін. Регулярно виступав на захист української мови. **Його пам'яті присвячено книгу „Планида Степана Кожум'яки. Життя й діяльність” (упорядник Ю. Колісник), яку видано у Черкасах (2004). Почесний громадянин м. Новомиргорода.**

4 – 105 років тому народився (м. Іваново, Росія) **Боровков Орест**

Миколайович (1908-1978 *у Кіровограді*), військовий льотчик. **Навчався у Зінов'євській кавалерійській школі ім. С. М. Будьонного, потім у місцевому аероклубі.** Після закінчення школи військових пілотів служив на Далекому Сході. Відзначився у боях на Халхін-Голі та о. Хасан, здійснивши 102 бойові вильоти. Брав участь у радянсько-фінській війні 1940 та ВВВ. Герой Радянського Союзу (1939); був серед 50 перших, удостоєних цього звання. Нагороджений також 4-ма орденами Червоного Прапора та ін.

5 – 90 років тому народився (*с. Попельнасте Олександрійського району*) **Гапоненко Микола Григорович**, військовий будівельник. У 1941 закінчив Дніпропетровський технікум шляхів сполучення. Учасник ВВВ з серпня 1941 по 1944. Інвалід війни. У 1949 з відзнакою закінчив Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут. З 1950 почав службу у Військово-будівельному управлінні міста Москви (ВБУМ). З 1957 по 1967 – начальник управління УНР-234 у Підмосков'ї.

Будував Центр підготовки космонавтів – Зоряне містечко. З 1975 - начальник Військово-будівельного управління міста Москви (ВБУМ). Брав найактивнішу участь у будівництві унікальних спортивних споруд до Олімпійських ігор (1980). Генерал-майор. Обирався делегатом XXV зїзду КПРС і депутатом Московської ради. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР. Почесний будівельник Москви. Кавалер орденів Вітчизняної війни I і II ст., Червоної Зірки, Трудового Червоного Прапора, медалі “За отвагу” та ін. Заслужений будівельник РФ.

З 1975 - начальник Військово-будівельного управління міста Москви (ВБУМ). Брав найактивнішу участь у будівництві унікальних спортивних споруд до Олімпійських ігор (1980). Генерал-майор. Обирався делегатом XXV зїзду КПРС і депутатом Московської ради. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР. Почесний будівельник Москви. Кавалер орденів Вітчизняної війни I і II ст., Червоної Зірки, Трудового Червоного Прапора, медалі “За отвагу” та ін. Заслужений будівельник РФ.

7 – 125 років тому народився (Тернопілля) **Лепкий Лев** (1888-1971), письменник, поет і публіцист, композитор і громадський діяч. Брат видатного українського

письменника Б. Лепкого. Один із засновників знаменитого видавництва „Червона Калина” у Львові, а потім у США. **Служив старшиною війська УСС (командиром кінноти) на Єлисаветградщині влітку-восени 1918. Написав тут пісню „Гей, видно село...”, яка стала народною.**

7 – 115 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Тараканов Микола**

Михайлович (1898-1976), хоровий диригент. Закінчив Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка (1926). Працював головним хормейстером Харківського (1932-1934), Київського (1934-1947), Донецького (1964-1966) театрів опери та балету. Був репресований радянськими каральними органами (1944-1954). У 1964-1966 викладав в Одеській консерваторії. За його участю поставлено понад 40 опер. Народний артист України (1960). **У Кіровограді встановлено меморіальну дошку на будинку, в якому він народився.**

8 – 90 років тому народився (*с. Новий Стародуб Петрівського*

району) Шевченко Ілля Антонович, педагог. Учасник ВВВ. Після закінчення військового училища командував батареєю, отримав інвалідність. У 1947 закінчив Київський педагогічний інститут. **З 1951 по 1978 - директор Олександрійської СШ № 13**, яку було визнано однією з кращих в Україні. **„Справжнім майстром педагогічного процесу” назвав Шевченка В.О.Сухомлинський у книзі „Серце віддаю дітям”.** **Олександрійський педагог резензував книги павлівського Добротворця.** З 1969 – науковий кореспондент НДІ педагогіки УРСР. Кандидат педагогічних наук (1978). **З 1978 по 1987 викладав у КДПІ ім. О.С.Пушкіна, згодом в Олександрійському педагогічному коледжі ім. В.О.Сухомлинського.** Автор понад 20 наукових праць. **Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О. Сухомлинського (2005).**

8 – 85 років тому народився (*м. Зінов'євськ*) **Кваша Микола**

Йосипович (1928-2007), інженер-конструктор, корифей підводного суднобудівництва. **Пережив голод 33-го та німецько-фашистську окупацію Кіровограда.** У 1953 з відзнакою закінчив енергомашинобудівний факультет Харківського політехнічного інституту. Був направлений на завод «Красное Сормово» у місто Горький, на якому працював понад 50 років. У 33 роки став головним інженером ЦКБ, одночасно - головний конструктор атомного підводного човна (проект 945) «Барракуда». З 1993 - Генеральний директор і Генеральний конструктор ВАТ «ЦКБ

«Лазурит». Брав безпосередню участь у проектуванні всіх підводних човнів ЦКБ, має понад 50 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Атомні підводні човни його останніх проектів продовжують охороняти морські рубежі Росії. Герой Росії (1993). Почесний громадянин Нижегородської області (1996). У грудні 2008 на фасаді будинку № 178 по вулиці Комінтерна урочисто відкрито меморіальну дошку у Нижньому Новгороді.

9 – 150 років тому народився (хутір Вільховий Яр на Херсонщині)

Грінченко Борис Дмитрович (1863-1910), поет, письменник, етнограф, педагог. Навчався в реальному училищі у Харкові. Вчителював, керував Київською „Просвітою“. Автор славнозвісного „Словаря української мови“ (1907-1909). Вибрані твори виходили у 10 томах (1928-1930). *У 1886-1887 побував у Петровому, Чечеліївці та інших селах Єлисаветградщини. Зібрані матеріали використав у нарисі „Некоторые*

остатки старинны в Херсонщине”, опублікованому журналом „Киевская старина” (1888). Постановку його історичної драми „Степовий гість” здійснив у 1942 український драматичний театр імені Івана Тобілевича, що діяв у Кіровограді під час німецько-фашистської окупації.

9 – 110 років тому народився (с. *Стоянівка Єлисаветградського повіту, нині Новоукраїнського району*) Стеценко Степан Омелянович, державний і партійний діяч УРСР. Детальніше у нарисі «СТЕПАН СТЕЦЕНКО У «МОЛОДІЙ ГВАРДІЇ» ФАДЕЄВА» ТА «НЕСКОРЕНИХ» ГОРБАТОВА».

10 – 60 років тому народився (с. *Димине Маловисківського району*)

Пойда Володимир Павлович, фізик, художник. *У 1969 з похвальною грамотою закінчив Лозоватську 8-річну школу, а у 1971 – із золотою медаллю СШ №3 у Малій Висці.* Випускник фізичного факультету Харківського університету (1979), відтоді працює у ньому. Кандидат фізико-математичних наук (1986). Доктор технічних наук сор кафедри експериментальної фізики

Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. З дитинства захоплюється живописом (улюблені жанри – пейзаж та натюрморт). Працює у техніці олійного, акварельного та пастельного живопису. Влаштував три персональні виставки (1999, 2000, 2005).

12 – 105 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Дорош Юхим Якович** (1908-1972), письменник, мистецтвознавець. **Закінчив**

Слесаветградське земське реальне училище. Навчався на Центральних курсах Асоціації художників Росії (1928-1931). Друкуватися почав з 1935. Автор 6 книг оповідань, 4 книг нарисів, двох повістей. Завідував відділом прози журналу „Новый мир”. Кілька видань витримав „Деревенский дневник” (1956-1973), читацький успіх мали також книги мистецтвознавчих нарисів „Живое дерево искусства” (1966, 1970), „Размышления в Загорске” (1967), „Обряды в России” (1969). *Спогади про дитинство в Слесаветграді містить книга „Дождь пополам с солнцем” (1990).*

9 – 120 років тому народилася **Смушкова Марія Аркадіївна** (дівоче

прізвище **Гар**) (1893-1986), бібліотекознавець, організатор бібліотечної справи в СРСР, педагог. Після закінчення Воронежської гімназії у 1912 навчалася на історико-філософському факультеті Московських Вищих жіночих курсів. У 1916 вийшла заміж за Вадима Васильовича Смушкова, який пізніше став відомим ученим-економістом (розстріляний у 1938), мала від нього двох дочок. У 1918 познайомилася з Н.К.Крупською, дружиною В.І.Леніна, стала її найвідданішою соратницею в організації бібліотечної справи. З 1920 до 1931 займала керівні посади у цій галузі: завідувачка Бібліотечного відділу Наркомосвіти, голова Центральної бібліотечної комісії, головний редактор журналу «Красный библиотечарь» (з 1923). Один з розробників проекту декрету РНК «О централизации библиотек», підписаного Леніним 4.11.1920. У 1923 розлучилася зі Смушковым і стала дружиною Юхима Ілліча Рубінштейна, завідувача відділу Книготоргового об'єднання державних видавництв. У цьому шлюбі також народилися дві дочки. У 1924 очолювала оргбюро Першого Всеросійського бібліотечного з'їзду. За її редакцією у 1930 світ побачив ґрунтовний «Справочник библиотечаря» та інші праці. У 1936 та 1951 році після арешту Юхима Рубінштейна та його засудження на 5 та 8 років виправно-трудовах таборів перебувала з ним у засланні. У 1955 чоловіка реабілітували, подружжя відновили в партії, і вони повернулися до Москви.

12 – 95 років тому народилася (м. Миколаїв) **Тімош Лідія Петрівна**,

актриса. Після закінчення Одеського театральського технікуму (1941) працювала у **Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького**. Серед кращих ролей – Тетяна („Суєта” Карпенка-Карого), Мавра („У неділю рано зілля копала” за Кобилянською), Ковалиха („Голубі олені” Коломійця), Комісар („Оптимістична трагедія” Вишневського) та ін. Народна артистка УРСР (1968).

13 – 120 років тому народився (с. Веселі Терни на Катеринославщині)

Феденко Панас Васильович (1893-1981), письменник, публіцист, історик. **Закінчив Олександрійську гімназію (1913)**, історико-філологічний факультет Петербурзького університету. У 1917-1918 - член Центральної Ради, редактор друкованих органів УСДРП „Наше слово” та „Наша справа”. У 1919-1920 – член ЦК УСДРП, учасник Першого Зимового походу армії УНР. З 1920 в еміграції (Польща, Чехословаччина, Німеччина, Англія). Професор Українського Педагогічного інституту ім. Драгоманова (з 1926) та Українського Вільного університету у Празі (з 1934). У 1933 від імені УСДРП підписав протест-відозву до соціалістичних партій і робітничих організацій світу у зв'язку із штучним голодом в Україні. У 1950-1967 брав активну участь у діяльності Української Національної Ради в екзилі. Автор багатьох історичних праць та повістей.

14 – 135 років тому народився (м. Балта Подільської губернії)

Гашинський Віктор Антонович (1878-1935), архітектор. **Випускник Єлисаветградського земського реального училища. На фото, зробленому в ательє Д. Харлаба, Гашинський під час навчання в ЄЗРУ.** У 1907 закінчив механічне відділення Імператорського Московського Технічного училища. Жив і працював у Москві. Представлений в ілюстрованому біографічному довіднику «Зодчие Москвы времени эклектики, модерна и неоклассики (1830-1917 годы)» (1998). Був співробітником архітектурного бюро Нірнзеє. Збереглося декілька будинків, споруджених за його проектами. Зокрема, будинок на вул. Великий Садовій, № 6 (1916).

14 – 100 років тому народився (м. Кам'янське, Дніпродзержинськ)

Міронов Микола Романович (1913-1964), партійний і державний діяч. У 1937 вступив на геолого-географічний факультет Дніпропетровського університету, з 5-го курсу добровольцем пішов на фронт. Член ВКП (б) з 1940. Політпрацівник, війну закінчив у званні майора. З 1945 по 1947 – завідувач сектору Дніпропетровського обкому КПУ, у 1947-1949 – перший секретар Жовтневого райкому в Дніпропетровську. **З 1949 по 1951 працював секретарем Кіровоградського обкому КПУ.** З 1951 по 1959 – в органах держбезпеки СРСР: начальник Ленінградського обласного управління КДБ, генерал-майор. З 1959 по 1961 – завідувач відділу адміністративних органів ЦК КПРС. Член Центральної ревізійної комісії КПРС (1961 по 1964). Загинув в авіаційній катастрофі у складі радянської військової делегації, яка летіла на святкування 20-річчя визволення Белграда. Почесний працівник держбезпеки СРСР (1957). Нагороджений багатьма орденами і медалями.

16 – 130 років тому народився (м. Вінниця) **Гершфельд Григорій Ісаакович** (1883-1966), композитор. У 1901-1904

навчався по класу скрипки в Одеському, потім Київському музичному училищі. **З 1907 по 1923 викладає у навчальних закладах Бобринця**, з 1923 по 1944 – у музичних школах Бердичева, Тирасполя, Намангана. З 1946 – доцент по класу скрипки, альту і домри в Кишиневській консерваторії. Автор творів: для скрипки з оркестром - „Фантазія (1947)”; для духового оркестру – увертюра „Червона кавалерія” (1923), маршів; для струнного квартету - „Пісня без слів (1914)” та ін.

17 – 100 років тому народився (*с. Мошорине Знам'янського району*)

Кобець Федір Семенович (1913-1986), військовий діяч. **Навчався у школі рідного села**, з 1935 у лавах Червоної Армії. На фронті – з першого дня ВВВ. Відзначився 18.01.1943 під Воронежем; його рота знищила 650 солдатів і офіцерів, 4 гармати, 48 автомашин, взяла у полон 400 фашистів. Герой Радянського Союзу (1943). 11 років після війни передавав свої знання і досвід молодим танкістам. Працював у Міністерстві Оборони СРСР. Похований на Ваганьківському кладовищі у Москві.

19 – 225 років тому народився (м. Очаків Миколаївської області)

Волконський Сергій Григорович (1788-1865), декабрист. Генерал-майор, член „Союзу благоденства” і Південного товариства декабристів. Разом з **В. П. Давидовим** очолював Кам'янську управу. Засуджений на довічну каторгу. У 1835-1856 перебував на поселенні в Іркутській області. **Часто буває у Бовтищі Раєвських в Олександрівському районі. Одружений з донькою генерала М. М. Раєвського Марією.** Автор „Записок”, виданих у 1902.

19 – 130 років тому народилася **Тобілевич** (за чоловіком **Кресан**)

Марія Іванівна (1883-1957), педагог, перекладач. **Дочка Софії Віталіївни (другої дружини драматурга), яку І. Карпенко-Карий виховає як рідну. Дитинство дівчини пройшло на Хуторі Надія.** Освіту здобула у Полтавському інституті шляхетних дівчат і на курсах французької мови у Парижі. Диплом давав право викладати французьку мову у будь-яких навчальних закладах світу. Майже чверть століття учительувала. Українською мовою переклала твори О. Бальзака, Е. Скріба, Р. Тагора, В. Шекспіра. Допомогала Панасові Саксаганському в літературній праці.

Підготувала до друку спогади матері «Мої стежки і зустрічі» (1957). Звинувачувалась у приналежності до так званої Спілки визволення України (1930), була вислана з Києва. В окупованій столиці України (1941-1943) організувала своєрідний дитячий навчально-виховний театральний комплекс „Будинок дитини”: курси крою та шиття, ляльковий театр і їдальню. Після визволення Києва (з січня 1944) була затверджена директором Київського лялькового театру. **Значну частину архіву батька її чоловік передав до Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.** Похована на Байковому кладовищі поруч з матір'ю С.В.Тобілевич.

19 – 100 років тому народився (м. Петропавлівськ у Казахстані)

Добровольський Микола Миколайович, організатор сільськогосподарського виробництва. У 1938 закінчив Одеський педагогічний інститут; вступив до Київського індустріального інституту, але не закінчив його – почалася війна. Учасник ВВВ. На початку літа 1941 потрапив у оточення в районі урочища Зелена Брама поблизу села Підвисоке Новоархангельського району. Вирвавшись із нього, воював у партизанському загоні. Був редактором газети “За Советскую Родину!”, друкованого органу штабу об’єднання партизанських загонів на Кіровоградщині. Після визволення області – знову на фронті. Після війни викладав у Шамівському сільськогосподарському технікумі. Потім був обраний головою колгоспу “Україна” Знам’янського району, який очолював понад 40 років (1957-1997), і перетворив його в одне з найкращих господарств області. Заслужений працівник сільського господарства СРСР, нагороджений медаллю академіка Вавілова. Автор книги спогадів «А минуле здається сном. Автобіографічні нариси» (2009). Почесний громадянин села Дмитрівка Знам’янського району. Нагороджений почесною відзнакою області «Честь і слава Кіровоградщини» (2011).

19 – 95 років тому народився (с. **Малопомічна Кіровоградської**

області) **Осипенко Павло Юхимович** (1918-1998), російський металург. Закінчив Дніпропетровський індустріальний технікум та Сибірський металургійний інститут. З 1963 по 1986 - директор Таганрозького металургійного заводу. З 1986 – доцент кафедри організації виробництва та економіки Таганрозького радіотехнічного інституту. Лауреат Державної премії СРСР. Герой Соціалістичної Праці. Почесний металург Російської Федерації. Заслужений металург РФ. Почесний громадянин м. Таганрога. Похований на „Алеї Слави” міста Таганрога. Іменем Осипенка в Таганрозі названа вулиця.

19 – 85 років тому народився (Архангельська область, Росія) **Смолін**

Микола Васильович (1928-1974), геолог. У 1950 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. Працював головним геологом у Сибіру, Казахстані, Україні. **З 1964 і до останніх днів трудився на Кіровоградщині.** За відкриття цінних покладів урану удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. Лауреат Державної премії СРСР

Жив у селищі, яке після смерті геолога названо на його честь – Смоліно (Маловисківський район). На фото – справа.

20 – 75 років тому народився (с. **Листопадове Новомиргородського району**) **Суржок Микола Андрійович**, поет, педагог. **Навчався у Новомиргородському, а після його розформування – в Олександрійському педагогічному училищі.** Закінчив філологічний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. **Працював у Новомиргородському районі піонервожатим, учителем, директором школи. Голова Новомиргородського районного осередку „Просвіти”. Автор збірки поезій „Із Золотого Поля” (2002).**

20 – 75 років тому народився (с. Гігант Сальського району Ростовської

області) **Нікулін Микола Пилипович**, авіаційний інженер. Закінчив Краснокутське льотне училище та Вище авіаційне училище цивільної авіації у Ленінграді (1968). До 1984 працював на керівних посадах в Ульяновському училищі вищої льотної підготовки (заступник начальника з льотно-методичної роботи). **З 1984 по 1987 – начальник Кіровоградського вищого льотного училища цивільної авіації.** Кандидат технічних наук (1984). У 1987 переведений на посаду начальника Ленінградської академії цивільної авіації. Потім працював у ній начальником кафедри безпеки польотів, деканом факультету, професор. Автор 150 наукових праць. Пілот 1-го класу (налітав 10 500 годин).

20 – 45 років тому народилася (м. **Кіровоград**) **Пунгіна Ольга**

Анатоліївна, художник, педагог. **Батьки – художники Анатолій Пунгін та Емілія Руденко. Випускниця СШ № 27 та Кіровоградської дитячої художньої школи.** У 1989 закінчила живописне відділення Одеського художнього училища ім. М.Б.Грекова, у 1994 – Українську академію друкарства (відділення графіки за спеціальністю “художник-графік з художньо-технічного оформлення друкованих видань”). **З 1995 – викладач на художньо-графічному факультеті КДПУ ім.**

В.К.Винниченка. Працює в галузі графічного дизайну, станкової

графіки, монументально-декоративного живопису (левкаси кафе “Максим”, бар готелю “Європа”, ресторан “Козача застава” у Кіровограді та ін.). Твори зберігаються у державних і приватних колекціях в Україні та за кордоном. Член Національної Спілки художників України (2000).

21 – 90 років тому народився (сmt **Нова Прага Олександрійського району**)

Петров Микола Гаврилович (1923-1999), прозаїк. Учасник ВВВ. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського педагогічного інституту** (1953) та факультет іноземних мов Київського університету (1967). Працював у школі. Друкуватися почав з 1940. Автор збірки оповідань „Перша заповідь” (1995), перекладу з німецької художньо-документальної повісті „Тихий фронт” та інших творів.

21 – 90 років тому народився (сmt **Городниця Новоград-Волинського району Житомирської області**)

Розенберг Арон Якович (1923-2006), педагог. Закінчив історичний факультет Київського університету (1951). **Працював у школах Кіровограда, обласному інституті удосконалення учителів.** Доктор педагогічних наук (1988), **професор КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1990)**. 17 років перебував у товариських стосунках з В.О.Сухомлинським, невтомний пропагандист спадщини видатного педагога. В.О.Сухомлинський написав схвальний відгук на кандидатську дисертацію Розенберга „Виховання у підлітків відповідального ставлення до навчання в процесі колективної діяльності”:

„Здобувач – один з кращих учителів і класних керівників Кіровоградської області...”. Автор 30 книг і брошур, 170 статей у київських та московських педагогічних часописах.

22 – 105 років тому народився (с. **Великі Трояни Ульяновського району**)

Охман Микола Петрович (1908-1977), військовий діяч. **Після семирічки навчається у Грушківській агрошколі.** З 1930 – у лавах Червоної Армії, закінчив військове училище. Особливо відзначився у боях на Сандомирському плацдармі. Бригада під його командуванням форсувала річку і забезпечила плацдарм для двох корпусів, захопила дві переправи на інших річках, розгромила гарнізони кількох міст, захопила два аеродроми. Герой Радянського Союзу (1945), генерал-майор. З 1961 – військовий комісар Волгоградської області. Про його подвиг є книга „Медаль за бой, медаль за труд”.

24 – 215 років тому народився **Міцкевич Адам Бернард** (1798-1855), польський поет. За участь у національно-визвольному русі був висланий до Росії (1824-1829). Тут написав і видав „Кримські сонети” та поему „Конрад Валленрод”. **У лютому 1825 по дорозі в Одесу зупинявся у Єлисаветграді на кінно-поштової станції. Мав зустріч з начальником Південних військових поселень, генералом I. Вітте. У супровідному листі зазначено, що „через бідність Єжовського та Міцкевича їм видано, крім прогонних грошей до Єлисаветграда, кошти на подорожні витрати”. Ця подія увічнена меморіальною дошкою на приміщенні обласної санепідемстанції.**

24 – 115 років тому народився (с. Троянка Голованівського району) **Григорук Євген Максимович** (1898-1922), поет. Закінчив Феодосійський учительський інститут (1920). Учасник громадянської війни. Працював в органах народної освіти, головою Київської філії Держвидаву, згодом у видавництвах Москви. Писав українською і російською мовами. Автор збірки поезій „Звірки пішли бандити” (1921); переклав „Інтернаціонал”. Його збірки „Твори” виходили в 1928 і 1966.

25 – 65 років тому народився (с. Сморгва Млинівського району Рівненської області) **Романюк Анатолій Іванович**, актор, режисер, педагог. У 1976 закінчив Київський інститут театрального мистецтва імені Карпенка-Карого. З 1976 до 1989 працював у Рівненському обласному драматичному театрі, де зіграв понад 70 ролей. **З 1989 по 1993 – у Кіровоградському обласному музичному драматичному театрі імені М.Л.Кропивницького, зіграв 15 ролей. Заслужений артист України (1989).** З 1993 року працює у Волинському обласному музично-драматичному театрі імені Т.Г.Шевченка, викладає курс акторської майстерності у Волинському державному училищі культури і мистецтв. Поставив декілька вистав у театрі. Народний артист України (2008).

26 – 45 років тому народився (м. Світловодськ) **Бабенко Олег Олександрович**, літературознавець, краєзнавець та музеєзнавець. **Закінчив філологічний факультет КДПУ ім. В.Винниченка** та Національну академію державного управління при Президентіві України. **Понад 10 років викладав у педуніверситеті. Автор, автор-упорядник та упорядник більше 60 наукових, науково-популярних**

та навчально-методичних публікацій, в т.ч. – понад 20 – окремими виданнями., серед них – „Із степів полинових: фольклорні записи М. Смоленчука” та „Із сивого покоління: М. Смоленчук – людина, письменник, учений”; “Словник музейних термінів”. Очолював авторський колектив видання “Національна Книга Пам’яті жертв голодомору... Кіровоградська область”. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2004). З 2005 до 2009 – заступник начальника управління внутрішньої політики обласної державної адміністрації. Нині – заступник начальника управління культури і туризму ОДА. Голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Почесний краєзнавець України (2010).

28 – 55 років тому народилася (с. Краснопілка Маловисківського району) Подашевська Тетяна Леонідівна, журналістка і правознавець. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка та Національну академію внутрішніх справ України.

Працювала дільничним інспектором у справах неповнолітніх Маловисківського районного відділу внутрішніх справ та старшим оперуповноваженим карного розшуку Кіровоградського міського відділу внутрішніх справ. Близько 10 років очолювала центр громадських зв’язків УМВС України в Кіровоградській області. З 2003 – начальник департаменту зв’язків з громадськістю Міністерства внутрішніх справ України. З 2004 – генерал-майор міліції; перша в Україні жінка, удостоєна такого звання. Заслужений журналіст України. Депутат Київської обласної ради (2010)

28 – 45 років тому народився (с. Салькове Гайворонського району)

Мельник Валентин Іванович, педагог. Після закінчення фізико-математичного факультету КДПІ ім. О. С. Пушкіна з 1993 по 1994 працював учителем математики та інформатики Кіровоградської СШ № 29. У 1994 переїздить до м. Олександрії, викладає у міському НВК. Після заснування у 2003 Олександрійського ліцею інформаційних технологій працює вчителем інформатики. Вихованці регулярно перемагають на Всеукраїнських учнівських олімпіадах з інформатики, стають призерами міжнародних конкурсів. Переможець Всеукраїнського конкурсу „Учитель року – 2006”, кращий учитель інформатики в Україні. Заслужений учитель України (2006).

29 – 115 років тому народився (с. *Цвітне Олександрівського району*) **Койда Агей Маркович** (1898-1991), майстер художньої кераміки. *Працював у промисловій гончарній артілі у рідному селі.* У 1937-1939 навчався в школі майстрів художньої кераміки в с. Опішні Полтавської області. Серед творів – декоративні тарілки, куманці, вази, статуетки: „Бандурист”, „Біля криниці”, „Свинарка”, „Дядько і хлопці біля барила” та ін. *Твори зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї.*

30 – 95 років тому народився (м. *Новоукраїнка*) **Голбштейн Матвій Абрамович**, поет. Навчався у газетному технікумі, на журналістських курсах при Всеукраїнському комуністичному інституті. Служив у Червоній Армії. Учасник ВВВ. Працював директором вечірньої школи робітничої молоді у Харкові. Писав єврейською мовою (ідіш). Автор збірок: „Іскри” (1938), „3 гвинтівкою в руках” (1946). Друкувався у журналі „Советіше Геймланд” („Советская Родина”),

31 – 100 років тому народився (с. *Байдаківка Онуфрївського району*) **Пасічник Артем Спиридонович** (1913-1940), військовий льотчик. *Закінчив семирічку в рідному селі, працював рахівником у сільраді.* У 1937 закінчив 7-у військову школу льотчиків у Сталінграді. Учасник радянсько-фінської війни. Був військовим комісаром (старший політрук) ескадрильї 44-го полку 54-ї винищувальної авіабригади ПВО Ленінградського військового округу. Літав на І-153. У складі ескадрильї знищив 13 паровозів, 10 ешелонів, 15 автомашин, ескадрон вершників. При виконанні бойового завдання його літак був підбитий і не вийшов із штопора. Герой Радянського Союзу (1940).

18.12.1923 (90 років тому). Головна елісаветградська газета «Красный путь» почала виходити українською мовою під назвою «Червоний шлях». Друкувалась до 1930.

8.12.1943 (70 років тому). Вийшов останній номер газети «Кіровоградські вісті». Під трьома назвами («Український голос», «Українські вісті» та згаданю) в окупованому Кіровограді побачили світ 234 номери газети (тираж коливався від 20 до 35 тисяч примірників).

24.12.1993 (20 років тому). В Кіровограді побачив світ перший номер популярного всеукраїнського тижневика «Україна-Центр».

РОКИ (1763-1958)

1763 – 250 років тому народився (Петербург) **Пестов Семен Семенович** (1763-1827, *с. Пантазіївка Олександрійського повіту*), поет, бібліофіл, батько декабриста Олександра Пестова. Виховувався у Московському університетському пансіоні, потім навчався у Московському університеті. Активно співробітничав у журналі “Беседующий гражданин” (1789), служив в урядовому сенаті в Петербурзі. За спогадами сина, відзначався прямим характером, незвичайною чесністю, а також глибокою релігійністю та схильністю до містицизму. У 1805 був переведений у Новоросію на посаду голови Херсонської палати кримінального суду. *На знак протесту проти беззаконня і хабарництва у 1808 подав у відставку й поселився в придбаному поблизу Єлисаветграда маєтку Високі Байраки, а з 1819 жив у маєтку дружини Пантазіївці. Його улюбленими заняттями були музика й читання. У першій чверті XIX ст. його бібліотека була одним з кращих приватних книжкових зібрань Новоросії. Відзначався даром спілкування: виданий до його записок іменний покажчик містить близько 2000 імен. Великим потрясінням став для нього арешт у Пантазіївці сина Олександра, учасника товариства “Об’єднаних слов’ян”, засудженого 10.07.1826 на довічну каторгу. За спогадами нащадків, Пестов “любил поезию и сам писал недурные стихи и драмы на мифологические сюжеты и писал ежедневно свои записки”. Записки не опубліковані, натомість його правнуком був надрукований у 1915 в Олександрії “Алфавитный указатель личных знакомых и друзей С. С. Пестова, о которых он упоминает в записках своих с 1786 по 1827 г.”, який є цінним джерелом для генеалогічних досліджень про Новоросію.* Два вірші „Станс. Чем отличаются начальники от подчиненных» (1789) и «Песнь моему блаженству» (1789) були надруковані в книзі „Поэты 1790-1810-х годов” (серія „Библиотека поэта”, 1971).

1768 – 245 років тому народився **Шаліков Петро Іванович** (1768-1852),

письменник-сентименталіст, видавець і перекладач. Князь, грузин за походженням. Отримав домашню освіту, перебував на військовій службі. Брав участь у штурмі Очакова та польській війні (прем’єр-майор, командир ескадрону). Після виходу у відставку зайнявся літературною творчістю. Редактор протягом 25 років газети “Московские Ведомости” та видавець журналів “Московский Зритель” (1806), “Аглая” (1808-1812), “Дамский Журнал” (1822-1833). Автор збірників віршів “Плод свободных

чувствований” (1798-1801) і “Цветы граций” (1802) та книг прози “Путешествие в Малороссию” (1803-1804), “Путешествие в Кронштадт” (1805) та ін. У творчості відверто наслідував основоположника сентименталізму в російській літературі Карамзіна. **У серпні 1811 відвідав Єлисаветград; побував у фортеці, де жив обожнюваний ним князь Г.О.Потьомкін: „Це невеличке містечко мало для нас значну привабливість; адже в ньому жив той, кого не вміщував, здавалося, всесвіт...” Про свої враження розповів в альманасі „Аглая”.**

1783 – 230 років тому народився (Чернігівщина) **Баранович Іван**

Прокопович (1783-1852 *у Златополі*), військовий лікар. З 1795 до 1805 навчався у Кисво-Могилянській академії. Виявив велику схильність до іноземних мов та медицини, закінчив клас „Основи лікарської науки”. У 1805-1809 навчався у Санкт-Петербурзькій медико-хірургічній академії. До 1852 служив військовим лікарем Подільського мушкетерського 36 полку. Учасник Вітчизняної війни 1812 та інших битв з Наполеоном. Брав участь у бою під Смоленськом, у Бородінській битві і т. д. Добре знаючись на фітотерапії, успішно застосовував її при лікуванні поранених. Звільнившись з війська за станом здоров'я, **у 1819-1852 мав приватну практику у містечку Златополі. Серед його пацієнтів – родина Давидових з Кам'янки. Генеральша Катерина Давидова та її син Василь Давидов були хрещеними батьками його старших дітей – дочок Надії (нар. 1818) і Катерини (нар. 1821). У 1832-1837 – знову на військовій службі: старший лікар Ольвіопольського, Єлисаветградського та Новомиргордського уланських полків у Новоросії. З 1837 до 1851 – старший лікар військового шпиталю у м. Новомиргороді.** Увійшов в історію як діяльний організатор військово-медичної польової служби. **Брав активну участь у боротьбі з епідеміями холери в 1830-1831 та 1849 на території нашого краю.** Кавалер орденів Св. Анни II і III ступенів. **На знімку: художник В. Плітін „Портрет Івана Барановича” (2008).**

1818 – 195 років тому народився (с. Орлова Балка *Олександрійського повіту*) **Попруженко Георгій Іванович** (1818-1889), священник (протоієрей), письменник. **Закінчив Єлисаветградське духовне училище, Херсонську духовну семінарію та Київську духовну Академію** (1843). Понад 30 років викладав в Одеській семінарії; добре знав грецьку, латинську, єврейську та німецьку мови. З 1888 – дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей. У спогадах В. Яковлева

відзначається: „Покойный отец Георгий был одной из самых замечательнейших и популярнейших личностей одесской интеллигенции, одним из выдающихся членов ее из среды православного духовенства”. Автор багатьох богословських праць. Одна з них – “Краткое изъяснение божественной литургии” – витримала 5 видань. Дід Г.В. Флоровського по материнській лінії. На знімку: Сретенська церква в Одесі, в якій понад 30 років прослужив Г.І. Попруженко.

1823 – 190 років тому народився (**Златопіль**) **Бродський Ізраїль**

Маркович (1823-1888), підприємець, цукрозаводчик, меценат. До переїзду в Київ (1876) **спорудив у Златополі лікарню та богадільню**. Відіграв важливу роль у розвитку цукрової промисловості в Україні: сприяв удосконаленню методів виробництва, створив ефективну систему збуту цукру в Росії і за кордоном. **Перший цукровий завод побудував 1847 неподалік Лебедина (поблизу Новомиргорода)**. А у 90-ті роки XIX ст. його заводи уже виробляли чверть всього цукру Російської імперії. З'явилась навіть приказка: „Чай - від Висоцького, цукор – від Бродського”. У Києві на його кошти відкрито єврейську лікарню та ремісниче училище.

1838 – 175 років тому народився **Федоровський Микола Федорович**

(1838-1918), військовий діяч, українофіл. **Викладач Єлисаветградського кавалерійського училища. Його називали „першим українським діячем м. Єлисаветграда”.** У 1867 за його ініціативою в Єлисаветграді було відкрито перше в Російській імперії безплатне ремісничо-грамотне училище, у 1873 засновано благодійне товариство поширення грамотності й ремесел; у 1875 здійснено першу постановку „Вечорниць” П. Ніщинського, в якій взяли участь 11 юнкерів. Вийшовши у відставку генерал-майором (1894), налагодив у Петрограді видання українських книг. Фундатор „Всеслов'янського музичного кола для духовного піднесення народу”. Один з перших у Росії гомеопатів; засновник і перший голова «Благотворительного общества самопомощи в болезнях» в Петербурзі, яке пропагувало гомеопатичні лікарські засоби. Автор статей і брошур: «К вопросу о народном здоровье» (1884), «Гомеопатия и Государство» (1901), «Об организации самопомощи в болезнях» (1908), «0 безусловном вреде прививок» (1907) та ін.

1843 – 170 років тому народилася **Дмитрян Анна Михайлівна** (1843-1913), благодійниця. **Юність і молодість провела у Новомиргороді (1863-1884)**. Після смерті чоловіка, успадкувавши його мільйони,

зайнялася благодійницькою діяльністю. **На власні кошти збудувала у Єлисаветграді лікарню Святої Анни Російського товариства Червоного Хреста (1904)** – одну з кращих в імперії (вартість 225 тисяч рублів, плюс 300 тисяч рублів у цінних паперах на утримання від процентів у Державному банку), **безплатну лікарню у Новомиргороді (1913), Вознесенський собор та церковно-парафіяльну школу у Бобринці (1913)**. Спорудження собору обійшлося в 100 тисяч рублів. **Усі**

три будівлі – творіння єлисаветградського зодчого Я. В. Паученка – визнані пам'ятками архітектури. Нагороджена золотим знаком Ордена I ступеня Червоного Хреста. В 1908 у Петербурзі надруковано фундаментальну книгу про історію спорудження лікарні та заповіт жертвувательки. За радянських часів лікарня називалася 2-ю міською. У 2002 їй повернули первісну назву – „лікарня Святої Анни”. **Похована найвидатніша в історії Єлисаветградщини благодійниця у родинному склепі на території храму Св. Пантелеймона в Бобринці (зруйнований у 1932).**

1858 – 155 років тому народився (с. Вербовець на Черкащині) **Борисов Євген Іванович (1858-1900)**, публіцист, критик, фольклорист. Закінчив юридичний факультет Новоросійського університету (1877), брав участь у революційному русі, був членом Одеської Громади, у 1879-1882 перебував на засланні в Якутії. За завданням редактора „Одесского вестника” П. О. Зеленого підготував цикл публікацій про суспільний рух Галичини „Листи з Австрії” (1878), один з перших дослідників творчості І. Франка. Зібраний фольклорний матеріал увійшов до збірок М. Драгоманова й П. Чубинського, автор розвідки „Чумацька пісня” (1882). **На початку 90-х років XIX ст. працював секретарем Єлисаветградської повітової земської управи, уклав фундаментальну книгу „Систематический свод постановлений Єлисаветградского уездного земского собрания за 1865-1895 гг.”, про яку сучасники писали: „ Это настольная книга всякого земца, в которой с замечательной подробностью извлечены из дел и с полным знанием дела систематически сгруппированы все данные для истории Єлисаветградского земства, давшего столько выдающихся деятелей и по праву стоявшего со дня введения земских учреждений на одном из первых мест по результатам своей деятельности”.** В останні роки життя редагував “Сборник Херсонского земства”. Спомин про Борисова написав І. Франко, відзначивши його „безумовно чесний характер”.

1858 – 155 років тому народилася **Чижевська Марія Дмитрівна (1858-1925)**, педагог, художник. **Дружина І. К. Чижевського, мати Д. І. Чижевського.** Навчалася (до 1889) у Санкт-Петербурзькій Академії

мистецтв під керівництвом П.Чистякова, через арешт чоловіка змушена була залишити її на випускному курсі. На засланні давала приватні уроки малювання, **продовжила навчати обдарованих дітей в Олександрії**. За порадою І. Рєпіна отримала в АМ свідоцтво на право викладати малювання у нижчих навчальних закладах. **Працювала вчителем мистецтв Олександрійської чотирикласної школи, попечителькою однієї із земських шкіл, співдиректором міської громадської бібліотеки (заснувала у ній дитячий відділ), давала безплатні уроки малювання. Серед її учнів – відома художниця Белаковська В.М. Зі співчуттям поставилась до ідеї М.В.Левитського про заснування в Єлисаветградському повіті землеробських артільей, пожертвувала на цю справу 3800 руб.**

1863 – 150 років тому народився (Сумщина) **Васильєв Михайло**

Калинович (1863-1912), інженер, фольклорист, етнограф. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище** та Петербурзький технологічний інститут. **Член Єлисаветградського українофільського гуртка Громада, яким керував лікар О. Михалевич**. Під час навчання у Петербурзі був членом українського студентського гуртка. Працював інженером, згодом директором на цукрових заводах Терещенків. Автор понад 50 наукових праць з технології цукроваріння.

Нагороджений медалями Російського Технічного товариства. Член Українського наукового товариства у Києві (1909). Дослідник робітничого побуту й фольклору. Вивчав також українські обряди, звичаї, вірування тощо: „Рекрутчина в малоруській пісні” (1889), „Малоруські похоронні обряди та повір'я” (1890), „Антропоморфічні уявлення у віруваннях українського народу” (1892). За останню роботу обраний членом Московського Товариства прихильників природознавства, антропології та етнографії. Захоплення народним театральним дійством втілює у наукову працю „До історії народного театру” (1898).

1863 – 150 років тому народився **Вейзен Олександр Михайлович**,

архітектор. **Початкову художню освіту отримав у Єлисаветграді, де навчався у Вечірніх Рисувальних Класах при Єлисаветградському земському реальному училищі в академіка П.О.Крестоносцева.**

У 1887 закінчив Петербурзьку Академію мистецтв. У 1889 одержав золоту медаль за проект міської думи в Петербурзі, а 1890 отримав звання класного художника 1-го ступеня. З 1890 був міським архітектором Севастополя. Увійшов в історію міста як один з його найвизначніших зодчих. На знімку: одна зі споруд за

проектом Вейзена у Севастополі, в якій нині розміщується Палац дітей та юнацтва.

1863 – 150 років тому народився **Владиславський-Падалка Іполит**

Васильович, художник садово-паркового мистецтва, дендролог. Виховувався в Одеському міському сирітському будинку. Закінчив у 1890 Одеську школу садівництва, працював у розсаднику фірми Роте. **За його проектом на замовлення М. Л. Давидова закладено дендропарк „Веселі Боковеньки” у Долинському районі (1891-1903).** Автор проектів парків у селах Цауль, Кухурешті та Раді-Марі (Молдова). Організував у Цаульському парку школу садівництва (існувала до 1914).

1863 – 150 років тому народилася (**Єлисаветградський повіт**) Кулик

Софія Кирилівна, дружина **єлисаветградського земського лікаря Олексія Кулика, мати Леоніда (першого дослідника Тунгуської катастрофи), Володимира, Нестора та Олексія Куликів. Дівоче прізвище – Серединська. Дочка військового старшини, землевласника Єлисаветградського повіту Олексія Семеновича Серединського.** Заміж вийшла у 1882. Після смерті чоловіка у 1896 з дітьми переїхала у М.Троїцьк Оренбурзької губернії, де жив її брат. Зуміла одна виховати синів, дати їм добру освіту.

1863 – 150 років тому народився (м Кременчук) **Тенеромо** (справжнє прізвище **Файнерман Ісаак Борисович**) (1863-1925 у **Єлисаветграді**), публіцист, письменник, кінодраматург, „толстовець”. **Детальніше у нарисі «АПОСТОЛ ТОЛСТОВСТВА» ІСААК ТЕНЕРОМО І ЙОГО ДОЧКА ТЕТЯНА – ДРУЖИНА «АПОСТОЛА ТРОЦЬКІЗМУ» ЯКОВА БЛЮМКІНА».**

1868 – 145 років тому народився (м. Полтава) **Нікітін Василь**

Олександрович (1868-1942), юрист, громадський діяч, українофіл. Закінчив юридичний факультет Московського університету. **У Єлисаветграді жив з 1903: працював спочатку членом окружного суду, потім – міським нотаріусом (1911-1917). До революції у себе на квартирі влаштовував по четвергах „вечорниці”, на які збиралися місцеві українофіли (М. В. Левитський, Ю. І. Тобілевич, О. І. Михалевич та ін.) і гастролери (П. Цесевич, М. Заньковецька та ін.). За його ініціативою започатковано відзначення в Єлисаветграді шевченківських днів.**

У 1909-1910 у театрі влаштуувались платні лекції-концерти, кошти передавались у фонд спорудження у Києві пам'ятника Шевченку. Перебував під негласним поліцейним наглядом як „український соціаліст”. **У 1917 обраний першим головою Єлисаветградської „Просвіти”, при якій діяли великий український хор, багата бібліотека.** Після 1917 викладає українську мову, займався краєзнавством. **Зокрема написав історію народження українського театру в Єлисаветграді, спогади про Марка Кропивницького, переклав українською спогади О. К. Тарковського про революційні гуртки в Єлисаветграді.** З 1920 викладав у Кавалерійській та соціально-економічній школах. У 1929 був заарештований і на три роки висланий до Казахстану „як член підпільної організації Спілки визволення України”.

1873 – 140 років тому народилася (с. Аджамка Кіровоградського району) Коваленко Марія Володимирівна (1873-1950),

опера та концертно-камерна співачка (лірико-колоратурне сопрано) і педагог. З 13 років навчалась співу у Федора Левицького в Єлисаветграді, потім – в Одеському єпархіальному училищі, співала у церковному хорі. Вперше виступила в концерті в 1901. Закінчила Петербурзьку консерваторію (1906). У 1906-1908 – солістка Київської опери, 1908-1929 – Маріїнської опери у Петербурзі. У 1929-1941 – вокальний педагог Ленінградського театру опери та балету, 1944-1946 –

Великого театру СРСР. **Дружина відомого театрального діяча та архітектора, уродженця Єлисаветграда І.В.Екскузовича.** Мала рідкісний за красою голос теплого тембру. Заслужена артистка Республіки (1924). Мистецтво Коваленко високо цінили О. Глазунов, Б. Асаф'єв, А. Нежданова, Ф. Шаляпін (співак подарував їй свій портрет), М. Черкасов та ін. Є. Мравінський писав про неї: “Певица блестящего вокального мастерства, теплого лирического дарования, она является, прежде всего, большим и талантливым музыкантом исключительной тонкости и глубины».

1883 – 130 років тому народився Ерделі Георгій Якович (Єлисаветград) (1883-1954), військовий діяч (авіатор). **Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі і Єлисаветградському кавалерійському училищі,** закінчив Московське вище технічне училище. Служив у Сумському гусарському полку (1904-1905). Вступив добровольцем в авіаційні війська. Учасник Першої світової війни. Підпоручик (1915). За успішні повітряні розвідки нагороджений Георгіївськими хрестами 3-го і 4-го ст. та іншими орденами. З березня 1918-го - помічник начальника служби зв'язку у Вишій військовій раді, у листопаді завідував технічним відділом авіачастини ВРНГ, пізніше

очолював авіачастину. З лютого 1920-го - начальник майстерень Центрального аерофотографічного парку Червоного повітряного флоту. Неодноразово заарештовувався через дворянське походження. Батько відомої арфістки, професора Московської консерваторії, народної артистки РРФСР Ольги Георгіївни

Ерделі (навчалася у тітки Ксенії Ерделі), яка на прийомі у Сталіна після перемоги на міжнародному конкурсі арфістів в Угорщині (1949) попросила повернути Георгія Ерделі із заслання. Його „Спогади” надруковані у часописі „Московский журнал. История государства Российского” (2009, №1).

1883 – 130 років тому народилася **Лисенко Галина Миколаївна** (1883-1965), педагог. Дочка композитора **Миколи Лисенка**. **Тривалий час (з 1904 по 1917) жила в Єлисаветграді з чоловіком Костянтином Шилом – викладачем Єлисаветградського комерційного училища. Займалася педагогічною діяльністю (давала приватні уроки музики), брала найактивнішу участь у житті місцевої української громади. Зокрема була завсідницею українських вечорниць, які влаштовував у себе вдома нотаріус В. О. Нікітін.** Повернувшись до Києва, викладала фортепіано у музичній школі ім. М. В. Лисенка. Чоловік загинув під час культу особи Сталіна.

1888 – 125 років тому народився (**м. Єлисаветград**) **Ковалевський Георгій Павлович**, архітектор. З відзнакою закінчив Київський

політехнічний інститут. У 1914 для вивчення питання розвитку великих міст побував у Німеччині, Англії та Франції. До революції працював на посаді завідуючого відділом планування Київської міської управи, зробив багато проектів розвитку околиць Києва та інших населених пунктів. У 1920 емігрував до Сербії. Керував розвитком всього містобудування Белграда у міжвоєнний період. Працював у міністерстві будівельних робіт. Йому належить розробка генерального плану

Белграда. У 1925 на Паризькій декоративній виставці отримав Гран-прі за проект розвитку Белграда. Автор праці „Велике місто та міста-сади”. За його проектами споруджено студентський гуртожиток імені короля Олександра I, Топчидерський парк у столиці Югославії, критий ринок у м. Крагуєвац та багато інших об'єктів. Загалом за його планами будувалось і розвивалось близько 10 міст Югославії.

1893 – 120 років тому народилася (м. Єлисаветград) **Манухіна** (дівоче прізвище Лукіна) **Ніна Леонтіївна** (1893-1980), поетеса, перекладач. Детальніше у нарисі “НІНА МАНУХІНА – МУЗА І ПОЕТЕСА”.

1898 – 115 років тому народився **Зубов Микола Георгійович** (1898-1925), військовий діяч і журналіст, поет і драматург. Вихованець Імператорського Олександрівського лицю. Корнет російської кавалерії. Друкувався в газетах, **був редактором-видавцем Єлисаветградської газети „Народ и Армия” (1920). Перший збірник віршів видав у Єлисаветграді у 1919 під час громадянської війни.** Перебуваючи в еміграції в столиці Болгарії Софії, редагував газету „Русская правда”. Там же у 1921 вийшла його друга книга поезій „Адонис: Вахкические песни; Сонеты страсти”. Посмертна збірка „Избранные стихотворения” побачила світ у Парижі (1929).

1898 – 115 років тому народився (м. Ялта) **Марков Сергій Володимирович** (1898-1944), військовий діяч, мемуарист. Пасинок ялтинського градоначальника генерала Думбадзе, перебував у родинних зв'язках з імператорською сім'єю, яка називала його „маленьким Марковим” і „Серьожею”. **У 1916 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової війни. **Корнет Олександрійського гусарського полку.** Брав участь у спробі врятувати царську сім'ю навесні 1918 під час її перебування у Тобольську. Емігрував. Автор надзвичайно цікавих і цінних мемуарів “Покинутая Царская семья” (Відень, 1928), перевидані у Москві (2002). На знімку: кадет Марков під час навчання в ЄКУ (1916).

1898 – 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Шабаш Арнольд Леонтійович** (1898-1978), лікар. Закінчив медичний факультет Харківського університету, учень академіка Воробйова В.П. Брав участь у роботах з бальзамування тіла В.І.Леніна, автор всесвітньо відомого методу забарвлення глікогену в тканинах, прижиттєвоко фарбування елементів вегетативної нервової системи метиленою синькою, цитохімічного виявлення нуклеотидів. Доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри морфології Горьковського медичного інституту з 1929 по 1935. Ним написані глави в підручниках анатомії Штер-Мелендоред (1931) і Воробйова В.П. (1932). Під керівництвом Шабаша А.Л. засновано анатомічний музей кафедри.

1898 – 115 років тому народився (*м. Бобринець*) **Кожуховський Іван Євдокимович** (1898-1976), машинобудівник. У 1939 закінчив Північнокавказький інститут сільськогосподарського машинобудування у Новочеркаську. З 1929 по 1934 – конструктор на заводі „Ростсільгоспмаш”. **У 1934-1938 – провідний конструктор кіровоградського заводу „Червона Зірка”**. Після цього до виходу на пенсію (1970) працював у Всесоюзному НДІ механізації сільського господарства. Доктор технічних наук (1949).

1898 – 115 років тому народився (*сmt Онуфрїївка*) **Стрельсин Альфред** (1898-1976), підприємець. З 1906 жив у США. Вивчав економіку у Вісконсінському університеті. У 1916 створив рекламне бізнес-агенство. Займався розробкою нафтових родовищ, відкрив нове джерело у штаті Техас. Впродовж 4-х років (1921-1925) контролював виробництво порцелянової емалі та кобальту в Росії, Німеччині, Польщі. В 1927 – організатор будівництва зразкового міста неподалік Мілуокі (штат Вісконсін), названого Центр-Сіті. У 30-ті роки – віце-президент Загальної наукової корпорації, брав участь у винайденні лінз, флуоресцентних ламп. У 1941 – радник Міністерства військової промисловості США. У 1942 – спеціальний консультант Департаменту військової економіки.

1903 – 110 років тому народився (*с. Високі Байраки Кіровоградського району*) **Кравцов Лаврентій Петрович** (1903-1984), письменник. Був репресований. Працював журналістом, власним кореспондентом газети „Сільські вісті” по Рівненській та Волинській областях. Автор книг: „Підпоручик Жаданівський”(1962), „Чоботи”, „Зростання” (1953), історичного роману «Волинські Афіни» (2003) та ін.

1908 – 95 років тому народилася (*с. Єлизаветградівка Олександрівського району*) **Жевченко Тамара Юрїївна** (1908-1958), актриса, дружина письменника **Юрїя Яновського**. **Дочка архієпископа УАПЦ, уродженця Єлисаветградщини Юрїя Жевченка**. У 1920-х рр. працювала у Харківському театрі юного глядача, у 1926-1928 – в театрі ім. І. Я. Франка у Києві. Написала спогади „Карби долі” (журнал „Київ”, 1965, № 3).

1913 – 100 років тому народився (*с. Перчунове Добровеличківського району*) **Мушинський Петро Дмитрович** (1913-1990), краєзнавець. З 1935 – на військовій службі. Учасник ВВВ, політрук. У 1943 закінчив Військову Академію ім. В. І. Леніна. Нагороджений багатьма орденами і медалями СРСР, підполковник у відставці, займався журналістикою і краєзнавством. Автор 7 книг з історії м.

Миколаєва часів громадянської та Великої Вітчизняної воєн. Заслужений працівник культури УРСР (1975).

1918 – 95 років тому народилася (*м. Олександрія*) **Шрайбер Елеонора**

Лазарівна (1918-2004), літературознавець і перекладач. Батько – лікар, мати – випусниця вищих юридичних курсів. У 1922 родина переїхала у Петроград. У 1940 з відзнакою закінчила філологічний факультет Ленінградського університету. Батьки загинули від голоду в блокадному Ленінграді. Кандидат філологічних наук (1943). Спеціалізувалась на французькій літературі. Викладала історію зарубіжної літератури в Тульському педагогічному інституті та Петрозаводському університеті. Улюблений письменник – Жорж Сіменон (1903-1989). Переклала на російську мову 8 романів письменника, мемуари „Я вспоминаю”, упорядник багатьох видань його творів. Неодноразово зустрічалась з Сіменоном на його запрошення. Автор монографії „Жорж Сіменон. Жизнь и творчество” (1977). Для популярної серії „Жизнь замечательных людей» підготувала книгу „Гарсиа Лорка” (1965).

1923 – 90 років тому народився (*с. Злинка Малопискєєського району*)

Велигін Петро Володимирович (1923-1944), військовий діяч. Сапер 3-го гвардійського батальйону 19 танкового корпусу 4-го Українського фронту з 1942. Герой Радянського Союзу (по смертно). Його ім'я присвоєно Злинській школі № 1.

1933 – 80 років тому народився (*м. Олександрія*) **Савченко Юрій**

Федорович (1933-2000), конструктор-випробувач ракетної техніки. У 1956 закінчив Дніпропетровський університет. У машинобудівному конструкторському бюро (МКБ) „Радуга”, яке спеціалізується на розробці та виробництві крилатих ракет різного призначення (розташоване в місті Дубна Московської області), працював з 1956 по 2000. Пройшов шлях від інженера до начальника відділення комплексу, що забезпечує льотні випробування ракет з метою отримання радіотелеметричної, зовнішньотраєкторної інформації та безпеку їх льотних випробувань. За його участю та під його керівництвом відбувалось оснащення ракет сучасними вимірювальними системами та засобами

безпеки. Проводилась модернізація та створення нових зразків цієї техніки. Лауреат Державної премії СРСР.

1943 – 70 років тому народився (Киргизія) **Бадов Олександр**, артист цирку (клоун-ексцентрик, акробат) та музикант (співак, поет і композитор). Батько загинув на фронті. **У 1946 мати Феня Абрамівна Бадова з трьома синами повернулась з Киргизії у рідний Кіровоград. Олександр навчався у музичній школі (клас скрипки) у талановитого скрипаля і педагога Абрама Мойсейовича Корсунського (нині живе у Бостоні, де його син Михайло – перша скрипка Бостонського симфонічного оркестру); відвідував вокальний гурток Палацу піонерів. Закінчив Кіровоградську СШ**

№19. У Московській консерваторії, куди намагався вступити, „забракували” через маленький зріст (150 см) та вагу (49 кг). У 1964 закінчив Державне училище естрадно-циркового мистецтва (викладач Сергій Каштелян). На манежі виступав з 1963 у дуеті з Едуардом Колихаловим у Московському цирку на Цветном бульварі. Їхній номер був визнаний одним з кращих (показаний у травневому „Голубому вогнику” 1964). Знявся в епізодичних ролях музикантів у відомих фільмах: „Как царь Петр арапа женил” (реж. О.Мітта), „Вам и не снилось” (реж. А.Манасарова), „Бешеные деньги” (реж. Є.Матвеев) та ін. З 2002 живе в Австралії; член літературно-поетичного товариства „Лукоморье”, яке об’єднує російськомовних шанувальників прози і поезії. Виконує пісні на 24 мовах, виступав у багатьох країнах світу. Записав два диски власних пісень. У 2006 та 2007 друкувався у літературному альманасі, що виходить в Дюссельдорфі (Німеччина) і в якому представлена творчість письменників з 20 країн світу.

1943 – 70 років тому народився (*м. Ульяновка*) **Скалинський Георгій**

Костянтинович, художник. З 1957 мешкає у місті Лебедянь Липецької області (Росія). З 1962 по 1966 вивчав живопис у Заочному Московському Народному університеті культури. Захоплюється космічною графікою. У 1988 у Виставочному залі АПН експонує першу роботу „Саджанці сакури”, створену в енергетичній техніці. Працює над концепцією енергетичного мистецтва, пише маніфест “Energy art” (1989), в якому відстоює необхідність єднання наукової думки з образотворчим мистецтвом. Твори експонувалися на багатьох виставках, зберігаються у Центрі сучасної російської культури (Париж - Москва - Нью-Йорк) та у приватних колекціях Росії, Німеччини, США, Польщі, Фінляндії.

1948 – 65 років тому народився (*м. Гайворон*) **Співак Роман** (справжнє прізвище **Ройзман**), поет. *Закінчив залізничне ПТУ у Знам'янці. Після служби в армії вступив на філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. На 3-му курсі був виключений за антирадянські погляди (анекдоти, вірші і т.п.). Через декілька років “трудового перевиховання” у середовищі робітничого класу йому дозволили відновити навчання у педінституті. Жив і працює художником-оформлювачем у Кіровограді, Одесі та Вінниці.* Вірші друкувалися у популярних московських

журналах «Студенческий меридиан», «Юность» (під псевдонімом Знам'янський) та ін. З 1990 мешкає у США (м. Толідо, штат Огайо). Друкується у журналах «Арзамас», «Слово-Word», «Новом русском слове», «Обзоре», «Листья» та в поетичних альманахах. Трьома віршами «Помошная», «Дождь в пути», «Последнее представление» представлений у ґрунтовній книзі «Общая тетрадь. Из современной русской поэзии Северной Америки (2005-2007)». Автор збірника віршів «Странствия» з передмовою В. Гандельсмана. Про себе говорить: «Никакой я не поэт, я – стихотворец».

1958 – 55 років тому народилася (*м. Долинська*) **Немченко Тетяна**

Андріївна – спелеолог. Познайомилась з печерами у 1977, вступивши у секцію спелеології МДУ ім. М.В.Ломоносова. Інструктор з спелеотуризму. Найвидатніша за рівнем досягнень жінка-спелеолог не тільки Росії, а й світу. Брала участь у декількох проходженнях печери Сніжної, вперше спустившись у ній на глибину понад 1000 м (1979). Керувала експедицією, яка досягла максимально нижньої позначки Сніжної (-1335м, літо 1981). Член Комісії спелеології і карстознавства Московського центру Російського географічного товариства. Нагороджена медаллю А. Морозова „За успіхи в спелеології” (2008).

1973 – 40 років тому народився (*м. Мала Виска*) **Парастюк Віталій**,

художник. Закінчив художньо-графічний факультет Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (м.Одеса). Працює у техніці глибокого друку – травлений офорт. Пише також картини і акварелі. З 1997 активно представляє Україну на міжнародних виставках та конкурсах графіки малих форм (екслібрис), організованих товариствами європейських колекціонерів, бібліотеками, музеями. Представлений у Міжнародній енциклопедії художників-графіків (Португалія, 2002). Твори зберігаються у приватних колекціях та бібліотеках багатьох країн світу.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Абаза О.М. – 83
Авдієвський А.Т. – 145
Авшаров А. – 170
Аксаков І.С. – 182
Ангелуца П.О. – 14
Аристархов Д.А. – 202

Б

Бабанський І.Т. – 123
Бабенко О.О. – 231
Багрова І.В. – 108
Бадов О. – 245
Бажан В.В. – 212
Балановська Л.М. – 187
Баранович І.П. – 235
Барський М.І. – 26
Басистий М.Є. – 95
Безуля В.І. – 19
Бедний Дем'ян – 76
Белотьюлкіна І. П. – 12
Бєсєдін О.Л. – 129
Бикова З.Г.(Микитенко) – 182
Бирзул В.І. – 190
Біба П.М. – 123
Білаш Г.Д. – 150
Білецька-Бугайова Н.М. – 188
Білопольський М.Г. – 75
Білостоцький Ю.І. – 77
Білуха М.Т. – 22
Близнець В.С. – 75
Близнін Г.Я. – 186
Близнюк І.В. – 132
Блуменфельд М.Ф. – 199
Блуменфельд Ф. М. – 73
Богульський А.А. – 81
Болтенко Ф.Д. – 78
Бобрецький М.В. – 98
Бондар В.П. – 126
Бондар Л.І. – 20

Бондаренко В.М. – 93
Бондаренко М.І. – 149
Бондаренко І.М. – 63
Босий О.Г. – 96
Борисов Є.І. – 237
Боровков О.М. – 222
Бренгач О.А. – 94
Братченко І.Г. – 181
Бржеський О.Ф. – 76
Бровко Г.Л. – 148
Бровченко П.Я. – 112
Бродецький З. – 40
Бродовий В.А. – 210
Бродовий В.В. – 204
Бродський А.В. – 43
Бродський Л.І. – 131
Бродський І.М. – 236
Бромов М.М. – 198
Брунов П.Г. – 95
Будулятьєв А.Б. – 42
Будьонний С.М. – 77
Бузанов І.Ф. – 82
Бух М.К. – 199
Бучацький Л.П. – 210

В

Вакулич В.М. – 211
Варун-Секрет С.Т. – 158
Василенко Ф.І. – 149
Васильєв В.В. – 212
Васильєв М.К. – 238
Васильцев В.С. – 100
Вейзен О.М. – 238
Велигін П.В. – 244
Венжик І.М. – 25
Веремєєв В.Г. – 201
Верлон В.К. – 200
Вишневський С.В. – 72
Владиславський-Падалка І.В. – 239
Владов І.В. – 198

Водяницький М.В. – 165
Волгін О. – 52
Волканов В.А. – 53
Волконський С.Г. – 227
Волков Ю.І. – 54
Волошин І.М. – 101
Волохін О.Й. – 57
Воцакін В.А. – 167

Г

Гавеля С.П. – 173
Гайворонський Ф.П. – 109
Галан В.В. – 183
Ганенко І.П. – 45
Гапоненко М.Г. – 222
Гашинський В.А. – 226
Гейро А.Б. – 124
Гельфанд В.Н. – 51
Гершаник Р.В. – 43
Гершфельд Г.І. – 227
Гессен Б.М. – 144
Гетьманець М.Ф. – 164
Годованець М.П. – 163
Голбштейн М.А. – 233
Гончар О.Т. – 71
Гончаренко С.У. – 110
Гордін Я.М. – 92
Гордова Т.Ф. – 151
Горобець С.Х. – 39
Горожанкін Ю.І. – 24
Гродеков М.І. – 167
Громовий В.В. – 36
Гроссман-Рощин І.С. – 38
Горський О.В. – 147
Горький Максим – 58
Григорук Є.М. – 231
Грінченко Б.Д. – 224
Гулавський В.Т. – 148
Гупало Д.М. – 55
Гурбанська А.І. – 208

Д

Давидов В.Л. – 63

Даценко В.В. – 206
Дацький В.Н. – 143
Діордіца С.Г. – 209
Дмитренко Т.Т. – 198
Дворниченко В.В. – 60
Дворський А. М. – 111
Дебогорій-Мокрієвич В.К. – 96
Дерезовський В.Г. – 124
Дерибас Т.Д. – 62
Дмитрян А.М. – 236
Добровольський М.М. – 228
Дон Амінадо – 93
Доній М.Р. – 82
Дорош Ю.Я. – 224
Достоевська В.А. – 76
Дробишевський В.І. – 162
Дудін С.М. – 146
Дьякова-Толкачова О.В. – 124

Е

Елліс В.В. – 81
Ерделі Г.Я. – 240
Ерделі К.О. – 44

Є

Євгененко Д.А. – 71
Євпак М.Ф. – 103
Євтушенко В.А. – 14
Євтушенко Д.Г. – 140

Ж

Жебровський Б.М. – 169
Жевченко Т.Ю. – 243
Жердій Є.М. – 53
Животовська В.Г. – 112
Жолдак О.І. – 63
Жосан М.І. – 221
Жук В.І. – 207
Жуков В.Г. – 97
Жуковський В.А. – 39
Журлива Олена – 114

З

Забіляста Л.Л. – 160
Заболотний О.М. – 183
Завадський М.Р. – 166
Загравенко А.Р. – 74
Загорський І.В. – 205
Задонцев А.І. – 139
Зайцев С.І. – 80
Згривець Ф.І. – 130
Зейналов Е.Д. – 208
Зіноватний В.І. – 211
Зінов'єв Г.О. – 160
Зінченко М.О. – 212
Золотаревський І.С. – 21
Зубицький В.Д. – 51
Зубов М.Г. – 242

І

Іванець В.К. – 109
Іванко А.Б. – 13
Іщенко О.О. – 159

Й

Йогансон Б.В. – 125

К

Кадук З.М. – 133
Калиниченко Г.М. – 56
Канделакі В.А. – 59
Каневський А.М. – 59
Каневський О.Д. – 149
Карагеоргій – 204
Карін-Даниленко С.Т. – 184
Кваша М.Й. – 223
Кирилюк А.М. – 45
Кириченко М.К. – 41
Клочек Г.Д. – 54
Кобець Ф.С. – 227
Кобильчак М.М. – 127
Ковалевський Г.П. – 241
Коваленко М.В. – 240
Коваль В.О. – 123
Коваль Ю.Г. – 82

Ковальов А.О. – 37
Ковальчук М.М. – 169
Кожем'якін С.Д. – 221
Кожуховський І.Є. – 243
Козак Д.М. – 200
Козаченко В.П. – 55
Козуль П.Ф. – 58
Койда А.М. – 233
Колесниченко В.М. – 101
Комаристов В.Ю. – 16
Комірний О.І. – 36
Кононенко О.М. – 164
Корепанов О.Я. – 140
Корж В.Ф. – 78
Корінь А.М. – 139
Корнєєв О.П. – 162
Короленко В.Г. – 127
Косін Ю.О. – 171
Костенко М.Й. – 172
Косюк Ю.А. – 102
Котляров Б.Я. – 203
Кравцов Л.П. – 243
Кравчук А.Ф. – 52
Крамаренко А.М. – 97
Красицька К.М. – 148
Красовський М.Я. – 24
Красюк І.А. – 127
Кривенко Л.І. – 97
Кримський А.А. – 141
Крисаченко В.С. – 161
Кришень П.Ф. – 125
Кріпак В. – 80
Кропивка А.Ф. – 166
Кропивницька О.М. – 99
Круть Ю.З. – 167
Крюкова Н.В. – 205
Кузик Б.М. – 185
Кузьминський А.І. – 130
Кулик Л.О. – 139
Кулик С.К. – 239
Кульчицький М.Л. – 60
Курбатов В.І. – 26
Куценко Л.В. – 42

Куценко П.І. – 126
Кучинський Б.В. – 36

Л

Лазарєв М.П. – 204
Лангемак Г.Е. – 129
Лашенко Р.М. – 158
Левицький І.Л. – 100
Левицький Ф.В. – 92
Левченко К.А. – 92
Легун В.І. – 99
Лемберг Г.М. – 133
Лемберг О.Г. – 186
Ленгауер Н.А. – 146
Лепкий Л. – 222
Лисенко Г.М. – 241
Лисогоров С.Д. – 190
Литвин В.С. – 53
Литвин Ю.О. – 83
Литвиненко Л.А. – 110
Литвинов О.І. – 146
Лишневський О.Л. – 212
Логачевська С.П. – 189
Логвиненко В.А. – 25
Лойтра П.Л. – 165
Лубенець Г.К. – 189
Луконін М.К. – 188
Лук'яненко О.М. – 26
Луньов В.В. – 110
Луньов П.Ф. – 141
Луценко О.М. – 114
Луцький О.М. – 201
Лучкевич В.С. – 23
Лядський Т.С. – 45

М

Макаренко А.С. – 57
Маковецька Л.Г. – 206
Малиновський Р.Я. – 202
Малєєв П.Т. – 125
Мальсагов С.Т. – 131
Маляренко М.С. – 189
Манагаров І.М. – 103

Манухіна Н.Л. – 104
Манько Л.Я. – 59
Маргуліс Ю.А. – 130
Марков С.В. – 242
Маркович Д.І. – 187
Мармазов Є.В. – 111
Мартишевський К.К. – 144
Маруніч О.І. – 165
Марченко О.С. – 39
Мар'яненко Іван – 102
Масенко Т.Г. – 202
Матівос Ю.М. – 78
Махно Н.І. – 188
Махно Ю.І. – 41
Мацієвич В.А. – 77
Мездрін М.Г. – 79
Медведєв Б.І. – 20
Медведєв Д. М. – 147
Медов Давид – 24
Мейтус Ю.С. – 21
Мельник В.І. – 232
Мельників Р. – 132
Мельниченко А.К. – 129
Миронов М.Р. – 226
Михалевич О.І. – 128
Михайлов-Стоян К. – 61
Михайленко Д.С. – 126
Міцкевич А.Б. – 231
Мороз В.Л. – 26
Москаленко М.І. – 80
Мушинський П.Д. – 243

Н

Набока Б.С. – 172
Надеждін А.М. – 113
Наумов М.І. – 180
Негретов П.І. – 221
Нейгауз Г.Г. – 64
Немченко Т.А. – 246
Нечитайло А.М. – 201
Нещадим М.І. – 41
Нікітін В.О. – 239
Нікулін М.П. – 229

Новицький М.Д. – 23
Нога В.Я. – 20
Носенко Н.С. – 206

О

Овчаренко Ф.Г. – 74
Окснер А.М. – 42
Олінський І.Г. – 11
Онищенко Г.Х. – 147
Онопа М.С. – 207
Орлов М.Ф. – 72
Орлов О.Г. – 101
Осипенко П.Ю. – 228
Осмоловський О.М. – 129
Охман М.П. – 230
Очеретько І.Д. – 163

П

Павловський І.Д. – 98
Падалко В.Г. – 159
Панасюк М.І. – 168
Парастюк В. – 246
Пасічник А.С. – 233
Пастух Г.В. – 100
Пашукова Т.І. – 190
Пестов С.С. – 234
Петров Б.М. – 73
Петров І.С. – 179
Петров М.Г. – 230
Пивовар А.В. – 71
Пирогов А.І. – 179
Письменний С.І. – 205
Пишчевич С.Г. – 14
Плачинда І.С. – 65
Плачинда С.П. – 113
Плотнір Ф.М. – 181
Погорєлов І.С. – 74
Погребняк І.І. – 161
Погребняк П.Л. – 56
Подашевська Т.Л. – 232
Поджю О.В. – 94
Пойда В.П. – 224
Покришкін О.В. – 55

Попов О.В. – 13
Попруженко Г.І. – 235
Порошин А.М. – 163
Похиленко В.Ф. – 141
Пулевич В.М. – 183
Пунгіна О.А. – 229
Пустовойт П.Г. – 73

Р

Равич Л.Й. – 124
Раєвський П.М. – 58
Райт-Ковальова Р.Я. – 74
Рибак Н.С. – 15
Рибинюк В.О. – 16
Рогов М.В. – 206
Розенберг А.Я. – 230
Розенберг М.А. – 207
Романов К.К. (вел. кн.) – 142
Романова М.О. (вел. кн.) – 182
Романовський О.К. – 43
Романюк А.І. – 231
Рубан С.І. – 199
Рубець М.І. – 108
Русол А.А. – 22
Рябков П.З. – 114

С

Савельєва С.С. – 65
Савченко О.В. – 93
Савченко Ю.Ф. – 244
Сайнус О.Д. – 128
Сандул В.О. – 173
Сахаров А.Л. – 93
Сахаров В.В. – 98
Свербій М.А. – 209
Секретарюк В.В. – 170
Семененко О.П. – 161
Семенов Д.І. – 186
Сердюк В.О. – 21
Сидяк І.В. – 25
Симчук В.Г. – 37
Синиця Г.І. – 15
Сіверс Ф.В. – 184

Скалинський Г.К. – 245
Скальковський А.О. – 11
Скаржинський В.П. – 187
Славинський М.Б. – 63
Сливка А.Р. – 141
Смичек І.В. – 209
Смолін М.В. – 229
Смолянський О.О. – 168
Смушкова М.А. – 225
Сокальський Г.Г. – 173
Сокур І.Т. – 128
Сорокін Г.І. – 61
Сосюра В.М. – 16
Співак (Ройзман)Р. – 246
Спринчан Б.П. – 144
Стаднік Г.В. – 159
Становський О.Л. – 23
Старосольський В.Я. – 17
Стежка В.А. – 79
Стежка В.І. – 102
Степовий-Блакитний К. – 40
Стеценко С.О. – 224
Сторожук В.Ф. – 60
Стравінський Ф.Г. – 109
Страт'єв В.П. – 94
Стрельсин А. – 243
Стус В.С. – 18
Суржок М.А. – 229
Сухомлинський В.О. – 172

Т

Танський Д.І. – 185
Тараканов М.М. – 223
Тарасенко І.І. – 171
Тарковський В.О. – 183
Тенеромо (Файнерман І.Б.) – 239
Тімош Л.П. – 225
Ткаченко В.М. – 14
Тобілевич М.І. – 227
Товстоніс В.П. – 60
Толстой Л.М. – 150
Толстой О.М. – 18
Томашевський Б. – 211

Топольников М.М. – 221
Точинський А.С. – 140
Троц А.С. – 51
Тупчієнко В.О. – 151

У

Узлов І.Г. – 143

Ф

Фарбер І.Ю. – 164
Феденко П.В. – 226
Федоров В.М. – 38
Федоровський М.Ф. – 236
Федотов О.В. – 55
Філер З.Ю. – 203
Флоровська К.В. – 44
Флоровський Г.В. – 150
Фойницький О.Ф. – 142
Фурдуй Р.С. – 131
Фуркало М.К. – 62

Х

Хавренко В.М. – 19
Харитонов Є.О. – 98
Хлистов Ф.М. – 111
Хмура О.О. – 37
Хруслова Т.М. – 143

Ц

Цебриков Р.М. – 179
Целих Ю.Г. – 113
Цирик Б.Я. – 212

Ч

Чабаненко Є.М. – 203
Червоний В.М. – 147
Чигирин В.Є. – 95
Чижевська М.Д. – 237
Чижевський І.К. – 180
Чичибабін Б.О. – 18
Чорноусько Л.Д. – 108

Ш

Шабадаш А.Л. – 242
Шаліков П.І. – 234
Шаповалов О.О. – 54
Шаповалов С.Г. – 96
Швець Л.М. – 79
Шворак М.М. – 143
Шевченко І.А. – 223
Шевченко М.І. – 62
Шевченко С.І. – 174
Шишкін В.І. – 57
Шкловський В.Б. – 19
Шрайбер Е.Л. – 244
Шуйський М.Г. – 198
Шульга В.А. – 200
Шульгина Н.Я. – 17
Шульгін В.В. – 12

Шурапов В.П. – 181
Шустер Є.М. – 56

Ю

Юра Г.П. – 17
Юрченко В.Г.
(іг. Варсонофій) – 145

Я

Яковлев Л.Г. – 64
Якименко І.Р. – 57
Янчуков С.М. – 112
Яременко С.О. – 208
Яровий М.А. – 170
Яр Славутич – 19
Ясний Олександр – 210

ЗМІСТ

Вірш Володимира Могилюка «Старі світлини».....	3
Стихотворение Сергея Маркова „Жаль, вы не видели...».....	3
„Маленьких Парижів” на світі – багато, а Єлисаветград – один.....	4
Пам’ятні дати січня	11
Почесним президентом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел була (1873-1914) була... герцогиня Единбурзька, правителька Шотландії.....	27
Пам’ятні дати лютого	36
Єлисаветградське наукове медичне товариство (1868-1918).....	47
Пам’ятні дати березня	51
Єлисаветградські свояки: Андрій Достоевський і Семен Шмаков та їхні родини.....	66
Пам’ятні дати квітня	71
«Апостол толстовства» Ісаак Тенеромо і його дочка Тетяна – дружина «апостола троцькізму» Якова Блюмкіна.....	84
Пам’ятні дати травня	92
Ніна Манухіна: муза і поетеса.....	104
Пам’ятні дати червня	108
Коні і люди Єлисаветградського повіту: село Високі Байраки називалося Кінський Хутір.....	116
Пам’ятні дати липня	123
Де народився художник Іван Похитонов? Не у Мотронівці, як ми вважали, а в Мотроно-Андріївці!.....	134
Пам’ятні дати серпня	139
Степан Стеценко у «Молодій гвардії» Фадєєва та «Нескорених» Горбатова.....	152
Пам’ятні дати вересня	158
Один – у трьох іпостасях: російський художник Йосип Константиновський, французький скульптор Жозеф Констан, французький письменник Мішель Матвєєв.....	175
Пам’ятні дати жовтня	179
Експорт більшовицької революції: з Єлисаветграда – в Петроград і в зворотньому напрямку, або як елисаветградці стали спочатку зінов’євцями, а потім кіровоградцями.....	191
Пам’ятні дати листопада	198
Полум’яна революціонерка Олена Розмирович та її чоловіки.....	214
Пам’ятні дати грудня	221
Роки (1763-1958)	234
Іменний покажчик.....	247

Історико-краєзнавче видання. Довідник

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ
НА 2013 РІК
Люди. Події. Факти**

Редактор С.Янчуков

Коректор В. Босько

Підписано до друку 11.11.2012 р.

Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк офсетний.

Ум. друк.арк. 14,9. Наклад 700 прим. Замовлення 385.

Надруковано ТОВ „Центрально-Українське видавництво”

Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.

Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції від 15.12.2011 р., серія ДК №4234.